

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

В. П. Сабадаш, М. О. Ларкін

КРИМІНАЛІСТИКА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
для студентів вищих навчальних закладів*

«Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2013

УДК 343.98(075.8)
ББК 67.52я73
С 12

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист № 1/11-19030 від 12.12.2012 р.)*

Рецензенти:

В. Г. Лукашевич, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, Перший проректор Класичного приватного університету;

О. О. Дудоров, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.

Сабадаш В. П. Криміналістика [текст] : навч. посіб./ В. П. Сабадаш, М. О. Ларкін – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 228 с.

ISBN 978-617-673-199-3

У навчальному посібнику розглядається комплекс загальнотеоретичних та практичних питань, пов'язаних із проведенням занять з криміналістики. Посібник містить плани проведення семінарських, практичних занять і ділових ігор та рекомендації щодо їх підготовки. З метою здійснення самоконтролю розроблені та запропоновані тести, задачі та ситуаційні завдання з окремих тем криміналістики. Деякі теми мають фабули конкретних кримінальних правопорушень, матеріали по яких необхідні для виконання завдань щодо планування розслідування, підготовки окремих слідчих дій, складання процесуальних документів. У посібнику подано словник понять із курсу, перелік тем курсових робіт, перелік питань до іспиту, а також рекомендована література.

Розраховано на викладачів і студентів, науковців і юристів-практиків, усіх, хто цікавиться криміналістикою.

УДК 343.98(075.8)
ББК 67.52я73

ISBN 978-617-673-199-3

© Сабадаш В. П., Ларкін М. О., 2013
© «Видавництво «Центр учбової літератури», 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	5
МОДУЛЬ I. ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА НАУКОВІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИКИ	8
Тема № 1. Предмет, завдання і система криміналістики	8
Тема № 2. Розвиток, становлення та сучасний стан криміналістики в Україні	13
Тема № 3. Методологія науки криміналістики	16
Тема № 4. Криміналістична ідентифікація	19
МОДУЛЬ II. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА	25
Тема № 5. Основи криміналістичної техніки	25
Тема № 6. Криміналістична фотографія	30
Тема № 7. Трасологія	35
Тема № 8. Судова (криміналістична) балістика	43
Тема № 9. Техніко-криміналістичне дослідження документів	51
Тема № 10. Криміналістичне дослідження письма	58
Тема № 11. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності (габіто- логія)	65
Тема № 12. Криміналістична реєстрація	72
МОДУЛЬ III. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА	78
Тема № 13. Загальні положення криміналістичної тактики	78
Тема № 14. Планування розслідування	85
Тема № 15. Тактика огляду місця події	92
Тема № 16. Тактика проведення слідчого експерименту	103
Тема № 17. Тактика обшуку і виїмки	111
Тема № 18. Тактика допиту	120
Тема № 19. Тактика пред'явлення для впізнання	132
Тема № 20. Тактика проведення експертизи	143
МОДУЛЬ IV. МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ	153
Тема № 21. Наукові основи методики розслідування окремих видів злочинів	153
Тема № 22. Розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи ..	157

Тема № 23. Розслідування злочинів проти власності	168
Тема № 24. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності	179
Тема № 25. Розслідування злочинів у сфері службової діяльності . .	185
Тема № 26. Розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху	192
Тема № 27. Розслідування підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки	198
Тема № 28. Розслідування злочинів проти довкілля	203
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	210
ПЕРЕЛІК ТЕМ КУРСОВИХ РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ	219
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ (ЕКЗАМЕНУ) З ДИСЦИПЛІНИ	222
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	225

ВСТУП

Боротьба зі злочинністю в цілому, успішне розкриття, слідство і попередження злочинів, як найважливі напрямки правоохоронної діяльності, повинні здійснюватися на високому професійному рівні.

Важливу роль у дослідженні і розробці проблем боротьби зі злочинністю відіграє **криміналістика** — наука про закономірності виникнення, збирання, дослідження, оцінювання і використання доказів та заснованих на пізнанні цих закономірностей засобів і методів судового дослідження і попередження злочинів.

Криміналістика є однією з найважливіших дисциплін кримінально-правового циклу, що викладаються на юридичних факультетах вищих навчальних закладів. Досконале вивчення криміналістики, засвоєння її основних понять та категорій дозволяє ефективно боротися зі злочинністю шляхом попередження, розкриття і розслідування злочинів. Застосовуючи на практиці систему прийомів криміналістики, можна найбільш повно використовувати можливості кожної слідчої і судової дії й оперативно-пошукового заходу з урахуванням конкретної обстановки в справі.

Основна **мета** криміналістики полягає в тому, щоб надавати постійну допомогу правоохоронним органам у забезпеченні швидкого і повного розкриття злочинів.

Виходячи з цього, **завданням** криміналістики є розробка загально-теоретичних положень, спрямованих на швидке розкриття злочинів, а також підготовка рекомендацій з їх майбутнім впровадженням правоохоронними органами на основі пізнання механізму скоєння злочину і закономірностей відображення ходу і результатів злочинних дій у зовнішньому середовищі.

Навчальний посібник з дисципліни «Криміналістика» має на меті, передусім, надати допомогу студентам, які навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки «бакалавр», у самостійній підготовці до практичних занять та іспиту, а також сприяє концентрації уваги на основних поняттях та особливостях криміналістики. Даний посібник сформований з навчального матеріалу, який містить загальнонаукові засади криміналістики, зміст і особливості її основних розділів, а також

містить практичні завдання, які сприяють засвоєнню навчального матеріалу та дозволяють самостійно визначати студентами рівень засвоєних знань. Термінологічний словник, який надається в навчальному посібнику, сприяє вивченню базової термінології з криміналістики та підвищенню загальної понятійної культури студентів.

Мета навчальної дисципліни: засвоєння теоретичних та практичних знань про закономірності виникнення, збирання, дослідження, оцінювання і використання доказів, а також отримання студентами знань, навичок та вмінь, пов'язаних із використанням криміналістичних засобів та методів з розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Завдання навчальної дисципліни: систематизоване засвоєння та закріплення теоретичних знань з методології криміналістики, основних положень криміналістичної техніки та криміналістичної тактики, набуття вміння застосовувати отримані знання при розслідуванні окремих видів злочинів.

Вимоги до знань та вмінь

Знати: теоретичні основи криміналістики; методи, прийоми і засоби криміналістичної техніки і можливості їх використання для виявлення, фіксації і дослідження доказів; тактико-криміналістичні особливості організації і проведення окремих слідчих дій; можливості окремих видів експертиз і питання, що ставляться перед експертами; порядок складання і оформлення процесуальних документів; відповідні норми кримінального права і процесу, положення кримінологічної науки, судової медицини, психіатрії і бухгалтерії, логіки, психології, наукової організації праці і управління, інших суспільних, природознавчих, технічних наук, а також передового досвіду слідчої, оперативно-пошукової і судової практики для конструювання і реалізації програм розкриття та дослідження окремих видів злочинів; криміналістичну характеристику, типові слідчі ситуації та особливості методики розкриття і розслідування окремих видів і груп злочинів.

Вміти: підготувати і проводити всі слідчі дії і процесуально правильно фіксувати їх хід і результати; використовувати набір технічних засобів, що знаходяться в комплекті валізи криміналіста або слідчого; використовувати всі види фотозйомки місця події і фотозйомки при проведенні інших слідчих дій; знаходити, фіксувати і Perezнімати сліди і речові докази та проводити попереднє дослідження; описувати сліди і речові докази, а також складати «словесний портрет»; готувати матеріали для проведення експертиз; аналізувати слідчі ситуації, висувати версії і планувати розслідування.

Знання, отримані фахівцем при вивченні криміналістики, дозволяють йому ефективно боротися зі злочинністю шляхом попередження, розкриття і розслідування злочинів. Застосовуючи на практиці систему прийомів криміналістики, можна найбільш повно використовувати можливості кожної слідчої і судової дії й оперативно-пошукового заходу з урахуванням конкретної обстановки у справі.

Головне призначення посібника — ознайомлення читачів із загальнотеоретичними, науково-технічними, тактичними і методичними положеннями криміналістики, спрямованими на швидке розкриття злочинів, викриття злочинців і профілактику злочинів; отримання практичних навичок по застосуванню і використанню засобів і прийомів криміналістичної техніки, оволодіння тактичними прийомами провадження окремих слідчих дій; вивчення методики розслідування окремих видів злочинів; надання допомоги тим, хто цікавиться криміналістикою та бажає вдосконалювати свої знання.

Укладачі висловлюють щирю подяку рецензентам та з вдячністю відреагують на побажання та пропозиції, спрямовані на поліпшення видання.

ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА НАУКОВІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИКИ

Тема № 1. ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ І СИСТЕМА КРИМІНАЛІСТИКИ

1. Історичний аспект формування поняття предмета науки криміналістики.
2. Предмет науки криміналістики.
3. Завдання криміналістики.
4. Система криміналістики.
5. Криміналістика в системі юридичних наук.

1. Криміналістика є порівняно молодогою юридичною наукою. Розробка та формування поглядів на предмет вітчизняної криміналістики базуються на дослідженнях видатного австрійського вченого Ганса Гросса, саме він уперше використав термін «криміналістика» для визначення науки про розкриття злочинів.

Формування поглядів на предмет криміналістики як самостійної науки пов'язано з іменами таких вчених, як Альфонс Бертільйон (антропометричний метод криміналістичної реєстрації злочинців, словесний портрет, сигналітичне фотознімання), Вільям Гершель (використання папілярних узорів як засобу ідентифікації особи), Едмон Локар (пороскопічний метод дослідження слідів пальців рук, графометричний метод дослідження почерку), Генрі Фолдс (запропонував систему класифікації відбитків пальців і вперше провів ідентифікацію за відбитком, залишеним на скляній пляшці, розробив настанову для зняття відбитків пальців, пропонуючи робити дактилоскопію всіх десяти пальців), Рудольф-Арчибальд Рейсс (учень і послідовник А. Бертільйона, пропагандист його системи, видав у 1904 р. навчальний посібник «Словесний портрет. Упізнання й ототожнення особистості за методом Альфонса Бертільйона», у якому фотографічні фрагменти зображень частин обличчя супроводив схематичними рисунками окремих його елементів. Ці рисунки повинні були, на думку Р.-А. Рейсса, звертати увагу на ту чи іншу особливість обличчя людини й допомагати її запам'ятовувати).

У вітчизняній криміналістичній науці проблеми предмета криміналістики досліджувалися такими вченими, як Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, А.І. Вінберг, В.Г. Гончаренко, В.І. Громов, В.Я. Колдін, В.О. Коновалова, І.Ф. Крилов, І.М. Лузгін, Г.А. Матусовський, С.П. Мітричев,

С.М. Потапов, М.В. Салтевський, М.О. Селіванов, С.М. Трегубов, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін.

2. Предметом криміналістики є сукупність об'єктивних закономірностей, вивчення яких необхідно для повного і всебічного розкриття та розслідування злочинів.

3. Завдання криміналістики:

- боротьба зі злочинністю (загальне завдання для всіх наук кримінально-правового циклу);
- вивчення практики розкриття, розслідування та профілактики злочинів;
- вивчення закономірностей, що складають предмет криміналістики;
- розробка та вдосконалення окремих криміналістичних теорій, рекомендацій з розкриття та розслідування злочинів, понятійного апарату;
- розробка та вдосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів;
- формування та вдосконалення тактичних та методичних основ криміналістичної діяльності;
- вивчення досвіду криміналістів зарубіжних країн із метою використання його при розслідуванні злочинів та під час проведення наукових досліджень.

4. Система криміналістики — це єдиний комплекс взаємопов'язаних та взаємозалежних її частин.

Криміналістика складається з чотирьох розділів:

- загальної теорії криміналістики;
- криміналістичної техніки;
- криміналістичної тактики;
- криміналістичної методики.

5. Суть криміналістики як юридичної науки зумовлена її предметом дослідження, завданнями та зв'язком із науками кримінально-правового циклу.

Найбільш тісний зв'язок криміналістика має з кримінальним процесом. Процесуальний закон визначає форму реалізації положень криміналістичної техніки та криміналістичної тактики. Збір та дослідження доказів проводиться тільки з дотриманням норм кримінально-процесуального законодавства. Вплив криміналістики на кримінальний процес проявляється в тому, що розроблені тактичні рекомендації досить часто стають підґрунтям для створення процесуальних норм.

Зв'язок криміналістики з кримінальним правом проявляється в тому, що останнє, вивчаючи зміст і структуру злочинних діянь, покарання та порядок їх застосування до винних осіб, дає основу для створення методичних рекомендацій щодо розслідування окремих видів злочинів.

Кримінологія ж, вивчаючи причини та умови вчинення злочинів, проблеми попередження злочинів, дозволяє використовувати отримані дані для формування криміналістичних характеристик злочинів.

Криміналістика тісно пов'язана з оперативно-розшуковою діяльністю. Цей зв'язок виражений у прийомах та засобах, що використовуються для виявлення та збирання доказової інформації. Проте оперативно-розшукова діяльність характеризується негласністю, більшою мобільністю і, відповідно, збиранням тільки орієнтуючої, а не доказової інформації.

Основні терміни та поняття

Предмет криміналістики, задачі криміналістики, система криміналістики, мова криміналістики.

Питання для самоконтролю

1. Визначте теоретичні положення криміналістичної науки та її методологічних основ.
2. Проаналізуйте формулювання предмета науки криміналістики, дані різними авторами.
3. Розкрийте предмет криміналістики.
4. Що розуміється під об'єктами криміналістики?
5. Розкрийте зміст закономірностей механізму злочину.
6. Що становить основу закономірностей виникнення інформації про сліди злочину?
7. Дайте визначення завдань криміналістики.
8. Розкрийте взаємозв'язок криміналістики з:
 - суспільними науками (соціологією, психологією тощо);
 - природничими науками (хімією, фізикою, біологією і т.ін.);
 - правовими науками (кримінальне, кримінально-виконавче право, кримінальний процес).

Тематика рефератів

1. Розвиток вчень про предмет науки криміналістики.
2. Задачі криміналістики у світлі подальшого укріплення законності та посилення боротьби зі злочинністю.
3. Зв'язок криміналістики з науками кримінального права, кримінального процесу, кримінологією та судовою статистикою.

Тестові завдання

1. Який вчений уперше вжив термін «криміналістика» наприкінці XIX століття?

- а) Ганс Гросс;
- б) Конан Дойль;
- в) Є.Ф. Буринський;
- г) С.М. Трегубов.

2. Складна динамічна система, що включає в себе ряд компонентів, — це

- а) суб'єкт злочину;
- б) механізм злочину;
- в) закономірність;
- г) послідовність.

3. Не є загальним завданням криміналістики:

- а) запобігання злочинним посяганням;
- б) припинення злочинних посягань;
- в) забезпечення швидкого і повного розкриття злочинів;
- г) вивчення об'єктивних закономірностей.

4. Що з нижчепереліченого не є галуззю криміналістичної техніки?

- а) трасологія;
- б) дослідження документів;
- в) судова фотографія;
- г) криміналістичні версії.

5. Що є метою криміналістичної одорології?

- а) дослідження запахів;
- б) дослідження звуків;
- в) дослідження голосу людини;
- г) дослідження зовнішності людини.

6. Що є об'єктом криміналістики?

- а) аналіз злочинної думки;
- б) злочинна діяльність;
- в) криміналістична діяльність;
- г) злочинний результат.

7. Який принцип криміналістики проявляється в процесі закономірності виникнення інформації про злочин?

- а) пізнання світу;
- б) презумпція невинуватості;
- в) закономірний порядок;
- г) верховенство права.

8. Як у криміналістиці називають дію, при якій відбувається пошук і виявлення доказів?

- а) виявлення доказів;
- б) дослідження доказів;
- в) пошук доказів;
- г) підрахунок доказів.

9. Що з нижчепереліченого не є розділом криміналістики як науки?

- а) загальна теорія криміналістики;
- б) криміналістична техніка;
- в) криміналістична дидактика;
- г) криміналістична методика.

10. Яку назву має система понять і їх визначень у криміналістиці?

- а) правила складання документації;
- б) зміст предмета криміналістики;
- в) позначення криміналістики;
- г) мова криміналістики.

Література

1. Александров А.С. Семь смертных грехов современной криминалистики [Электронный ресурс] / А.С.Александров // Следователь. — 2011. — № 3(155). — С.44-47. — Оpubл. Анрс, 20/05/2010. — Режим доступа : <http://www.iuaj.net/node/342>.
2. Александров А.С. «Ответ Керзона» современным криминалистам [Электронный ресурс] / А.С. Александров // Юридическая наука и практика. Вестник Нижегородской академии МВД России». — 2011. — № 2 (15). — С. 303-310. — Оpubл. Анрс, 22/09/2011 — Режим доступа : <http://www.iuaj.net/node/800>.
3. А.Л. Что такое криминалистика? / А.Л. // Вестник криминалистики. — 2012. — Вып. 2 (42). — С. 96-101.
4. Артамонов И.И. Методологические проблемы современной криминалистики. Перспективы и направления развития: монография / Артамонов И.И. — М.: Изд-во Нац. ин-та бизнеса, 2008. — 180 с.
5. Бахин В.П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002): [учеб. пособие] / Бахин В.П.– К., 2002. — 266, [2] с.
6. Возгрин И.А. Введение в криминалистику: История, основные теории, библиография / Возгрин И.А. — СПб.: Юридический центр пресс, 2003. — 475 с.
7. Герасимов И.Ф. Учение о раскрытии преступлений в системе криминалистики / И.Ф. Герасимов // Предмет и система криминалистики в свете современных исследований: Сб. науч. тр. / Отв. ред. Клочков В.В. — М.: РИО ВНИИ проблем укрепления законности и правопорядка, 1988. — С. 73-75.
8. Головин А.Ю. Криминалистика: природа, система, методологические основы / Головин А.Ю., Яблоков Н.П. — М.: Норма, 2009. — 288 с.
9. Домбровский Р.Г. И снова о природе криминалистики / Р.Г. Домбровский // Вестник криминалистики. — 2009.—Вып.2 (30).— С. 12-16.
10. Жижина М.В. Предмет криминалистики: история развития и современные представления / М.В. Жижина // Эксперт-криминалист. — М.: Юрист, 2011, № 2. — С. 2-5.

11. Кирсанов З.И. Система общей теории криминалистики / Кирсанов З.И. — М.: Акад. МВД РФ, 1992. — 172 с.
12. Колдин В.Я. Задачи криминалистики в современных условиях / В.Я. Колдин // Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики на современном этапе. — Одесса: Изд-во ОГУ, 1993. — С. 96-103.
13. Коновалов С.И. Актуальные проблемы теории и методологии криминалистики: монография / Коновалов С.И. — Ростов-на-Дону: ДЮИ, 2010. — 158 с.
14. Криміналістика. Періодизація, поняття і система: [лекція № 1] / С.А. Кириченко, В.Д. Басай, Ю.О. Кириченко, Ю.Д. Ткач. — К.: Київ. ін-т внутр. справ., 2003. — 45 с.
15. Малютина О.А. Язык криминалистики в протоколах следственных действий: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / О.А. Малютина. — Нижний Новгород, 2009. — 25 с.
16. Образцов В.А. Криминалистика: парные категории / Образцов В.А. — М.: Юрлитинформ, 2007. — 296 с.
17. Смахтин Е.В. Криминалистика: соотношение с уголовным и уголовно-процессуальным правом: [монография] / Смахтин Е.В.; под общ. ред. А.С.Подшибякина. — М.: Юрлитинформ, 2009. — 232 с.

Тема № 2. РОЗВИТОК, СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

1. Зародження та становлення спеціальних знань у практиці розслідування злочинів (історичний аспект).
2. Криміналістика XIX — поч. XX століття.
3. Розвиток криміналістики України у XX столітті.
4. Перспективи розвитку криміналістики в Україні.

1. Питання боротьби зі злочинністю пов'язані з виникненням держави та права. Перші рекомендації криміналістичного характеру зустрічаються в законодавчих пам'ятках Древнього Єгипту, Древнього Вавілону, Римської Імперії. Проте дані рекомендації були спрощеними, безсистемними, а в деяких випадках і містичними.

Криміналістичні засоби і прийоми знайшли своє відображення у правових актах Київської Русі («Русская правда»). Літописи XV-XVI ст.ст. свідчать про використання криміналістичних знань під час виявлення підробок у документах.

Формування ж наукових основ криміналістики починається тільки з XIX ст.

2. XIX ст. характеризується впорядкуванням криміналістичних знань. У 1829 р. у Парижі був заснований Кабінет судової ідентифікації, у якому заповнювалися й зосереджувалися реєстраційні картки, які призначалися для встановлення особистості злочинців і з'ясування їхньої судимості. Картки розкладалися по десятиліттях і за абеткою (за прізвищами зареєстрованих осіб). У 1879 р. до Кабінету судової ідентифікації прийшов працювати писарем Альфонс Бертільон (1853-1914), якому вдалося розробити й успішно перевірити на практиці систему реєстрації людини по розмірах частин її тіла, якій він дав назву антропометричної ідентифікації.

У середині XIX ст. були опубліковані перші практичні настанови для слідчих, які містили всі відомі на той час способи слідчої роботи (Ягеманн — 1838 р.; Циммерман — 1852 р.; Ріхтер — 1855 р.). У 1841 р. виходить робота Я.І. Баршева «Основания уголовного судопроизводства, с применением к уголовному российскому судопроизводству», у якій аналізуються особливості проведення слідчих дій.

Фундаментом сучасної криміналістики є робота австрійського судового слідчого Ганса Гросса «Руководство для судебных следователей как система криминалистики», яка була видана в 1892 р. в Австрії.

У 1892 році Ф. Гальтон опублікував у Лондоні книгу «Отпечатки пальцев» («Finger prints»). У цій роботі він обґрунтував можливість використання дактилоскопії для ідентифікації особистості й навіть розроблену ним систему класифікації відбитків пальців.

На початку XX ст. дактилоскопія визнається основним методом криміналістичної ідентифікації.

3. Історію розвитку криміналістики України у XX столітті можна розділити на три періоди:

– 1920—1945 рр. — створення експертних установ (Харківський НДІ судової експертизи, засновник — М.С. Бокаріус; кабінет науково-судової експертизи в Одесі, засновник — М.П. Макаренко), оснащення відділів розшуку засобами криміналістичної техніки;

– 1945—1970 рр. — розробка теоретичних основ криміналістичної науки. Даний період пов'язаний з іменами таких видатних вчених, як В.Г. Гончаренко, В.О. Коновалова, С.М. Потапов, М.В. Салтєвський, М.Я. Сегай та ін.

– 1970—2000 рр. — перегляд, уточнення, доповнення загальних постулатів криміналістики, розробка окремих теорій та криміналістичних методик розслідування злочинів.

4. Сьогодні можна виділити наступні науково-практичні напрямки розвитку криміналістики:

- створення сучасних науково-технологічних комплексів, головним завданням яких є технічне забезпечення процесу розслідування злочинів;

- розробка комплексних методик розслідування окремих видів злочинів;
- впровадження нових судових експертиз (судово-фонетичної, судово-лінгвістичної, одорологічної, експертизи комп'ютерної техніки та програмних засобів);
- перегляд окремих криміналістичних теорій та створення нових.

Основні терміни та поняття

Антропометрія, антропометрична реєстрація, ототожнення злочинців, дактилоскопія, бертільонаж, кримінальна реєстрація, «парад ув'язнених».

Тематика рефератів

1. Розвиток криміналістики в зарубіжних країнах.
2. Історичний аспект формування криміналістичних знань.
3. Розвиток криміналістики в XIX ст.

Література

1. Белкин Р.С. История отечественной криминалистики / Белкин Р.С. — М.: Норма, 1999. — 496 с.
2. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики / Белкин Р.С. — М.: Инфра-М-НОРМА, 2001. — 240 с.
3. Возгрин И.А. Введение в криминалистику: История, основные теории, библиография / Возгрин И.А. — СПб.: Юридический центр пресс, 2003. — 475с.
4. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Ганс Гросс. — Новое изд., перелеч. с изд. 1908 г. — М.: ЛексЭст, 2002. — 1088 с.: ил.; — (Антология криминалистики).
5. Жижина М.В. Предмет криминалистики: история развития и современные представления / М.В. Жижина // Эксперт-криминалист. — М.: Юрист, 2011, № 2. — С. 2 — 5
6. Ищенко Е.П. Криминалистика: учебник / Е.П. Ищенко, А.А. Топорков / под ред. Е.П. Ищенко. [изд. 2-е, испр. и доп.]. — Юридическая фирма «Контракт», «Инфра-М», 2005. — 404 с.
7. Отто Х.Д. Преступления без наказания: сборник невыясненных дел, нераскрытых преступлений, спорных оправдательных приговоров / Ханс-Дитер Отто; [пер. с нем. О.Е.Рывкина]. — Ростов н/Д: Феникс, 2008. — 253, [2] с.

Тема № 3. МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ КРИМІНАЛІСТИКИ

1. Поняття криміналістичного методу.
2. Загальнонаукові методи криміналістики.
3. Спеціальні методи криміналістики.

1. Криміналістичний метод — це спосіб вирішення задач, що виникають під час криміналістичних досліджень наукового та прикладного характеру.

Методи криміналістики можна поділити на дві групи: загальнонаукові та спеціальні.

2. Загальнонаукові методи — це методи, що використовуються у всіх науках та у всіх галузях практичної діяльності.

До загальнонаукових методів криміналістики відносяться:

- математичні методи (вимірювання, вираховування, геометричної побудови);
- чуттєво-раціональні методи (спостереження, описування, порівняння, експеримент, моделювання);
- логічні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, гіпотеза, аналогія, абстрагування);
- кібернетичні методи (дозволяють здійснити автоматичну обробку інформації, комп'ютерне моделювання).

3. Спеціальні методи — це методи, які використовуються однією чи декількома науками. Система спеціальних методів у криміналістиці складається з двох груп:

- власне криміналістичні методи (методи криміналістичної ідентифікації, дактилоскопії, одорології, планування розслідування);
- спеціальні методи інших наук (фізичні, хімічні, біологічні, антропологічні, соціологічні, психологічні методи).

Основні терміни та поняття

Метод криміналістики, аналіз, синтез, індукція, дедукція, спостереження, опис, експеримент, моделювання, реконструкція, вимірювання, обчислення.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття криміналістичного методу.
2. Які існують чуттєво-раціональні методи криміналістики.

3. Назвіть спеціальні методи криміналістики.
4. У чому співвідношення й взаємозв'язок методів наукового й практичного криміналістичного дослідження?

Схеми

Загальнонаукові методи криміналістики; спеціальні криміналістичні методи.

Тематика рефератів

1. Форми використання даних природничих і технічних наук у слідчій практиці.
2. Застосування моделювання та реконструкції в практиці розслідування злочинів.

Тестові завдання

1. Методологічною основою криміналістики є:

- а) теорія домислу;
- б) теорія припущення;
- в) теорія пізнання;
- г) теорія вірогідності.

2. Методи криміналістики застосовуються завжди:

- а) синтетично;
- б) вибірково;
- в) окремо;
- г) комплексно.

3. До математичних методів, що використовуються в криміналістиці, не належать:

- а) метод теорії вірогідності;
- б) метод математичної статистики;
- в) метод вимірювання та рахування;
- г) метод криміналістичного експериментування.

4. Метод дослідження документів відносять до:

- а) загальнонаукового методу;
- б) спеціального методу;
- в) методу діалектичної логіки;
- г) методу формальної логіки.

5. Як класифікують методи криміналістики:

- а) загальнонаукові методи та власне криміналістичні методи криміналістики;
- б) загальнонаукові методи та особливі методи;

в) загальнонаукові методи та спеціальні методи криміналістики;
г) методи діалектичної та формальної логіки, загальнонаукові методи, спеціальні методи криміналістики.

6. Який з нижчеперелічених методів не відноситься до загальнонаукових:

- а) порівняння;
- б) вимірювання;
- в) моделювання;
- г) криміналістичне планування.

7. Метод дослідження, який полягає в навмисному, систематичному і цілеспрямованому сприйнятті об'єктів, явищ із метою вивчення їх специфічних змін у певних умовах і відшукуванні смислу цих явищ, — це:

- а) спостереження;
- б) експеримент;
- в) моделювання;
- г) порівняння.

8. Синтез — це:

- а) метод наукового дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь;
- б) процес практичного або уявного возз'єднання цілого з частин або з'єднання різних елементів, сторін об'єкта в єдине ціле;
- в) спосіб міркування від окремих фактів, положень до загальних висновків;
- г) спосіб міркування, при якому нове положення виводиться суто логічним шляхом від загальних положень до окремих висновків.

9. Моделювання — це:

- а) метод, який полягає в побудові моделей яких-небудь явищ, об'єкта для детального вивчення;
- б) метод дослідження, який полягає в систематизованому і цілеспрямованому сприйнятті об'єктів, явищ із метою вивчення їх специфічних змін у певних умовах і відшукуванні змісту цих явищ;
- в) метод дослідження, який полягає в зазначенні ознак об'єкта;
- г) метод дослідження, який передбачає проведення дослідів для відтворення явищ у штучно створених аналогічних умовах.

Література

1. Анушат Э. Искусство раскрытия преступлений и законы логики / Анушат Э. — М.: «ЛексЭст», 2002. — 112 с.
2. Артамонов И.И. Методологические проблемы современной криминалистики. Перспективы и направления развития: монография / Артамонов И.И. — М.: Изд-во Нац. ин-та бизнеса, 2008. — 180 с.
3. Гавло В.К. Методологические аспекты криминалистики на современном этапе ее развития / В.К. Гавло, В.Е. Ключко, Д.В. Ким // Вестник криминалистики. — 2005. — Вып. 2 (14). — С. 4-12.

4. Клименко Н.И. Логико-математические и кибернетические методы в криминалистике / Н.И. Клименко, П.Д. Биленчук. — К.: Киев. гос. ун-т им. Т.Г. Шевченко, 1988. — 103 [2] с.
5. Коновалов С.И. Актуальные проблемы теории и методологии криминалистики: монография / Коновалов С.И. — Ростов-на-Дону: ДЮИ, 2010. — 158 с.
6. Лисиченко В.К. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике / В.К. Лисиченко, В.В. Циркаль — К.: Киев. гос. ун-т им. Т.Г. Шевченко, 1987. — 100 с.
7. Лукашевич В.Г. Моделивання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого: монографія / В.Г.Лукашевич, О.В.Юнацький. — К.: КНТ, 2008. — 184 с.
8. Матусовский Г.А. Криминалистика в системе научных знаний / Матусовский Г. А. — Х.: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1976. — 113 с.
9. Смахтин Е.В. Криминалистический метод как разновидность познания/ Е.В. Смахтин // Право и политика. — 2009. — № 4 (112). — С. 813-818.

Тема № 4. КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

1. Поняття криміналістичної ідентифікації.
2. Об'єкти в теорії криміналістичної ідентифікації.
3. Види криміналістичної ідентифікації.
4. Стадії ідентифікаційного дослідження

1. Ідентифікація — це встановлення тотожності об'єкта з іншими, за певними ознаками, властивостями. На практиці часто виникає необхідність щодо встановлення особи, предмета або комплексу об'єктів, пов'язаних із розслідуваною подією. Адже саме залишені на місці злочину сліди (відбитки пальців рук або ніг, сліди транспортних засобів й зброї, рукописні, друковані, електронні та інші носії інформації, у тому числі й біоматеріали) можуть не тільки сприяти з'ясуванню багатьох суттєвих обставин кримінальної справи, але й впливають на розкриття злочинів.

Ось чому криміналістична ідентифікація — це дослідницький процес, який має на меті вирішити питання щодо тотожності роздільно існуючих об'єктів для наступного встановлення одиничного матеріального об'єкта та його зв'язку з розслідуваною подією.

2. Вихідним принципом криміналістичної ідентифікації є розподіл об'єктів на ідентифіковані й ідентифікуючі.

Ідентифікований об'єкт — це об'єкт, тотожність якого встановлюється.

Ідентифікуючий об'єкт — це об'єкт, за допомогою якого встановлюється тотожність.

Крім того, об'єкти в теорії криміналістичної ідентифікації поділяють на шуканий та перевірюваний.

Шуканий — це одиничний об'єкт, пов'язаний із розслідуваною подією. Його суттєві ознаки: об'єктивний зв'язок зі злочином, створення відображення, можливість встановлення даного об'єкта шляхом ідентифікації.

Перевірюваний — це об'єкт, який тільки припускається шуканим і вивчається з метою ототожнювання.

3. Види криміналістичної ідентифікації:

1) за суб'єктом ототожнення:

- слідча;
- експертна.

2) за процесуальною формою:

- процесуальна;
- непроцесуальна.

3) за характером отриманих результатів:

- повна (встановлення одиничного об'єкта);
- неповна (встановлення приналежності до якоїсь групи).

4) за ознаками ідентифікованих об'єктів:

- ідентифікація за ознаками зовнішньої побудови;
- ідентифікація за функціонально-динамічними ознаками;
- ідентифікація за структурою об'єкта.

5) за природою ідентифікуючого об'єкта:

- ідентифікація об'єктів за матеріально-фіксованим відображенням;
- ідентифікація об'єктів за мисленим образом;
- ідентифікація (встановлення) цілого по частинах;
- ідентифікація об'єктів за описанням їх ознак.

4. Процес ідентифікаційного дослідження складається з наступних стадій:

1) попереднє дослідження об'єктів;

2) детальне дослідження об'єктів;

3) співставлення окремих ознак об'єктів;

4) оцінка результатів та формулювання висновків.

Основні терміни та поняття

Ідентифікація, групофікація, ототожнення, об'єкт ідентифікації, види криміналістичної ідентифікації, ідентифікаційна ознака, методика ідентифікаційної експертизи.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення ідентифікації.
2. Сформулюйте поняття й наукові основи теорії криміналістичної ідентифікації.
3. Назвіть мету криміналістичної ідентифікації.
4. Перерахуйте види ідентифікованих об'єктів.
5. Розкрийте зміст основних понять криміналістичної ідентифікації: ідентифікаційні властивості й ознаки об'єктів, ідентифікаційний комплекс ознак, ідентифікаційне поле, ідентифікаційний період. Які види криміналістичної ідентифікації Ви знаєте?
6. Назвіть стадії процесу ідентифікації.
7. У чому полягає зміст ідентифікації за матеріально-фіксованими відображеннями ознак зовнішньої будови об'єктів?
8. Що означає ідентифікація за уявним образом об'єктів?
9. Розкрийте зміст ідентифікації за ознаками психофізіологічного походження.
10. Яка роль діагностичних досліджень у виявленні й розслідуванні злочинів?
11. Що розуміється під класифікаційним дослідженням і яке його значення?

Тематика рефератів

1. Поняття, значення і види криміналістичної ідентифікації.
2. Об'єкти криміналістичної ідентифікації та їх класифікація.
3. Поняття ідентифікаційних ознак та властивостей.
4. Встановлення групової належності, її значення в слідчій практиці.

Ситуаційні завдання

Завдання 1. При розслідуванні крадіжки з магазину було виявлено слід взуття. Слідчий сфотографував слід методом масштабної зйомки і виготовив гіпсовий зліпок. У підозрюваного К. при обшуці було виявлено взуття. Для провадження трасологічної експертизи слідчий направив вилучене взуття, гіпсовий зліпок і фотознімок сліду. На розв'язання експертизи було поставлене питання: «Чи є слід, виявлений на місці події, слідом взуття, яке було вилучено в підозрюваного?»

Визначити: 1) вид ідентифікації; 2) відображувані і відображуючі об'єкти.

Завдання 2. При розслідуванні розкрадання державного майна підозрюваний С. заявив, що підписи, виконані на касових ордерах, йому не належать. Було призначено почеркознавчу експертизу, для

провадження якої слідчий направив такі матеріали: касові ордери; вільні та експериментальні зразки почерку обвинуваченого С.

Визначити: 1) вид ідентифікації; 2) відображувані і відображуючі об'єкти.

Завдання 3. Потерпілий Г. на допиті повідомив, що достатньо чітко запам'ятав прикмети злочинця: густі чорні брови, світлі очі і шрам на підборідді. Слідчий вирішив пред'явити для впізнання підозрюваного.

Визначити: 1) вид ідентифікації; 2) відображувані і відображуючі об'єкти.

Завдання 4. На місці події була знайдена частина ножа. У підозрюваного при общуці знайдено ніж із відламаним кінцем.

Яку експертизу слід призначити?

Визначити: 1) вид ідентифікації; 2) відображувані і відображуючі об'єкти.

Завдання 5. На місці події був знайдений відбиток пальця руки. У злочині підозрювалися І. та Н. Слідчий відібрав у них зразки пальцевих відбитків і направив на експертизу.

Визначити: 1) вид ідентифікації; 2) відображувані і відображуючі об'єкти.

Тестові завдання

1. Ідентифікація — це:

- а) встановлення тотожності об'єкта з іншими за певними ознаками, властивостями;
- б) процес встановлення тотожності індивідуально визначеного об'єкта чи класифікаційної групи, до якої належить досліджуваний об'єкт;
- в) загальнонауковий метод криміналістики, який застосовують також у фізиці, кібернетиці, хімії, біології, генетиці та інших науках;
- г) усі відповіді вірні.

2. За допомогою криміналістичної ідентифікації в судовій і слідчій практиці:

- а) встановлюють конкретні події;
- б) встановлюють механізм злочину й осіб, які його вчинили;
- в) розшукують і розпізнають будь-які об'єкти злочинного діяння;
- г) усі відповіді вірні.

3. За характером встановлюваної тотожності криміналістичну ідентифікацію поділяють на:

- а) індивідуальну;
- б) групову;
- в) самостійну;
- г) колективну.

4. За природою об'єктів, що ідентифікуються, виокремлюють ідентифікацію:

- а) за матеріальними відображеннями;
- б) за ідеальними відображеннями;

- в) за процесуальними відображеннями;
- г) усі відповіді вірні.

5. Ідентифікацію за суб'єктом ототожнення поділяють на:

- а) судову;
- б) слідчу;
- в) експертну;
- г) усі відповіді вірні.

6. За об'єктом дослідження виокремлюють ідентифікацію:

- а) людини;
- б) предметів, речей, речовин;
- в) тварин;
- г) станів, явищ.

7. За сферою криміналістичної техніки криміналістичну ідентифікацію поділяють на:

- а) дактилоскопічну, за ознаками зовнішності;
- б) судово-балістичну, трасологічну;
- в) почеркознавчу, техніко-криміналістичну;
- г) усі відповіді вірні.

8. За процесуальною формою ідентифікація поділяється на:

- а) процесуальну;
- б) непроцесуальну;
- в) судову;
- г) усі відповіді вірні.

9. Криміналістична ідентифікація як метод має такі ознаки:

- а) її об'єктами є всі тіла живої та неживої природи, що мають стійку зовнішню форму;
- б) її здійснюють за матеріальним та ідеальним відображеннями ознак зовнішньої будови об'єктів;
- в) її застосовують у процесі доказування в кримінальних справах під час спеціальних слідчих дій (упізнання та судової експертизи);
- г) усі відповіді вірні.

10. Суб'єктами криміналістичної ідентифікації можуть бути такі особи:

- а) усі особи;
- б) експерт, спеціаліст;
- в) свідок, потерпілий;
- г) підозрюваний, обвинувачений.

11. Хто може здійснювати ідентифікацію:

- а) потерпілий;
- б) свідок;
- в) слідчий;
- г) суддя.

12. Об'єкти, які виникли поза зв'язком із певною кримінальною справою, — це:

- а) експериментальні порівняльні зразки;
- б) вільні порівняльні зразки;
- в) порівняльні зразки;
- г) первинні порівняльні зразки.

Література

1. Божченко А.П. Дерматоглифика при идентификации личности / Божченко А.П., Заславский Г.И., Попов В.Л. — СПб.: Юрид. центр Пресс, 2008. — 194 с.
2. Букаева И.Н. Идентификация неопознанных трупов: учебное пособие / Букаева И.Н., Втюрин А.В., Мальцев В.В. — Томск: Изд-во «Печатная мануфактура», 2003. — 70 с.
3. Евстигнеев Б.А. Криминалистическая диагностика и идентификация: учебно-методическое пособие / Евстигнеев Б.А. — Саратов: СГАП, 2002. — 24 с.
4. Каганов А.Ш. Криминалистическая идентификация личности по голосу и звучащей речи / Каганов А.Ш. — М.: Юрлитинформ, 2009. — 296 с.
5. Кокин А.В. Теория и практика криминалистической идентификации нарезного огнестрельного оружия по выстрелянным пулям: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А.В. Кокин — М., 2006. — 27 с.
6. Колдин В.Я. Идентификация при расследовании преступлений / Колдин В.Я. — М.: Юрид. лит., 1978. — 144 с.
7. Колдин В.Я. Судебная идентификация / Колдин В.Я. — М.: ЛексЭст, 2002. — 528 с.
8. Ларкін М.О. Деякі особливості застосування біометричних методів при ідентифікації особи / М.О. Ларкін, В.П. Сабадаш // Запорізькі правові читання: матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 17-18 травня 2007 року; за заг. ред. С.М. Тимченка і Т.О. Коломоець. — Запоріжжя: ЗНУ, 2007. — С. 314-316.
9. Русаков М.Н. Теория криминалистической идентификации: учебное пособие / Русаков М.Н. — Омск : Вектра, 1999. — 411 с.
10. Сабадаш В.П. Ідентифікація особистості: криміналістичний та інформаційно-правовий аспекти / В.П. Сабадаш, М.О. Ларкін // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2007. — № 1. — С. 180-187.
11. Седова Т.А. Проблемы методологии и практики нетрадиционной криминалистической идентификации / Седова Т.А. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. — 105 с.
12. Степаненко Д.А. Проблемы теории и практики криминалистической идентификации: автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Д.А. Степаненко — Иркутск, 2006. — 52 с.
13. Турчин Д.А. Полевая криминалистика и ее практическое применение. Научно-практическое пособие / Д.А. Турчин, И.С. Чижикова; под ред. Ищенко Е.П. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 144 с.
14. Шевченко В.И. Теоретические основы трасологической идентификации в криминалистике / Шевченко В.И. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1975. — 96 с.

Модуль II

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА

Тема № 5. ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

1. Поняття криміналістичної техніки.
2. Галузі криміналістичної техніки.
3. Види техніко-криміналістичних засобів та методів.
4. Технічні засоби досудового слідства — техніка слідчого.

1. Термін «криміналістична техніка» вживається у двох значеннях:

- як розділ криміналістики;
- як сукупність приладів, апаратів, інструментів, матеріалів, що застосовуються з метою вирішення криміналістичних завдань.

Криміналістична техніка як розділ криміналістики — це сукупність науково-теоретичних положень, на яких базується система технічних засобів та прийомів, що використовуються для виявлення, збирання, дослідження доказової інформації, що сприятиме ефективності розкриття та розслідування злочинів.

2. Основні галузі криміналістичної техніки:

- загальні положення криміналістичної техніки;
- криміналістичне слідознавство;
- криміналістична фотографія та відеозапис;
- криміналістичне зброєзнавство;
- криміналістичне вибухознавство;
- криміналістичне документознавство;
- криміналістичне дослідження людини за зовнішніми ознаками (габітологія);
- криміналістична фоноскопія;
- криміналістична одорологія;
- криміналістична реєстрація.

3. Техніко-криміналістичні засоби за галуззю наукового знання:

- загальні (запозичені з різних галузей науки і техніки та використовуються для вирішення криміналістичних задач);
- спеціальні (використовуються тільки криміналістикою — йодні трубки, магнітні пензлі та ін).

Техніко-криміналістичні засоби за цільовим призначенням:

- засоби для виявлення, фіксації та вилучення доказів (використовуються у ході проведення слідчих дій);
- засоби дослідження речових доказів (застосовуються при проведенні експертних досліджень).

Техніко-криміналістичні методи:

- 1) методи виявлення, фіксації, попереднього дослідження речових джерел інформації (польові методи);
 - 2) методи вимірювання (органолептичні та інструментальні методи);
 - 3) фотографічні методи;
 - 4) фізичні методи;
 - 5) хімічні методи;
 - 6) біологічні методи;
 - 7) мікроскопічні методи;
 - 8) кібернетичні методи.
4. Здійснюючи діяльність із розкриття та розслідування злочинів, слідчий може використовувати:
- власне криміналістичні технічні засоби (наприклад, такі засоби освітлення, як ртутно-газорозрядні пристрої та спеціальні лампи);
 - оптичні засоби (мікроскопи, лупи);
 - засоби вимірювання (масштабні лінійки, складні метри, рулетки);
 - засоби фіксації (фото — та відеотехніка).

Основні терміни та поняття

Криміналістична техніка, криміналістичні засоби, виявлення доказів, фіксація доказів, вилучення доказів, дослідження доказів, валіза криміналіста.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття «криміналістична техніка».
2. Назвіть галузі, що складають один із розділів криміналістики — криміналістичну техніку.
3. Назвіть завдання й об'єкти вивчення криміналістичної техніки. Які елементи включають у себе поняття «збирання слідів злочину»?
4. Що представляє собою пересувна криміналістична лабораторія?
5. Яка роль криміналістичної техніки в розробці методів попередження злочинів?
6. Розкрийте зміст науково-технічних засобів і методів, використовуваних для лабораторного дослідження речовинних доказів.
7. Назвіть хімічні речовини, необхідні для виявлення невидимих слідів рук.
8. Охарактеризуйте правові й наукові основи застосування технічних засобів у судовому дослідженні й попередженні злочинів.
9. Назвіть перспективи розвитку засобів і методів криміналістичної техніки.

Схеми

Етапи розвитку криміналістичної техніки.

Тематика рефератів

1. Технічні засоби досудового слідства.
2. Технічні засоби органів дізнання.
3. Правові та наукові основи застосування технічних засобів у кримінальному судочинстві.

Ситуаційні завдання:

1. Слідчий визнав необхідним провести попереднє дослідження цінних паперів, вилучених у ході огляду місця події в квартирі потерпілого з метою знайти на їхній поверхні сліди пальців рук злочинця, який, за припущенням слідчого, міг торкатися цих паперів. Які науково-технічні засоби є в слідчій валізі для вирішення даної задачі?
2. Під час огляду місця події слідчий застосував наступні технічні засоби:
 - металопошукач;
 - фотокамеру;
 - біноклярну налобну лупу.Які з перелічених технічних засобів відносяться до техніки загально-го призначення?
3. У процесі встановлення зовнішності злочинця були застосовані:
 - диктофон;
 - прилад «Портрет»;
 - фоторепродукційна установка.Які з перелічених технічних засобів відносяться до техніки загально-го призначення?

Тестові завдання

- 1. Криміналістична техніка (в широкому розумінні) — це:**
- а) розділ криміналістики, тобто система наукових положень та таких, що розробляються на їхній основі засобів, прийомів виявлення, фіксації, вилучення та дослідження доказів із метою ефективного розслідування та попередження злочинів;
 - б) галузь криміналістичної техніки, яка розробляє фотографічні засоби, прийоми і методи виявлення, фіксації і дослідження доказів;

в) прогнозування результативності планованих тактичних операцій, слідчих дій та прийомів з метою вирішення тактичних завдань у конкретних ситуаціях розслідування і судового розгляду, а також наслідків використання одержаних результатів у доказуванні, ступеня тактичного ризику і засобів його мінімізації тощо;

г) вчення про принципи побудови, форми та способи наукового пізнання.

2. Науково-технічні засоби криміналістики — це:

а) предмети, речі, тварини, особи;

б) прилади, пристосування і матеріали, які використовуються для збирання і дослідження доказів або створення умов, що ускладнюють учинення злочинів;

в) речі або їх комплекс, за допомогою яких слідчий аналізує криміналістичну інформацію;

г) злочинність як сукупність злочинів різного виду, злочинна діяльність.

3. Який з наведених прикладів не буде основною формою застосування криміналістичної техніки:

а) використання науково-технічних засобів оперативними працівниками при проведенні оперативно-розшукових заходів та слідчими при проведенні слідчих дій;

б) використання науково-технічних засобів спеціалістами та експертами під час відповідних досліджень;

в) застосування науково-технічних засобів учасниками судового розгляду;

г) використання науково-технічних засобів державними службовцями.

4. До основних галузей криміналістичної техніки не входить:

а) судова фотографія, судова кінематографія і відеозапис;

б) трасологія, судова балістика;

в) кримінологія, судова статистика;

г) ідентифікація особи за ознаками зовнішності, кримінальна реєстрація.

5. Загальні правові основи використання технічних засобів у криміналістиці визначаються:

а) ЦПК України;

б) КПК України;

в) КК України;

г) ЦК України.

6. При використанні технічних засобів необхідно процесуально оформити:

а) факт застосування технічних засобів і прийомів;

б) матеріали, які отримані в результаті застосування технічних засобів;

в) факт застосування технічних засобів і прийомів та матеріали, які отримані в результаті їх застосування;

г) факт застосування технічних засобів і прийомів та показання свідків.

7. Використання криміналістичної техніки доцільно відображати в:

а) протоколі;

б) постанові;

- в) ухвалі;
- г) рішенні.

8. Слідча валіза (портфель, сумка):

- а) це комплект техніко-криміналістичних та інших засобів (приладів, інструментів, матеріалів) для роботи з доказами під час судового засідання;
- б) це прямокутна ємність, призначена для перевезення та зберігання багажу;
- в) це комплект техніко-криміналістичних засобів для роботи з доказами;
- г) це комплект техніко-криміналістичних та інших засобів (приладів, інструментів, матеріалів) для роботи з доказами під час проведення огляду та інших слідчих дій.

9. На практиці слідчі набори бувають трьох типів. Оберіть серед наведених зайвий:

- а) універсальні (призначені для вирішення різноманітних завдань);
- б) індивідуальні (формуються безпосередньо для кожного експерта);
- в) спеціалізовані (для роботи експерта-криміналіста, працівника ДАІ, спеціаліста-вибухотехніка та ін.);
- г) набори зі змінним змістом (формуються безпосередньо перед проведенням певної слідчої дії).

10. Пересувна криміналістична лабораторія (ПКЛ) — це:

- а) автомобіль спеціального призначення (як правило, мікроавтобус) із розміщеним у його кузові комплексом приладів і апаратів, різними криміналістичними комплектами для проведення досліджень на місці події;
- б) комплект техніко-криміналістичних та інших засобів (приладів, інструментів, матеріалів) для роботи з доказами під час проведення огляду та інших слідчих дій;
- в) система спеціальних методів, прийомів і засобів, що застосовуються для одержання нових фактів при провадженні судових експертиз;
- г) спеціалізована установа, яка займається дослідженням криміналістично значущої інформації.

Література

1. Баранов Ю.Н. Криминалистическая техника: учебник / Ю.Н. Баранов, Т.В. Попова — Челябинск: ЧЮИ МВД России, 2009. — 663 с.
2. Бастрыкин А.И. Криминалистика. Техника, тактика и методика расследования пре ступлений: научно-практическое пособие / Бастрыкин А.И. — СПб.: Ореол, 2008. — 480 с.
3. Егоров Н.Н. Криминалистика: учебник / Егоров Н.Н., Ищенко Е.П., Мерецкий Н.Е. — Владивосток: Изд-во ТГЭУ, 2010. — 256 с.
4. Железняк А.С. Основы криминалистической техники: учебное пособие / Железняк А.С.. — [2-е изд., стереотип.] — М.: МГИУ, 2008. — 190 с.

5. Использование криминалистической техники в расследовании преступлений: научно-практическое пособие / Карлов В.Я. — М.: Экзамен, 2006. — 192 с.
6. Криминалистическая техника: учебное пособие / Кузнецов П.С. — Екатеринбург: Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2001. — 79 с.
7. Криміналістика (криміналістична техніка): курс лекцій / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семаков; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. — К., 2001. — 216 с.
8. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін]; за ред. В.Ю. Шепітько. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х. : Право, 2011. — 464 с.
9. Негматова С.Г. Основы криминалистической техники. Краткий курс лекций / Негматова С.Г. — Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. техн. ун-та, 2007. — 96 с.
10. Турчин Д.А. Полевая криминалистика и ее практическое применение: научно-практическое пособие / Турчин Д.А., Чижикова И.С.; под ред.: Ищенко Е.П. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 144 с.
11. Турчин Д.А. Полевая криминалистика и ее практическое применение: научно-практическое пособие / Турчин Д.А., Чижикова И.С.; под ред.: Ищенко Е.П. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 144 с.

Тема № 6. КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОТОГРАФІЯ

1. Поняття криміналістичної фотографії. Її значення в судовій, слідчій та експертній практиці.
2. Методи криміналістичної фотографії.
3. Окремі прийоми фотографування.
4. Види фотозйомки.

1. Криміналістична фотографія — це система науково обґрунтованих способів та методів фотозйомки, що використовуються для збирання, фіксації та дослідження доказів під час проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

Використання фотозйомки підвищує ефективність роботи слідчого при розслідуванні злочинів будь-якої важкості, адже фотографування дозволяє більш точно зафіксувати об'єкт та дає більш-менш повне уявлення про зображення об'єкта. Застосування криміналістичної фотографії передбачено кримінально-процесуальним законодавством (ст.ст. 79, 191 КПК України).

2. Метод криміналістичної фотографії — це сукупність правил та рекомендацій щодо засобів фотографування, умов фотозйомки, обробки фотоматеріалів.

Методи криміналістичної фотографії:

- панорамний;
- вимірювальний;
- широкомасштабний;
- сигналетичний;
- репродукційний;
- макроскопічний;
- стереоскопічний.

3. Окремі прийоми фотографування:

1) орієнтуюча фотозйомка (фіксація об'єкта, ділянки разом із навколишньою обстановкою);

2) обзорна фотозйомка (фіксація об'єкта, ділянки без навколишньої обстановки);

3) вузлова фотозйомка (фіксація найбільш важливих об'єктів, ділянок, слідів злочину);

4) детальна фотозйомка.

4. Види фотозйомок:

1) за суб'єктом застосування:

- судово-слідча;
- оперативно-розшукова;
- експертна;

2) залежно від цілей та задач застосування фотографії:

- фіксує;
- дослідницька.

Основні терміни та поняття

Методи криміналістичної фотографії, панорамна зйомка, впізнавальна зйомка, масштабна зйомка, мікроскопічна зйомка, стереоскопічна зйомка, орієнтовна фотозйомка, обзорна фотозйомка, вузлова фотозйомка, детальна фотозйомка.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть об'єкти криміналістичної фотозйомки.
2. Вкажіть способи панорамної зйомки.
3. Які вимоги пред'являються до виробництва лінійної та кругової панорамної зйомки?
4. Що використовується в якості глибинного масштабу при вимірювальній зйомці?
5. Для яких цілей використовується сигналетична зйомка живих осіб та трупів?
6. Назвіть місце проведення пізнавальної зйомки трупа?

Тематика рефератів

1. Розвиток криміналістичної фотографії.
2. Методи впізнавальної (сигналетичної) зйомки.

Тестові завдання

- 1. Криміналістична фотографія є галуззю:**
 - а) криміналістичного планування;
 - б) криміналістичної методики;
 - в) криміналістичної тактики;
 - г) криміналістичної техніки.
- 2. Криміналістична фотографія — це система:**
 - а) наукових положень, теорій та методик фотозйомки;
 - б) технічних прийомів фотографування;
 - в) наукових і практичних методик та планування розслідування;
 - г) наукових положень та технічних засобів фотографування.
- 3. Фотографія застосовується в криміналістиці для:**
 - а) фіксації слідів;
 - б) дослідження речових доказів;
 - в) фіксації місця події та об'єктів на ньому;
 - г) усі відповіді вірні.
- 4. Яким нормативно-правовим актом регулюється застосування криміналістичної фотографії?**
 - а) жоден НПА не містить таких положень;
 - б) Законом України «Про судову фотографію»;
 - в) Законом України «Про криміналістичну фотографію»;
 - г) окремими положеннями Кримінального процесуального кодексу України.
- 5. До інших засобів фіксації, що використовуються поряд із криміналістичною фотографією, не належать:**
 - а) складання протоколу;
 - б) виготовлення схем;
 - в) складання планів;
 - г) збирання речових доказів.
- 6. Судово-оперативну фотозйомку здійснюють:**
 - а) слідчий, оперативний працівник правоохоронних органів або спеціаліст;
 - б) спеціально запрошений фотограф;
 - в) спеціально запрошений спеціаліст із відповідним фахом;
 - г) судовий експерт.
- 7. Криміналістична фотографія поділяється на два основні види:**
 - а) фіксує та експертна;
 - б) слідча та судова;
 - в) макроскопічна та мікроскопічна;
 - г) кримінальна і цивільна.

8. Фотозйомка при провадженні криміналістичних експертиз не застосовується:

- а) як джерело доказів;
- б) як спосіб фіксації загального виду і стану об'єктів, що надходять на експертизу;
- в) як спосіб ілюстрування результатів різних видів досліджень;
- г) як один із способів дослідження.

9. Завданням фотозйомки на місці події є:

- а) зафіксувати обстановку в деталях;
- б) дати уявлення про місце події;
- в) дати уявлення про розміри сфотографованих об'єктів;
- г) усі відповіді вірні.

10. Фотозйомка місця події поділяється на наступні види:

- а) орієнтуючу, синергетичну, детальну;
- б) детальну, оглядову, сигналетичну;
- в) сигналетичну, репродуктивну, оглядову;
- г) оглядову, орієнтуючу, детальну і вузлову.

11. Вузлова фотозйомка призначена для фіксування:

- а) особливостей місця події;
- б) окремих предметів та їх ознак у масштабі;
- в) предметів навколо безпосереднього місця події
- г) окремих частин (вузлів) місця події

12. Макрофотозйомка — це зйомка:

- а) дрібних об'єктів із їх збільшенням;
- б) великих об'єктів панорамним методом;
- в) усього місця події в цілому;
- г) правильної відповіді немає.

13. Методами судово-оперативної фотографії є :

- а) вимірювальний, панорамний, сигналетичний, репродуктивний;
- б) дактилоскопічний, репродуктивний, панорамний;
- в) масштабний, панорамний, синергетичний;
- г) вимірювальний, масштабний, дактилоскопічний.

14. Панорамний метод фотозйомки включає в себе методи:

- а) лінійної та загальної панорами;
- б) горизонтальної та вертикальної панорами;
- в) окремої та загальної панорами;
- г) мікро — і макропанорами.

15. Панорамний метод фотозйомки полягає у:

- а) фотозйомці об'єктів під особливим кутом;
- б) фотозйомці місця події з великої відстані;
- в) фотозйомці окремих деталей місця події;
- г) переміщенні камери вздовж об'єкта.

16. Вимірювальний метод фотозйомки ще називають:

- а) масштабним;
- б) панорамним;
- в) сигналетичним;
- г) макроскопічним.

17. Суть репродуктивного методу зйомки полягає у:

- а) відтворенні (репродукції) обстановки місця події;
- б) фотографуванні слідів;
- в) фотографуванні окремих частин місця події;
- г) фотографуванні плоских об'єктів, передусім документів;

18. Сигналетичний метод по суті є:

- а) впізнавальним;
- б) репродуктивним;
- в) мікроскопічним;
- г) макроскопічним.

19. Завданням судово-дослідницької фотографії є:

- а) виявлення та вивчення невидимих чи слабо видимих ознак, недоступних звичайному сприйняттю;
- б) виявлення кольорових відмінностей в об'єктах, що досліджуються;
- в) вивчення механізму слідоутворення;
- г) усі відповіді вірні.

20. Відеозапис у криміналістиці являє собою:

- а) процес фіксації динамічних властивостей об'єкта;
- б) дослідження доказів у русі;
- в) основне джерело доказування при проведенні слідчих дій;
- г) засіб фіксації переміщення осіб.

Література

1. Баранов Ю.Н. Криминалистическая техника: учебник / Ю.Н. Баранов, Т.В. Попова — Челябинск: ЧЮИ МВД России, 2009. — 663 с.
2. Булгаков В.Г. Криминалистическая фотография: Основы криминалистической фотографии. Фотографирование на месте происшествия и при производстве других следственных действий. В 2-х частях: Курс лекций. Ч. 1 / Булгаков В.Г., Зотчев В.А., Сафонов А.А. — Волгоград: ВА МВД России, 2004. — 208 с.
3. Душеин С.В. Криминалистическая фотография: учебник / Душеин С.В., Егоров А.Г., Зайцев В.В., Хрусталев В.Н. — Саратов: СЮИ МВД России, 2003. — 448 с.
4. Железняк А.С. Основы криминалистической техники: учебное пособие / Железняк А.С. — 2-е изд., стереотип. — М.: МГИУ, 2008. — 190 с.
5. Зотчев В.А. Криминалистическая фотография и видеозапись: учебно-практическое пособие / Зотчев В.А., Ищенко Е.П., Ищенко П.П.; под ред.: Ищенко Е.П. — М.: Юристъ, 1999. — 438 с.
6. Карлов В.Я. Использование криминалистической техники в расследовании преступлений: научно-практическое пособие / Карлов В.Я. — М.: Экзамен, 2006. — 192 с.
7. Криміналістика (криміналістична техніка): курс лекцій / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семаков — К.: Між-регіон. акад. упр. персоналом, 2001. — 216 с.

8. Кузнецов П.С. Криминалистическая техника: учебное пособие / Кузнецов П.С. — Екатеринбург: Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2001. — 79 с.
9. Морозов Б.Н. Использование криминалистической фотографии при расследовании преступлений: учебное пособие / Морозов Б.Н. — Ташкент: Изд-во Ташк. ВШ МВД СССР, 1990. — 48 с.
10. Негматова С.Г. Основы криминалистической техники. Краткий курс лекций / Негматова С.Г. — Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. техн. ун-та, 2007. — 96 с.
11. Сафонов А.А. Компьютерные технологии в криминалистической фотографии: теоретические и прикладные вопросы: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Сафонов А.А. — Волгоград, 2002. — 22 с.
12. Яровенко Т.В. Современное состояние использования цифровой фотографии в криминалистике: монография / Яровенко Т.В. — М.: Юрлитинформ, 2011. — 144 с.

Тема № 7. ТРАСОЛОГІЯ

1. Поняття трасології, її наукові основи. Значення трасології в судовій, слідчій і судовій практиці.
2. Поняття та класифікація слідів.
3. Сліди рук. Види папілярних візерунків. Виявлення і фіксація слідів рук.
4. Сліди ніг людини та способи їх фіксування. «Доріжка» слідів ніг і її значення.

1. Трасологія — це розділ криміналістики, який вивчає теоретичні основи слідоутворення, закономірності виникнення слідів, що відображають механізм вчинення злочину, а також розробляє рекомендації щодо вивчення, вилучення та дослідження слідів із метою встановлення обставин, які мають значення для розкриття та розслідування злочинів.

Теоретичною основою трасології є положення матеріалістичної діалектики:

- у світі немає двох однакових речей, тобто кожний об'єкт матеріального світу індивідуальний;
- слід-відображення не може існувати без явища, предмета, речі, які він відображує.

Значення трасології полягає в тому, що вивчення слідів, які виникають при вчиненні злочинів, допомагає встановити знаряддя злочину, особу злочинця (потерпілого), визначити механізм злочину (злочинної діяльності).

2. Слід — це будь-яке відображення матеріальних змін у навколишньому середовищі.

Слід злочину — це будь-які зміни в навколишньому середовищі, які пов'язані з вчиненням злочину та мають матеріальний та ідеальний характер.

Сліди в криміналістиці можуть бути поділені на три групи:

- сліди-відображення;
- сліди-предмети;
- сліди-речовини.

3. Сліди рук найчастіше застосовуються при розкритті та розслідуванні злочинів.

Шкіра на долонях рук має особливу будову. Вона складається з двох шарів: верхнього — епідермісу і нижнього — дерми (шкіри). У верхній частині дерми розташовані сосочки, які утворюють ряди. Покрыті епідермісом, вони є основою валиків, що називаються папілярними лініями.

Папілярні лінії мають три основні види візерунків:

- дугові;
- петльові;
- завиткові.

Способи виявлення слідів рук:

- 1) фізичні;
- 2) хімічні.

Способи фіксації слідів рук:

- 1) опис у протоколі;
- 2) фотографування;
- 3) копіювання слідів.

4. Сліди ніг залишаються практично на будь-якому місці вчинення злочину.

Розрізняють такі види слідів ніг:

- сліди босих ніг;
- сліди взуття;
- сліди ніг у шкарпетках.

Способи фіксації слідів ніг:

- 1) фотографування;
- 2) вимірювання;
- 3) опис;
- 4) моделювання;
- 5) копіювання.

Для вирішення ідентифікаційних та діагностичних задач досліджують не тільки одиничні сліди, але й їх «доріжку». «Доріжка» слідів дозволяє встановити, ким вони були залишені (чоловіком чи жінкою), чи кульгає особа та інші важливі для розслідування обставини.

Основні терміни та поняття

трасологія, дактилоскопія, еджескопія, сліди, трасологічна експертиза, сліди рук, сліди ніг, «доріжка» слідів, виявлення слідів, фіксація слідів, вилучення слідів.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення сліду в криміналістиці.
2. Назвіть відомі Вам класифікації слідів.
3. Назвіть види папілярних візерунків пальців рук.
4. Охарактеризуйте папілярні візерунки, їхні властивості та види.
5. Які ознаки папілярних візерунків відносяться до загальних?
6. Які ознаки папілярних візерунків відносяться до окремих?
7. У чому полягає підготовка матеріалів для дактилоскопічної експертизи?
8. Правила виявлення, фіксації та вилучення слідів.
9. Перелічіть класифікації слідів ніг.
10. Охарактеризуйте сліди тіла людини (сліди губ, вушної раковини, ділянок чола й носа).

Тематика рефератів

1. Задачі трасологічної експертизи та підготовка об'єктів для її призначення.
2. Сліди знаряддя зламу та практика їх використання під час розслідування.
3. Сліди транспортних засобів і їх значення для встановлення обставин дорожньо-транспортних пригод.

Ситуаційні завдання

1. При огляді місця події слідчий виявив сліди пальців рук на плящі. Які засоби фіксації необхідно застосувати?
2. Яким засобом можна скопіювати слід пальця руки, виявлений на поверхні темної полірованої платяної шафи?
3. На шматку вершкового масла виявлені сліди зубів людини. Як необхідно їх зафіксувати?
4. На проїжджій частині мокрої лісової ґрунтової дороги на повороті є чіткі сліди передніх і задніх коліс колії автомобіля. Малюнок протектора підвищеної прохідності. У колії камінчики, переламані гілки, прим'ята висока трава. Місцями сліди проходять по калюжах. По краях колії краплі рідини і бризки води.

Які ознаки в слідах можуть свідчити про напрямок руху транспортного засобу?

5. Наїзд на пішохода було здійснено не встановленим транспортним засобом. Після автопригоди машина зупинилася, потім розгорнулася у зворотному напрямку і зникла. Сліди стоянки чіткі. Слідчий вилучив одяг потерпілого, на якому є малюнок протектора.

Яке криміналістичне значення мають зазначені сліди?

6. У ході розслідування злочину слідчий вилучив із місця події знаряддя злому — сокиру і частину зламаной за її допомогою перепони — дверної рами складського приміщення. З метою проведення ідентифікаційних досліджень він направив їх до експертної установи, упакувавши в одну картонну коробку, не ізолювавши їх одне від одного.

Чи правильно зробив слідчий, упакувавши сокиру і частину дверної рами в одну коробку; якщо ні, то чому?

7. При огляді місця події виявлено доріжку слідів взутих ніг людини.

Які параметри доріжки повинні бути зафіксовані в протоколі огляду?

8. Під час вчинення крадіжки злочинець спочатку пройшов по підлозі, що була забруднена розсипаною побілкою, а потім пройшов по чистій підлозі, що була забарвлена коричневою фарбою, залишивши поодинокі сліди ніг, взутих у чоботи. Які види слідів утворилися в даному випадку?

Тестові завдання

1. Галузь криміналістичної техніки, яка вивчає матеріально-фіксовані сліди, закономірності їх утворення і розробляє прийоми, методи та науково-технічні засоби їх виявлення, фіксації, вилучення і дослідження, — це:

- а) трасологія;
- б) балістика;
- в) судова фотографія;
- г) криміналістична ідентифікація.

2. Матеріально-фіксоване відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому — це:

- а) відбиток;
- б) слід;
- в) печатка;
- г) обстановка.

3. Сліди, які передають зовнішню будову контактуючої частини слідоутворюючого об'єкта, — це:

- а) сліди-відображення;
- б) сліди-предмети;
- в) сліди-речовини;
- г) сліди-форми.

4. Матеріальні об'єкти особистого, побутового, виробничого призначення, залишені або винесені з місця події, — це:

- а) сліди-відображення;
- б) сліди-предмети;
- в) сліди-речовини;
- г) сліди-форми.

5. Частина різних категорій матеріальних тіл, які залишаються на предметах на місці події або зникають з місця події, — це:

- а) сліди-відображення;
- б) сліди-предмети;
- в) сліди-речовини;
- г) сліди-форми.

6. Система компонентів процесу утворення слідів-відображень називається:

- а) трасологія;
- б) слідовий контакт;
- в) механізм слідоутворення;
- г) слідоутворюючі об'єкти.

7. Ділянки поверхні об'єктів, якими вони стикаються під час утворення сліду, називаються:

- а) механізм слідоутворення;
- б) слідовий контакт;
- в) слідоутворення;
- г) контактні поверхні.

8. Сліди, які відображають зовнішню будову слідоутворюючого об'єкта у всіх трьох його вимірах (за довжиною, шириною і глибиною), називаються:

- а) об'ємні;
- б) статичні;
- в) поверхневі;
- г) динамічні.

9. Сліди, які виникають у результаті змін, що відбуваються на поверхні слідоприймаючого об'єкта (за двома вимірами — довжиною і шириною), називаються:

- а) об'ємні;
- б) поверхневі;
- в) статичні;
- г) динамічні.

10. Сліди, що формуються з речовини, частки якої відокремлюються від слідоприймаючого об'єкта і залишаються на слідоутворюючому об'єкті, називаються:

- а) сліди нашарування;
- б) вдавнені сліди;
- в) сліди відшарування;
- г) сліди натискання.

11. Сліди, які виникають у момент спокою, що настає під час механічної взаємодії слідоутворюючого і слідоприймаючого об'єктів, — це:

- а) динамічні сліди;
- б) статичні сліди;
- в) сліди ковзання;
- г) сліди розпилу.

12. Сліди, які виникають за межами контактної взаємодії слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів, називаються:

- а) периферичні сліди;
- б) локальні сліди;
- в) сліди ковзання;
- г) сліди розпилу.

13. Узор на нігтьових фалангах пальців рук, утворений певними лініями, –це:

- а) слід руки;
- б) папілярний візерунок;
- в) дактилоскопічне відображення;
- г) зовнішній візерунок.

14. Розділ трасології, що вивчає властивості й будову папілярних візерунків з метою використання їх відбитків для ототожнення особи і розкриття злочинів, називається :

- а) габітологія;
- б) балістика;
- в) дактилоскопія;
- г) криміналістична реєстрація.

15. На які три основні типи поділяються папілярні візерунки?

- а) дугові, петльові, аномальні;
- б) дугові, завиткові, округлі;
- в) петльові, завиткові, аномальні;
- г) дугові, петльові, завиткові.

16. Найскладнішими за будовою вважаються папілярні візерунки:

- а) аномальні;
- б) дугові;
- в) петльові;
- г) завиткові.

17. Різновид трасологічної експертизи, основним завданням якого є ідентифікація особи за слідами рук, залишеними на місці події, називається:

- а) дактилоскопічна експертиза;
- б) ідентифікаційна експертиза;
- в) судово-балістична експертиза;
- г) почеркознавча експертиза.

18. Група слідів ніг людини, яка складається з кількох (три і більше) послідовно розташованих відбитків босих ніг або взуття:

- а) доріжка слідів ніг;
- б) лінія напрямку руху;
- в) лінія ходьби;
- г) кут розгортання стоп.

19. За допомогою якого методу здійснюють фотографування одиночних слідів?

- а) панорамного;
- б) масштабного;
- в) репродукційного;
- г) сигналетичного.

20. За допомогою якого методу здійснюють фотографування доріжки слідів?

- а) панорамного;
- б) масштабного;
- в) репродукційного;
- г) сигналетичного.

21. Сліди, залишені різними засобами, які використовувалися злочинцем для відкриття сховищ і руйнування перепон, є слідами:

- а) рук людини;
- б) транспортних засобів;
- в) знарядь злому;
- в) ніг людини.

22. Основними способами виготовлення зліпку сліду ноги є:

- а) насипний, наливний, комбінований;
- б) насипний, наливний, налипний;
- в) наливний, комбінований, змішаний;
- г) наливний, наклеюваний, комбінований.

Література

1. Аленичев П.Н. Криминалистическая экспертиза: Трасология. Учебник. Вып. 6 / Аленичев П.Н., Аханов В.С., Зуев Е.И., Миронов А.И. и др.; под ред.: Самойлов Г.А. — М.: Изд-во ВШ МООП СССР, 1968. — 248 с.
2. Білінський Й.Й. Дактилоскопічні сканери / Й.Й. Білінський, М.Й. Юкиш, О.А. Павлюк // Інформаційні технології та комп'ютерна техніка. — Наукові праці ВНТУ. — 2010. — № 3. — С. 1 — 6.
3. Божченко А.П. Дерматоглифика при идентификации личности / Божченко А.П., Заславский Г.И., Попов В.Л. — СПб.: Юрид. центр Пресс, 2008. — 194 с.
4. Демин К.Е. Трасология: особенности составления экспертных заключений: учебное пособие / Демин К.Е., Федорович В.Ю. — М.: Изд-во Моск. ун-та МВД России, 2003. — 97 с.
5. Дячук В.І. Організаційні та процесуальні особливості призначення та проведення транспортно-трасологічних експертиз / В.І. Дячук // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2010. — № 3. — С. 234-243.
6. Карлов В.Я. Использование криминалистической техники в расследовании преступлений: научно-практическое пособие / Карлов В.Я. — М.: Экзамен, 2006. — 192 с.
7. Клименко Н.И. Использование микрообъектов при расследовании преступлений / Клименко Н. И. — К., Киев. гос. ун-т им. Т.Г. Шевченко 1984. — 96 с.

8. Кузнецов П.С. Криминалистическая техника: учебное пособие / Кузнецов П.С. — Екатеринбург: Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2001. — 79 с.
9. Кустанович С.Д. Судебно-медицинская трасология / Кустанович С.Д. — М.: Медицина, 1975. — 167 с.
10. Лапта С.П. Використання експертних висновків на наступному етапі розслідування злочинів / С.П. Лапта // Право і безпека. Науковий журнал. — 2010. — № 2 (34). — С.186-190.
11. Михайлов М.А. Проблема идентификации личности выходит за пределы, определяемые предметом криминалистики / М.А. Михайлов // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. — Серия «Юридические науки». — 2007. — № 2. — Том 20 (59). — С.149-157.
12. Мухин Г.Н. Использование дерматоглифики в экспертных исследованиях / Г.Н. Мухин, О.Г. Каразей, Д.В. Исютин-Федотков // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. — Серия «Юридические науки». — 2006. — № 2. — Том 19 (58). — С.149-155.
13. Неня О.В. Криміналістичне значення мікрооб'єктів при розслідуванні злочинів / О.В. Неня // Вісник Академії адвокатури України. — 2011. — № 2 (21). — С. 139-145.
14. Пиріг І.В. Класифікація судових експертиз / І.В. Пиріг // Криміналістичний вісник. — 2010. — № 2 (14). — С. 30-35.
15. Полтавський А.О. Про деякі проблемні питання використання дактилоскопічної інформації на сучасному етапі / А.О. Полтавський // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. — 2008. — № 4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2008_4/08_4_5_2.pdf
16. Прокопенко Н.О. Поняття мікрослідів / Н.О. Прокопенко // Форум права. — 2009. — № 1. — С.463-469 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09rporpm.pdf>
17. Прокопенко Н.О. Сучасні можливості експертного дослідження слідів губ людини // Н.О. Прокопенко / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Pravo/2008_819/12.pdf
18. Радецька В.Я. Историчний аналіз розвитку криміналістичних експертиз і становлення їх термінологічної системи / В.Я. Радецька, В.М. Атаманчук // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknuvs/2010_4/radetska.htm
19. Свобода Є.Ю. Деякі аспекти правового регулювання дактилоскопічної реєстрації / Є.Ю. Свобода // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — № 3(19). — С. 148-153.
20. Сімакова-Єфремян Е.Б. Науково-методичні проблеми комплексних судово-експертних досліджень / Е.Б. Сімакова-Єфремян // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2009. — Випуск 9. — С.185-195.
21. Сокиран М.Ф. Застосування технічних засобів фіксації ходу та результатів огляду місця події / М.Ф. Сокиран // Вісник Академії адвокатури України. — 2011. — № 1 (20). — С. 160 — 167.

22. Терехович В.Н. Особенности формирования и формулирования выводов криминалистической экспертизы холодного оружия / В.Н. Терехович // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2009. — Випуск 9. — С.303-305.
23. Турчин Д.А. Полевая криминалистика и ее практическое применение. Научно-практическое пособие / Турчин Д.А., Чижикова И.С.; под ред.: Ищенко Е.П. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 144 с.
24. Удовиченко О.А. Функціонування регіонального дактилоскопічного обліку в науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі при ГУМВС України в Харківській області / О.А. Удовиченко // Криміналістичний вісник. — 2010. — № 2(14). — С. 140-144.
25. Хахановський В.Г. Автоматизація експертних дактилоскопічних досліджень / В.Г. Хахановський // Форум права. — 2011. — № 1. — С.1078-1084 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11xvgedd.pdf>.

Тема № 8. СУДОВА (КРИМІНАЛІСТИЧНА) БАЛІСТИКА

1. Поняття, об'єкти та наукові основи судової (криміналістичної) балістики.
2. Поняття вогнепальної зброї та її класифікація.
3. Боєприпаси до вогнепальної зброї. Структура патрона для бойової та гладкоствольної вогнепальної зброї.
4. Сліди вогнепальної зброї і механізм їх утворення.
5. Судово-балістична експертиза.

1. Балістика (від *грецьк. ballio — кидаю*) — наука про рух снаряда (куль) вогнепальної зброї в повітрі (зовнішня балістика) та в каналі ствола зброї (внутрішня). Під судовою (криміналістичною) балістикою слід розуміти підрозділ криміналістичної техніки, який вивчає зброю, боєприпаси та сліди їх застосування для отримання доказової інформації.

Об'єктами судової (криміналістичної) балістики є: вогнепальна зброя, окремі її частини, боєприпаси, компоненти боєприпасів (порох, дріб, картеч, капсулі), приладдя до зброї (шомполи, протирки).

Науково-технічною основою криміналістичної балістики є військово-технічні науки, які вивчають будову, конструювання, особливості дії вогнепальної зброї та боєприпасів. На основі цих даних визначають механізм роботи зброї та виникнення слідів.

Судова (криміналістична) балістика тісно пов'язана з іншими розділами криміналістики, передусім трасологією та криміналістичною фо-

тографією. У ній широко застосовують фізичні та хімічні методи дослідження.

2. Вогнепальна зброя — це зброя, у якій для викидання кулі (снаряду, міни) з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються при згорянні металюної вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей.

Першу зброю із застосуванням пороху вигадали китайці ще в VI ст., вона називалася хо-пао. Хо-пао мала кулясту форму й була схожа на сучасну гранату. Щоб використати древню-китайську зброю достатньо було підпалити кулю і метнути її або з катапульти або з рук. Для виготовлення хо-пао сірку, селітру, дерев'яні волокна, олію і миш'як згортали в багато шарів грубого паперу і обмазували смолою.

Класифікація вогнепальної зброї:

1) за призначенням:

- бойова зброя;
- мисливська зброя;
- спортивна зброя;
- зброя особистого захисту (газові, травматичні пістолети і револьвери).

2) за наявністю нарізів у каналі ствола:

- нарізна;
- гладкоствольна.

3) за типом механізму:

- гнотова зброя;
- кременева зброя;
- капсульна зброя;
- зброя під унітарний набій.

4) за способом вогню:

- одиночного вогню;
- чергового вогню (автоматична зброя).

5) за типом заряджання:

- зброя, що заряджається із стволу;
- зброя, що заряджається з казенного боку.

6) за типом перезаряджання:

- несамозарядна зброя;
- самозарядна;
- автоматична.

3. Боеприпаси — предмети, призначені для здійснення пострілів зі зброї. Боезаряд складається з вибухової речовини, снаряду, пижа, гільзи.

За призначенням боеприпаси поділяються на:

- основні;
- спеціальні;
- допоміжні.

Для стрільби з вогнепальної зброї використовуються патрони. Патрони для бойової вогнепальної зброї складаються з гільзи, кулі, капсуля, порохового заряду, а для гладкоствольної — з гільзи, кулі (дробу, картечі), капсуля, пижа на порох, прокладок на дріб і порох, порохового заряду.

4. Застосування вогнепальної зброї під час вчинення злочинів призводить до появи численних слідів. Найбільша кількість слідів залишається на гільзах, кулях, різних предметах, тілі та одязі злочинця й потепілого.

Ознаки зброї поділяють на загальні та окремі. Загальні — ознаки конструкції, властиві певній моделі зброї. Окремі — ознаки виготовлення та експлуатації частин та деталей зброї, які притаманні конкретному екземпляру зброї.

Основні сліди пострілу утворюються кулею. Додаткові сліди пострілу виникають у результаті дії явищ, що супроводжують постріл. Основну роль у їх виникненні відіграють порохові гази, стовп повітря, порохові зерна, дульне полум'я, частинки мастила.

Сліди від вогнепальної зброї залишаються на одязі та тілі людини після пострілу впритул. Можуть виникати сліди від дульного зрізу ствола, а також інших частин, що перебувають із ним в одній площині.

5. Досить часто під час розслідування злочинів, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї, виникає необхідність у проведенні судово-балістичної експертизи. За допомогою судово-балістичної експертизи встановлюють вид, модель вогнепальної зброї; конкретний екземпляр зброї; справність і придатність зброї до стрільби; однорідність патронів, куль, гільз; обставини, пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї (рикошет кулі, кількість зроблених пострілів, напрям і дистанцію пострілу).

Судово-балістичні дослідження розв'язують ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні задачі.

Основні терміни та поняття

Балістика, зброя, вогнепальна зброя, холодна зброя, гільза, патрон, судово-балістична експертиза.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміється під вогнепальною зброєю?
2. Назвіть критерії віднесення предмета до вогнепальної зброї.
3. Які існують калібри вогнепальної зброї?
4. Назвіть відомі Вам класифікації вогнепальної зброї.

5. Назвіть відомі Вам сліди вогнепальної зброї.
6. Охарактеризуйте сліди пострілів із вогнепальної зброї на різних перешкодах залежно від виду снаряда й відстані від стріляючого до перешкоди.
7. Перелічіть ознаки на тілі й одязі людини при пострілі впритул та із близької відстані.
8. Які обставини застосування вогнепальної зброї можуть бути встановлені в ході слідчого огляду?
9. Що відноситься до слідів основного фактора пострілу?
10. Що відноситься до слідів додаткового фактора пострілу?
11. Які сліди застосування холодної зброї та їхнє значення для ідентифікації?
12. Що відноситься до об'єктів криміналістичного вибухознавства?
13. Які питання можуть бути поставлені на вирішення вибухотехнічної експертизи?

Тематика рефератів

1. Прийоми використання слідів вогнепальної зброї для її розшуку та ототожнення.
2. Сліди пострілу та їх використання під час розслідування злочинів.
3. Підготовка матеріалів і об'єктів при призначенні балістичної експертизи.

Ситуаційні завдання

1. На місці події слідчий виявив стріляну гільзу.
Від яких частин зброї залишилися сліди на поверхні гільзи? Як установити вид і систему зброї, із якої відстріляна дана гільза?
2. У ході обшуку у квартирі в підозрюваного в убивстві гр. К. слідчий вилучив пістолет системи «ТТ».
Які ще об'єкти слід вилучити при обшуку для наступного призначення судово-балістичної експертизи?
3. У провадженні слідчого військової прокуратури Південного регіону знаходиться кримінальна справа про поранення на посту солдата строкової служби Іванченка Т.П. На допиті Іванченко Т.П. показав, що був поранений під час нападу на пост невідомим нападником, який стріляв у нього з північної сторони паркану, яким обнесено військову частину. В Іванченка Т.П. вогнепальне поранення лівої стопи з напрямком ранового каналу зверху вниз. На місці події в ґрунті виявлено кулевий отвір, із дна якого вилучено кулю, стріляну з автомата АК–74. Кут нахилу кулевого отвору до горизонту 60 градусів. Іванченко Т.П. на допиті показав, що він стріляв у нападника, а в землю не стріляв.
Які слідчі дії має провести слідчий? Як, на Вашу думку, вирішити справу?

Тестові завдання

1. Балістика — це наука про :

- а) рух снаряда вогнепальної зброї в повітрі та в каналі ствола зброї;
- б) механізм утворення слідів;
- в) вивчення письма;
- г) порядок роботи з речовими доказами;

2. Призначенням вогнепальної зброї є :

- а) нанесення тяжких рубаних тілесних ушкоджень;
- б) надання руху снаряду та заподіяння ним пошкоджень певному об'єкту;
- в) зберігання снаряда до моменту пострілу;
- г) самооборона та напад.

3. До об'єктів судово-балістичних досліджень не належить:

- а) зброя, її складові частини;
- б) сліди впливу на вражену перешкоду явищ, що супроводжують постріл;
- в) сліди продуктів згоряння заряду;
- г) відбиток пальця на рукоятці пістолета.

4. Не є обов'язковим критерієм для визнання предмета вогнепальною зброєю:

- а) наявність ствола для спрямування руху снаряда;
- б) достатня міцність конструкції предмета;
- в) достатня вага предмета;
- г) достатня вражаюча дія снаряда.

5. Ручну вогнепальну зброю за цільовим призначенням поділяють на :

- а) бойову, мисливську, оборонну;
- б) бойову, оборонну, спортивну;
- в) спортивну, гладкоствольну, бойову;
- г) мисливську, спортивну, бойову.

6. Обріз гвинтівки — це :

- а) атипова зброя;
- б) нестандартна зброя;
- в) зброя «кустарного виробництва»;
- г) стандартна зброя.

7. Призначенням ствола є:

- а) спрямування польоту кулі;
- б) заряджання снаряда;
- в) викидання відстріляної гільзи;
- г) усі відповіді вірні.

8. Основним видом ручної стрілецької зброї, яку вивчає судова балістика, не є :

- а) пістолет-кулемет;
- б) карабін;
- в) арбалет;
- г) револьвер.

9. Довжина ствола автомата може варіюватися:

- а) 225 — 530 мм;
- б) 112 — 360 мм;
- в) 53 — 250 мм;
- г) 360 — 820 мм.

10. Дробова мисливська зброя має:

- а) один або два гладкі, ненарізні стволи;
- б) один нарізний ствол;
- в) один або два ненарізні стволи;
- г) два гладкі, ненарізні стволи.

11. Види зброї за цільовим призначенням:

- а) неавтоматична, автоматична, самозарядна;
- б) загальна, спеціальна;
- в) бойова, мисливська, спортивна;
- г) стандартна, нестандартна та атипова.

12. Види зброї за способом виготовлення:

- а) монолітні та збірні;
- б) механізовані та автоматизовані;
- в) оригінали та копії;
- г) заводські, кустарні та саморобні.

13. Види зброї за особливостями ствола:

- а) одно-, дво- та багатоствольна;
- б) гладкоствольна, нарізна, гладконарізна;
- в) рушниці різних систем, мисливські карабіни, штуцери;
- г) стандартна, нестандартна та атипова.

14. Види зброї за особливістю конструкції:

- а) одно- та багатозарядна;
- б) малокаліберна (до 6,5 мм), середнього калібру (6,5–9 мм) та великокаліберна (понад 9 мм);
- в) стандартна, нестандартна та атипова;
- г) бойова, спортивна.

15. Частиною патрона нарізної вогнепальної зброї є :

- а) пиж;
- б) картонна прокладка;
- в) пластмасове осердя;
- г) пороховий заряд.

16. За формою кулі для нарізної вогнепальної зброї бувають:

- а) гостроконечні, напівсферичні, оболонкові, пласкоконечні;
- б) гостроконечні, напівсферичні, закруглені, пласкоконечні;
- в) цільнометалеві, напівоболонкові, закруглені, пласкоконечні;
- г) гостроконечні, напівсферичні, закруглені, пласкоконечні.

17. Кулю закріплюють у денці гільзи наступним способом:

- а) обжимом;
- б) кернуванням;
- в) щільною посадкою;
- г) усі відповіді є вірними.

18. Загальною ознакою, що відображається в слідах на стріляних снарядах, є:

- а) діаметр каналу ствола;
- б) форми поперечного перерізу та початку полів нарізів;
- в) роздуття каналу ствола;
- г) кількість нарізів у каналі ствола.

19. Малокаліберною є зброя калібром до:

- а) 5,3 мм;
- б) 6,2 мм;
- в) 6.5 мм;
- г) 7,1 мм.

20. За кількістю стволів вся ручна вогнепальна зброя поділяється на:

- а) одноствольні та багатоствольні;
- б) одноствольні, двухствольні, багатоствольні;
- в) одноствольні та різноствольні;
- г) одноствольні, двоствольні, чотириствольні та шестиствольні.

21. Вогнепальна зброя, яка використовує для перезарядження та чергового пострілу енергію порохових газів, що виникає при пострілі — це:

- а) полуавтоматична зброя;
- б) неавтоматична зброя;
- в) автоматизована зброя;
- г) автоматична зброя.

22. Без чого не можна зробити постріл з вогнепальної зброї:

- а) без снаряда (боєприпаси);
- б) без оптичного прицілу;
- в) без автоматичного механізму;
- г) без спеціальних ніжок чи підставок.

Література

1. Андреев А.Г. Судебная баллистика и судебно-баллистическая экспертиза: практикум / [Андреев А.Г., Жигалов Н.Ю., Зайцев В.Ф., Латышов И.В. и др.] — Волгоград: ВА МВД России, 2003. — 164 с.
2. Арешонков В.В.: Сучасний стан, можливості та тенденції вдосконалення ідентифікаційної судово-балістичної експертизи / В.В. Арешонков // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2009. — Випуск 9. — С. 296-302.
3. Калюжна Д.В. Особливості утворення вогнепальних пошкоджень при пострілах з пістолета ПСМ і пристроїв самозахисту на його основі / Д.В. Калюжна, Г.С. Мамайчук // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — Випуск 10. — С. 339-345.
4. Карлов В.Я. Использование криминалистической техники в расследовании преступлений: научно-практическое пособие / Карлов В.Я. — М.: Экзамен, 2006. — 192 с.
5. Кокин А.В. Теория и практика криминалистической идентификации нарезного огнестрельного оружия по выстрелянным пулям: ав-

- тореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Кокин А.В. — М., 2006. — 27 с.
6. Корма В.Д. Использование современных возможностей судебной баллистики при расследовании преступлений: учебное пособие / Корма В.Д.; под ред.: Ищенко Е.П. — Волгоград: ВА МВД РФ, 2002. — 120 с.
7. Кофанов А.В. Деякі проблемні аспекти судово-балістичних досліджень зброї несмертельної дії / А.В. Кофанов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2009. — Випуск № 9. — С. 282-290.
8. Кофанов А.В. Практичні аспекти шляхів вирішення деяких ситуаційних і діагностичних питань при стрільбі з короткоствольної зброї / А.В. Кофанов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — Випуск № 10. — С. 329-339.
9. Мамайчук Г.С. Судово-балістична експертиза: проблеми класифікаційного експертного дослідження / Г.С. Мамайчук // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2009. — Випуск № 9. — С. 290-295.
10. Писаренко И.В. Криминалистическое исследование охотничьего огнестрельного оружия / [И.В.Писаренко, Н.П.Василенко, Н.П.Молибога, П.Д. Биленчук]. — Киев, 1987. — 176 с.
11. Ручкин В.А. Кримнавигатор. Основные термины и понятия криминалистической техники и судебной экспертизы: Серия 6: Судебная баллистика / Ручкин В.А., Шнайдер А.А. — Саратов: СЮИ МВД России, 2005. — 204 с.
12. Сапелкін В.С. Судово-медичний аспект балістичних досліджень патронів травматичної дії «ТЕРЕН-12П» / В.С. Сапелкін // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — Випуск № 10. — С. 345-352.
13. Сретенцев Н.И. Теоретико-прикладные аспекты судебной баллистики: монография / Сретенцев Н.И., Сретенцев Д.Н. — Орел: ОрЮИ МВД России, 2009. — 152 с.
14. Степанов Г.Н. Справочник криминалиста-оружиеведа (судебная баллистика) / Степанов Г.Н., Фролов Ю.П. — Волгоград: ВА МВД России, 2010. — 220 с.
15. Топоров С.О. Попередні балістичні дослідження / С.О. Топоров // Форум права. — 2008 р. — № 3. — С. 489-495 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08tsonmp.pdf>
16. Торопов С.О. Інформаційно-пошукова картка, як засіб фіксації попередніх балістичних досліджень / С.О. Торопов // Право і безпека. — Науковий журнал. — 2009. — № 2. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_16.pdf
17. Федоренко В.А. Актуальные проблемы судебной баллистики / В.А. Федоренко. — М.: Юрлитинформ, 2011. — 208 с.
18. Шмерего О.Б. Криміналістичне забезпечення експертного дослідження обставин вибухів, внаслідок яких виникають пожежі /

О.Б. Шмерего // Пожежна безпека: теорія і практика. — 2010. — № 5. — С. 146–153.

19. Юсупов В.В. Становлення та розвиток судової експертології / В.В. Юсупов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — № 10. — С. 185–192.

Тема № 9. ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

1. Поняття, предмет та завдання техніко-криміналістичного дослідження документів.
2. Класифікація документів.
3. Способи внесення змін до тексту документів та способи виявлення змін у текстах документів.
4. Правила роботи з документами — речовими доказами.

1. Техніко-криміналістичне дослідження документів — підрозділ криміналістичної техніки, який вивчає, розробляє засоби та методи пізнання документів у цілях розкриття та розслідування злочинів.

Предметом техніко-криміналістичного дослідження документів є закономірності виготовлення та функціонування документів, які мають значення для кримінального судочинства.

Завдання техніко-криміналістичного дослідження документів:

- 1) установлення способу виготовлення документа (окремих частин);
- 2) виявлення змін у документі (ознак підробки);
- 3) відновлення тексту документа;
- 4) встановлення окремих обставин виготовлення та зберігання документа;
- 5) ідентифікація засобів, що використовувалися для виготовлення документа, внесення змін до нього.

2. Документ — це матеріальний об'єкт, на якому в той чи інший спосіб зафіксовано інформацію щодо певних фактів.

Класифікація документів:

- 1) за джерелом походження:

- офіційні;
- приватні;

- 2) за призначенням:

- ті, що засвідчують певні факти та права;
- ті, що містять інформацію довідкового характеру;

- 3) за способом виготовлення:

- рукописні;

- машинописні;
- комп'ютерні;
- 4) за юридичним значенням:
 - справжні;
 - підроблені (фіктивні);
- 5) за метою виготовлення документа:
 - ті, що виконані в злочинних цілях;
 - ті, що виконані в правомірних цілях.
- 3. Способи внесення змін до тексту документів:
 - підчищення (механічне видалення з поверхні документа знаків, літер, слів, штрихів);
 - травлення (зміна тексту документа хімічними реактивами);
 - змивання (вилучення з поверхні документа знаків, літер шляхом застосування різних речовин);
 - дописка та вставка (внесення змін до документа без його механічного пошкодження);
 - заміна великих частин (заміна аркушів у документі, що містить велику кількість сторінок).
- Способи виявлення змін у документах:
 - органолептичні (візуальний огляд, порівняння оригіналу з копіями, тобто безпосередньо за допомогою органів відчуттів людини);
 - технічні (застосування фотографічних, вимірювальних, мікроскопічних та інших засобів і методів).
- 4. Під час розслідування злочинів у разі необхідності роботи з документами — речовими доказами слід дотримуватися наступних правил:
 - 1) працювати з документами за допомогою спеціальних засобів (гумові рукавички, пінцет);
 - 2) не класти документ на забруднені та вологі поверхні;
 - 3) не чіпати документ вологими руками;
 - 4) не робити позначки (записи) на документі, який досліджується;
 - 5) зберігати документ у спеціально відведеному місці (наприклад, сейфі).

Основні терміни та поняття

Документ, огляд, печатка, штамп, підробка, спосіб підробки.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «документ» у криміналістиці.
2. Назвіть відомі Вам класифікації документів.

3. Назвіть відомі Вам способи підробки документів.
4. Укажіть ознаки підробок документів шляхом дописки, підчищення й травлення первісного тексту.
5. Які Ви знаєте способи виявлення змін тексту документів.
6. Укажіть ознаки підробки бланка документа, переклеювання фотографії й підробки відбитків печаток і штампів.
7. Які існують особливості дослідження відбитків печаток і штампів.

Схеми

Класифікація документів, види техніко-криміналістичного дослідження документів, етапи експертного дослідження документів.

Тематика рефератів

1. Методика ідентифікації друкарських машин.
2. Встановлення давності виготовлення документа.
3. Найпоширеніші способи внесення змін у документи.

Тестові завдання

1. Техніко-криміналістичне дослідження документів є :

- а) галуззю криміналістичної тактики;
- б) галуззю криміналістичної техніки;
- в) методом криміналістики;
- г) методикою розслідування господарських злочинів.

2. Аркуші паперу з надрукованою назвою і частково надрукованим текстом, що призначені для складання документів за визначеною формою, — це:

- а) бланки;
- б) документи;
- в) надруковані документи;
- г) формуляри.

3. Яка форма друку існує?

- а) соколина;
- б) гусяча;
- в) вороняча;
- г) орловська.

4. Отримання відтисків за рахунок різноманітних фізико-хімічних властивостей при дотику з барвником має місце при:

- а) прямому друку;
- б) побічному друку;
- в) пласкому друку;
- г) глибокому друку.

5. Огляд документа для виявлення слідів підчистки необхідно здійснювати при:

- а) косо падаючому світлі;
- б) прямо падаючому світлі;
- в) будь-якому направленні джерела світла;
- г) світлі, що падає під кутом 45 градусів.

6. Чи є УФ-освітлювачі технічними засобами, які не спричиняють пошкодження документа?

- а) ні;
- б) тільки дугові;
- в) тільки короткохвильові;
- г) так.

7. При огляді документа вивчається:

- а) тільки лицьова сторона;
- б) тільки зворотна сторона;
- в) як лицьова, так і зворотна сторона;
- г) та його сторона, з якої знаходиться текст.

8. Старі документи з вдавненим текстом необхідно зберігати:

- а) у коробці;
- б) між двох прозорих пластин скла;
- в) у міцному поліетиленовому пакеті;
- г) у паперовому пакеті.

9. Чи є наявність спеціальної технічної літератури та її доступність обставиною, що впливає на способи підробки бланків:

- а) так;
- б) ні;
- в) тільки в сукупності із загальним рівнем розвитку науки і техніки;
- г) тільки в сукупності з можливістю її придбати.

10. Діазотипний спосіб — спосіб підробки бланків, надрукованих за допомогою копіїв, який відноситься до:

- а) термографічних способів;
- б) електрофотографічних способів;
- в) фотографічних способів;
- г) магнітографічних способів.

11. Нерівні та нечіткі краї штрихів, нерівномірне, поверхневе нанесення шару барвника в штрихах, зернистість структури штрихів — це особливості підробки бланків за допомогою:

- а) гравованого кліше;
- б) фотоцинкографічного кліше;
- в) копіра;
- г) набору типографічного шрифту.

12. Нестандартність шрифту, нерівність лінії рядка, нерівномірність інтервалів між рядками, словами і літерами — це особливості підробки бланків, підроблених за допомогою:

- а) малювання;
- б) фотоцинкографічного кліше;
- в) копіра;
- г) набору типографічного шрифту.

13. Нестандартність шрифту, наявність зломів в овальних елементах знаків, звивистість рядків, наявність дзеркальних літер — це особливості підробки бланків за допомогою:

- а) малювання;
- б) кліше, гравованого ручним способом;
- в) копіра;
- г) набору типографічного шрифту.

14. Збіг з оригінальними бланками за змістом, розміщення частин документа, різниця з оригіналом в абсолютних розмірах і збіг усіх пропорцій — це особливості підробки бланків за допомогою:

- а) кліше, гравованого ручним способом;
- б) фотоцинкографічного кліше;
- в) копіра;
- г) набору типографічного шрифту.

15. Порушення технічних правил набору у вигляді неправильності виключень, нерівномірності рядків, інтервалів між рядками, словами, буквами, наявність у словах літер, різних за розміром і графічним зображенням — це особливості підробки бланків за допомогою:

- а) кліше, гравованого ручним способом;
- б) фотоцинкографічного кліше;
- в) копіра;
- г) набору типографічного шрифту.

16. Тип паперу, тип електрографічного проявника, здатність до зменшення чи збільшення зображення, спосіб подачі паперу — це характеристики такого приладу:

- а) фотоцинкографічного кліше;
- б) принтера;
- в) фотокопіювальної машини;
- г) фотопроявної машини.

17. Мікроскопія, фотографія зі значним збільшенням, хімічний аналіз — це:

- а) засоби техніко-криміналістичного дослідження документів;
- б) методи техніко-криміналістичного дослідження документів;
- в) тактичні засоби техніко-криміналістичного дослідження документів;
- г) прийоми техніко-криміналістичного дослідження документів.

18. Друкарські машини поділяються за призначенням на певні види. Який з перерахованих видів не належить до виду друкарських машин за призначенням?

- а) канцелярський;
- б) портативний;
- в) пересувний;
- г) спеціального призначення.

19. Величина рядкових інтервалів — ознака, яка являє собою відстань між рядками по:

- а) горизонталі;
- б) вертикалі;

- в) діагоналі;
- г) розмірності.

20. За способом формування зображення принтери не поділяються на:

- а) послідовні;
- б) рядкові;
- в) сторінкові;
- г) безударні.

21. За способом нанесення зображення на сприймаючий матеріал принтери поділяються на:

- а) гольчаті;
- б) лазерні;
- в) сторінкові;
- г) ударні.

22. Печатки і штампи не виготовляються з:

- а) металу;
- б) каучуку;
- в) неорганічних матеріалів;
- г) полімерних матеріалів.

23. Відповідність малюнка літер малюнку типографічного шрифту, відсутність у тексті граматичних помилок, рівномірність інтервалів між буквами і словами — це ознаки, що характеризують такі штампи і печатки:

- а) оригінальні;
- б) підроблені малюванням відтиску на документі;
- в) підроблені несправжнім кліше;
- г) підроблені перекопіюванням оригінального відтиску з іншого документа.

24. Вуглуватість букв, нерівність штрихів, нерівномірні інтервали між словами і буквами, наявність дзеркальних елементів — це ознаки, що характеризують підробку штампів і печаток за допомогою:

- а) вирізаних кліше;
- б) набору типографічних літер;
- в) перекопіювання з оригінальних печаток і штампів;
- г) малювання.

25. Відсутність радіальності в розміщенні букв, викривлення лінії рядка, несиметричне розміщення тексту, наявність помилок — це ознаки, що характеризують підробку штампів і печаток за допомогою:

- а) вирізаних кліше;
- б) набору типографічних літер;
- в) перекопіювання з оригінальних печаток і штампів;
- г) малювання.

26. Слабко закрашені зображення відтиску, нечіткі границі штрихів, неоднакове свічення частини документа, на якому розташований відтиск з іншою його частиною в ультрафіолетовому освітленні, — це ознаки, що характеризують підробку штампів і печаток за допомогою:

- а) вирізаних кліше;
- б) набору типографічних літер;
- в) перекопіювання з оригінальних печаток і штампів;
- г) малювання.

27. Механічне видалення штрихів чи будь-якого позначення — це:

- а) дописка;
- б) підчистка;
- в) переробка;
- г) травлення.

Література

1. Бірюков В.В. Криміналістичне документознавство: практ. посіб. / В.В. Бірюков, В.В. Коваленко, Т.П. Бірюкова, К.М. Ковальов. — К.: Вид. Паливода А.В., 2007. — 332 с.
2. Будзієвський М.Ю. Техніко-криміналістичне дослідження документів на транспортні засоби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / М.Ю. Будзієвський. — Запоріжжя, 2009. — 19 с.
3. Волков А.А. Криминалистическое исследование документов, удостоверяющих личность, и дипломов. Учебно-методическое пособие / Волков А.А., Финогенов В.Ф., Шашкин С.Б. — Саратов: СЮИ МВД России, 2004. — 76 с.
4. Ефименко А.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів, изготовленных с использованием электрофотографических печатающих устройств: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А.В. Ефименко — М., 2011. — 25 с.
5. Жижина М.В. Криміналістическа експертиза документів в арбитражном судопроизводстве / Жижина М.В.; Под ред.: Орлова В.Ф. — М.: Юрлитинформ, 2007. — 192 с.
6. Криміналістическе дослідження документів: [учебное пособие] / В.А. Газизов, В.П. Лютов, И.Е. Мишаков, А.А. Проткин. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М.: Изд-во Моск. ун-та МВД России, 2003. — 127 с.
7. Карлов В.Я. Использование криміналістической техники в расследовании преступлений. Научно-практическое пособие / Карлов В.Я. — М.: Экзамен, 2006. — 192 с.
8. Кобилянський О.Л. Криміналістичне дослідження документів із спеціальними засобами захисту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.Л. Кобилянський. — К., 2007. — 17 с.
9. Попович І.І. Криміналістичне забезпечення обігу розрахункових документів у банківській системі з метою запобігання вчиненню зло-

- чинів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / І.І. Попович. — К., 2007. — 20 с.
10. Рыбин А.В. Электронный документ как вещественное доказательство по делам о преступлениях в сфере компьютерной информации (процессуальные и криминалистические аспекты). Монография / Рыбин А.В. — М.: Компания Спутник+, 2006. — 186 с.
11. Соклакова Н.А. Криминалистическое исследование материалов документов / Соклакова Н.А., Хрусталева В.Н. — [2-е изд.]. — СПб.: Питер, 2005. — 176 с.
12. Сосенушкина М.Н. Техничко-криминалистическая экспертиза документов (основные термины и понятия). Справочное пособие / [Сосенушкина М.Н., Стариков Е.В., Хрусталева В.Н. и др.]. — М.: ЭКЦ МВД России, 2005. — 64 с.
13. Четверкин П.А. Методы цифровой обработки слабовидимых изображений при технико-криминалистическом исследовании документов / Четверкин П.А. — М.: Юрлитинформ, 2009. — 200 с.
14. Шашкин С.Б. Техничко-криминалистические исследования документов со специальными средствами защиты от подделки. Учебное пособие / Шашкин С.Б. — Саратов: СЮИ МВД России, 2002. — 96 с.
15. Шведова О.В. Комплексне криміналістичне дослідження документів, виконаних за допомогою комп'ютерних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.В. Шведова. — К., 2006 — 19 с.

Тема № 10. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИСЬМА

1. Поняття судового почеркознавства.
2. Поняття письмової мови. Загальні і окремі ознаки письмової мови.
3. Поняття почерку. Загальні і окремі ознаки почерку.
4. Методика криміналістичного дослідження письма.
5. Почеркознавча експертиза.
6. Авторознавча експертиза.

1. Судове почеркознавство — це підрозділ криміналістичної техніки, що вивчає закономірності письма як джерела інформації та розробляє рекомендації для ідентифікації автора і виконавця, а також досліджує інші факти, пов'язані з письмом, які мають значення для кримінального судочинства.

2. Письмова мова — це мова, зафіксована на папері чи іншій поверхні за допомогою усталеної системи графічних знаків, сприйманих зором, розташованих у певній лінійній послідовності і співвіднесених з одиницями реального, звукового мовлення.

Ознаки письмової мови — це специфічні письмово-рухові навички, за допомогою яких можна встановити автора тексту. За ознаками письмової мови можна встановити вік, стать, національність, професію, місце проживання особи.

Ознаки письмової мови:

1) загальні (ступінь грамотності, рівень володіння лексичними та стилістичними ознаками письма);

2) окремі (граматичні та лексичні помилки, використання професійної лексики, жаргонних слів тощо).

3. Почерк — це фіксована в рукописі, характерна для кожного, хто пише, і заснована на його письмово-руховому навичку система рухів, за допомогою якої виконуються умовні графічні знаки.

На формування почерку величезний вплив чинять різні фактори як суб'єктивного, так і об'єктивного плану. Суб'єктивні — притаманні конкретній особі, а об'єктивні — залежать від зовнішніх умов, у яких протікає процес письма.

Ознаки почерку:

1) загальні:

- виробленість почерку (вироблений, маловироблений, невироблений);
- тип почерку (простий, спрощений, вигадливий);
- напрями почерку (за годинниковою стрілкою чи проти неї);
- розмір почерку (дрібний — до 2 мм, середній — 2-5мм, великий — 5 мм і більше);

– нахил почерку (правонахилений, лівонахилений, прямий);

– розгін (розмашистий, середнього розгону, стиснутий)

– ступінь зв'язаності почерку;

2) окремі:

– форма руху;

– напрям руху;

– тривалість руху;

– кількість рухів;

– безперервність рухів;

– послідовність рухів;

– відносне розміщення рухів.

4. Криміналістичне дослідження письма проводиться у двох формах:

- попереднє дослідження письма (здійснюється органом дізнання, слідчим, прокурором для отримання орієнтуючої інформації);

▪ судово-експертне дослідження письма (проводиться в спеціальних експертних установах відповідними фахівцями для отримання доказової інформації).

5. Почеркознавча експертиза призначається як при розслідуванні кримінальних правопорушень, так і при розгляді цивільних справ. Основним завданням почеркознавчої експертизи є ідентифікація виконавця рукописного тексту, у тому числі цифрових записів і підпису. Цією експертизою також вирішуються класифікаційні та діагностичні задачі.

Питання, які вирішує почеркознавча експертиза:

– Чи виконано рукописний текст певною особою?
– Чи виконані рукописні тексти різних документів або різні частини одного документа однією особою?

– Чи не виконано рукописний текст навмисно зміненим почерком?
– Чи не виконано рукописний текст у незвичних умовах?
– Особою якої статі виконаний рукописний текст?
– До якої групи за віком належить виконавець рукопису?
– Яка загальна соціально-демографічна характеристика виконавця рукопису: освітній рівень формування писемних навичок, рідна мова, професія?

– Чи не володіє особа, яка виконала рукопис, навиками написання спеціальними шрифтами?

– Чи були використані технічні засоби для виконання підпису?

6. Авторознавча (судово-лінгвістична) експертиза призначається для ідентифікації автора тексту та отримання окремих фактичних даних (рівень освіти автора, його рідна мова та ін.).

Питання, які вирішує почеркознавча експертиза:

– Чи є певна особа автором даного тексту?
– Чи є певна особа автором декількох різних текстів?
– Однією чи різними особами складено конкретні тексти?
– Чи містить текст певне смислове навантаження (наприклад, чи містяться в тексті заклики до расової, національної чи релігійної нетерпимості?)

– Чи не перебував автор (конкретна особа) тексту в незвичному психофізичному стані, що міг бути спричинений загрозою його життю, здоров'ю або особам з його близького оточення?

– Чи є в тексті ознаки, які свідчать про соціально-біографічні риси його автора? Якщо є, то про які саме?

Основні терміни та поняття

Письмо, почерк, почеркознавство, письмова мова.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст криміналістичного дослідження письма.
2. Назвіть загальні і окремі ознаки письмової мови.
3. Назвіть загальні і окремі ознаки почерку.
4. У чому полягають особливості дослідження зміненого почерку, підписів і цифрового тексту?
5. Що таке імітація почерку?
6. У чому відмінність інтелектуального підлогу від матеріального?
7. Які ідентифікаційні питання може вирішити почеркознавча експертиза?

Схеми

Загальні і окремі ознаки письмової мови; загальні і окремі ознаки почерку.

Тематика рефератів

1. Теоретичні основи почеркознавства.
2. Завдання, які розв'язують за допомогою почеркознавчої експертизи.
3. Завдання, які розв'язують за допомогою авторознавчої експертизи.

Тестові завдання

1. До якої галузі знань відноситься судове почеркознавство?

- а) кримінальне право;
- б) криміналістика;
- в) кримінально-процесуальне право;
- г) лінгвістика.

2. Письмо — це:

- а) засіб фіксації і зберігання думки людини; походить від звукового мовлення і є основним засобом спілкування людей;
- б) вираження думок людини за допомогою різних засобів мови (синтаксису, орфографії, лексики, пунктуації, стилістики);
- в) манера написання, виражена в системі рухів, які фіксуються в рукопису;
- г) безпосередньо графічні навички.

3. Зовнішні прояви відносно стійких навиків письма, що відбиваються в рукописі, складають:

- а) письмову мову;
- б) комплекс загальних і окремих ознак почерку;

- в) систему ідентифікаційних ознак письма;
- г) комплекс окремих ознак почерку.

4. Що є об'єктом судово-почеркознавчої експертизи у вузькому значенні?

- а) матеріали справи;
- б) вільні та умовно-вільні зразки почерку;
- в) досліджувана почеркова реалізація;
- г) експериментальні зразки почерку.

5. Що відноситься до об'єктів судово-почеркознавчої експертизи?

- а) машинописні тексти;
- б) рукописні тексти;
- в) відбитки печаток і штампів;
- г) матеріали документів.

6. Яка зв'язність почерку вважається середньою?

- а) якщо безперервно виконуються 6 і більше букв;
- б) якщо безперервно виконуються 2-3 букви;
- в) якщо безперервно виконуються 4-6 букв;
- г) якщо безперервно виконуються 1-2 букви.

7. Великий (розмашистий) розгін почерку — це, коли:

- а) ширина малих літер більша за їх висоту, відстані між літерами збільшені;
- б) ширина малих літер приблизно дорівнює їх висоті, а також відстані між літерами;
- в) ширина малих літер менша за їх висоту, відстань між буквами — незначна;
- г) ширина малих літер більша за їх висоту.

8. Натиск почерку — це:

- а) форма рухів, яка буває прямолінійна і криволінійна;
- б) характеристика рухів, що виявляється при виконанні окремих літер чи їх окремих елементів;
- в) безперервність виконання певної кількості письмових знаків та їх частин у межах одного слова;
- г) напрямок згинаючих рухів при виконанні прямолінійних елементів.

9. Які фактори з часом викликають природні зміни в підписах?

- а) настрій;
- б) фізіологічні зміни організму;
- в) бажання наслідувати підпису іншої особи;
- г) викривлення підпису.

10. Зразки для експертного дослідження письма поділяються на :

- а) експериментальні та вільні;
- б) експериментальні та наукові;
- в) наукові та вільні;
- г) експериментальні та теоретичні.

11. Коли закінчується процес формування підпису?

- а) до 20 років;
- б) до 25 років;
- в) до 35 років;
- г) до 40 років.

12. Які види зміни почерку відносяться до навмисних?

- а) зміна почерку скорописним способом;
- б) копіювання почерку ;
- в) малювання почерку;
- г) виконання тексту в темноті.

13. Вільні та експериментальні зразки почерку засвідчуються:

- а) суддею;
- б) прокурором;
- в) експертом;
- г) слідчим або суддею.

14. Який темп характеризує високий ступінь виробленості почерку?

- а) швидкий;
- б) повільний;
- в) уповільнений;
- г) прискорений.

15. Почеркознавче дослідження підписів потребує порівняння зразків підписів. Якою має бути їх кількість?

- а) 10 примірників;
- б) 6 примірників;
- в) 4 примірники;
- г) будь-якою.

16. Скільки стадій дослідження передбачає методика судово-почеркознавчої експертизи:

- а) п'ять;
- б) чотири;
- в) шість;
- г) три.

17. До графічних ознак підпису не відносяться:

- а) розчерк (напрямок завершального штриха);
- б) співвідношення рядків основи письма та верхніх закінчень штрихів;
- в) гладіолаж (зменшення розміру штрихів до кінця підпису);
- г) натиск почерку.

18. Ідентифікуючими об'єктами письма виступають:

- а) мисленевий образ зовнішнього вигляду, який зафіксований у пам'яті свідка, потерпілого, іншої особи; при цьому ототожнення здійснюється шляхом пред'явлення для впізнання;
- б) матеріальна фіксація зовнішнього вигляду людини на фотознімку або відеоплівці;
- в) останки людини (труп, частини розчленованого трупа, череп),
- г) вірним є все.

19. До форми ототожнення людини за ознаками зовнішності належать:

- а) оперативне узнавання;
- б) схожість;
- в) теоретичне впізнання;
- г) немає правильної відповіді.

20. Що є теоретичною основою судового почеркознавства?

- а) психофізіологічне вчення Ч. Спіка;
- б) психофізіологічне вчення академіка І. П. Павлова;
- в) психофізіологічне вчення Платона;
- г) психофізіологічне вчення М.І. Лорєва.

Література

1. Афанасьев І.А. Проблеме встановлення тотожності виконавця підписів в копіях документів, що відтворені електрографічним способом / І.А. Афанасьев // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — №1. — С.182-192.
2. Бастрыкин А.И. Криминалистическое исследование письма. Учебное пособие / Бастрыкин А.И. — СПб.: Европейский Дом, 2002. — 212 с.
3. Бочарова Н.Г. Из практики исследования подписей, выполненных путем перерисовки на просвет / Бочарова Н.Г., Сухорукова Л. Г., Хахина И.Г. // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2009. — Випуск 9. — С. 255-261.
4. Гайдамакина Д.И. Об устойчивости общих признаков почерка при письме необычным пишущим прибором на необычной поверхности / Д.И. Гайдамакина, О.И. Суетнова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — Випуск 10. — С. 276-280.
5. Егоров Н.Н. Криминалистическое исследование письма. Учебное пособие / Егоров Н.Н., Мерецкий Н.Е., Павлушов В.И. — Хабаровск: Изд-во Хабар. ВШ МВД РФ, 1993. — 64 с.
6. Железняк А.С. Основы криминалистической техники. Учебное пособие / Железняк А.С. — 2-е изд., стереотип. — М.: МГИУ, 2008. — 190 с.
7. Карлов В.Я. Использование криминалистической техники в расследовании преступлений. Научно-практическое пособие / Карлов В.Я. — М.: Экзамен, 2006. — 192 с.
8. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х. : Право, 2011. — 464 с.
9. Кузнецов П.С. Криминалистическая техника. Учебное пособие / Кузнецов П.С. — Екатеринбург: Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2001. — 79 с.
10. Кузнецова Т.В. Система ознак «друкованого» почерку: перспективи та можливості вдосконалення / Т.В. Кузнецова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — №9. — С.250-255.
11. Куранова Е.А. Экспертно-криминалистическое исследование факсимильных копий почерковых объектов. Информационное письмо / Куранова Е.А., Розанкова Е.В., Соколов С.В. — М.: Изд-во ГУ ЭКЦ МВД России, 2000. — 8 с.

12. Макарук Л.Л. Письмо як ключове поняття прикладних досліджень / Л.Л. Макарук // Соціолінгвістика та прагматика комунікації. — 2009. — №17. — С.39-43.
13. Негматова С.Г. Основы криминалистической техники. Краткий курс лекций / Негматова С.Г. — Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. техн. ун-та, 2007. — 96 с.
14. Свиридова Л.В. Щодо комплексного використання ознак почерку та писемного мовлення в дослідження рукописних текстів / Л.В. Свиридова, Т.В. Сохранич, В.Г. Абросимова, Н.В. Сиротенко-Кацман // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — №10. — С.622-627.
15. Сохранич Т.В. Деякі актуальні питання підготування порівняльних матеріалів для проведення почеркознавчої експертизи / Т.В. Сохранич, В.Г. Абросимова, О.М. Смоліна, Н.Г. Бочарова, Л.Г. Сухорукова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — № 10. — С.270-276
16. Шелковін А.О. Поняття та класифікація зразків почерку й підписів / А.О. Шелковін, О.О. Шелковіна // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — №10. — С.257-262.

Тема № 11. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛЮДИНИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ (ГАБІТОЛОГІЯ)

1. Поняття ідентифікації людини за ознаками зовнішності.
2. Ознаки зовнішності людини.
3. Система опису ознак зовнішності — «словесний портрет».
4. Портретно-криміналістична експертиза.

1. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності (габітологія) — це підрозділ криміналістичної техніки, який вивчає закономірності зовнішнього вигляду людини, його матеріальні та ідеальні ознаки за допомогою техніко-криміналістичних методів та засобів.

2. Ознаки зовнішності людини (матеріальні та ідеальні сліди-відображення) є основою для ідентифікації особи. Їх можна поділити на три групи:

1. Загальнофізичні ознаки (стать, вік, расова приналежність тощо);
2. Анатомічні ознаки (зріст, будова тіла, форма голови, носа, рота, колір волосся та ін.);
3. Функціональні ознаки (міміка, жести, хода, мова, голос, навички та ін.).

3. Опис людини за ознаками зовнішності (словесний портрет) досить часто використовується при розслідуванні злочинів і задля розшуку злочинців.

Основні правила (за І.Ф.Герасимовим) описання зовнішності людини методом словесного портрета:

- оптимальна повнота опису;
- вживання єдиної спеціальної уніфікованої термінології;
- послідовність описання;
- описання частин голови (обличчя) у фас і профіль;
- описання окремих частин і деталей тіла із зазначенням їхніх величин, форми, положень, кольору, особливостей.

За методом словесного портрета прикмети особи вивчають у такій послідовності:

1) стать; 2) расова приналежність, національність; 3) вік; 4) зріст; 5) будова тіла; 6) обличчя; 7) лоб; 8) брови; 9) очі; 10) ніс; 11) рот; 12) губи; 13) підборіддя; 14) вуха; 15) волосся; 16) голос; 17) розмір ноги; 18) особливі прикмети; 19) окремі функціональні ознаки; 20) звички, 21) психологічні ознаки; 22) моральні якості.

4. Проведення портретно-криміналістичної експертизи має на меті встановлення тотожності людини за портретними зображеннями. Ідентифікованим об'єктом портретно-криміналістичної експертизи є конкретна особа. Ідентифікуючим — фотознімки, відеоматеріали, частини тіла (череп тощо).

Види портретно-криміналістичної експертизи:

- експертиза зображень людей за фотографіями з метою встановлення, чи не зображено на двох і більше фотографіях одна і та ж сама особа;
- експертиза невпізаного трупа (за фотографією) та експертиза зажиттєвої фотографії особи для ідентифікації трупа;
- експертиза зажиттєвого фотознімка безвісти зниклої особи і черепа трупа для встановлення того, чи може виявлений череп належати людині;
- експертиза посмертної маски невстановленої людини та зажиттєвих фотозображень безвісти зниклої особи з метою впізнання трупа.

Основні терміни та поняття

Габітологія, особлива прикмета, помітна ознака.

Питання для самоконтролю:

1. Сутність габітології та історія її розвитку.
2. Які види обліків ведуться у МВС України?
3. Опишіть анатомічні, функціональні ознаки зовнішності й особливі прикмети особи.
4. Дайте визначення та наведіть приклади помітних ознак та особливих прикмет.
5. Що таке міміка та жестикуляція?
6. Назвіть елементи зовнішнього обліку людини.
7. Які елементи входять до групи загальнофізичних ознак?
8. Назвіть побутові звички, що виявляються в побутових діях.
9. Які питання вирішуються портретною експертизою й на підставі яких матеріалів вона призначається?
10. Назвіть ідентифікаційні питання, які можуть бути вирішені фото-портретною експертизою.

Схеми

Класифікація ознак зовнішності людини, система опису ознак зовнішності.

Тематика рефератів

1. Наукові основи криміналістичної портретної ідентифікації.
2. Принципи опису зовнішності людини методом словесного портрета.

Тестові завдання

1. Криміналістична габітологія — це :

- а) галузь криміналістичної техніки, що вивчає ознаки вогнепальної зброї й боеприпасів, закономірності виникнення слідів їх застосування, розробляє засоби і методи виявлення, вилучення й дослідження таких слідів для встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі;
- б) галузь криміналістики, що досліджує побудову шкіряних візерунків людини на долонях її рук з метою використання відповідного відображення для ототожнення особистості, реєстрації та розшуку злочинців;
- в) галузь криміналістичної техніки, що включає систему теоретичних положень про зовнішні ознаки людини та сукупність методів і науково-технічних засобів, які забезпечують збирання, дослідження і використання цих ознак для ототожнення особи;
- г) розділ науки криміналістики, що становить систему теоретичних положень і заснованих на них технічних засобів і методів, застосо-

уваних для збирання, обробки, дослідження, використання і подання джерел криміналістичної інформації при розслідуванні і попередженні злочинів.

2. Скульптурна реконструкція портрета представляє собою:

- а) словесний опис зовнішності людини з використанням спеціальної термінології;
- б) матеріальну фіксацію зовнішнього вигляду людини на фотознімку або відеоплівці;
- в) ідентифікацію людини шляхом зіставлення «словесного портрета» із фотозображенням;
- г) відновлення обличчя загиблого його за черепом.

3. Найсучасніший засіб формування суб'єктивного портрета розшукуваної особи, який являє собою використання комп'ютерної програми та засобів комп'ютерної графіки з метою побудови фотокомпозиційних портретів зі слів очевидців, — це:

- а) рисований портрет;
- б) синтетичний портрет;
- в) комп'ютерний фоторобот;
- г) ідентифікаційний комплект рисунків.

4. Ознаки зовнішності людини за об'ємом поділяються на:

- а) загальні та часткові;
- б) статичні та динамічні;
- в) постійні та тимчасові;
- г) групові та індивідуальні.

5. Форма ознаки зовнішності — це :

- а) спектральна характеристика ознаки зовнішності;
- б) розташування окремої частини обличчя відносно інших частин тіла людини;
- в) загальний вид елемента або ознаки зовнішності, що визначається за допомогою відповідних геометричних понять;
- г) кількісна характеристика людського тіла, його частин.

6. Який термін французький криміналіст А. Бертільон запропонував використовувати для позначення виробленої ним системи опису прикмет зовнішності людини?

- а) синтетичний портрет;
- б) фоторобот;
- в) словесний опис;
- г) словесний портрет.

7. Які ознаки зовнішності людини поділяють на динамічні, голосові й мовні?

- а) фізичні;
- б) біологічні;
- в) соціальні;
- г) такого поділу не існує.

8. Слідчому під час провадження досудового слідства стало відомо, що розшукуваний злочинець має шрам на лівому стегні у вигляді прямої лінії довжиною 2-3 см. Така ознака зовнішності людини є :

- а) помітною ознакою;
- б) особливою прикметою;
- в) динамічною ознакою;
- г) усі відповіді вірні.

9. Метод портретно-криміналістичної експертизи, який полягає в тому, що на одній із порівнюваних фотографій роблять вирізи по лініях, що перетинають найбільш інформативні та чітко визначені ознаки, після чого ця фотографія накладається на іншу, і експерт визначає, збігаються чи ні однойменні ознаки зовнішності по лінії розрізу, має назву:

- а) метод накладання (фотоаплікації);
- б) метод лінійних та кутових вимірів;
- в) візуальний метод;
- г) метод суміщення зображень.

10. При характеристиці анатомічних даних людини використовується такий показник, як розмір, який виражається:

- а) в абсолютних величинах (мм, см, м);
- б) у порівнянні з геометричною фігурою (овальне, кругле, прямокутне, трикутне, ромбовидне);
- в) у відносних величинах стосовно інших частин тіла (малий, середній, великий);
- г) усі варіанти підходять.

11. Вибрати зайвий варіант. «Уявний образ зовнішності людини є основою різних її матеріальних відображень, які застосовують для ... »:

- а) ідентифікації цієї людини під час розслідування злочинів;
- б) ідентифікації цієї людини під час судового розгляду;
- в) розшуку тих, хто зник безвісти;
- г) ідентифікації невпізнаних трупів.

12. До таких матеріальних відображень у габітології не належать:

- а) опис методом словесного портрета;
- б) об'єктивний портрет;
- в) суб'єктивний портрет;
- г) пластичні реконструкції обличчя за черепом.

13. Найпоширеніша система відображення ознак зовнішності людини за допомогою спеціальної термінології — це:

- а) суб'єктивний портрет;
- б) опис методом словесного портрета;
- в) фоторобот;
- г) об'єктивний портрет.

14. Матеріалізований уявний образ об'єкта, що зберігається в пам'яті людини, яка раніше вже спостерігала цей об'єкт (предмет, людину), — це:

- а) об'єктивний портрет;
- б) суб'єктивний портрет;
- в) опис методом словесного портрета;
- г) фоторобот.

15. Портрет, складений за допомогою набору елементів випадкових фотознімків, — це:

- а) суб'єктивний портрет;
- б) фотокомпозиційний портрет (фоторобот);
- в) синтетичний портрет;
- г) об'єктивний портрет.

16. Уперше фотокомпозиційний портрет (фоторобот) у 1952 р. застосував французький криміналіст :

- а) Г. Гросс;
- б) П. Шабо;
- в) Р. Рейсс;
- г) Ф. Фридерікс.

17. Найнадійніший засіб матеріалізації уявних образів та їх використання в слідчій і розшуковій практиці — це:

- а) фотокомпозиційний портрет;
- б) композиційно-мальовані (синтетичні) портрети;
- в) опис методом словесного портрета;
- г) усі варіанти є вірними.

18. Уперше ідентифікаційний комплект мальованих портретів був запропонований у ... в 1959 р. Мак-Дональдом і названий «Айденті Кіт»:

- а) Японії;
- б) США;
- в) Франції;
- г) Росії.

19. Для складання суб'єктивного скульптурного портрета (пластична реконструкція обличчя за черепом) використовують:

- а) попередньо заготовлені стандартні малюнки елементів обличчя відповідно до свідчень очевидців;
- б) кісткові залишки черепа людини;
- в) автоматизовану систему, що складається з комп'ютера, графопобудовника та дисплея;
- г) рентгенівські знімки;

20. Методику виготовлення скульптурних портретів розробив:

- а) А. Джигорян;
- б) М. Герасимов;
- в) Ю. Дубягін;
- г) Р. Рейсс.

Література

1. Булгаков В. Г. Требования, предъявляемые к системам видеонаблюдения для использования полученных ими изображений человека в решении криминалистических задач / В.Г. Булгаков // Вісник Академії адвокатури України. — 2011. — № 1(20). — С. 154-159.
2. Волощук Т. Вимоги до об'єктів криміналістичного портретного дослідження / Т. Волощук // Часопис Київського університету права:

- Український науково-теоретичний часопис. — 2010. — № 2. — С. 286-288.
3. Зинин А.М. Габитоскопия и портретная экспертиза. Курс лекций / Зинин А.М. — М.: Изд-во Моск. акад. МВД России, 2002. — 157 с.
4. Зинин А.М. Габитоскопия. Учебное пособие / Зинин А.М., Подволоцкий И.Н. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 192 с.
5. Іванова Ю.С. Моделювання особи злочинця за допомогою техніко-криміналістичних засобів з метою підвищення якості слідчої діяльності / Ю.С. Іванова // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні [Текст]: матеріали наукової конференції 15 травня 2009 року. — Харків: Право, 2009. — С. 286-287.
6. Калюга К. В. Використання програмно-апаратного комплексу «Впізнання» / К.В. Калюга // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Правова освіта та правова наука в Україні в умовах сучасних трансформаційних процесів» (24-25 грудня 2009 року) [Текст]: у двох томах. — Запоріжжя: ЗНУ, 2009. — Т. 1. — С. 282-283.
7. Карлов В.Я. Использование криминалистической техники в расследовании преступлений. Научно-практическое пособие / Карлов В.Я. — М.: Экзамен, 2006. — 192 с.
8. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х.: Право, 2011. — 464 с.
9. Кузнецов П.С. Криминалистическая техника. Учебное пособие / П.С. Кузнецов. — Екатеринбург: Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2001. — 79 с.
10. Мельник С.Л. Человек без лица: [Хирургия и криминалистика] / С.Л. Мельник // Человек и закон. — 2008. — № 8. — С. 112-114.
11. Мирошніченко В. Сучасні інформаційні технології у дослідженні динамічних ознак особи / В.С. Мирошніченко // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 3. — С. 178-182.
12. Негматова С.Г. Основы криминалистической техники. Краткий курс лекций / Негматова С.Г. — Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. техн. ун-та, 2007. — 96 с.
13. Нечитайло І. Криміналістична ідентифікація особи за ознаками зовнішності в ході оперативно-розшукової діяльності / І. Нечитайло // Підприємництво, господарство і право. — К., 2009. — № 9. — С. 175-179.
14. Нечитайло І. Сутність і завдання судово-портретної ідентифікаційної експертизи / І. Нечитайло // Підприємництво, господарство і право. — К., 2009. — № 1. — С. 130-133.
15. Попов Ю.П. Ототожнення особи за ознаками зовнішності / Ю.П. Попов // Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб. — К.: Юрінком Інтер, 2010. — С. 147-151.
16. Сіроджа І.Б. Практичне використання інтелектуальної інформаційної технології «КВАНТ-Образ» для ідентифікації осіб за фотопортретом / І.Б. Сіроджа, М.О. Смородін, О.С. Смородіна / Питання боротьби зі злочинністю [Текст]: збірник наукових праць Академії

правових наук України; Ін-т вивчення проблем злочинності. — Харків: ТОВ «Кроссроуд», 2009. — Вип. 17. — С. 276-282.

17. Снетков В.А. Габитоскопия. Учебник / В.А. Снетков; отв. ред.: Белкин Р.С. — Волгоград: НИИРИО ВСШ МВД СССР, 1979. — 183 с.

18. Турчин Д.А. Полевая криминалистика и ее практическое применение. Научно-практическое пособие / Турчин Д.А., Чижилова И.С.; под ред.: Ищенко Е.П. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 144 с.

19. Шнайдер А.А. Кримнавигатор. Основные термины и понятия криминалистической техники. Серия 7: Габитоскопия / А.А. Шнайдер, М.Н. Шухнин. — Саратов: Изд-во СЮИ МВД России, 2002. — 40 с.

Тема № 12. КРИМІНАЛІСТИЧНА РЕЄСТРАЦІЯ

1. Поняття кримінальної реєстрації.
2. Значення криміналістичної реєстрації.
3. Криміналістичний облік: поняття, об'єкти.
4. Види криміналістичних обліків.

1. Криміналістична реєстрація — це спеціалізована інформаційна система, яка створена для збирання, обліку, накопичення та обробки даних про злочини та обставини їх вчинення.

2. Значення криміналістичної реєстрації:

— сприяє швидкому пошуку необхідної інформації про підозрюваних, обвинувачених;

— допомагає розшуку осіб, що зникли безвісти;

— допомагає виявленню та вилученню предметів, якими вчинялися злочини;

— підвищує ефективність розслідування злочинів (особливо в умовах неочевидності).

3. Система реєстрації складається з певних підсистем — криміналістичних обліків. Теоретичною основою криміналістичного обліку є положення про індивідуальність об'єктів, їх відносну стійкість та можливість подальшого ототожнення.

Криміналістичний облік — це наукова підсистема, що встановлює особливості збору та обробки даних, які мають значення для розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Об'єкти криміналістичного обліку:

- люди (невідомі злочинці, засуджені особи, особи, які вчинили злочин, але звільнені від кримінальної відповідальності, особи, які зникли безвісти, невпізнані трупи);

- тварини (домашня худоба, тварини, що належать підприємствам, установам, організаціям);

- речі (зброя, транспортні засоби тощо);
- сліди злочину (сліди пальців рук, сліди знярядь злочину та ін.).

4. Види криміналістичних обліків:

1) за рівнем централізації:

- місцеві;
- регіональні;
- центральні;

2) за видом облікових об'єктів:

- облік людей;
- облік тварин;
- облік речей (предметів);
- облік слідів;

3) за технікою збору інформації:

- ручні;
- механізовані;
- автоматизовані;

4) за способом фіксації інформації:

- описові;
- графічні;
- наглядно-образні;
- колекційні;
- змішані.

5) за формою накопичення інформації:

- картотеки;
- колекції;
- списки;
- банки даних;
- магнітофонні стрічки, диски, відеозаписи.

Основні терміни та поняття

Кримінальна реєстрація, дактилоскопічний облік.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття кримінальної реєстрації.
2. Дайте визначення поняття криміналістичного обліку.
3. Наведіть приклади криміналістичних обліків, що існують в Україні.
4. Особливості реєстрації осіб, які зникли безвісти.

Схеми

Види кримінальної реєстрації.

Тематика рефератів

1. Проблеми вдосконалення криміналістичного обліку ознак і властивостей осіб, які вчинили злочини.
2. Реєстрація безслідно зниклих осіб і невпізнаних трупів та її значення в слідчій практиці.

Тестові завдання

1. Який французький криміналіст наприкінці XIX ст. започаткував формування криміналістичної реєстрації на науковій основі?

- а) Г. Гросс;
- б) А. Бертільон;
- в) П. Шабо;
- г) Е. Локар.

2. Що з переліченого не відноситься до методів кримінальної реєстрації та криміналістичного обліку?

- а) проектування;
- б) колекціонування;
- в) дактилоскопія;
- г) фотографування.

3. Що не відноситься до форм кримінальної реєстрації та криміналістичного обліку?

- а) картки;
- б) колекції;
- в) альбоми;
- г) посібники.

4. Якого виду криміналістичного обліку залежно від особливостей облікових об'єктів та ознак, що їх характеризують, не існує?

- а) оперативно-довідкового;
- б) інформаційно-пізнавального;
- в) криміналістично-пошукового;
- г) довідково-допоміжного.

5. Якого криміналістичного обліку залежно від рівня концентрації інформації не існує?

- а) центрального;
- б) регіонального;
- в) субрегіонального;
- г) місцевого.

6. Яку назву мають обліки, які вміщують об'єкти, що безпосередньо пов'язані з подією злочину та, як правило, вилучені при

оглядах місця події або при проведенні оперативних заходів та слідчих дій?

- а) оперативно-пошукові;
- б) інформаційно-довідкові;
- в) оперативно-пізнавальні;
- г) довідково-дослідницькі.

7. Яку назву мають обліки, що комплектуються об'єктами та даними, які безпосередньо не пов'язані з подією злочину і отримані в результаті накопичення відомостей інформаційного характеру?

- а) довідково-дослідницькі;
- б) оперативно-пізнавальні;
- в) інформаційно-довідкові;
- г) оперативно-пошукові.

8. Які обліки здійснюються Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України (ДНДЕКЦ)?

- а) центральні;
- б) регіональні;
- в) субрегіональні;
- г) місцеві.

9. Які обліки проводять науково-дослідні експертно-криміналістичні центри (НДЕКЦ) при ГУМВС України в областях?

- а) центральні;
- б) регіональні;
- в) субрегіональні;
- г) місцеві.

10. Які з перелічених документів можуть бути підставою для взяття об'єкта на облік?

- а) протокол затримання підозрюваного;
- б) постанова про притягнення особи як обвинуваченого;
- в) вирок або ухвала суду;
- г) усі перераховані.

11. Чи робиться фарбований відбиток пальців на особовій картці при алфавітному обліку?

- а) ні, не робиться;
- б) так, робиться відбиток усіх пальців правої руки;
- в) так, робиться відбиток великого пальця правої руки;
- г) так, робиться відбиток вказівного пальця правої руки.

12. Які особи не підлягають дактилоскопічному обліку?

- а) засуджені до позбавлення волі;
- б) хворі в лікувальних установах, притулках для старих, а також особи, які не можуть дати про себе жодних відомостей;
- в) особи, затримані за бродяжництво;
- г) особи, затримані за жебракування.

13. Якого виду дактилоскопічного обліку не існує?

- а) десятипальцевого;
- б) восьмипальцевого;
- в) п'ятипальцевого;
- г) однопальцевого.

14. У скількох примірниках заповнюються дактилокарти, якщо вони підлягають обліку в центральній дактилокартотеці?

- а) в 1 примірнику;
- б) у 2 примірниках;
- в) у 3 примірниках;
- г) у 4 примірниках.

15. Якою є система реєстрації при застосуванні дактилоскопічної формули?

- а) десятипальцева;
- б) восьмипальцева;
- в) п'ятипальцева;
- г) однопальцева.

16. У якому куті лицьової сторони дактилокарти зазначається дактилоскопічна формула?

- а) у верхньому лівому;
- б) у верхньому правому;
- в) у нижньому лівому;
- г) у нижньому правому.

17. Скільки частин має дактилоскопічна формула?

- а) 1 частину;
- б) 2 частини;
- в) 3 частини;
- г) 4 частини.

18. Сума яких візерунків зазначається в чисельнику основної частини дактилоскопічної формули?

- а) завиткових візерунків;
- б) петльових візерунків;
- в) дугових візерунків;
- г) усіх візерунків.

19. В Управлінні оперативної інформації МВС України не здійснюється облік?

- а) засуджених;
- б) затриманих бродяг і жебраків;
- в) підроблених грошових знаків;
- г) автотранспортних засобів, власники яких невідомі.

20. У Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України не здійснюється облік?

- а) підроблених документів, виготовлених поліграфічним способом;
- б) підроблених грошових знаків (паперових грошей);
- в) слідів пальців рук із місць вчинення нерозкритих злочинів;
- г) фактів розкрадання вантажів, багажу на залізничному транспорті.

Література

1. Бірюков В.В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: навч. посіб. / В. В. Бірюков. — Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2009. — 112 с.

2. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: монографія / В.В. Бірюков. — Лу- ганськ: РВВ ЛДУВС, 2009. — 664 с.
3. Бірюков В.В. Колекції — складові криміналістичних інформаційних систем. Їх місце в діяльності підрозділів експертної служби МВС / В.В. Бірюков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2010_3/v3_10_5_1.pdf.
4. Бірюков В.В. Криміналістичні обліки: поняття та основи класифікації / В.В. Бірюков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2009_1/09_1_5_2.pdf.
5. Бірюков В.В. Облікова інформація в розслідуванні. Загальна структура та класифікація інформаційних систем / В.В. Бірюков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2009_3/09bvvkis.pdf.
6. Бірюков В.В. Сучасні інформаційні системи підрозділів експертно-криміналістичної служби МВС України / В.В. Бірюков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2009_4/09_4_5_4.pdf.
7. Вертузаев М.С. Автоматизированный банк данных оперативного розыска и профилактического назначения / Вертузаев М.С.— К., 1990. — 44 с.
8. Діброва А.І. Сутність та співвідношення термінів «криміналістичний облік» і «кримінальна реєстрація» / А.І. Діброва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/DiP/2011_51/08_12.pdf.
9. Єзерський Р. Криміналістична реєстрація як система інформаційного забезпечення техніко-криміналістичної роботи / Р. Єзерський [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_yu/2009_48/296crp48.pdf.
10. Кожарь І.Ю. Теоретичні засади дактилоскопіювання трупів з нешкودженими шкірними покривами рук / І.Ю. Кожарь [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/krvvis/2009_2.pdf.
11. Корниенко Н.А. Российские и международные криминалистические учеты. — СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. — 337 с.
12. Свобода Є.Ю. Криміналістичні обліки в системі кримінальної реєстрації / Є.Ю. Свобода [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Chaau/2010-1/10seyskr.pdf>.
13. Турчин Д.А. Полевая криминалистика и ее практическое применение. Научно-практическое пособие / Турчин Д.А., Чижикова И.С.; под ред.: Ищенко Е.П. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 144 с.
14. Удовиченко О.А. Функціонування регіонального дактилоскопічного обліку в науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі при ГУМВС України в Харківській області / О.А. Удовиченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/krvvis/2010_2/140-144.pdf.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА

Тема № 13. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

1. Поняття і система криміналістичної тактики. Її місце в системі криміналістики.
2. Поняття тактичних прийомів. Критерії їхньої допустимості в кримінальному судочинстві. Класифікація тактичних прийомів.
3. Тактична комбінація: поняття та види.
4. Слідча ситуація: поняття, значення, види.

1. Криміналістична тактика як розділ криміналістики — це система науково обґрунтованих положень, рекомендацій щодо організації та планування досудового (судового) слідства. Основним завданням криміналістичної тактики є розробка рекомендацій для максимально ефективного проведення слідчих дій, операцій, спрямованих на збір, аналіз доказової інформації.

Криміналістична тактика складається з:

- 1) системи загальних положень;
- 2) теорії організації та планування розслідування;
- 3) теорії слідчих ситуацій;
- 4) вчення про криміналістичні версії;
- 5) тактики проведення процесуальних (слідчих) дій;
- 6) вчення про тактичні прийоми, комбінації, операції.

2. Тактичний прийом — це вибір найбільш раціональної лінії поведінки при проведенні процесуальної (слідчої) дії, спрямований на вирішення задач конкретної слідчої ситуації.

Критерії допустимості тактичних прийомів:

- законність;
- наукова обґрунтованість;
- вибірковість;
- моральність.

Класифікація тактичних прийомів (за В.Ю. Шепітько):

1) за видом процесуальної дії: тактичні прийоми огляду місця події (аналіз окремих слідів на місці події; моделювання події, що відбулася; аналіз ознак знищення слідів тощо); допиту (постановка різних видів запитань; пред'явлення речових і письмових доказів; оголошення показань окремих осіб тощо); обшуку (аналіз ознак предмета пошуку; постановка обшукуваному уточнюючих запитань тощо) та інших слідчих дій;

2) за діапазоном використання: тактичні прийоми, які використовуються при проведенні тільки окремих слідчих (судових) дій (допит на місці події; орієнтація на професійні навички обшукуваного тощо); тактичні прийоми, які використовуються в багатьох процесуальних діях (постановка тих чи інших запитань; аналіз слідів, предметів, їх ознак);

3) за об'єктом спрямованості (сферою реалізації): тактичні прийоми, спрямовані на здійснення впливу на людину (оголошення висновків експертиз або результатів слідчих дій; роз'яснення важливості правдивих показань; постановка контрольних запитань тощо); тактичні прийоми, спрямовані на дослідження матеріального середовища (аналіз слідів, предметів; уявна реконструкція окремих елементів події; моделювання з метою відтворення події; зіставлення слідів, виявлених на місці події, тощо);

4) за ситуаційною варіантністю (тактичні прийоми, які диференціюються залежно від ситуації процесуальної дії): постановка контрольних запитань, пред'явлення доказів, оголошення показань інших осіб у ситуаціях, коли на допиті повідомляються неправдиві показання тощо;

5) за характером інформації: тактичні прийоми, які ґрунтуються на словесній інформації (роз'яснення значення щиросердного каяття; постановка тих чи інших запитань); тактичні прийоми, які базуються на матеріалізованій інформації (демонстрація доказів); тактичні прийоми, засновані на логіко-розумовій інформації (аналіз окремих слідів; моделювання події, що відбулася, тощо).

3. Тактична комбінація — це поєднання тактичних прийомів або слідчих дій для вирішення конкретних криміналістичних завдань в умовах відповідної слідчої ситуації.

Види тактичних комбінацій:

- проста (поєднання тактичних прийомів у рамках однієї слідчої дії);
- складна (сукупність слідчих дій, що проводяться при розслідуванні конкретної кримінальної справи).

4. Слідча ситуація — це статична на певний проміжок часу соціально-правова реальність, в умовах якої відбувається діяльність із розкриття та розслідування злочинів.

Значення слідчої ситуації:

- визначає особливості планування розслідування;
- впливає на висування криміналістичних версій;
- впливає на послідовність проведення слідчих дій;
- визначає організацію взаємодії органів досудового слідства та дізнання.

Класифікація слідчих ситуацій:

- 1) за належністю до конкретного злочину або до певного виду злочинів:
 - конкретна (реальна) слідча ситуація;
 - типова;
- 2) за ступенем інформаційної визначеності:
 - проста (сприятлива);
 - складна (несприятлива);
- 3) за конфліктністю:
 - конфліктна;
 - безконфліктна;
- 4) залежно від етапу розслідування:
 - слідчі ситуації початкового етапу розслідування;
 - слідчі ситуації наступного етапу розслідування;
 - слідчі ситуації заключного етапу розслідування.

Основні терміни та поняття

Криміналістична тактика, тактичний прийом, тактична комбінація, тактична операція, тактичний ризик, тактичне рішення, слідча ситуація.

Питання для самоконтролю

1. Дайте поняття слідчої тактики та розкрийте її зміст.
2. Назвіть окремі завдання криміналістичної тактики.
3. У чому полягає зв'язок криміналістичної тактики з іншими розділами криміналістики?
4. Розкрийте поняття «тактичний прийом», «тактична комбінація», «тактична операція», «тактична рекомендація», «тактичний ризик», «слідча ситуація».
5. Тактичне рішення й тактичний прийом: їхня класифікація й джерела формування.
6. Які критерії допустимості тактичних прийомів у кримінальному судочинстві?
7. У чому полягає тактичний ризик?
8. Якими є можливості й умови застосування тактичних прийомів при розгляді кримінальних справ у суді?
9. У чому полягає вплив слідчих ситуацій на формування та реалізацію тактичних прийомів?
10. Дайте класифікацію тактичних прийомів.
11. Назвіть джерела та функції тактичних прийомів.
12. Які об'єктивні та суб'єктивні фактори впливають на слідчу ситуацію.
13. Розкрийте зміст конфліктної ситуації.

Тематика рефератів

1. Використання даних логіки та психології в слідчій тактиці.
2. Наукові, правові та моральні основи криміналістичної тактики.

Тестові завдання

1. Криміналістична тактика — це:

- а) розділ криміналістики, який виник у результаті впровадження досягнень науки в практику боротьби зі злочинністю;
- б) розділ криміналістики, що представляє собою систему теоретичних положень і практичних рекомендацій з організації та планування розслідування й визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які здійснюють розслідування;
- в) науково обґрунтована та перевірена практикою порада щодо вибору і застосування засобів, прийомів та форм поведінки;
- г) упорядкована сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених прийомів, що мають цільову спрямованість у процесі її реалізації.

2. Елементний склад криміналістичної тактики складається з таких елементів, як:

- а) тактична рекомендація, тактика слідчої (судової, оперативно-розшукової) дії, тактична операція;
- б) система (підсистема) тактичних прийомів, техніко-криміналістичне дослідження документів, трасологія;
- в) кримінальна реєстрація, тактична операція, власні дії слідчого;
- г) оперативно-розшукові заходи, техніко-криміналістичне дослідження документів, трасологія.

3. Основний елемент криміналістичної тактики:

- а) тактична операція;
- б) тактичне дослідження;
- в) кримінальна реєстрація;
- г) тактичний прийом.

4. Тактичний прийом — це:

- а) спосіб дії чи лінія поведінки особи;
- б) порада щодо вибору і застосування психологічних засобів ;
- в) ключ до виявлення винуватих;
- г) процес становлення і розвитку тактики.

5. Ознаки тактичного прийому:

- а) раціональність та ефективність способу дії;
- б) правдивість показання;
- в) відображення інтелектуальних навичок людини;
- г) визначення способу здійснення дії.

6. Вимоги тактичного прийому:

- а) правильність, чіткість, науковість;
- б) ефективність, вибірковість, правильність;
- в) науковість, вибірковість, пізнавальна цінність;
- г) пізнавальна цінність, правильність, чіткість.

7. Джерелом тактичних прийомів може бути:

- а) безпосередньо слідча чи судова практика;
- б) результати допиту;
- в) порада щодо вибору і застосування засобів;
- г) спосіб дії чи лінія поведінки підозрюваного.

8. Які існують загальні функції тактичних прийомів?

- а) гуманітарна, економічна, політична, комунікативна;
- б) внутрішні і зовнішні;
- в) пізнавальна, комунікативна, регулятивна;
- г) охоронна, координуюча, підготовча, комунікативна.

9. До прогностичної функції тактичного прийому відносять:

- а) прогнозування власних дій слідчим (суддею), дій інших учасників процесу розслідування (судового розгляду);
- б) встановлення психологічного контакту, управління спілкуванням з боку слідчого (судді);
- в) здійснення психологічного впливу на підозрюваного, обвинуваченого, свідка чи іншу особу в процесі спілкування, одержання слідчим (суддею) необхідної інформації в процесі спілкування;
- г) встановлення психологічного контакту, одержання слідчим (суддею) необхідної інформації в процесі спілкування.

10. Напрямки комунікативної функції проявляються щодо:

- а) власних дій слідчим (суддею);
- б) дій інших учасників процесу розслідування (судового розгляду);
- в) можливості управління здійснюваною діяльністю;
- г) встановлення психологічного контакту.

11. У процесі допиту загальні функції тактичних прийомів знаходять свій прояв у таких окремих функціях:

- а) функція корекції, функція спілкування, психологічна функція;
- б) функція корекції, функція викриття, функція спонукання;
- в) підготовча функція, функція корекції, функція спілкування;
- г) правильної відповіді немає.

12. Функція корекції — це:

- а) актуалізація в пам'яті забутого, стимулювання до дачі показань;
- б) викриття неправдивої заяви про алібі, встановлення обмови, самообмови тощо;
- в) усунення перекручень при добросовісній помилці, уточнення показань і усунення суперечностей у них;
- г) правильної відповіді немає.

13. Яких тактичних прийомів не існує?

- а) тактичні прийоми огляду місця події, тактичні прийоми допиту, тактичні прийоми обшуку;
- б) тактичні прийоми, які використовуються під час провадження тільки окремих слідчих (судових) дій, тактичні прийоми, які використовуються в декількох (багатьох) процесуальних діях;
- б) тактичні прийоми, які ґрунтуються на словесній інформації, тактичні прийоми, які ґрунтуються на матеріалізованій інформації;
- г) правильної відповіді немає.

14. За об'єктом спрямованості (або сфери реалізації) тактичні прийоми поділяють на :

- а) тактичні прийоми огляду місця події, тактичні прийоми допиту, тактичні прийоми обшуку;
- б) тактичні прийоми, які використовуються під час провадження тільки окремих слідчих (судових) дій; тактичні прийоми, які використовуються в декількох (багатьох) процесуальних діях;
- в) тактичні прийоми, які ґрунтуються на словесній інформації; тактичні прийоми, які ґрунтуються на матеріалізованій інформації;
- г) тактичні прийоми, спрямовані на здійснення впливу на людину; тактичні прийоми, спрямовані на дослідження матеріального середовища.

15. Система тактичних прийомів — це:

- а) упорядкована сукупність (комплекс) взаємопов'язаних і взаємообумовлених прийомів, яким притаманні цільова спрямованість і вибірковість у процесі їх реалізації;
- б) сукупність прийомів та форм поведінки;
- в) сукупність прийомів, яким притаманне досягнення певної мети в процесі їх реалізації;
- г) сукупність взаємопов'язаних прийомів з метою перевірки певних даних.

16. Системі тактичних прийомів властиві такі найбільш загальні ознаки:

- а) спрямованість, законність, взаємопов'язаність;
- б) точність, обґрунтованість, взаємопов'язаність;
- в) цілісність, наявність певної структури, множинність опису кожної системи;
- г) обґрунтованість.

17. Тактична комбінація — це:

- а) упорядкована сукупність (комплекс) взаємопов'язаних і взаємообумовлених прийомів, яким притаманні цільова спрямованість і вибірковість у процесі їх реалізації;
- б) сукупність прийомів, яким притаманно досягнення певної мети в процесі їх реалізації;
- в) певне поєднання тактичних прийомів чи слідчих дій та інших заходів, яке переслідує мету вирішення конкретного завдання розслідування, зумовленого цією метою і слідчою ситуацією;
- г) сукупність прийомів та форм поведінки.

18. Які існують види мовного впливу?

- а) інформування, переконання, навіювання;
- б) примушуючий, емоційно насичений, збуджуючий;
- в) переконання, формування, стимулювання;
- г) навіювання, коригування, збудження;

19. Що є змістом тактичного прийому?

- а) психологічний вплив;
- б) навіювання;
- в) тактичний ризик;
- г) усі відповіді вірні.

20. Тактичне рішення складається з:

- а) інформаційної частини;
- б) організаційної частини;
- в) операційної частини;
- г) усі відповіді вірні.

Література

1. Ахтирська Н.М. Криміналістична тактика: принципи і функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Н.М. Ахтирська. — Х., 1998. — 16 с.
2. Андросюк В.Г. Психологія слідчої діяльності: Навчальний посібник / Андросюк В.Г. — К.: Українська академія внутрішніх справ, 1994. — 106 с.
3. Бахин В.П. Тактика использования внезапности в раскрытии преступлений органами внутренних дел: Учебное пособие / В.П. Бахин, В.С. Кузьмичев, Е.Д. Лукьянчиков. — Киев: НИИРПО КВШ МВД СССР, 1990. — 56 с.
4. Комаров И.М. Криміналістическіе операції досудебного производства в системе криміналістики / Комаров И.М. — М.: Юрлитинформ, 2010. — 256 с.
5. Коновалова В.Е. Организационные и психологические основы деятельности следователя / Коновалова В.Е. — Киев, 1973. — 123 с.
6. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х. : Право, 2011. — 464 с.
7. Мерецький Н.Е. Криміналістика и оперативно-тактические комбинации: научно-практическое пособие / Мерецький Н.Е. — М.: Юрлитинформ, 2007. — 368 с.
8. Соловьев А.Б. Система следственных действий как средство уголовно-процессуального доказывания (проблемы уголовного процесса и криміналістики): научно-методической пособие / Соловьев А.Б. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 216 с.
9. Чурилов С.Н. Предмет доказывания в уголовном судопроизводстве и криміналістике: научно-практическое пособие / Чурилов С.Н. — М.: Юстицинформ, 2010. — 136 с.
10. Шепітько В.Ю. Теоретические проблемы систематизации тактических приемов в криміналістике / Шепітько В.Ю. — Х. : РИП «Оригинал», 1995. — 197 с.

Тема № 14. ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Поняття і значення планування розслідування.
2. Принципи планування розслідування.
3. Етапи планування розслідування.
4. Криміналістична версія: поняття, ознаки.

1. Планування розслідування — це складна динамічна, розумова діяльність, що здійснюється в умовах вихідної слідчої ситуації і має на меті встановити максимальне коло обставин вчинення злочину.

За допомогою планування забезпечується повнота, об'єктивність розслідування, відбувається економія часу.

2. Планування є динамічним процесом, що супроводжує весь хід розслідування злочину з моменту одержання інформації про можливий злочин і до направлення кримінальної справи до суду або прийняття іншого процесуального рішення. Даний процес містить ряд дій, які називають етапами планування.

Принципи планування розслідування:

- принцип індивідуальності. Він базується на своєрідності кожного злочину й вимагає індивідуального до нього підходу, урахування всіх особливостей скоєного. При цьому шаблонність у плануванні й при висунуванні версій по конкретній кримінальній справі є неприпустимою. Проте індивідуальність планування не означає неможливість використання рекомендацій криміналістичної науки, але лише з урахуванням усіх специфічних особливостей конкретного злочину.

- Принцип динамічності (іноді його ще називають принципом безперервності через безупинність процесу планування). План розслідування не може бути застиглою схемою, раз і назавжди встановленою на початку розслідування. Він має бути гнучким, рухливим, змінюваним, і може коригуватися залежно від обставин конкретної ситуації. Динамічність, як обов'язкову властивість планування розслідування, відзначав ще Ганс Гросс, коли писав: «План слідства розрахований на явища рухливі, що змінюються, часто зовсім невідомі й аж ніяк не залежні від волі укладача плану. Такий план не можна порівнювати із кресленням для будівлі будинку, а можна порівняти лише з планом майбутньої війни. План попереднього слідства будується на таких даних, які слідчий мав або припускав мати при складанні плану: цьому плану треба слідувати енергійно, доки й дані, на яких він був побудований, залишилися тими ж або навіть набули більш конкретної форми. Але як тільки виявиться, що основні дані змінилися або були хибно зрозумілі, то й план повинен бути змінений увесь або частково. Що це так, уявляється природним і зрозумілим, але не в природі людини так легко відступати від складе-

ного одного разу плану. Чим складніше досягти якого-небудь результату, тим більше їм дорожать, — ось чому нерозумні завжди так вперті: вони тільки мимоволі розстаються з тими ідеями, одержання яких вимагало великих зусиль».

- Принцип реальності. Ґрунтується на трьох рівнях реальностей: реальності оцінки вихідної інформації; реальності обґрунтованих версій та реальності здійснення, виконання в намічений термін і передбаченими засобами запланованого.

- Принцип конкретності. Даний принцип виходить із чітко сформульованих обставин злочину, необхідних слідчих дій, із вказівкою точного часу й місця їхнього проведення. Тому план не повинен містити лише загальні завдання й загальний напрямок розслідування; навпаки, він повинен бути максимально точним і містити тільки ті завдання, що впливають із конкретних версій й матимуть конкретний результат.

3. Етапи планування розслідування:

- 1) аналіз вихідної слідчої ситуації й висування версій;
- 2) визначення обставин (питань), що підлягають встановленню;
- 3) визначення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, що належить провести, строків і послідовності проведення.

4. У криміналістиці версія визначається як обґрунтоване припущення про факт, явище або групу фактів, явищ, що мають або можуть мати значення для справи; версія вказує на наявність і пояснює походження цих фактів, явищ, їхній зміст і зв'язок між собою й слугує цілям установлення істини по справі.

Для висування слідчих версій необхідна конкретна інформація про перевірювану подію, хоча б мінімальна фактична база, на якій версія повинна ґрунтуватися. У відриві від конкретних вихідних даних версія найчастіше формується умоглядно й може лише дезорієнтувати слідчого.

Криміналістична версія має такі ознаки:

- є продуктом мислення;
- має характер припущення;
- спрямована на явища, пов'язані зі злочинною подією;
- завжди є припущенням про невідомі обставини досліджуваної події;
- обґрунтовується;
- перевіряється;
- висувається обмеженим колом суб'єктів.

Основні терміни та поняття

Розкриття злочину, розслідування злочину, версія, планування, предмет доказування.

Питання для самоконтролю

1. Логічна природа криміналістичної версії.
2. Класифікація криміналістичних версій.
3. У чому полягає роль типових версій при розслідуванні та експертному дослідженні.
4. Які підстави побудови версій.
5. Назвіть прийоми логічного мислення, що використовуються при побудові версій.
6. Форми планів і допоміжної документації.

Схеми

Елементи і форми планування розслідування; класифікація криміналістичних версій; планування слідчої дії.

Тематика рефератів

1. Значення та види планування під час розслідування злочинів.
2. Несподіваність як організаційно-структурна основа слідчої діяльності.
3. Тактичні основи розслідування злочинів.

Ситуаційні завдання

У процесі занять студенти висувують версії та складають плани розслідування за фабулою, яку обирає викладач.

1. До райвідділу внутрішніх справ надійшло повідомлення про те, що по вул. Новій, біля будинку № 24 знаходиться труп чоловіка з ознаками вогнепального поранення. У ході огляду місця події слідчий виявив гільзу калібру 9 мм. Документів, які посвідчують особу потерпілого, не виявлено.

Скласти план розслідування.

2. До райвідділу внутрішніх справ надійшло повідомлення про проникнення в промтоварний магазин злочинців через вікно вітрини. Як повідомив директор магазину, викрадено значну кількість рулонів вовняної та шовкової тканини. При огляді місця події на розбитому склі вітрини виявлено сліди рук.

Скласти план розслідування.

3. При розслідуванні вбивства Л. було встановлено, що перед зникненням його останній раз бачили в таксі. Пред'явлення його фотографії всім водіям таксі цього невеличкого міста позитивних результатів не дало.

Які версії можуть бути висунуті у зв'язку з цим?

4. Вбито 89-літнього чоловіка. Перевірка його способу життя, характеру і зв'язків не дозволили виявити мотиви й осіб, що могли бути зацікавлені в його смерті.

Які у зв'язку з цим додаткові версії варто висунути?

5. Труп Р. був виявлений на канапі. В області ліктьових згинів обох рук були глибокі різані рани. Поруч із трупом знаходилося лезо безпечної бритви і передсмертна записка, виконана Р. Ліва рука звисала з канапи униз, торкаючись підлоги. Патьоки крові на ній йшли від рани тільки униз у напрямку до підлоги, що свідчило, що після поранення положення лівої руки не змінювалося. При судово-медичному дослідженні встановили, що на правій руці ушкоджений нерв, що виключає її рух нижче ліктьового суглоба.

Які висновки випливають із цього?

6. При огляді трупа, виявленого висячим у петлі, установили чітко виражене розташування трупних плям від шиї до нижніх кінцівок.

Про що це свідчить?

7. Виявлений ранком у кар'єрі труп заповнений снігом, що вперше випав попередньої ночі. Під трупом також є невеличкий прошарок снігу, сліди танення якого відсутні.

Про що свідчать виявлені обставини? Яким чином вони можуть бути використані для розкриття злочину?

8. При обшуку в особи, підозрюваної у вчиненні квартирної крадіжки, у числі інших речей виявили штани невідповідного їй розміру, у яких була потертість в області лівої кишені з відсутністю аналогічної в правій.

Основою для яких висновків служить ця обставина?

9. При огляді викраденої і потім кинutoї злочинцями легкової автомашини, із використанням якої ними було вчинено декілька злочинів, на підлозі салону виявлені численні свіжі кісточки ягід черешні й окремі цілі ягоди. Злочини вчинені в Мелітополі в травні-червні.

Які версії випливають із цих обставин?

10. Частини розчленованого трупа виявлені в різних місцях міста.

Як цю обставину використовувати для встановлення місця вчинення убивства?

11. У нічний час у приміщенні позаміського посту ДАІ вбитий робітник міліції, у якого викрали пістолет. Сліди боротьби в приміщенні відсутні. Загиблий характеризувався як відповідальний, пильний і рішучий співробітник, що сумлінно ставився до своїх обов'язків.

Які версії варто висунути про особи, що вчинили вбивство?

12. Жінка вбитого показала, що коли вона ввійшла до кімнати, то побачила, що з його колото-різаної рани на грудині фонтаном біла кров. Обсяг крові біля трупа підтверджував її свідчення про фонтануючу кровотечу.

Слідчий засумнівався в правдивості її заяви про те, що вона не бачила вбивцю в момент нанесення поранення.

Що стало підставою для цього?

Тестові завдання

1. За змістом планування розслідування — це:

- а) пізнавальний процес, що має на меті виявити всі необхідні обставини події, яка розслідується, встановити істину в справі;
- б) науково розроблена система методів і способів, які використовуються в криміналістиці;
- в) процес дослідження пізнання об'єкта і одержання інформації для себе;
- г) вивчення теоретичних і практичних основ слідчої діяльності та закономірностей виникнення слідів.

2. Планування розслідування — це:

- а) встановлення тотожності за слідами, які відображають ознаки вчиненого злочину, встановлення тотожності цілого за частинами;
- б) визначення шляхів і способів розслідування, обставин, що підлягають встановленню, системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, їх змісту, послідовності проведення, термінів виконання;
- в) обґрунтування ймовірності пояснення певної події, її обставин і окремих фактів, які використовують для встановлення істини;
- г) комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, які забезпечують діяльність органів щодо розкриття, розслідування і запобігання злочинам.

3. Назвіть принципи планування розслідування?

- а) законність, обґрунтованість, індивідуальність і динамічність;
- б) територіальність, законність, цілеспрямованість;
- в) припущення, пізнання, законність, змагальність;
- г) індивідуальність і динамічність.

4. Що таке організація розслідування?

- а) визначення шляхів і способів розслідування, обставин, що підлягають встановленню за кримінальною справою, системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів;
- б) вивчення загальних та окремих індивідуальних ознак об'єкта або об'єктів, тобто всебічне вивчення аналізу ознак усіх об'єктів ;
- в) встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- г) комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, які забезпечують діяльність органів щодо розкриття, розслідування і запобігання злочинам.

5. Організація розслідування передбачає певні рівні діяльності по розкриттю та розслідуванню злочинів; назвіть, які саме:

- а) детальний, обзорний, технічний;
- б) масштабний, детальний, управлінський, рекомендаційний;
- в) управлінський, методичний, тактичний, вищий;
- г) пізнавальний, методичний, технічний.

6. До завдань планування розслідування належать:

- а) визначення правильних шляхів розкриття злочину; забезпечення об'єктивності, повноти розслідування; своєчасне застосування тех-

нічних і тактичних прийомів; визначення правильних шляхів розкриття злочину;

б) отримання істинного знання про який-небудь об'єкт, збирання та оцінка доказів за допомогою застосування технічних прийомів;

в) вивчення загальних, а потім окремих, індивідуальних ознак об'єкта; вивчення відмінностей; своєчасність планування розслідування; встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;

г) забезпечення кваліфікованого керівництва слідчо-оперативною групою чи бригадою; забезпечення своєчасної розробки і виконання планів розслідування щодо кожної кримінальної справи.

7. Назвіть, ким складається план розслідування?

а) прокурором;

б) оперуповноваженим карного розшуку ;

в) слідчим;

г) експертом.

8. Пізнання — це:

а) визначення шляхів і способів розслідування, обставин, що підлягають встановленню за кримінальною справою;

б) налагодження систематичного обміну інформації та звітності про результати роботи слідчої групи і кожного слідчого;

в) пояснення окремих обставин і фактів;

г) діяльність, метою якої є отримання істинного знання про який-небудь об'єкт.

9. Версія — це:

а) пояснення окремих обставин і фактів;

б) обґрунтоване припущення про наявність і обставини розслідуваної події, дії конкретних осіб і наявність у цих діях складу певного злочину;

в) засноване на фактичних даних припущення про суть або окремі обставини події, що має ознаки злочину;

г) визначення правильних шляхів розкриття злочину; забезпечення об'єктивності, повноти розслідування; своєчасне застосування технічних і тактичних прийомів.

10. За обсягом понять версії поділяються на:

а) загальні та окремі;

б) спеціальні та додаткові;

в) окремі та додаткові;

г) детальні, комерційні та некомерційні;

11. Планування здійснюється :

а) безперервно;

б) планово;

в) позапланово;

г) детально.

12. При плануванні слідчий перш за все вирішує :

а) питання щодо процесуального порядку розслідування;

б) які обставини та що саме треба з'ясувати при проведенні розслідування;

- в) зміст та завдання його роботи;
- г) конкретні завдання, які перед ним стоять.

13. Окрема версія — це :

- а) обґрунтоване ймовірне пояснення певної події;
- б) комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, які забезпечують діяльність органів щодо розкриття, розслідування і запобігання злочинам;
- в) невірна інформація, що вивчається слідчим;
- г) пояснення окремих обставин і фактів.

14. Крім загальних та окремих версій, існують ще такі версії, як:

- а) слідчі, розшукові, експертні, судові;
- б) правоохоронні, судові;
- в) спостерігаючі, конкретні, доказові;
- г) розшукові.

Література

1. Антипов В.П. Планирование расследования нераскрытых преступлений / В.П.Антипов. — М.: Юрлитинформ, 2002. — 144 с.
2. Арцишевский Г.В. Выдвижение и проверка следственных версий / Арцишевский Г.В. — М.: Юрид. лит., 1978. — 104 с.
3. Бахин В.П. Следственная практика: проблемы изучения и совершенствования / Бахин В.П. — К., 1991. — 142 с.
4. Бахин В.П. Криминалистические приемы и средства разрешения следственных ситуаций / В.П.Бахин, П.Д.Биленчук, В.С.Кузьмичев. — Киев, 1991. — 104 с.
5. Бахін В.П. Алгоритми вирішення слідчих ситуацій / В.П.Бахін, П.Д.Біленчук, М.А.Зубань. — К., 1995. — 80 с.
6. Клименко Н. Можливості використання в розслідуванні злочинів деяких нетрадиційних криміналістичних та спеціальних знань і методів/ Н.Клименко, О.Клевцов // Право України. — 1998. — № 1. — С.95-100.
7. Криміналістика: підручник / [В.Ю.Шепітько, В.О.Коновалова, В.А.Журавель та ін]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х. : Право, 2011. — 464 с.
8. Литвинов А.Н. Прогнозирование и планирование в криминалистике / А.Н. Литвинов, Р.Л. Степанюк; под общ. ред. В.И. Гаенко. — М.: «ЮРКНИГА», 2004. — 160 с.
9. Мерецкий Н.Е. Криминалистика и оперативно-тактические комбинации. Научно-практическое пособие / Мерецкий Н.Е. — М.: Юрлитинформ, 2007. — 368 с.
10. Соловьев А.Б. Система следственных действий как средство уголовно-процессуального доказывания (проблемы уголовного процесса и криминалистики): научно-методическое пособие / Соловьев А.Б. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 216 с.

11. Пешак Я. Следственные версии: криминалистическое исследование / Ян Пешак / под ред., со вступ. ст. А.Р.Ратинова ; пер. со словац. А.М.Ларина. — М.: Прогресс, 1976. — 228 с.
12. Психологія слідчої діяльності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [В.Г.Андросюк, О.М.Корнев, О.І.Кудерміна та ін.]; за заг.ред. Л.І.Казміренко. — К.: Правова єдність, 2009. — 200 с.
13. Теория и практика планирования расследования преступлений: [учебное пособие] / В.В.Бирюков, О.Б.Мельникова, Р.Н.Шеховцов, И.В.Попов.– Луганск: РИО ЛАВД, 2002. — 72 с.

Тема № 15. ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

1. Поняття та види слідчого огляду
2. Загальні тактичні положення та об'єкти огляду місця події.
3. Етапи та стадії огляду місця події.
4. Методи дослідження обстановки місця події.
5. Способи фіксації ходу і результатів огляду місця події.

1. Слідчий огляд — це передбачена КПК слідча дія, яка полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні, фіксації слідчим, прокурором об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

Види слідчого огляду:

- огляд місця події;
- огляд трупа;
- огляд предметів;
- огляд документів;
- огляд приміщень та ділянок місцевості;
- огляд тіла живої особи (освідування)
- огляд тварин.

2. Огляд місця події є ключовою інформативно-пошуковою слідчою дією. Вона часто проводиться як першочергова після початку досудового розслідування. Згідно з ч.3 ст.214 КПК України огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. Таке виключення для даної слідчої дії законодавцем зроблено тому, що нерідко тільки завдяки огляду місця події можна виявити обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Огляд місця події проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 237 КПК України).

Огляд місця події є незамінною слідчою дією, оскільки слідчий безпосередньо, без проміжних ланок, сприймає ті або інші об'єкти в тому вигляді, у якому їх застає. Тому доказова інформація надходить до слідчого з мінімальними перекручуваннями.

До загальних тактичних положень огляду місця події можна віднести:

- своєчасність;
- невідкладність;
- об'єктивність;
- повнота;
- активність;
- організованість;
- єдине керівництво оглядом.

Об'єктами огляду місця події є:

- місцевість, приміщення;
- живі особи;
- трупи;
- тварини (їхні трупи);
- предмети.

3. У криміналістиці прийнято ділити огляд місця події на три етапи:

1) підготовчий етап. Він складається з двох стадій :

- дії слідчого до виїзду на місце події;
- дії слідчого на місці події;

2) робочий етап. Він складається з :

- загального огляду;
- детального огляду;

3) заключний етап. На цьому етапі відбувається фіксація ходу та результатів огляду місця події.

4. Методи огляду місця події:

1) статичний метод. Він полягає в огляді місця події та окремих речових доказів у нерухомому стані, без переміщення предметів. Цей метод застосовується для дослідження і фіксації обстановки місця події в тому вигляді, у якому вона перебувала на початку огляду. Слідчий, не змінюючи початкового положення предметів, оглядає й фіксує їхній стан, розташування, розміри та інші особливості;

2) динамічний метод (припускає дослідження в динаміці). Об'єкти можна переміщувати, брати в руки, описувати, вимірювати, однак змінювати форму предмета не можна;

3) ексцентричний метод. Він полягає в тому, що дослідження місця події починають здійснювати з її центру, де, як правило, зосереджена

найбільша кількість слідів злочину. У даному випадку огляд проводиться, рухаючись за спіраллю, що розгортається від центру до периферії;

4) концентричний метод огляду застосовується тоді, коли центр місця події визначити важко. У даному випадку огляд здійснюється від периферії до центру. Таким чином вдається швидше виявити сліди злочинця, що переховується, а також інші сліди й речові докази на значній території. Концентричний метод огляду слід застосовувати й у випадках, коли не виключена можливість пошкодження слідів на периферії в результаті просування учасників огляду до центру чи втрати слідів унаслідок інших причин;

5) фронтальний метод огляду (передбачає здійснення дослідження об'єкта засобами, розташованими в лінію, рухаючись фронтально). Інколи цей метод називають «прочісуванням» території, коли дослідники шикуються в розгорнутий стрій і, рухаючись, обстежують відразу велику територію;

6) секторний метод огляду (полягає в тому, що слідчий, перебуваючи в центрі місця події, за компасом визначає напрям руху по колу, кожний раз обмежуючись певним сектором у 30-40°). Сектори оглядаються послідовно доти, поки коло не замкнеться;

7) вибірковий метод огляду — дослідження обстановки лише в місцях розташування слідів злочину, визначених відповідно до механізму його скоєння;

8) суцільний метод огляду. Він полягає в скрупульозному дослідженні всієї території місця події, не минаючи жодного об'єкта.

5. Результативність огляду місця події та можливість побудови подальшого розслідування кримінальної справи багато в чому залежить від точної й детальної фіксації даної слідчої дії. Про проведення огляду місця події складається протокол на підставі п.1 ч.1 ст. 103 КПК України з додержанням вимог ст.104 КПК України.

При огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження (ч.7 ст.237 КПК України).

Основні терміни та поняття

Місце злочину, місце події, орієнтувальний огляд, вузловий огляд, детальний огляд, методи огляду.

Питання для самоконтролю

1. Сформулюйте поняття слідчого огляду і його відмінність від інших слідчих дій.
2. У чому полягає відмінність первинного огляду від додаткового й повторного?
3. Назвіть етапи і стадії огляду місця події.
4. Назвіть учасників огляду місця події. Яка роль у слідчому огляді криміналістів і оперативних працівників?
5. Що розуміється під негативними обставинами, і яке їхнє значення для оцінки досліджуваної події?
6. Які види криміналістичної фотографії й відеозйомки використовуються при огляді?
7. Назвіть тактичні прийоми проведення огляду живих осіб і фіксації його результатів.

Тематика рефератів

1. Роль огляду місця події при розкритті злочинів.
2. Застосування фото- та відеозйомки при огляді місця події.
3. Використання мікрочастинок при розслідуванні злочинів.

Ситуаційні завдання

1. На місце виявлення трупу з ознаками насильницької смерті прибули вночі. При світлі кишенькових ліхтарів зафіксували місце розташування, позу потерпілого, стан його одягу. Після цього труп відправили в морг, встановили охорону і до світанку покинули місце події.
Чи має бути в цьому випадку складений і підписаний протокол огляду? Що собою буде представляти наступний огляд місця події — повторний або додатковий?
2. Відкіля доцільно почати огляд місця події — із центру або з периферії — у наведених ситуаціях:
 - а) множинність однотипних слідів у великому по площі помешканні або на місцевості (наприклад, численні сліди бійки в їдальні);
 - б) наявність слідів у приміщенні магазину, де була скоєна крадіжка, і на підходах до нього — сліди ніг, транспорту, загублені злочинцями речі і т.п.;
 - в) в умовах утрудненого підходу до місця дислокації основних слідів події (наприклад, вузький коридор, що веде до осередку пожежі);
 - г) при необхідності термінового усунення наслідків події (наприклад, автомобільна аварія на залізничному переїзді)?
3. Прибувши на місце, зазначене особою, яка заявила про звалтування, і оглянувши його, слідчий не виявив ніяких слідів, що свідчать

про дану подію. З урахуванням цього він не став складати протокол огляду місця події.

Чи правильно поступив слідчий?

4. Прибувши на місце події, де був виявлений труп, слідчий відзначив наявність специфічного запаху. Це ж підтвердили інші учасники огляду. У зв'язку з цим слідчий вилучив пробу повітря і зафіксував у протоколі характеристику виявленого запаху.

Чи припустима фіксація в протоколі огляду наявності запаху? Якщо так, то як це варто здійснити?

5. Ісля виявлення частин розчленованого трупа провели огляд квартири за місцем проживання загиблого, тому що були дані про вчинення убивства саме там. Проте слідів крові на підлозі і стінах помешкання, а також слідів їхнього маскування (заміна шпалер, фарбування підлоги і т.п.) не виявили.

Яким чином могло бути здійснене розчленовування трупа в цих умовах і де варто шукати його сліди?

6. У зв'язку з перебуванням районного судово-медичного експерта у відпустці і відсутністю в селі лікаря слідчий запросив у якості спеціаліста для участі в огляді трупа місцевого фельдшера.

Чи припустимо це?

7. У процесі огляду місця події, що охоплює значну територію, слідчий залучив понятих до пошуку слідів.

Чи можна покладати такі функції на понятих?

8. У зв'язку зі значущістю площі, що підлягає огляду, вона була розмежована на дві ділянки, одну з яких оглядав слідчий, а огляд іншої був доручений оперативному співробітнику. З кожним із них знаходилося по одному з понятих, запрошених для участі в огляді. Єдиний протокол був складений слідчим.

Чи припустима така організація огляду місця події?

9. У ході огляду виявленого трупа поняті впізнали в ньому свого односільчанина і заявили про це слідчому, який відобразив цей факт у протоколі огляду.

Чи правильно поступив слідчий? Якщо ні, то де і яким чином повинна бути відображена заява понятих?

10. При огляді трупа думки слідчого і судово-медичного експерта про характер трупних явищ істотно розійшлися.

Слідчий відобразив у протоколі свою позицію.

Чи правий слідчий? Яким чином варто зафіксувати характеристику об'єкта, що оглядається (копір, запах, стан і т.п.), якщо думки учасників огляду про його ознаки розходяться?

11. У процесі огляду місця події протокол був написаний одним із понятих під диктовку слідчого.

Чи припустимо це?

12. При огляді місця події слідчий склав ряд схем і зробив фотографії. Після оформлення результатів огляду він запропонував понятим і спеціалістам, що брали участь в огляді, підписати схеми. Через два дні, коли були готові фотознімки місця події, він запросив їх для підписання фототаблиць.

Чи необхідні підписи зазначених осіб для засвідчення додатків до протоколу огляду місця події?

13. При ознайомленні зі складеним протоколом спеціаліст зауважив, що слідчий не дав характеристику технічних засобів фіксації, які використовувалися при огляді, і умови їх застосування. У зв'язку з цим слідчий доповнив протокол записом: «При огляді використовувалася фотографічна й інша техніка», заявивши, що вказівка того, який конкретно застосовувався фотоапарат, чутливість фотоплівки, витримка і т.п. не несе ніякого змістовного навантаження.

Хто правий — спеціаліст або слідчий? Якщо спеціаліст, то яка ціль зазначення в протоколі слідчої дії даних про застосовані технічні засоби?

14. На фотознімках місця події зображений об'єкт, що має значення для розслідування, який не відображений у протоколі огляду і не вилучений.

Яке доказове значення факту його фотофіксації?

Як ця інформація може бути використана при розслідуванні?

15. У процесі огляду місця події здійснювалася фотозйомка, про що було зазначено в протоколі. Після опрацювання фотоплівки з'ясувалося, що фотознімки непридатні. Слідчий склав довідку про це і долучив її до матеріалів досудового розслідування.

Чи вірні дії слідчого? Як варто було б поступити, якби подібний результат настав при виконанні фотозйомки запрошеним спеціалістом?

16. У період огляду місця події слідчий за допомогою диктофона фіксував дані про обстановку і виявлені сліди, а потім відпустив усіх учасників огляду, зобов'язавши їх з'явитися наступного дня, коли ним буде на основі магнітного запису складений протокол.

Чи правильно поступив слідчий?

Тестові завдання

1. Слідча дія, яка полягає в безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також обставин, що мають значення у справі, — це:

- а) обшук;
- б) слідчий експеримент;
- в) освідування;
- г) огляд місця події.

2. Територія чи приміщення, де виникла подія, що розслідується, чи настав її результат, — це:

- а) місце події;
- б) місце злочину;
- в) обстановка злочину;
- г) територія події.

3. Місце безпосереднього вчинення злочинного наміру, яке спричинило певні матеріальні зміни, — це:

- а) місце події;
- б) місце злочину;
- в) обстановка злочину;
- г) територія події.

4. Метою огляду місця події є:

- а) виявлення слідів злочину та речових доказів;
- б) перевірка правдивості раніше одержаних показань;
- в) з'ясування обставин події;
- г) висунення версій про подію злочину і його учасників.

5. Огляд, який здійснюється безпосередньо після отримання інформації про вчинений злочин і в обстановці місця пригоди наявні незмінні сліди злочину та злочинця, — це:

- а) огляд місця злочину;
- б) первинний огляд;
- в) повторний огляд;
- г) додатковий огляд.

6. Огляд, який здійснюється у випадках, якщо виникає сумнів у повноті та достовірності первинного огляду внаслідок різноманітних причин (несприятливі природні умови, недостатня кваліфікація або ретельність слідчого тощо), — це:

- а) огляд місця злочину;
- б) первинний огляд;
- в) повторний огляд;
- г) додатковий огляд.

7. Огляд, який здійснюється у випадках, коли у ході розслідування виникає необхідність оглянути певний об'єкт або ділянку місця події, які або взагалі не були оглянуті під час первинного огляду, або були оглянуті поверхово чи недостатньо ретельно, — це:

- а) огляд місця злочину;
- б) первинний огляд;
- в) повторний огляд;
- г) додатковий огляд.

8. До якого принципу проведення огляду місця події відноситься наступне: огляд місця події здійснюється негайно після одержання повідомлення про подію злочину, в будь-який час доби:

- а) застосування науково-технічних засобів;
- б) планомірність огляду;
- в) об'єктивність і повнота огляду;
- г) своєчасність огляду.

9. Під час якої стадії огляду слідчий здійснює такі дії: визначення межі огляду, його оптимальний метод відповідно до ситуації, проводить орієнтуючу і оглядову фотозйомку:

- а) динамічної стадії;
- б) оглядової стадії;

- в) статичної стадії;
- г) фронтальної стадії.

10. Яка стадія огляду передбачає огляд без порушення обстановки, окремих слідів та речових доказів:

- а) статична стадія;
- б) оглядова стадія;
- в) динамічна стадія;
- г) фронтальна стадія.

11. Які види слідчого огляду передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України:

- а) огляд місцевості;
- б) огляд приміщення;
- в) огляд речей та документів;
- г) усі відповіді вірні.

12. Метод, який полягає в тому, що дослідження місця події починають здійснювати із центру, де, як правило, зосереджена найбільша кількість слідів злочину, — це:

- а) фронтальний метод;
- б) концентричний метод;
- в) секторний метод;
- г) ексцентричний метод.

13. Метод, який полягає в тому, що слідчий, перебуваючи в центрі місця події, за компасом визначає напрям руху по колу, — це:

- а) фронтальний метод;
- б) концентричний метод;
- в) секторний метод;
- г) ексцентричний метод.

14. Метод, який передбачає здійснення дослідження об'єкта засобами, розташованими в лінію, — це:

- а) фронтальний метод;
- б) концентричний метод;
- в) секторний метод;
- г) ексцентричний метод.

15. Метод, який застосовується тоді, коли центр події визначити важко, коли огляд здійснюється від периферії до центру, — це:

- а) фронтальний метод;
- б) концентричний метод;
- в) секторний метод;
- г) ексцентричний метод.

16. Огляд, який пропонує дослідити обстановку лише в місцях розташування слідів злочину, визначених відповідно до механізму його скоєння, — це:

- а) статичний огляд;
- б) динамічний огляд;
- в) вибіркового огляд;
- г) суцільний огляд.

17. Ознаки, які характеризують метод огляду як тактичний пізнавальний прийом, — це:

- а) безпосереднє сприйняття;
- б) органолептичне та інструментальне дослідження;
- в) аналітична діяльність;
- г) статичність.

18. За наявності якого документа проводиться огляд житла чи іншого володіння особи:

- а) постанови слідчого;
- б) постанови судді;
- в) санкції прокурора;
- г) за наявності письмового дозволу власника житла чи іншого володіння.

19. У присутності яких осіб здійснюється ексгумація трупа:

- а) прокурора;
- б) слідчого;
- в) судово-медичного експерта;
- г) двох понятих.

20. Хто може бути підданий освідуванню, згідно з ч. 1 ст. 241 Кримінального процесуального кодексу України:

- а) обвинувачений;
- б) підозрюваний;
- в) потерпілий;
- г) свідок.

Література

1. Алексейчук В.І. Проблеми моделювання при огляді місця події / В.І. Алексейчук // Проблеми законності: Республ. міжвідом. наук. зб. — Харків: Нац. юрид. акад. України, 2006. -Вип. 77. — С. 170-177.
2. Алексейчук В.І. Огляд місця події: тактика і психологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В.І.Алексейчук. — Х., 2007. — 20 с.
3. Алексейчук В.І. Криміналістичні засоби діагностики особи невідомого злочинця під час огляду місця події / В.І. Алексейчук // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник наукових праць. — Харків: Право, 2009. — Вип. 9. — С. 132-138.
4. Білкун В.В. Огляд місця події та первинне дослідження трупа / В.В.Білкун // Вісник Запорізького державного університету. Серія: Юридичні науки. — Запоріжжя: ЗДУ, 2001. — №3. — С. 286-289.
5. Благодир А. Примусове проведення обшуку й огляду житла та іншого володіння / А. Благодир // Актуальні проблеми правознавства. — Тернопіль, 2002. — Вип.5. — С. 253-257.
6. Вежनावець Б. Особливості огляду місця події при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортними за-

- собами / Б.Вежनावець // Підприємництво, господарство і право. — К., 2006. — № 11. — С.165-168.
7. Великанов С.В. Слідчий огляд при розслідуванні легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом / С.В.Великанов // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. праць. — Харків: ТОВ «Кроссруд», 2006. — Вип. 12. — С. 188-193.
8. Довгополик О.П. Сутність та ознаки невідкладних слідчих дій / О.П. Довгополик // Південноукраїнський правничий часопис. — 2009. — № 1. — С. 206 — 210.
9. Дудка А. Виявлення ознак вчинення злочину особами з фізичними або психічними вадами під час огляду місця події (злочину) / А. Дудка // Юридична Україна. — К., 2009. — № 4. — С. 94-97.
10. Єна І.В. Особливості провадження огляду місця події при розслідуванні злочинів, скоєних з використанням комп'ютерної техніки / Єна І.В. // Запорізькі правові читання: Тези доповідей щорічної Міжнародної наук. — практич. конференції, м. Запоріжжя, 18-19 травня 2006 р. — Запоріжжя: ЗНУ, 2006. — С. 346-348.
11. Зарубей В. Тактика проведення огляду місця події при розслідуванні квартирних крадіжок, вчинених іноземцями / В. Зарубей // Право України. — К., 2007. — № 11. — С. 90-92.
12. Зеленковський С. Особливості огляду місця події і трупа у випадках, коли особа потерпілого невідома / С. Зеленковський // Прокуратура. Людина. Держава. — К., 2004. — № 4. — С. 74-78.
13. Калюга К.В. Роль слідчого під час проведення огляду місця події з метою отримання інформації щодо встановлення особи, яка вчинила злочин: історичний аспект і сучасність / К.В. Калюга // Держава і право: Збірник наукових праць : Юридичні і політичні науки. — К., 2009. — № 43. — С. 564-569.
14. Книженко С.О. Особливості огляду місця події при розслідуванні незаконного видобування корисних копалин / С.О. Книженко // Форум права. — 2010. — № 3. — С. 186-190. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010_3/10kcvovkk.pdf
15. Коршенко В.А. Взаємодія слідчого з фахівцем під час огляду комп'ютерних засобів та призначенні комп'ютерно-технічної експертизи / В.А. Коршенко // Актуальні проблеми криміналістики.— Донецьк: Дон. ін-т внутр. справ, 2001. — С. 177-182.
16. Коршенко В.А. Форми взаємодії слідчого з фахівцем при огляді комп'ютерних засобів та призначенні комп'ютерно-технічної експертизи / В.А. Коршенко // Вісник Запорізького юридичного інституту: Науково-практичний збірник. — Запоріжжя, 2001. — № 3 (16). — С. 224-229.
17. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х. : Право, 2011. — 464 с.
18. Ларкін М.О. Тактико-криміналістичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі / М.О. Ларкін // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — № 3 (19) — С.122-128.

19. Лісовий В. Огляд місця події при розслідуванні «комп'ютерних» злочинів / В. Лісовий // Право України. — К., 2001. — № 11. — С. 52-54.
20. Марушев А.Д. Особливості використання знань спеціаліста-бухгалтера у слідчому огляді / А.Д. Марушев // Проблеми законності: Республ. міжвідом. наук. зб. — Харків: Нац. юрид. акад. України, 2006. — Вип. 77. — С. 162-170.
21. Мерецкий Н.Е. Криминалистика и оперативно-тактические комбинации: научно-практическое пособие / Мерецкий Н.Е. — М.: Юрлитинформ, 2007. — 368 с.
22. Омелянчук І.М. Огляд місця події за злочинами у сфері отруйних та сильнодіючих речовин: поняття, мета, принципи / І.М. Омелянчук // Економіка. Фінанси. Право. — К., 2010. — № 7. — С. 36-39.
23. Піщенко Г. Огляд місця події у справах про фальшивомонетництво / Г.Піщенко, В.Мацішин // Право України. — К., 2001. — № 7. — С. 56-59.
24. Попова О.М. Процесуальний порядок проведення огляду місця події О.М. Попова // Запорізькі правові читання: Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції (15 –16 травня 2008 року). — Запоріжжя: ЗНУ, 2008. — С. 521-523.
25. Ростомян Л.С. Особливості огляду місця події у справах про вандалізм / Л.С. Ростомян // Форум права.—2008.— № 1. — С.358-362 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08frcsprv.pdf>.
26. Рябенко В. Огляд місця події: взаємодія криміналістів та психологів / В. Рябенко, В. Седнев // Вісник прокуратури, 2001. — №1. — С. 54-56.
27. Скільська Л.Д. Техніко-тактичні особливості використання відеозапису у процесі огляду місця події / Л.Д. Скільська // Держава і право: Збірник наукових праць : Юридичні і політичні науки. — К., 2008. — № 39. — С. 574-578.
28. Скільська Л.Д. Кримінально-процесуальні та тактико-криміналістичні особливості фіксації результатів огляду місця події: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Л.Д. Скільська. — К., 2010. — 20 с.
29. Федотов О.А. Особливості огляду місця події за злочинами у сфері комп'ютерних технологій / О.А. Федотов // Економіка. Фінанси. Право. — К., 2010. — № 4. — С. 37-39.
30. Швидкий О. Особливості огляду місця події при розслідуванні квартирних крадіжок / О. Швидкий // Вісник прокуратури, 2009. — № 7. — С. 87-91.
31. Шеремет А.П. Криміналістика: Навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / А.П. Шеремет — [2-ге вид.]. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.

Тема № 16. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

1. Слідчий експеримент: поняття, види.
2. Цілі слідчого експерименту.
3. Підготовка до слідчого експерименту.
4. Тактичні прийоми слідчого експерименту.

1. Експеримент — 1) спроба, дослід, які потребують підтвердження чи спростування; 2) форма пізнання об'єктивної дійсності, один з основних методів наукового дослідження, в якому вивчення явищ відбувається в доцільно вибраних або штучно створених умовах, що забезпечують появу тих процесів, спостереження яких необхідне для встановлення закономірних зв'язків між явищами.

Слідчий експеримент — це слідча дія, що проводиться слідчим, прокурором з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань (ч.1 ст. 240 КПК України).

У криміналістичній літературі виділяють такі види слідчого експерименту:

- для встановлення можливості вчинення певних дій;
- для перевірки можливості сприймати органами чуттів явища, події, об'єкти;

– для встановлення механізму утворення слідів.

2. Цілі слідчого експерименту:

- перевірка доказової інформації;
- перевірка версій;
- висування нових версій;
- встановлення обставин, які сприяли вчиненню злочину.

3. Підготовка до слідчого експерименту складається з наступних етапів:

- 1) прийняття рішення про проведення слідчого експерименту;
 - 2) визначення задач, умов та способів проведення дослідів;
 - 3) визначення місця та часу проведення експерименту;
 - 4) визначення кола учасників;
 - 5) підготовка необхідних для проведення дослідів об'єктів та техніко-криміналістичних засобів;
 - 6) складання плану слідчого експерименту.
4. Тактичні прийоми слідчого експерименту:
- проведення дослідів декілька разів;
 - проведення дослідів за певних умов (час, погода, освітлення тощо);

- проведення дослідів у декілька етапів;
- проведення дослідів в обстановці, максимально наближеній до тієї, у якій відбувалися дії, що перевіряються.

Основні терміни та поняття

Екперимент; слідчий експеримент.

Питання для самоконтролю

1. Які правові основи й тактика слідчого експерименту?
2. Які особливості підготовки й проведення слідчого експерименту для перевірки професійних або злочинних навичок?
3. Які засоби фіксації, крім протоколу, застосовуються в процесі провадження слідчого експерименту?
4. Які види слідчого експерименту Ви знаєте?

Схеми

Тактичні прийоми проведення слідчого експерименту, способи фіксації ходу і результатів слідчого експерименту.

Тематика рефератів

1. Тактика проведення перевірки показань на місці.
2. Поняття, види та значення слідчого експерименту.

Ситуації завдання

1. На пропозицію слідчого взяти участь у перевірці його показань на місці свідок відповів відмовою. Тоді слідчий попередив його, що в даному випадку може бути поставлене питання про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань. Чи правий слідчий? Чи є участь у перевірці показань на місці обов'язковою для потерпілих і свідків? Як бути, якщо в цій слідчій дії відмовляється брати участь підозрюваний?
2. У справі проходило п'ять підозрюваних, із якими було потрібно провести перевірку показань на місці. Слідчий здійснив ці дії в один день:

а) використовуючи при виході на місце з кожним підозрюваним тих самих понять;

б) залучаючи при виїзді на автомашині того ж самого водія.

Чи правильно поступив слідчий чи слід було залучати в кожному випадку нових понять та різних водіїв?

3. При перевірці показань двох свідків, що були однакові за змістом (у цілому й у деталях), слідчий провів цю слідчу дію з обома одночасно?

Чи припустимо це? Якщо ні, то чому?

4. Через два дні після перевірки показань на місці підозрюваний заявив слідчому, що при виході на місце дав неправдиві показання і тепер бажає дати правдиві показання при повторному виході. Слідчий провів повторну перевірку показань на місці.

Чи правомірно це? Яким чином встановити правдивість різних показань, даних на тому самому місці? Де гарантія того, що особа, чії показання перевіряються, не скористалася першим виходом в ознайомлювальних цілях для наступної дезорієнтації слідства?

5. У процесі перевірки показань на місці здійснювався відеозапис для повноти відображення характеру руху групи, вказівок особи, чії показання перевіряються, напрямків проходження, демонстрації різних дій і т.п. Оператор, який здійснював відеозапис, розташовувався і слідував перед групою.

Чи не допущені при цьому порушення тактичних правил перевірки показань на місці?

6. До моменту виникнення необхідності проведення перевірки показань на місці виявилось, що на шляху проходження до місця події і на ньому самому відбулися істотні зміни (прибраний паркан, очищена прилегла територія, з'явилися кіоски і т.п.). Незважаючи на це, слідчий прийняв рішення і провів перевірку показань, у ході якої підозрюваний:

а) не зміг розібратися в обстановці, що змінилася,

б) упевнено привів групу до місця події, указавши на всі зміни, що відбулися в обстановці.

Чи правильно діяв слідчий? Як оцінити отримані результати в кожній із ситуацій?

7. У ході перевірки показань на місці підозрюваний поведився виключно пасивно: слідує до місця події, він не пояснював маршрут руху і характеризує його орієнтири, не описував і не демонстрував свої дії, вчинені в період розслідуваної події. У зв'язку з цим слідчий почав ставити йому питання: «Куди і яким шляхом ми направимося далі?», «Чому Ви повернули тут ліворуч?», «Чи не відбулося яких-небудь змін по маршруту руху за минулий час?», «Як Ви переборолі відстань від паркана до під'їзду?», «Чи вели Ви спостереження за квартирою? Якщо так, то відкіля?».

Чи припустима подібна активізація дій особи, чії показання перевіряються? Чи правомірні поставлені слідчим питання? Які інші прийоми активізації можуть бути використані?

8. Після початку досудового розслідування за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК, що призвів до зіткнення двох автомобі-

лів і загибелі одного пасажира, слідчий з метою перевірки показань одного з водіїв вирішив провести слідчий експеримент за участю тих же автомобілів, які було відновлено.

Експеримент знову призвів до зіткнення автомашин, унаслідок якого дістав легких тілесних ушкоджень понятий (який сидів в одній з машин і спостерігав за розвитком подій), але підтвердив правдивість показань водія, який брав участь у відтворенні.

Оцініть дії слідчого. Чи мають доказове значення результати цієї слідчої дії?

9. Слідчий запропонував підозрюваному під час проведення слідчого експерименту щодо ДТП, керуючи автомобілем, показати, яким чином він діяв у момент ДТП. Обвинувачений відмовився і посплався на страх, який відчуває після ДТП. Обвинувачений також пояснив, що може відтворити механізм ДТП, керуючи діями іншого водія.

Як повинен діяти слідчий у цьому випадку?

10. За повідомленням начальника управління захисту прав споживачів, після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, було почато досудове розслідування по факту виготовлення недоброякісної продукції Наським лікєро-горілочним заводом. При розслідуванні було встановлено, що два працівники заводу (Лапко і Мухін) уночі проникали в склад готової продукції, відкупорювали пляшки, відливали по 100-150 грамів горілки, а потім доливали в пляшки воду і знову закупорювали пляшки. Обвинувачувани пояснили, що відкупорював пробки на пляшках Лапко, а відливав горілку і закупорював пляшки Мухін. За годину в такий спосіб вони отримували до 10 літрів сорокаградусної горілки. Розбавлена таким чином горілка в пляшках мала 35-36 градусів. Слідчий вирішив провести експеримент.

Яка мета експерименту?

Які умови повинні бути для проведення даного експерименту?

11. При розслідуванні серії квартирних крадіжок, вчинених організованою групою злочинців, двоє її учасників (Петренко О. і Тупілко А.) зізнались у скоєних злочинах. Організатор крадіжок, раніше судимий Клименко, не визнавав себе винним і відмовився від дачі показань, хоча, за свідченнями співучасників, він брав участь у всіх крадіжках. У свідченнях, які давали Петренко і Тупілко на допитах, були істотні протиріччя щодо ролі співучасників у вчиненні крадіжок, а також деяких обставин проникнення до квартири та викрадених речей.

Складіть план перевірки показань підозрюваних на місці.

Тестові завдання

1. Експеримент — це:

а) слідча дія, яка полягає в тому, що слідчий у присутності понятих, а в необхідних випадках за участю спеціаліста, свідка, потерпілого і підозрюваного або обвинуваченого, відтворюючи обстановку й умо-

ви, у яких ті чи інші події могли відбуватися, здійснює дії щодо перевірки показань учасників процесу й інших доказів та одержання нових даних;

б) форма пізнання об'єктивної дійсності, один з основних методів наукового дослідження, в якому вивчення явищ відбувається в доцільно вибраних або штучно створених умовах, що забезпечують появу тих процесів, спостереження яких необхідне для встановлення закономірних зв'язків між явищами;

в) загальний метод пізнання теорії й практики, який використовують для вирішення наукових і практичних завдань у різних галузях знань;

г) спроба, дослід, які потребують підтвердження чи спростування.

2. Що є основним способом фіксації результатів слідчого експерименту?

а) заява;

б) вимірювання;

в) протокол;

г) схеми;

3. Зі скількох частин складається протокол:

а) 3;

б) 4;

в) 5;

г) 6;

4. До якої частини протоколу відносять цей зміст: час і місце складання протоколу, посада, класний чин або звання та прізвище посадової особи, яка проводить слідчу дію, дані про учасників слідчої дії та відмітка про роз'яснення їм їх прав та обов'язків, мета проведення:

а) вступної;

б) додаткової;

в) описової;

г) заключної.

5. Що відноситься до додаткової фіксації слідчого експерименту:

а) заява, протокол, показання свідків, обвинуваченого, потерпілого;

б) заява, складання планів і схем, використання фото-, кіно-, відеозйомки;

в) вимірювання, складання планів і схем, використання фото-, кіно, відеозйомки, звукозапису.

г) усе вищезазначене.

6. Слідчий експеримент — це:

а) слідча дія, що проводиться слідчим, прокурором з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань;

б) слідча дія, яка полягає в проведенні спеціальних дослідів з метою перевірки зібраних доказів, отримання нових доказів, перевірки і оцінки слідчих версій про можливість існування тих чи інших фактів, що мають значення для розслідування;

в) досудова слідча чи судова дія, проведена для перевірки і одержання доказів шляхом цілеспрямованого впливу на впізнавані об'єкти або їхні копії в ході постановки спеціальних дослідів;

г) усі відповіді вірні.

7. Які існують методи слідчого експерименту, що передбачають виконання та дотримання правил його проведення:

а) доцільні та тактичні;

б) спеціальні та доцільні;

в) процесуальні та спеціальні;

г) тактичні та процесуальні.

8. Ким складається протокол слідчого експерименту?

а) особою, яка провела слідчу дію;

б) експертом;

в) фахівцем;

г) криміналістом.

9. У якій частині протоколу слідчого експерименту зазначається послідовність дій, отримані відомості, важливі для кримінального провадження:

а) вступній;

б) додатковій;

в) описовій;

г) заключній.

10. Обов'язковими учасниками слідчого експерименту є:

а) слідчий, підозрюваний, родичі підозрюваного, прокурор;

б) слідчий, свідок, потерпілий, поняті;

в) спеціаліст; експерт, громадські помічники, виконавці дослідницьких дій та інші особи;

г) слідчий, поняті.

11. У ході слідчого експерименту може вирішуватися наступне питання:

а) чи може певний об'єкт поміститися в конкретному сховищі?

б) кров якої групи виявлена на місці події?

в) у якому напрямку рухався злочинець, сліди ніг якого виявлені на місці події?

г) хто скоїв злочин?

12. До завдань слідчого експерименту не належить:

а) перевірка можливості особи сприймати будь-які факти;

б) перевірка можливості особи здійснювати будь-які дії;

в) отримання показань учасника процесу;

г) з'ясування механізму утворення слідів.

13. Дії слідчого при підготовці до слідчого експерименту до виїзду на місце події:

а) нова реконструкція обстановки;

б) перевірка відповідності експерименту, умов експерименту;

в) визначення завдань, умов, змісту і способів виконання дослідів;

г) роз'яснення прав, обов'язків та інструктаж учасників експерименту;

д) усі відповіді правильні.

14. Метою слідчого експерименту є:

- а) отримання нових доказів;
- б) перевірка і оцінка слідчих версій;
- в) встановлення причин і умов, що сприяли скоєнню злочину;
- г) безпосереднє вивчення слідчим обстановки, де було скоєно злочин.

15. Тактичні вимоги до проведення слідчого експерименту:

- а) однократність проведення дослідних дій;
- б) проведення дослідних дій у певному режимі і темпі;
- в) проведення експерименту в умовах, максимально наближених до тих, при яких мали місце подія, факт, явище, багаторазовість проведення дослідів;
- г) усі відповіді вірні.

16. Дії слідчого при підготовці до слідчого експерименту після прибуття на місце проведення експерименту:

- а) встановлення зв'язку між учасниками експерименту;
- б) визначення складу учасників;
- в) підготовка необхідного реквізиту та техніко-криміналістичних засобів;
- г) складання плану проведення слідчого експерименту.

17. Мета багаторазового проведення дослідів при слідчому експерименті:

- а) отримання вірогідних результатів;
- б) отримання негативних результатів;
- в) отримання позитивних результатів;
- г) отримання достовірних результатів;
- д) отримання позитивних і негативних результатів.

18. Підготовка до проведення слідчого експерименту складається з наступних етапів:

- а) підготовка до виїзду і після прибуття на місце проведення експерименту;
- б) підготовка до виїзду на місце проведення експерименту і при визначенні порядку його проведення;
- в) прийняття рішення про проведення експерименту, визначення його мети, часу і місця проведення і порядку його проведення;
- г) визначення його цілей і підготовка після прибуття учасників на місце проведення експерименту.

19. Метою перевірки показань на місці є:

- а) перевірка та уточнення раніше отриманих показань;
- б) отримання нових доказів;
- в) виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину;
- г) з'ясування та усунення протиріч у свідченнях, викриття неправдивих показань;
- д) усі відповіді правильні.

20. У підготовку до перевірки показань на місці не входить:

- а) додатковий допит особи, показання якої будуть перевірятися;
- б) виявлення справжніх мотивів згоди підозрюваного або обвинуваченого на участь у перевірці показань на місці;
- в) встановлення та усунення суперечностей у показаннях;
- г) визначення вихідної точки, порядку руху, складання плану перевірки показань на місці.

Література

1. Багрій М. Особливості тактики збирання та перевірки непрямих доказів при здійсненні окремих слідчих дій / М. Багрій // Науковий вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. — 2010. — № 50. — С. 318 — 327.
2. Бондар В.С. Науково-методичні та організаційні особливості проведення відтворення обстановки й обставин події у кримінальних справах про квартирні крадіжки / В.С. Бондар, О.В. Беспальченко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2011. — №3 (46) — С. 181-186.
3. Борець Т. Особливості проведення відтворення обстановки та обставин події у житлі чи іншому володінні особи / Т. Борець // Право України. — 2007. — № 3. — С. 99-102.
4. Власенко Н. Тактика перевірки показань на місці / Н. Власенко // Законність. — 2008. — № 1. — С. 21-23.
5. Волобуєва О.О. Збирання інформації під час відтворення обстановки і обставин події про особу, яка вчинила злочин / О.О. Волобуєва // Криміналістичний вісник. — 2008. — № 2 (10). — С. 44-50.
6. Заяць Д.Д. Новий підхід до поняття, мети, завдань перевірки показань на місці / Д.Д. Заяць // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2009. — № 1. — С. 159-167.
7. Калюжна Л.Є. Деякі питання тактики участі адвоката-захисника у перевірці показань підзахисного на місці / Л.Є. Калюжна // Часопис Академії адвокатури України — 2011. — № 13. — С. 1-4.
8. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій / В.В. Коваленко: Монографія. МВС України, Луган. держ. університет внутрішніх справ. — Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. — 208 с.
9. Мазаєв О.О. Про доцільність використання комп'ютерного моделювання при відтворенні обстановки та обставин події / О.О.Мазаєв // Форум права. — 2010. — № 1. — С. 224–229 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010_1/10moor.pdf.
10. Нагребецький В. Роль психології підозрюваного при перевірці показань на місці / В. Нагребецький // Криміналістика. — 2009. — № 11. — С. 188-191.
11. Нагребецький В. Проблеми фіксації інформації під час відтворення обстановки й обставин події / В. Нагребецький // Підприємництво, господарство і право. — 2007. — № 8. — С. 131-133.
12. Пашнев Д.В. Тактика відтворення обстановки та обставин події при розслідуванні комп'ютерних злочинів / Д.В. Пашнев // Південно-український правничий часопис. — 2008. — № 3. — С. 215 — 218.
13. Полещук О.В. Теория и практика применения специальных знаний в современном уголовном судопроизводстве / Полещук О.В., Саксин С.В., Яровенко В. В. — М. : Юрлитинформ, 2007. — 215 с.
14. Сафронов С. Тактика проведення відтворення обстановки та обставин події при розслідуванні тілесних ушкоджень: її особливості / С. Сафронов // Право України. — 2010. — № 1. — С. 60-63.

15. Сербін М.М. Особливості відтворення обстановки й обставин події при розслідуванні злочинів, вчинених засудженими у місцях позбавлення волі / М.М. Сербін // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2010. — № 1. — С. 209 — 213.
16. Сокиран М.Ф. Процесуальний статус матеріалів звуко-, відеозапису / М.Ф. Сокиран // Вісник Академії адвокатури України. — 2008. — Вип. 11.— С. 118-124.
17. Сокиран М.Ф. Тактика застосування відеозапису під час проведення слідчого експерименту / М.Ф. Сокиран // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2011. — № 2. — С. 47-58.
18. Сокиран Ф.М. Шляхи вдосконалення тактики психологічного впливу при проведенні окремих слідчих дій: посібник / Ф.М. Сокиран, М.Ф. Сокиран ; за ред. В.Г.Гончаренка. — К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. — 160 с.
19. Сокиран. М.Ф. Тактика перевірки показань на місці із застосуванням звуко- та відеозапису/ М.Ф. Сокиран, А.П. Бегма // Слідча практика: уклад. О.О. Крюков. — К.: УВПД ГШ МВС України, 2009. — С. 41-52.
20. Стратонов В.М. Відтворення обстановки і обставин події: проблемні питання / В.М. Стратонов, В.В. Гевко // Право України. — 2010. — № 4. — С. 79-80.
21. Стратонов В.М. Пізнавальні можливості перевірки показань та слідчого експерименту / В.М. Стратонов // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2009. — №2. — С. 192-193.
22. Черненко А. Відтворення обстановки і обставин події. Чи буде поділено цю слідчу дію? / А. Черненко // Вісник прокуратури.— 2006.— № 5. — С. 78-82.
23. Чернецкий О.К. Подготовка к проведению следственного эксперимента / О.К. Чернецкий // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия : Юридические науки. — 2011. — № 1 — С. 345-350.
24. Ягодинський В. Щодо відтворення обстановки і обставин події / В. Ягодинський // Право України. — 2003. — № 5. — С.84-88.

Тема № 17. ТАКТИКА ОБШУКУ

1. Поняття, задачі та види обшуку.
2. Тактичні прийоми обшуку.
3. Об'єкти обшуку.
4. Об'єкти пошуку.
5. Стадії проведення обшуку.

1. Процесуальний порядок проведення обшуку визначається ст.ст. 234-236 КПК України. Згідно з ч.1 ст.234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчи-

нення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Задачі обшуку:

- отримання нових доказів;
- перевірка наявних доказів;
- перевірка слідчих версій;
- встановлення обставин, за допомогою яких здійснюється протидія

розслідуванню.

Види обшуку:

1) за характером обшукуваних об'єктів:

- особистий обшук;
- обшук житлових та нежитлових приміщень;
- обшук ділянок місцевості;
- обшук транспортних засобів;

2) залежно від того, чи був обшуканий даний об'єкт раніше:

- первинний;
- повторний;

3) залежно від одночасності проведення:

- одинарний;
- груповий.

2. Тактичні прийоми обшуку (за С.Ф. Денісюком та В.Ю. Шепітько):

1) за функціональною спрямованістю: тактичні прийоми, які виконують пошукову функцію (аналіз окремих ділянок приміщення, зіставлення предмета пошуку з різними об'єктами місця обшуку; орієнтація на професійні навички обшукуваного тощо); тактичні прийоми, які виконують комунікативну функцію з обшукуваним (роз'яснення неправильно зайнятої обшукуваним позиції; постановка обшукуваному контрольних питань; використання навіювання у формі наказу і т.п.);

2) за об'єктом спрямованості: тактичні прийоми, спрямовані на здійснення впливу на обшукуваного (бесіда на абстрактну тему; словесна розвідка; роз'яснення мети обшуку та ін.); тактичні прийоми, спрямовані на дослідження матеріальної обстановки (аналіз виявлених слідів та їхніх ознак; аналіз ознак предмета пошуку; використання можливостей типових аналогів та ін.);

3) за широтою використання: тактичні прийоми, які використовуються тільки при провадженні обшуку (словесна розвідка; орієнтація на професійні навички обшукуваного); тактичні прийоми, що використовуються при провадженні різних слідчих дій (постановка тих чи інших питань; бесіда на абстрактну тему; роз'яснення необхідності надання допомоги органам розслідування та ін.);

4) за особливостями реалізації: тактичний прийом реалізується безпосередньо і одноосібно слідчим; тактичний прийом реалізується з розподілом ролей слідчо-оперативною групою;

5) за характером інформації: тактичні прийоми, засновані на словесній інформації (бесіда на абстрактну тему, постановка нейтральних питань тощо); тактичні прийоми, засновані на матеріалізованій інформації (показ обшукуваному аналога предмета пошуку); тактичні прийоми, засновані на логіко-розумовій інформації (аналіз ознак предмета пошуку, моделювання події, що сталася, та ін.);

6) за характером слідчої ситуації: тактичні прийоми, які диференціюються залежно від виду ситуації обшуку.

3. Об'єкти обшуку:

- приміщення;
- ділянки місцевості;
- транспортні засоби;
- жива людина.

4. Об'єкти пошуку:

- 5. Стадії знаряддя та засоби вчинення злочину;
 - предмети, що залишили на собі сліди злочину;
 - предмети, отримані внаслідок злочинних дій;
 - інші предмети, що можуть виступати засобом встановлення істини по кримінальній справі;
 - документи.
- проведення обшуку:
- підготовча;
 - оглядова;
 - детальна;
 - заключна.

Основні терміни та поняття

Обшук, тактичний прийом, словесна розвідка.

Питання для самоконтролю

1. Яка мета проведення обшуку і його види?
2. У чому полягає технічне забезпечення обшуку?
3. Розкажіть про психологічні та етичні основи обшуку.
4. Тактичні прийоми обшуку в безконфліктних, слабконфліктних і гостроконфліктних ситуаціях.
5. Як фіксується провадження обшуку ?

Тематика рефератів

1. Особливості тактики підготовки та проведення обшуку приміщення.
2. Тактика одночасного обшуку в співучасників злочину.
3. Тактичні прийоми проведення обшуку.

Ситуаційні завдання

1. Оперативний працівник повідомив слідчому, що ним отримані дані оперативно-розшукового характеру про те, що безпосередньо перед затриманням підозрюваний передав своїй співмешканці пістолет, за яким до неї повинний зайти його знайомий. Для того, щоб випередити його, необхідно невідкладно зробити обшук. Слідчий виніс постанову про провадження обшуку і доручив його проведення оперативному робітнику. Пістолет при обшуку був вилучений.

Чи обґрунтовані та правомірні дії слідчого? Чи можуть дані, отримані оперативним шляхом, служити підставою для обшуку?

2. У процесі розслідування слідчий встановив, що викрадене може бути заховане в помешканні діючої церкви, і, на підставі ухвали, санкціонованої судом, прибув на обшук. Коли він ознайомив священика з постановою, той заявив, що проведення обшуку є неправомірним, оскільки церква відділена від держави. Проте слідчий провів обшук.

Чи правильно він діяв?

3. Після провадження обшуку на садовій ділянці підозрюваного в слідчого виникло припущення, що шукане може бути заховане на сусідній ділянці, куди є доступ через розсувні дошки в паркані, хазяїн якого помер декілька місяців тому, а його родичі, що мешкають в іншому районі, не вступили в права спадкування. Слідчий провів пошук на даній ділянці, у результаті чого розшукуване було виявлене.

Чи припустимо обстеження другої ділянки при даній ситуації без винесення нової ухвали про дозвіл на обшук?

4. Початковий обшук у квартирі особи, підозрюваної в скупці і перепродажі виробів із дорогоцінних металів, не дав результатів. До участі в другому обшуку слідчий залучив ювеліра, столяра і сантехніка. У якій ролі вони повинні виступати — спеціалістів або технічних помічників слідчого?

5. У зв'язку з можливістю надання збройного опору учасники групи, що прибула на обшук, спочатку проникли в помешкання, роззбрóїли підозрюваного, а потім запросили понятих у квартиру для участі в обшуку.

Чи правильно організоване залучення понятих? Як і де слід відображати вилучення зброї в підозрюваного?

6. При провадженні обшуку в підозрюваного у вчиненні квартирних крадіжок, що мешкає в гуртожитку, слідчий запросив для участі в обшуку потерпілих, щоб полегшити пошук викрадених у них речей. У

ході обшуку потерпілі пізнали ряд своїх речей. Слідчий зафіксував цей факт у протоколі обшуку, вказавши ознаки, по яких потерпілі впізнали знайдені речі.

Чи припустимо залучення потерпілих до участі в обшуку в зазначених цілях? Чи варто відображати факт упізнання ними своїх речей у протоколі обшуку?

7. У хазяїна квартири, де проводився обшук, на руці є свіжа гіпсова перев'язка. Він пояснив, що вона накладена у зв'язку з переломом руки. Слідчий подзвонив у зазначену хазяїном квартири поліклініку, де йому повідомили, що перев'язка була накладена даній особі 40 днів тому.

Що варто зробити слідчому в цій ситуації, якщо він припускає, що перев'язка може служити місцем приховання шуканого?

8. У квартирі, де проводився обшук, на ліжку лежала стара мати підозрюваного. На пропозицію надати можливість оглянути ліжку вона заявила, що хвора і підвестися не може. Її хворобу підтвердили мешканці того ж будинку. У зв'язку з цим слідчий запросив дільничного лікаря, у якого з'ясував стан здоров'я жінки і, отримавши його згоду на переміщення на інше ліжко, організував його і зробив обшук даного ліжка.

Чи правильні дії слідчого?

9. Після оголошення ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук слідчий і оперативний робітник у присутності обшукуваного почали обговорювати план організації пошуку (де і що може бути захоплено, у якій послідовності і які саме об'єкти варто оглянути, які прийоми і засоби потрібно використовувати для виявлення шуканого і т.д.), спостерігаючи за його реакцією на зміст їхньої розмови.

Що собою представляє цей прийом і чи припустимо його застосування?

10. Прибувши на обшук за місцем проживання підозрюваного, що знаходиться під вартою, із складеним списком підлягаючих видачі предметів, слідчий сповістив про це членів його родини, але сам список не оголосив. У міру представлення останніми речей він робив позначки в списку і повідомляв про відповідність виданого запису. У результаті були вилучені не тільки зазначені обвинувачуваним, але й інші шукані предмети, що він не побажав або забув зазначити. Чи правомірні дії слідчого? Якщо ні, то як він повинний був поступити, щоб забезпечити повноту видачі шуканого?

11. Під час обшуку до квартири прийшов громадянин і запитав, чи не здається тут кімната. Слідчий запропонував йому увійти в квартиру, представитися, пред'явити документи і повідомити, чи знайомий він із мешканцями цієї квартири або будь-ким із жителів даного будинку. Громадянин назвав себе, повідомив, що приїхав у це місто вперше і нікого тут не знає, документів при собі не має. У зв'язку з цим був проведений його особистий обшук, і він був затриманий до закінчення обшуку для з'ясування особистості.

Чи правильні дії слідчого?

12. У ході обшуку дружина обшукуваного підійшла до ліжка і, узявши якийсь невеличкий предмет, сховала його в себе в одязі. Свій вчинок

вона мотивувала інтимністю даного об'єкта. На пропозицію слідчого видати його вона відповіла відмовою. Тоді був проведений її особистий обшук.

Чи правомірні дії слідчого? Якщо ні, то як слід було діяти в цій ситуації?

Тестові завдання

1. Тактичний прийом «словесна розвідка» входить до системи тактичних прийомів, спрямованих на:

- а) подолання відмови обшукуваного від спілкування;
- б) обрання напрямків пошуків та виявлення об'єктів пошуку;
- в) виконання діагностичної функції;
- г) вірними є всі відповіді.

2. Своєрідні алгоритми (типові програми) для слідчого в процесі їх використання — це:

- а) слідча тактика;
- б) тактична операція;
- в) система тактичних прийомів;
- г) аналіз ознак предмета пошуку.

3. У проведенні обшуку виділяють такі етапи:

- а) оглядовий та заключний;
- б) підготовчий та оглядовий;
- в) підготовчий та заключний;
- г) підготовчий, оглядовий та заключний.

4. У процесі планування проведення обшуку проводяться:

- а) підготовка технічних засобів;
- б) застосування заходів для забезпечення безпеки учасників обшуку;
- в) визначення часу проведення обшуку;
- г) вірними є всі відповіді.

5. Прийом послідовного обшуку характеризується:

- а) методичним вивченням усієї відповідної території;
- б) вивченням окремої ділянки відповідної території;
- в) пошуком специфічних об'єктів;
- г) вірними є всі відповіді.

6. Якщо метою обшуку є виявити сліди злочину (сліди крові, знаряддя злочину тощо), відбираються:

- а) невідомі предмети;
- б) предмети, на яких могли залишитися сліди;
- в) предмети з підозрілими плямами;
- г) вірними є всі відповіді.

7. Чи відносяться до тактичних прийомів проведення обшуку засоби обміну інформацією між особами, що проводять обшук:

- а) так, будь-який обмін інформацією;
- б) так, але лише заздалегідь обумовлені прийоми;
- в) в окремих випадках заздалегідь обумовлені прийоми можуть слугувати як тактичні;
- г) ні, у жодному випадку.

8. Проникнення слідчої групи на об'єкт обшуку та проведення невідкладних тактичних заходів відноситься:

- а) до оглядової стадії проведення обшуку;
- б) до заключної стадії проведення обшуку;
- в) до підготовчої стадії проведення обшуку;
- г) до початкової стадії проведення обшуку.

9. Система тактичних прийомів, спрямована на пошук об'єктів, що зберігаються без спеціального маскування, включає:

- а) аналіз обстановки місця обшуку з метою визначення місць природного зберігання предмета пошуку;
- б) аналіз об'єктів, виявлених у місцях їх природного зберігання;
- в) зіставлення виявленого об'єкта з ознаками того, що шукають;
- г) вірними є всі відповіді.

10. Для того, щоб визначити (чи припустити) можливі властивості предмета та інші його особливості (розміри, масу, об'єм, специфіку умов зберігання тощо) застосовується:

- а) аналіз ознак предмета обшуку;
- б) зіставлення з типовими аналогами;
- в) експертиза;
- г) вірними є всі відповіді.

11. Характер схованки залежить від:

- а) особливостей об'єктів;
- б) схильностей та професійної діяльності особи, яка їх переховує;
- в) від здатності особи, яка переховує предмети обшуку;
- г) вірними є всі відповіді.

12. Типові випадки виявлення тих чи інших об'єктів у певних місцях — це:

- а) закономірності;
- б) результат алгоритмічності проведення обшуку;
- в) аналоги;
- г) цільова спрямованість.

13. Така властивість системи тактичних прийомів, як те, що система мусить працювати лише в ситуації, у якій вона була б оптимальною, має назву:

- а) варіантність;
- б) цільова спрямованість;
- в) вибірковість;
- г) динамічність.

14. Така властивість системи тактичних прийомів, як те, що система має широкий діапазон проявів, вона рухлива, пластична, гнучка, має назву:

- а) цільова спрямованість;
- б) алгоритмічність;
- в) вибірковість;
- г) динамічність.

15. Тактична операція — це:

- а) певне поєднання тактичних прийомів чи слідчих дій та інших заходів, що має на меті вирішити конкретне завдання розслідування, та зумовлене цією метою і слідчою ситуацією;

б) поєднання однойменних і різнойменних слідчих дій, оперативно-розшукових, організаційних та інших заходів, спрямованих на виконання проміжного завдання розслідування в даній слідчій ситуації;
в) галузь криміналістики, яка містить систему наукових положень і рекомендацій щодо організації та планування розслідування й тактики слідчих дій;

г) упорядкована сукупність (комплекс) взаємопов'язаних і взаємозумовлених прийомів, яким притаманні цільова спрямованість і вибірковість у процесі їх реалізації.

16. У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні:

а) обшук не проводиться;

б) копія ухвали повинна бути залишена на видноті в житлі чи іншому володінні особи;

в) копія ухвали повинна бути залишена сусідам;

г) копія ухвали повинна бути вручена співробітнику комунального підприємства.

17. Тактичний прийом, що передбачає розкриття причин візиту слідчого, важливості виявлення об'єктів пошуку, зв'язку обшукуваної особи з розшукуваним предметом, впливає на обшукуваного, спонукає його до аргументації відсутності в нього певних речей, — це:

а) роз'яснення мети і необхідності обшуку;

б) залучення обшукуваного до діяльності слідчого;

в) зіставлення предмета пошуку з різними об'єктами місця обшуку;

г) «словесна розвідка».

18. На якій стадії проведення обшуку слідчий уточнює, якими приміщеннями і сховищами користується сам обшукуваний, а якими члени його сім'ї (співробітники тощо) ?

а) під час проведення оглядової стадії;

б) під час проведення підготовчої стадії;

в) під час заключної стадії;

г) залежно від ситуації.

19. Залежно від ставлення обшукуваного до здійснюваного обшуку можна виділити:

а) ситуацію активної протидії (коли обшукуваний своїми діями намагається заважати проведенню обшуку, не виконує законних вимог слідчого чи працівника міліції, істерично реагує на їхні дії, зневажає їх);

б) ситуацію нейтральної поведінки обшукуваного і його відмову від спілкування зі слідчим (коли обшукуваний демонструє свою байдужість чи зневагу до дій слідчого, явну відмову від діалогу з ним, не бажає розмовляти, відповідати на запитання);

в) ситуацію надання допомоги слідчому під час проведення пошукових дій (коли обшукуваний намагається сприяти слідчому в його пошуках або імітує активну допомогу).

г) вірними є всі відповіді.

20. Видами тактичних прийомів при проведенні обшуку є:

а) такі, що пов'язані з взаємодією з обшукуваним;

б) такі, що пов'язані з взаємодією з матеріальними об'єктами;

- в) такі, що визначають особливості спілкуванням між особами, що проводять обшук;
г) усі відповіді є вірними.

Література

1. Бакиров А.А. Уголовно-процессуальные аспекты производства обыска и выемки: дисс.... кандидата юридических наук: 12.00.09 / Бакиров Азат Ахатович — Уфа., — 2009. — 252 с.
2. Бедняков И.Л. Обыск: Проблемы эффективности и доказательственного значения: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец.: 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / И.Л.Бедняков.— Самара, 2009. — 17 с.
3. Булейко О.Л. Забезпечення прав учасників кримінально-процесуального судочинства / О.Л.Булейко // Вісник академії адвокатури України. — 2009. — 1 (14). — С. 130 — 132.
4. Валеев А.Т. Тактика обыска и выемки при производстве расследования преступлений, совершенных в учреждениях уголовно-исполнительной системы / А.Т.Валеев: монография. — Вологда: ВИПЭ ФСИН России, 2009. — 159 с.
5. Варданян А.В. Обыск и проблемы участия понятых в его производстве / А.В.Варданян// Общество и право. — 2008. — № 2. — С. 212-214.
6. Григорьева Ю.В. Особенности производства выемки и обыска по делам о самоуправстве / Ю.В.Григорьева // Общество и право — 2010.—№ 2. — С.11-13.
7. Денисюк С.Ф. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистический анализ): научно-практ. пособ. / С.Ф.Денисюк, В.Ю.Шепитько.— Харьков: Консум, 1999. — 160 с.
8. Драчова К.В. Тактика обшуку при розслідуванні розбоїв, учинених групою неповнолітніх / К.В.Драчова // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб.; відп. ред. В.Я.Тацій. — Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. — Вип.91. — С.150-156.
9. Ефимичев П.С. Обыск / П.С.Ефимичев // Российский следователь.—2007. — № 4. — С.6-8.
10. Корнуков В.М. Личный обыск и его роль в уголовном процессуальном доказывании / В.М.Корнуков, Р.Ж.Валиев. — Саратов: ГОУ ВПО «Саратовская гос. академия права».—2007. — 208 с.
11. Кузьмин В.А. Досмотр и обыск: основания и порядок проведения, права граждан, порядок обжалования: [общие правила проведения досмотра, основания и порядок проведения обыска жилого помещения, осмотр и обыск помещений, принадлежащих юридическому лицу или индивидуальному предпринимателю, порядок обжалования неправомерных действий] / В.А. Кузьмин. — М.: Юрайт. — 2007. —128 с.

12. Лейнова О.С. Тактико-психологическое содержание подготовки и производства обыска в помещениях: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец.: 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / О.С.Лейнова. — Санкт-Петербург. — 2005. — 24 с.
13. Предместніков О.Г. Про деякі проблемні аспекти проведення обшуку / О.Г.Предместніков, Є.Й.Барна // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2008. — №10(84). — С.94-99.
14. Рыжаков А.П. Обыск: основания и порядок производства. Научно-практическое руководство / А.П.Рыжаков. — Ростов н/д: Феникс. —2006. —144 с.
15. Рыжаков А.П. Освидетельствование. Личный обыск. Следственный эксперимент. Получение образцов для сравнительного исследования: научно-практическое руководство / Рыжаков А.П.— М.: Феникс. —2007. — 319 с.
16. Садова Т. Особливості проведення обшуку та виїмки в контексті міжнародної концепції прав людини / Т.Садова // Підприємництво, господарство і право. —2008. —№ 10. — С.158-161.
17. Соловьев А. Обеспечение обоснованности проведения осмотра жилища, обыска и выемки в жилище в исключительных случаях, не терпящих отлагательства / А. Соловьев // Уголовное право. —2004. — № 2. —С.103-104.
18. Тітко І. Застосування оцінних понять у регламентації проведення обшуку і виїмки / І. Тітко // Вісник Академії правових наук України. —2009. — № 4. — С. 206-215.
19. Фомин М.А. Обыск в современном уголовном процессе России: учеб.-практ.пособие / Фомин М.А. — М.: Юрлитинформ. — 2006. — 201 с.
20. Чаплинський К.О. Тактичні прийоми проведення обшуку / К.О. Чаплинський // Вісник ЗНУ, серія «Юридичні науки». —2011. — № 2. — Ч.2.— С. 208-214.

Тема № 18. ТАКТИКА ДОПИТУ

1. Поняття, значення допиту як слідчої дії.
2. Види допиту.
3. Підготовка до допиту.
4. Тактичні прийоми допиту підозрюваного.

1. За своєю суттю допит є одним із видів процесуальної взаємодії, обміну інформацією між особою, що допитує, та особою, яку допитують. Допит є не тільки способом отримання нової інформації, але й засобом перевірки, уточнення даних, які були зібрані раніше. Досить важливу роль

допиту відводив основоположник криміналістики Ганс Гросс, який писав, «... допитувані особи, це — скелет, а їхні показання — кров і плоть попереднього слідства». З усього часу, що витрачається слідчим на провадження слідчих дій, саме на проведення допитів припадає близько 85%.

Отже, допит — це слідча дія, змістом якої є одержання і фіксація показань свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта або спеціаліста про відомі їм факти, які мають значення для встановлення істини в кримінальній справі.

Допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати (ч.1 ст 224 КПК України). Згідно з ч.2 ст. 224 КПК України допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому — понад вісім годин на день.

2. Види допиту:

1) за суб'єктом проведення допиту:

- допит, що проводиться працівником оперативного підрозділу;
- допит, що проводиться слідчим;
- допит, що проводиться прокурором;
- допит, що проводиться суддею;

2) за процесуальним становищем допитуваного:

- допит свідка;
- допит потерпілого;
- допит підозрюваного;
- допит обвинуваченого;
- допит підсудного;
- допит експерта;

3) за віковими особливостями:

- допит малолітнього;
- допит неповнолітнього;
- допит повнолітнього;
- допит особи пенсійного віку;

4) за психофізіологічними особливостями:

- допит осіб із психічними вадами;
- допит глухонімих;

5) за складом учасників:

– допит, що проводиться тільки за участю слідчого та допитуваної особи;

- допит за участю захисника;
- допит за участю законного представника;
- допит за участю педагога, психолога, спеціалістів;

6) за місцем проведення:

- допит на місці події;

- допит за місцем роботи особи, що допитує (слідчий, прокурор, суддя);
- допит за місцем перебування допитуваного.

3. Підготовка до допиту складається з таких стадій:

- вивчення матеріалів кримінальної справи, збирання та аналіз інформації, що стосується предмета допиту і особи, що допитується.
- вивчення спеціальних питань (залежно від категорії злочинів, мети допиту);

- складання плану допиту;
- тактичне забезпечення допиту, тобто тактичні прийоми, які залежно від ситуації можуть використовуватися при проведенні допиту;
- вибір місця, часу і способу виклику на допит;
- врахування тактичних ризиків.

4. Основні тактичні прийоми, що можуть застосовуватися при допиті підозрюваного:

- «допущення легенди», коли підозрюваному надається можливість безперешкодно викладати неправдиві відомості;

- деталізація свідчень;

- постановка питань, які відображають поінформованість слідчого про особистість і діяльність допитуваного, створення перебільшеного уявлення в підозрюваного щодо наявних проти нього доказів;

- пред'явлення контрдоказів (слідчий за допомогою конкретних доказів спростовує неправдиві свідчення підозрюваного);

- використання фактора раптовості шляхом постановки несподіваних запитань;

- використання позитивних рис особистості підозрюваного (успіхи в навчанні, спорті; прояви любові та поваги до членів родини, друзів, товаришів тощо);

- психологічний вплив;

- «розпалювання конфлікту» між співучасниками злочину;

- «непрямий допит» (постановка питань, другорядних із точки зору підозрюваного);

- «провокація поглядів» підозрюваного (під час допиту необхідно створити ситуацію, коли виникне дискусія, і «зачепити» підозрюваного, слідчий може не погодитися з якимось поглядами підозрюваного, це може викликати обурення з боку підозрюваного та змусить його висловити свою точку зору, що дозволить слідчому врешті-решт отримати необхідну інформацію, оскільки захопившись розмовою, тим, що його дійсно бентежить, підозрюваний перестане себе контролювати і викаже реальні мотиви своєї поведінки та своїх вчинків;

- «компроміс» із підозрюваним (окремі поступки можуть стосуватися часу та місця його проведення, кількості учасників, дозволу щодо задоволення деяких особистих потреб під час спілкування тощо).

Основні терміни та поняття

Допит, тактичний прийом, слідча ситуація, конфліктна слідча ситуація, безконфліктна слідча ситуація.

Питання для самоконтролю

1. Який психологічний процес формування показань допитуваного? З яких стадій він складається?
2. Планування допиту і його значення.
3. У чому полягає вивчення особистості допитуваного ?
4. Назвіть тактичні прийоми допиту, спрямовані на встановлення психологічного контакту з допитуваним.
5. Які психологічні й тактичні прийоми застосовуються при допиті підозрюваних і обвинувачуваних у конфліктних ситуаціях?
6. Межі психологічного впливу на допитуваного для одержання правдивих показань.
7. Для яких цілей і як проводиться очна ставка?

Схеми

Планування допиту, психологічні основи допиту.

Тематика рефератів

1. Тактика допиту свідків, які дають неправдиві показання (свідчення).
2. Психологічні основи та тактика допиту неповнолітніх, які звинувачені під час досудового слідства.
3. Особливості тактики допиту осіб, які мають фізичні та психічні вади.

Ситуаційні завдання

1. При розслідуванні квартирної крадіжки був допитаний К. як підозрюваний. Він повідомив, що нічого не знає про злочин, бо вже місьць знаходиться за містом, у своєї тітки.
Які тактичні прийоми доцільно використовувати в процесі допиту підозрюваного?
2. Л. була з'валтована групою юнаків за таких обставин: біля кінотеатру «Зірка» до Л. підійшли незнайомі хлопці, які попросили, щоб вона покликала їх знайому з сусіднього будинку. Л. погодилася їм допомогти. Біля під'їзду юнаки схопили Л. за руки, завели до

під'їзду, а потім на горище будинку, де й згвалтували. На допиті потерпіла Л. повідомила, що вона нічого не пам'ятає.

Які тактичні прийоми необхідно застосувати слідчому?

3. Оперативним робітником встановлений громадянин, якому зі слів інших осіб відомі обставини розслідуваного злочину. Слідчий, розпитавши про те, від кого і що саме йому відомо, відпустив його без оформлення бесіди, що відбулася, протоколом допиту.

Чи правильно поступив слідчий? Чи мають доказове значення показання подібних осіб?

4. Очевидцем скоєного злочину був чотирирічний хлопчик. Слідчий не став його допитувати, щоб не травмувати психіку дитини та й у зв'язку із сумнівом у спроможності малолітнього правильно сприйняти й оцінити побачене (скоєне згвалтування), а, отже, неможливістю використовувати ці дані в якості доказів.

Чи згодні Ви з позицією слідчого? Чи є віковий ценз для свідків? Починаючи з якого віку особа може бути допитана в якості свідка, потерпілого?

5. Запросивши на допит потенційного підозрюваного в заподіянні тілесних ушкоджень у бійці, що відбулася на танцях, слідчий, не пояснивши причини виклику, став розпитувати його про спосіб життя, знайомих, їхніх заняттях і розвагах в останні дні. Допитуваний заявив, що перед тим, як відповідати на подібні запитання, він хотів би дізнатися, у зв'язку з чим викликаний у міліцію. На це слідчий сказав, що після відповіді на поставлені запитання він роз'яснить причину виклику.

Чи правомірні дії слідчого? Чи припустимо, виходячи з тактичних міркувань, не вказувати дійсну причину запрошення на допит? Чим тоді можна пояснити причину виклику?

6. У ході допиту підозрюваного, коли слідчий для викриття його в дачі неправдивих показань подав докази, той заявив, що хворий і просить припинити допит. Слідчий зазначив, що якби допитуваний був дійсно хворий, то сказав би про це, прийшовши на допит, а в даний момент його заява про нездужання є спробою піти від розмови, зміст якої став для нього несподіваним, і продовжив допит.

Чи правильне рішення слідчого? Якщо ні, то як слідувало поступити при наявності такої заяви допитуваного?

7. Для перевірки алібі, заявленого підозрюваним, слідчий доручив робітникам міліції (незважаючи на нічний час — було 2 години) доставити до нього двох зазначених підозрюваним громадян і відразу ж допитав їх.

Чи мав він право на проведення допиту свідків у нічний час?

8. Потерпілий показав, що коли злочинці, які напали на нього, почали втікати з місця події, хтось окликнув одного з них на прізвище. Він не може пригадати, яким саме, але пам'ятає, що воно таке ж, як у популярного артиста кіно.

Які прийоми можуть бути використані, щоб допомогти йому пригадати це прізвище?

9. Після затримки А. і Б., підозрюваних у вчиненні декількох збройних нападів, на квартирі співмешканки А. був виявлений і вилучений

пістолет. А. заперечив приналежність пістолета йому і відмовився давати які-небудь показання. Тоді слідчий пред'явив Б. на допиті виявлений пістолет і сказав, що його добровільно видав А. та запропонував Б. зазначити місце укриття викраденого. Б., повіривши повідомленню слідчого, видав викрадене.

Чи припустимий прийом, використаний слідчим? Як слід було використовувати при допиті Б. факт виявлення пістолета?

10. Знаючи про те, що підозрюваний — рецидивіст, і отримавши про нього характеристику від його співучасників (що той буде все заперечувати), слідчий заздалегідь підготував і привів у систему конкретні формулювання запитань по обставинах розслідуваного злочину і провів допит у формі запитання-відповідь.

Чи припустима ця форма для першого допиту особи? У яких випадках вона є тактично доцільною?

11. Відчувши нерішучість у поведінці підозрюваного, який заперечував свою провину, слідчий сказав: «Закінчимо сьогодні» і, оформивши протокол допиту, дозволив допитуваному покинути його кабінет. Проте, коли той підійшов до дверей і відчинив їх, слідчий запитав: «А коли Ви зустрілися з М., було темно або ще світло?» Підозрюваний, для якого все це явилось несподіваним, відразу ж відповів: «Вже темно», а потім, повернувшись до столу, розповів про скоєний ним злочин.

Що собою представляє прийом, використаний слідчим?

Чи правомірний він?

12. Один із другорядних учасників злочинної групи, зізнавшись у вчиненні ним злочинів, відмовлявся дати показання відносно інших членів групи й у першу чергу про її керівника. Слідчий дав йому для ознайомлення протокол допиту організатора, у якому той висловив саму невтішну характеристику на адресу цієї особи. Після цього допитуваний докладно розповів про злочинну діяльність організатора групи.

Чи припустимо використовувати розбіжності і протиріччя інтересів співучасників із метою одержання показань?

13. Відповідаючи на запитання про те, яким чином можна пройти до села, ідучи до якого зі станції зникла потерпіла, підозрювана не розповіла про одну з доріг, що проходила через ліс. Після запитання слідчого про цю дорогу вона, докладно її описуючи, не відзначила великий яр.

Які висновки з цього повинний зробити слідчий?

14. Після ознайомлення зі складеним слідчим протоколом обвинувачуваний заявив, що ним дані неправдиві показання, а тепер він готовий розповісти правду, якщо слідчий знищить перший протокол. Слідчий виконав його прохання, вислухав нові показання, і склав інший протокол допиту.

Чи правильно діяв слідчий? Якими були б рішення слідчого, якщо: а) початкові показання підозрюваного, на думку слідчого, відповідають дійсності; б) не відповідають дійсності?

15. Ознайомившись із протоколом допиту і підписавши його, свідок покинув кабінет слідчого, проте через кілька хвилин повернувся і повідомив, що пригадав про одну важливу обставину. Слідчий відобразив цю інформацію в іншому протоколі допиту.

Чи була в цьому необхідність або треба просто доповнити перший протокол допиту?

16. При формі допиту запитання-відповідь слідчий просив допитуваного завіряти кожну відповідь підписом. Допитуваний висловив незадоволення цим, оскільки він буде підписувати його загалом.

Чи правильна вимога слідчого? Процесуальними або тактичними міркуваннями воно обгрунтовується?

17. Під час підписання протоколу допитуваний, розписавшись наприкінці протоколу, відмовився підписувати кожну сторінку.

Чи є в цьому необхідність? Якщо так, то як варто поступити слідчому в даній ситуації?

18. Ознайомившись із протоколом допиту, підозрюваний підтвердив його правильність, але підписувати відмовився. Слідчий запропонував йому в письмовій формі викласти причину відмови від підпису. Допитуваний не побажав зробити і це.

Як необхідно діяти слідчому?

19. При допиті підозрюваного, слідчий, керуючись тактичними міркуваннями (не бажаючи, щоб підозрюваний завчасно зорієнтувався в обсязі інформації, яку має слідство), не поставив перед ним усі запитання, з'ясування яких було необхідним, залишивши ряд із них на наступний допит.

Чи правомірні такі дії слідчого? Чи не є це браком у роботі — неповнота проведення допиту?

20. На очній ставці її учасники обмінялися умовними знаками. Слідчий попередив їх про неприпустимість подібних дій. Проте незабаром обмін знаками повторився. Слідчий припинив очну ставку.

Чи правильно поступив слідчий? Що можна було зробити для продовження очної ставки?

21. Скласти план допиту за фабулою. *Приблизна фабула діла:*

1 квітня.2012 р. із цеху склозаводу був викрадений електродвигун. У крадіжці підозрювався монтер О. Черговий Г., який був на вахті в цей день, повідомив, що О. не виходив із території заводу. При огляді місця події слідчий виявив, що вікно цеху, яке виходить на вул.Яценка., має розбите скло. На підлозі біля вікна виявлено сліди ніг (розмір відбитків збігається з розміром взуття, яке носить О.). У ході подальшого розслідування було з'ясовано, що О. раніше працював на заводі «Поршень» і знаходився в товариських стосунках із монтером В. і механіком С. Черговий заводу «Поршень» повідомив, що 1 квітня під час обідньої перерви О. приходив на територію заводу (перепустка виписана о 13 год. 35 хв.) з якимось пакунком.

Тестові завдання

1. Допит свідка по суті матеріалів досудового розслідування розпочинається з :

а) пропозиції розповісти все відоме йому про обставини, у зв'язку з якими він викликаний на допит;

- б) демонстрування доказів;
- в) постановки деталізуючих запитань щодо перебування допитуваного;

г) оголошення показань інших осіб.

2. На початку допиту підозрюваного слідчий повинен :

- а) пред'явити докази;
- б) запитати, чи визнає підозрюваний себе винним у вчиненні кримінального правопорушення;
- в) розповісти все відоме підозрюваному про обставини, у зв'язку з якими він викликаний на допит;
- г) застосувати тактичні прийоми допиту з використанням асоціативних зв'язків.

3. Допит, залежно від процесуального становища допитуваного, поділяється на :

- а) допит, який проводиться слідчим; оперативним співробітником, прокурором; суддею;
- б) допит неповнолітнього, допит дорослого, допит особи похилого віку;
- в) допит свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта;
- г) допит первинний, повторний, додатковий.

4. За віковими особливостями допитуваного допит поділяється на:

- а) допит неповнолітнього, допит дорослого, допит особи похилого віку;
- б) допит, який проводиться слідчим; дізнавачем; прокурором; суддею;
- в) допит свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта;
- г) допит первинний, повторний, додатковий.

5. За суб'єктом проведення допит поділяється на :

- а) допит свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта;
- б) допит, який проводиться слідчим, співробітником оперативного підрозділу, прокурором, суддею;
- в) допит первинний, повторний, додатковий;
- г) допит неповнолітнього, допит дорослого, допит особи похилого віку;

6. Особливими різновидами допиту є :

- а) допит, який проводиться прокурором; суддею;
- б) повторний і додатковий допит;
- в) допит під час очної ставки та перехресний допит;
- г) допит неповнолітніх і осіб похилого віку.

7. До тактичних прийомів допиту з використанням асоціативних зв'язків належить :

- а) постановка додаткових запитань, заснованих на аналізі показань осіб і використанні можливих асоціацій у допитуваного в момент спостереження події;
- б) постановка нагадуючих запитань;
- в) допит на місці події та пред'явлення під час допиту речових доказів;
- г) усі відповіді вірні.

8. Здатність утворювати умовні зв'язки, зберігати та відновлювати їхні сліди — це :

- а) вільна розповідь;
- б) формування психологічного контакту;
- в) відтворення сприйнятого;
- г) запам'ятовування.

9. Вивчення матеріалів досудового розслідування передбачає необхідність :

- а) предметної систематизації матеріалів про факти, події, особу тощо;
- б) виявлення суперечностей і прогалин у досліджуваних матеріалах;
- в) одержання контрольних відомостей, які можна використовувати на допиті;
- г) усі відповіді вірні.

10. Контрольні запитання при допиті :

- а) переслідують мету оживити пам'ять допитуваного, викликати ті чи інші асоціації;
- б) спрямовані на перевірку даних, що були повідомлені допитуваним, з'ясування джерел одержання фактів;
- в) спрямовані на найповніше і найточніше з'ясування питань, що мають значення для розслідування;
- г) спрямовані на з'ясування головних відомостей.

11. Нагадуючі запитання при допиті :

- а) переслідують мету оживити пам'ять допитуваного, викликати ті чи інші асоціації;
- б) спрямовані на перевірку даних, що були повідомлені допитуваним, з'ясування джерел одержання фактів;
- в) спрямовані на з'ясування фактів, пропущених допитуваним у вільній розповіді;
- г) спрямовані на найповніше і найточніше з'ясування питань, що мають значення для справи.

12. Уточнюючі запитання при допиті :

- а) спрямовані на з'ясування головних відомостей у справі;
- б) спрямовані на з'ясування фактів, пропущених допитуваним у вільній розповіді;
- в) спрямовані на найповніше і найточніше з'ясування питань, що мають значення для справи;
- г) переслідують мету оживити пам'ять допитуваного, викликати ті чи інші асоціації;

13. Відповідно до цільового призначення запитання при допиті можуть бути :

- а) основними, уточнюючими, контрольними;
- б) нагадуючими, уточнюючими, контрольними;
- в) основними, доповнюючими, контрольними;
- г) уточнюючими, нагадуючими, контрольними;

14. Система тактичних прийомів, спрямована на актуалізацію забутих матеріалів у пам'яті свідків (потерпілих) або обвинувачених (підозрюваних), може включати:

- а) постановку нагадуючих запитань;

- б) демонстрування доказів та іншої матеріалізованої інформації;
- в) допит на місці події, оголошення показань інших осіб;
- г) усі відповіді вірні;

15. Старший шкільний вік:

- а) від 7-12 років
- б) від 11-14 років
- в) від 14-18 років
- г) від 16-18 років

16. Підлітковий вік:

- а) 8-12 років;
- б) 11-14(15) років;
- в) 14-18 років;
- г) 16-18 років;

17. Чинники, котрі впливають на формування показань у стадії відтворення:

- а) психоемоційний стан особи, що допитується, у момент відтворення;
- б) дія так званої захисної домінанти, яка найбільш часто проявляється в обвинуваченого чи підозрюваного, хоча буває і у свідків та потерпілих;
- в) темперамент і характер особи, що допитується;
- г) усі відповіді вірні.

18. До класифікації способів пред'явлення доказів за характером їх використання в розслідуванні відносять:

- а) пред'явлення доказів на одному допиті; пред'явлення доказів під час декількох допитів однієї особи;
- б) роздільне пред'явлення одиничних доказів; пред'явлення комплексу взаємопов'язаних доказів; пред'явлення всієї системи доказів;
- в) згадування про наявні докази на допиті; надання допитуваному можливості розглядати, вивчати докази; підкреслена демонстрація ознак об'єкта, що пред'являється;
- г) пред'явлення доказів у послідовності «зростання сили»; пред'явлення доказів у послідовності «зменшення сили».

19. До класифікації способів пред'явлення доказів за характером їх взаємозв'язку в матеріалах досудового розслідування відносять:

- а) пред'явлення доказів після попереднього з'ясування обставин, пов'язаних із ними; використання науково-технічних засобів для роз'яснення допитуваному особливостей доказів, що пред'являються;
- б) пред'явлення доказів на одному допиті; пред'явлення доказів під час декількох допитів однієї особи;
- в) роздільне пред'явлення одиничних доказів; пред'явлення комплексу взаємопов'язаних доказів; пред'явлення всієї системи доказів;
- г) згадування про наявні докази на допиті; підкреслена демонстрація ознак об'єкта, що пред'являється.

20. До класифікації способів пред'явлення доказів за характером демонстрації доказів на допиті відносять :

- а) пред'явлення доказів на одному допиті; пред'явлення доказів під час декількох допитів однієї особи;

- б) несподіване пред'явлення доказів; пред'явлення доказів після попереднього з'ясування обставин, пов'язаних із ними; пред'явлення доказів і роз'яснення їх значення в кримінальній справі; використання науково-технічних засобів для роз'яснення допитуваному особливостей доказів, що пред'являються;
- в) пред'явлення доказів у послідовності «зростання сили»; пред'явлення доказів у послідовності «зменшення сили»;
- г) згадування про наявні докази на допиті; перерахування доказів, що мають місце, із значенням джерел їх походження; показ доказів допитуваному неповністю, мимохідь; надання допитуваному можливості розглядати, вивчати докази; підкреслена демонстрація ознак об'єкта, що пред'являється.

21. До класифікації способів пред'явлення доказів за характером послідовності пред'явлення доказів відносять:

- а) пред'явлення доказів у послідовності «зростання сили»; пред'явлення доказів у послідовності «зменшення сили»;
- б) несподіване пред'явлення доказів; використання науково-технічних засобів для роз'яснення допитуваному особливостей доказів, що пред'являються;
- в) пред'явлення доказів на одному допиті; пред'явлення доказів під час декількох допитів однієї особи;
- г) згадування про наявні докази на допиті; надання допитуваному можливості розглядати, вивчати докази.

22. До класифікації способів пред'явлення доказів за характером додаткових умов, що посилюють вплив на допитуваного, відносять:

- а) згадування про наявні докази на допиті; показ доказів допитуваному неповністю, мимохідь;
- б) несподіване пред'явлення доказів; пред'явлення доказів після попереднього з'ясування обставин, пов'язаних із ними;
- в) пред'явлення доказів на одному допиті; пред'явлення доказів під час декількох допитів однієї особи;
- г) пред'явлення доказів у послідовності «зростання сили»; пред'явлення доказів у послідовності «зменшення сили»;

23. Основним обов'язковим процесуальним документом фіксації допиту є:

- а) протокол допиту;
- б) постанова допиту;
- в) наказ про проведення допиту;
- г) рішення про проведення допиту;

Література

1. Алексєєв О.О. Актуальні питання вдосконалення тактико-криміналістичної підготовки слідчих до проведення допиту в ВНЗ МВС України / О.О. Алексєєв // Наше право. — 2010. — № 4 ч.2. — С. 101—106.

2. Анапольська А.І. Тактичні особливості допиту підозрюваного по справах про розкрадання грошових коштів, вчинених у сфері функціонування електронних розрахунків / А.І. Анапольська // Форум права. — 2009. — № 3. — С. 19 — 24.
3. Как избежать пытки: психология допроса и защита граждан / авт.-сост. П.Баренбойм. — [4-изд., стер.]. — М.: ЗАО «Юстицинформ», 2004. — 112 с.
4. Багрій М. Особливості тактики збирання та перевірки непрямих доказів при здійсненні окремих слідчих дій / М. Багрій // Вісник Львівського університету. — 2010. — Вип. 50. — С. 318 — 327.
5. Бахін В.П. Тактика допиту: навч. посіб./ В.П.Бахін, В.К.Весельський. — К.: Правник, 1997. — 64 с. — (Навчально-практичне видання).
6. Бурбело Б.А. Вивчення особистості неповнолітнього обвинуваченого / Б.А. Бурбело // Форум права. — 2011. — № 1. — С. 152 — 162.
7. Волков О.О. Особливості проведення допиту підозрюваних та обвинувачених при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним створенням або збутом шкідливих програмних засобів [Електронний ресурс] / О.О. Волков.— Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vduvs/2008_4/08_4_5_3.pdf.
8. Дергач Л.В. Особливості проведення допиту підозрюваних у справах про вимагання, вчинені організованими злочинними групами / Л.В. Дергач // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).— 2009. — № 22. — С. 267 — 273.
9. Ковтуненко Л.П. Ситуаційний підхід до тактики очної ставки / Л.П. Ковтуненко // Процесуальні проблеми права і криміналістики.— 2010.— № 107. — С. 203 — 210.
10. Колесніков В.В. Тактичні особливості допиту свідків і потерпілих під час розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами / В.В. Колесніков // Форум права. — 2009. — № 2. — С. 196 — 201.
11. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: [учеб.пособие] / Коновалова В.Е.— Харьков: «Консум», 1999.— 157 с.
12. Кравчук П.Ю. Особливості допиту потерпілих під час розслідування грабежів і розбоїв / П.Ю. Кравчук // Форум права. — 2011. — № 4. — С. 434 — 437.
13. Курдиба Т.О. Тактичні помилки слідчого під час допиту: окремі аспекти наукової розробки питання / Т.О. Курдиба // Право і суспільство. — 2010. — № 6. — С. 257 — 260.
14. Матюшкова Т.П. Бар'єри спілкування в тактиці допиту: деякі особливості виникнення та прийоми подолання / Т.П. Матюшкова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2010. — Вип. 22. — С. 104-109.
15. Матюшкова Т.П. Особливості тактики допиту жінок, потерпілих від насильницьких злочинів / Т.П. Матюшкова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2010. — Вип. 10. — С. 105 — 113.
16. Мудрецька Г.В. Особливості допиту підозрюваних (обвинувачених) при розслідуванні викрадень бюджетних коштів / Г.В. Мудрецька // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2009. — № 4. — С. 202 — 210.

17. Питерцев С.К. Тактика допроса на предварительном следствии и в суде / С.К.Питерцев, А.А.Степанов.– СПб.: Питер, 2001. — 146 с. — (Библиотека криминалиста).
18. Ряшко О.В. Допит свідка та потерпілого на стадії досудового розслідування: юридично-психологічний аспект / О.В. Ряшко // Науковий вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. — 2003. — № 3. — С. 1 — 7.
19. Ряшко О.В. Психологічні особливості допиту підозрюваного під час досудового слідства / О.В. Ряшко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2010. — № 1. — С. 511 — 518.
20. Соколова Я.А. Особливості тактики проведення допиту під час розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України / Я.А. Соколова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2011. — Вип.11. — С. 82 — 89.
21. Чаплинський К.О. Підготовка до очної ставки як необхідна умова якісного проведення слідчої дії / К.О. Чаплинський // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 947 — 952.
22. Чаплинський К.О. Проблемні питання тактики проведення очної ставки / К.О. Чаплинський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2010. — № 4. — С. 353 — 359.
23. Черняк М.П. Допит як спосіб отримання інформації від осіб під час розслідування злочинів, вчинених організованими угрупованнями / М.П. Черняк, Ю.В. Зеленько // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 1. — С. 174 — 182.
24. Швець О.Л. Тактика припинення та викриття неправди під час провадження очної ставки / О.Л. Швець // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2011. — № 3 (46). — С. 175 — 181.
25. Шепітько В.Ю. Допит: [науково-практ. посібник] / Шепітько В.Ю.: — Х.: КримАрт, 1998. — 36 с.
26. Щербаковська К.О. Допит потерпілих при розслідуванні торгівлі людьми / К.О. Щербаковська // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 1062 — 1067.
27. Яковлева М.Я. Некоторые вопросы преодоления противодействия расследованию в ходе допроса / М.Я.Яковлева // Вестник криминалистики.– М., 2009.–Вып.2 (30).– С.62-64.

Тема № 19. ТАКТИКА ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

1. Поняття пред'явлення для впізнання та його об'єкти.
2. Види пред'явлення для впізнання.
3. Підготовка до пред'явлення для впізнання.
4. Пред'явлення для впізнання живих осіб, трупа, речей.
5. Особливості пред'явлення для впізнання осіб за фотознімками.

1. Пред'явлення для впізнання — це слідча дія, що полягає в ототожненні об'єкта, який раніше спостерігався у зв'язку з обставинами вчинення злочину.

Об'єкти, що пред'являються для впізнання:

- особи (свідки, потерпілі, підозрювані, обвинувачені, підсудні);
- трупи;
- приміщення;
- ділянки місцевості;
- предмети;
- документи.

2. Види впізнання:

1) залежно від суб'єкта впізнання:

- впізнання свідком;
- впізнання потерпілим;
- впізнання підозрюваним;
- впізнання обвинуваченим;
- впізнання підсудним;

2) за характером об'єкта впізнання:

- впізнання людей;
- впізнання трупа людини (частин трупа);
- впізнання тварин (трупів тварин);
- впізнання предметів, речей, документів;
- впізнання ділянок місцевості, приміщень;

3) за способом здійснення впізнання:

- за допомогою органів зору;
- за допомогою органів чуття;
- за голосом.

3. Підготовка до проведення пред'явлення для впізнання включає:

- 1) попередній допит особи, яка буде впізнавати;
- 2) підбір та підготовку об'єктів для пред'явлення для впізнання;
- 3) підбір учасників для проведення слідчої дії;
- 4) вибір місця, часу, створення необхідних умов для пред'явлення для впізнання;
- 5) техніко-криміналістичне забезпечення проведення слідчої дії;
- 6) консультації з відповідними спеціалістами (якщо в цьому є необхідність).

4. Порядок пред'явлення для впізнання особи, трупа, речей регулюється ст.ст. 228-230 КПК України.

Перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол. Якщо

особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи.

Особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Перед тим, як пред'явити особу для впізнання, їй пропонується у відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, які пред'являються.

Впізнаючому пропонується вказати особу, яку він має впізнати і пояснити, за якими ознаками він її впізнав. Впізнаючий без обмеження в часі оглядає особу (осіб). На прохання слідчого особа, яку впізнають, та статисти повинні змінити позу, вчинити якісь дії, також може бути змінено освітлення.

Пред'явлення трупа для впізнання здійснюється з додержанням вимог, передбачених частинами першою і восьмою статті 228 КПК України. Труп пред'являється в одязі, що був на ньому, за необхідності проводиться «туалет трупа». Під час впізнання трупа людини відкритим залишається тільки його обличчя, інші частини накриваються простирадлами. Особа, що впізнає, у разі необхідності може оглянути й інші частини трупа.

Перед тим, як пред'явити для впізнання річ, слідчий, прокурор або захисник спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає річ, проте може впізнати її за сукупністю ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає це в протоколі. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, річ, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про її прикмети.

5. Порядок пред'явлення для впізнання фотознімків з особою такий самий, як і живих осіб. Фотознімок з особою, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими фотознімками, яких повинно бути не менше трьох. Фотознімки, що пред'являються, не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

Основні терміни та поняття

Впізнання, узнавання, об'єкти впізнання.

Питання для самоконтролю

1. Яка слідча дія в обов'язковому порядку передує пред'явленню для впізнання?
2. Які особливості пред'явлення для впізнання живих осіб і трупів?
3. Які особливості пред'явлення для впізнання унікальних предметів (документів)?

Ситуаційні завдання

1. У підозрюваного, якого потрібно пред'явити на упізнання, відсутнє одне око. Підібрати для пред'явлення осіб, що мають аналогічний дефект, не представилося можливим.

Який може бути знайдений вихід із подібної ситуації?

2. До моменту виникнення необхідності пред'явлення підозрюваного на упізнання він був пострижений наголо в слідчому ізоляторі. Слідчий пред'явив його в такому вигляді. Потерпілий не пізнав підозрюваного. Тоді слідчий на основі фотографій підозрюваного і показань його родичів разом із відповідним спеціалістом підібрав для нього перуку і пред'явив його в ній для упізнання.

Чи припустимо використання перук та інших засобів для відновлення зміненої зовнішності при пред'явленні для упізнання? Чи можливо повторне пред'явлення на упізнання після внесення змін у зовнішність особи, яку впізнавали?

3. Коли потерпілий увійшов до кабінету слідчого, де знаходилися підготовлені для упізнання люди, підозрюваний підвівся зі свого стільця і заявив: «Звичайно, що потерпілий пізнає мене, тому що я сиджу в центрі». Незважаючи на це, слідчий продовжив проведення упізнання, зафіксував показання опознаючого, відбив у протоколі підозрюваного.

Чи правильні дії слідчого? Яке доказове значення результатів слідчої дії в цій ситуації?

4. Після вчинення злочину підозрюваний одержав травму, що змінила його зовнішність (опік обличчя). З урахуванням цього слідчий доручив спеціалісту виготовити його фотографію: а) у такому ракурсі, щоб на фотознімку не була видна обпалена частина обличчя, б) із наступним ретушуванням ураженої частини обличчя. Потім пред'явив фотознімок підозрюваного разом з аналогічними фотографіями потерпілому.

У якій із ситуацій дії слідчого правильні? Коли доцільно пред'явлення об'єктів за фотозображеннями, а не в натурі?

5. Потерпілий на допиті заявив, що зможе впізнати злочинця, але не зміг зазначити ознаки, за якими він може це зробити. Слідчий здійснив пред'явлення на упізнання. Потерпілий чітко пізнав підозрюваного.

Чи припустимо проведення пред'явлення для упізнання, якщо особа не може зазначити ознаки, що індивідуалізують об'єкт? Яке доказове значення результатів, отриманих при здійсненні упізнання у відзначених ситуаціях?

6. З музею була викрадена робота І.М. Крамського. Коли ця картина була виявлена і вилучена, слідчий пред'явив її на упізнання робітникам музею в одному екземплярі у зв'язку з неможливістю підібрати аналогічні твори. У протоколі він докладно відобразив численні ознаки, за якими робітники музею впізнали викрадену картину (зміст, манера виконання, розмір, стан полотна і т.д.).

Чи припустимо пред'явлення для упізнання в тому вигляді, як це зробив слідчий? Якщо ні, то яким чином потрібно було пред'являти картину?

7. При огляді частин розчленованого трупа з цілком спотвореним обличчям слідчий звернув увагу на зубний протез і специфічний шрам на лівому стегні загиблого, які й були пред'явлені родичам зниклої особи, що впізнали її.

Чи припустимо пред'явлення для упізнання частини трупа або трупа, що розклався?

8. Квитковий касир, якій покупцем була пред'явлена фальшива 20-гривнева купюра, заявила, що обличчя покупця вона не бачила, але добре запам'ятала особливості його рук. Після затримки підозрюваного слідчий організував його пред'явлення на упізнання по руках. Для цього в ширмі було зроблено шість отворів, через які касиру були пред'явлені три пари рук. Вона впевнено вказала на руки підозрюваного.

Чи правомірно проведення упізнання в такий спосіб?

9. Сліпа потерпіла, даючи показання про викрадені в неї речі, сказала, що зможе пізнати їх за допомогою обмацування. Слідчий пред'явив їй ряд вилучених речей серед аналогічних. Потерпіла чітко виділила всі свої речі, указавши характерні ознаки, що індивідуалізують їх.

Чи є таке упізнання правомірним і таким, що має доказове значення?

10. Свідок у справі про убивство повідомив, що бачив у підозрюваного напередодні вчинення злочину каустичну соду. На питання слідчого, яким чином він встановив, що це була сода, свідок пояснив, що тривалий час працює на підприємстві по виробництву каустичної соди і тому вільно її визначає за зовнішнім виглядом. Підозрюваний заперечив наявність у нього соди та заявив, що свідок очевидно прийняв за неї негашене вапно, що було ним приготовлене для ремонту. Тоді слідчий організував пред'явлення свідку каустичної соди з іншими речовинами, подібними з нею за кольором і структурою, тричі змінюючи супутні об'єкти пред'явлення. В усіх трьох випадках свідок впевнено вказував на каустичну соду.

Чи припустимо пред'явлення для упізнання сипучих речовин? Яке доказове значення мають результати такого упізнання?

11. При відвідуванні разом із робітниками міліції місць відпочинку потерпіла впізнала особу, що вчинила на неї напад, яку було затримано і доставлено до РВВС.

Чи є це упізнанням і як варто оформити факт узнавання злочинця потерпілою?

12. Коли свідок йшов по коридору РВВС у кабінет слідчого, свідок побачив в однієї з кімнат злочинця. Прийшовши до слідчого, він повідомив йому про це. Слідчий сказав: «Тим краще, ми зараз це перевіriamo». І провів пред'явлення для упізнання підозрюваного даному свідку.

Чи мав слідчий право пред'являти на упізнання підозрюваного після зробленої свідком заяви? Якщо ні, то як слідувало оформити факт узнавання свідком злочинця?

13. Потерпілому під час виробничої наради надали можливість ознайомитися з водійським складом автотранспортного підприємства. При цьому він упізнав водія, що брав участь у вчиненні крадіжки. Після цього даний водій був пред'явлений йому на упізнання.

Чи припустимо процесуальне пред'явлення для упізнання після проведення непроцесуального упізнання? Якщо ні, то як слідувало використовувати вказівку потерпілого на конкретну особу як таку, що вчинила злочин?

14. Потерпіла зазначила на допиті, що вона піддалася нападу молодих людей, що були у формі учнів ПТУ. Для встановлення підозрюваних слідчий пред'явив їй учнів ПТУ, розташованого в районі місця події, у складі двох груп (приблизно по 35 чоловік). Потерпіла показала на двох учнів як на осіб, що учинили на неї напад.

Чи правильно діяв слідчий? Яке доказове значення вказівки потерпілої на цих осіб? За якими критеріями може бути оцінена достовірність упізнання?

15. У справі було п'ять підозрюваних у вчиненні декількох пограбувань. Один потерпілий показав, що бачив і може пізнати одного з нападників. Слідчий пред'явив йому для упізнання всіх п'ятьох підозрюваних.

Чи припустимо таке пред'явлення?

16. Слідчий при понятях пред'явив потерпілому в справі про шахрайство альбом із фотографіями осіб, що раніше залучалися до відповідальності за шахрайство, серед яких той упізнав злочинця, що було відбито в протоколі пред'явлення для упізнання.

Чи допущена слідчим помилка? Якщо так, то в чому вона полягає?

17. Слідчий пред'явив потерпілому фотознімок підозрюваного, що знаходиться в розшуку, якого він не впізнав. Через три тижні після затримання підозрюваного він був пред'явлений потерпілому і ним упізнаний.

Чи правильно поступив слідчий? У яких випадках припустимо повторне пред'явлення для упізнання?

18. Коли був установлений водій автомашини, на якій злочинець приїхав на місце крадіжки, він показав, що не пам'ятає, де саме ви-

йшов його пасажир, тому що погано знає цей район міста. Слідчий запропонував йому здійснити поїздку по району, щоб відновити в пам'яті місце висадження пасажирів. У результаті цього ціль була досягнута.

Що собою представляє ця дія? Як повинні бути оформлені її хід і результати?

Тестові завдання

1. Пред'явлення для впізнання — це:

а) слідча дія, сутність якої полягає в тому, що уповноважена посадова особа (орган) отримує та фіксує (в установленому процесуальному порядку) показання свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених про відомі їм факти, що мають значення для розслідування злочину;

б) слідча дія, що полягає в пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єктів, які вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх totoжності або групової належності;

в) слідча дія, яка заключається в примусовому дослідженні приміщення, місцевості та інших об'єктів, а також окремих громадян із метою виявлення та вилучення знарядь злочину, предметів, документів та коштовностей, що можуть мати значення для розслідування злочину;

г) слідча дія, яка полягає в провадженні за дорученням слідчого, прокурора, суду у встановленій законом процесуальній формі дослідження різних об'єктів певними спеціалістами і отримання на основі цих досліджень висновків.

2. Об'єктами пред'явлення для впізнання є:

а) особи (живі люди, трупи), предмети;

б) предмети та тварини;

в) особи (живі люди, трупи), предмети та тварини;

г) трупи та предмети.

3. Метою пред'явлення для впізнання є:

а) отримання правдивої інформації про обставини, що мають значення по справі;

б) встановлення totoжності, схожості або відмінності пред'явленого об'єкта з тим, який особа, що впізнає, зберігла в пам'яті;

в) виявлення та вилучення знарядь злочину, предметів, документів та коштовностей, що можуть мати значення для кримінальної справи;

г) отримання висновків на основі дослідження різних об'єктів певними спеціалістами.

4. У присутності скількох понять проводиться пред'явлення для впізнання?

а) одного;

б) двох;

в) трьох;

г) на розсуд слідчого.

5. Скільки осіб необхідно для проведення впізнання людини?

- а) одна;
- б) дві;
- в) три;
- г) жодної.

6. При з'ясуванні зовнішності і прикмет особи, яка підлягає впізнанню, слідчий повинен детально допитати свідка про:

- а) ім'я, прізвище та по батькові особи, яка підлягає впізнанню;
- б) зріст, будову тіла, вік, тип обличчя, колір волосся, шкіри і особливі прикмети;
- в) те, коли особу бачили востаннє;
- г) те, як особа була одягнена та які речі були при ній.

7. Результат пред'явлення для впізнання особи може бути:

- а) особу впізнано або не впізнано;
- б) виключно негативним;
- в) як позитивним, так і негативним;
- г) сумнівним.

8. Результат пред'явлення для впізнання може бути вірним, коли:

- а) особа, яку впізнають, різко змінила свою зовнішність;
- б) особа, яка впізнає, боїться помсти;
- в) для впізнання пред'явлено іншу особу;
- г) особа, яка впізнає, заявляє про впізнання і вказує не тільки загальні прикмети і ознаки, а й особливі, на яких ґрунтувалося впізнання.

9. Якщо впізнанню підлягає предмет, наприклад, годинник, то підбирають не менше:

- а) 2—3 годинників однакової марки, форми, кольору, розміру та інших родових ознак;
- б) 3—4 годинників однакової марки, форми, кольору, розміру та інших родових ознак;
- в) 4—5 годинників однакової марки, форми, кольору, розміру та інших родових ознак;
- г) 5—6 годинників однакової марки, форми, кольору, розміру та інших родових ознак.

10. У більшості випадків місцем пред'явлення для впізнання предметів є:

- а) кабінет прокурора;
- б) кабінет слідчого;
- в) суд;
- г) місцезнаходження предмета.

11. Якщо з якихось поважних причин неможливо пред'явити для впізнання саму людину, то проводиться її впізнання за:

- а) голосом;
- б) віком;
- в) фотознімками;
- г) усі відповіді є правильними.

12. Фотознімки осіб, що пред'являються належним чином, повинні:

- а) фіксуватись, фотографуватись, засвідчуватись ;
- б) нумеруватись, фотографуватись, засвідчуватись ;

- в) фіксуватись, нумеруватись, засвідчуватись;
- г) виключно нумеруватись та засвідчуватись.

13. Впізнання за фотознімками особи слід роботи:

- а) завжди;
- б) лише у вкрай необхідних випадках;
- в) коли особа підлягає упізнанню;
- г) правильної відповіді немає

14. Трупи для впізнання пред'являються:

- а) близьким родичам та особам, які знали особливі прикмети померлого;
- б) близьким родичам та особам, які добре знали риси зовнішності померлого;
- в) особам, які добре знали риси зовнішності померлого та його особливі прикмети;
- г) близьким родичам та особам, які добре знали не лише риси зовнішності померлого, але і його особливі прикмети.

15. Труп для впізнання може бути пред'явлений лише:

- а) одній особі;
- б) двом особам;
- в) трьом особам;
- г) чотирьом особам.

16. Згідно з вимогами КПК про пред'явлення для впізнання, як і при проведенні інших слідчих дій, складається:

- а) фототаблиця;
- б) протокол;
- в) постанова;
- г) ухвала.

17. Необхідність застосування відеозапису при пред'явленні для впізнання визначається:

- а) слідчим з урахуванням конкретних обставин справи;
- б) прокурором з урахуванням конкретних обставин справи;
- в) суддею;
- г) експертом.

18. У разі якщо пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, коли особа, яку пред'явили для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, то:

- а) всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються разом із матеріалами досудового розслідування
- б) всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування;
- в) всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються в слідчого судді;
- г) всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються в експерта.

19. Що з наведеного не може бути пред'явлено для впізнання разом з іншими речами?

- а) зброя вбивства;
- б) особисті речі;
- в) поклажа;
- г) мистецькі твори, які за своєю природою є неповторними (унікальними).

20. Якими засобами фіксується процес пред'явлення для впізнання?

- а) фото-, відеозйомками та протоколом;
- б) нарисами;
- в) вимірювальними пристроями;
- г) він не фіксується.

21. У якому процесуальному документі фіксується хід і результат проведення пред'явлення для впізнання?

- а) постанові;
- б) протоколі;
- в) заяві;
- г) рішенні.

22. Що робиться з фотографіями, відеозаписами після закінчення пред'явлення для впізнання?

- а) вони знищуються;
- б) розмножуються та віддаються всім учасникам слідчої дії;
- в) додаються до протоколу;
- г) направляються для дослідження експертом.

23. Який захід безпеки повинен вжити слідчий по відношенню до особи, яку впізнають, для унеможливлення її втечі або вчинення протизаконних агресивних дій?

- а) застосувати наручники;
- б) застосувати фізичну силу;
- в) проводити слідчу дію зі зброєю в руках;
- г) залучити для її охорони співробітників ОВС.

24. На що слідчий у першу чергу повинен звернути увагу при пред'явленні для впізнання трупа?

- а) на зовнішній вигляд особи, яка впізнає труп;
- б) на татування, шрами, колір шкіри особи, яка впізнає труп;
- в) на настрій особи, яка впізнає труп;
- г) на реакцію особи, яка впізнає труп.

Література

1. Басиста І.В. Пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / І.В. Басиста. — К., 2006. — 20 с.
2. Басиста І. Тактика проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи / І. Басиста // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 10. — С.141-143

3. Богданович Н.В. Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями з міжнародними зв'язками / Н.В.Богданович // Слідча діяльність: проблеми теорії та практики: матеріали науково-практичної конференції та круглого столу (ДДУВС, 22 і 26 травня 2008 року) / ред. кол. О.В.Негодченко, В.В.Доненко, В.А.Мисливий та ін. — Дніпропетровськ: ДДУВС, 2008. — С. 186-190.
4. Борисенко І. Пред'явлення для впізнання : Аналіз практики розслідування вбивств / І. Борисенко // Вісник прокуратури. — 2007. — № 1. — С.75-79.
5. Волобуєв А.Ф. Про пред'явлення для впізнання: сутність і правила проведення / А.Ф.Волобуєв // Слідча діяльність: проблеми теорії та практики: матеріали науково-практичної конференції та круглого столу (ДДУВС, 22 і 26 травня 2008 року) / ред. кол. О.В.Негодченко, В.В.Доненко, В.А.Мисливий та ін. — Дніпропетровськ: ДДУВС, 2008. — С. 160-162.
6. Волобуєв А.Ф. Про сутність та психологічні засади пред'явлення для впізнання / А.Ф. Волобуєв, С.М. Лозова // Форум права.— 2009.— № 2.— С.70-74 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09vafpdv.pdf>
7. Головецький М.О. Психофізіологічні основи узнавання і тактика пред'явлення для впізнання під час судового слідства: монографія / М.О. Головецький. — Тернопіль: Вид-во «АСТОН», 2006. — 108 с.
8. Дирдін М.Є. Особливості проведення повторного пред'явлення для впізнання / М.Є.Дирдін // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2010. — № (49). — С.248 — 253.
9. Когутич І.І. Тактика підготовки пред'явлення для впізнання у судовому слідстві // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2004. — Вип. 40. — С.408-414.
10. Лускатов О.В. Доказове значення повторного пред'явлення для впізнання / О.В. Лускатов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 2 (43). — С. 206-212.
11. Марченко А.Б. Особливості тактики пред'явлення для впізнання особи за мовою та голосом / А.Б. Марченко // Часопис Академії адвокатури України. — 2010. — № 9. — С. 1 — 4.
12. Мельник О.В. Пред'явлення для впізнання: правовий та психолого-етичний аспекти / О.В. Мельник // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. — 2005. — №1. — С. 239-244.
13. Самолаєва Е.Ю. Теория и практика предьявления для опознания людей / Самолаева Е.Ю.. — М.: Издательство «Юрлитинформ». — 2004. — 160 с.
14. Самолаєва Е.Ю. Предьявление для опознания лица в условиях, исключающих наблюдение опознающего опознаваемым / Е.Ю. Самолаева, З.Г. Самотина // Вестник криминалистики. — 2004. — №2/10. — С.51-57.
15. Чаплинський К.О. Тактика пред'явлення для впізнання: навч.-метод. посібник / К.О. Чаплинський — Дніпропетровський держ.ун-т внутр.справ, 2007. — 103 с.

Тема № 20. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

1. Поняття судової експертизи. Види судових експертиз.
2. Підготовка до проведення судової експертизи.
3. Стадії експертного дослідження.
4. Одержання зразків для експертного дослідження.
5. Висновок експерта.

1. Згідно зі ст.1 ЗУ «Про судову експертизу» судова експертиза — це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває в провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства.

Види судових експертиз:

1) залежно від галузі знань:

- криміналістичні;
- судово-медичні;
- судово-психіатричні;
- судово-бухгалтерські;
- судово-технічні;
- інші.

2) залежно від послідовності проведення:

- первинні;
- повторні;
- додаткові.

3) за об'ємом дослідження:

- основні;
- додаткові;

4) за характером знань, що використовуються:

- однорідні;
- комплексні;

5) за кількістю експертів:

- одноособові;
- комісійні;

6) за місцем проведення:

- ті, що проводяться в експертних установах;
- ті, що проводяться поза межами експертних установ.

2. Підготовка до проведення експертизи складається з таких етапів:

- збір, огляд, зберігання та підготовка необхідних матеріалів для експертного дослідження;
- визначення мети, конкретних завдань експертного дослідження;

- визначення предмета експертизи, формулювання конкретних питань;
- вибір експертної установи (експерта);
- складання постанови про проведення експертизи;
- ознайомлення обвинуваченого з постановою про призначення експертизи.

3. Стадії експертного дослідження:

- огляд досліджуваних об'єктів;
- порівняльне дослідження;
- аналіз результатів;
- складання експертного висновку.

4. У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом. (ч. 1 ст.245 КПК України).

Розрізняють два види зразків — вільні та експериментальні. Вільні зразки — це об'єкти, що виникли до порушення кримінальної справи. Експериментальні зразки — це об'єкти, які отримані слідчим на досудовому слідстві або суддею в суді.

5. Після проведення необхідних досліджень експерт, відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства, складає експертний висновок. Кожна сторінка висновку підписуються експертом, а кожний підпис завіряється печаткою.

Експертний висновок складається з трьох частин: вступної, дослідницької і резолютивної. До висновку експерта можуть додаватися фотознімки, схеми, графіки, креслення, малюнки тощо. Кожен додаток супроводжується пояснювальними написами, підписується експертом та завіряється печаткою.

Основні терміни та поняття

Експертиза, судова експертиза, повторна експертиза, комплексна експертиза, експерт, висновок експерта, спеціаліст.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте форми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві.

2. У яких випадках проводиться повторна експертиза?
3. Що таке комплексна експертиза?
4. Чим відрізняється експерт від спеціаліста?
5. З яких частин складається висновок експерта?

Схеми

Класифікація судових експертиз, структура судових експертиз.

Тематика рефератів

1. Висновки судової експертизи, методи перевірки та оцінки їх слідчим.
2. Призначення та проведення додаткової і повторної експертизи на стадії досудового слідства.
3. Призначення комісійної і комплексної експертиз під час досудового слідства.

Ситуаційні завдання

За конкретною фабулою сформулювати запитання, які підлягають розв'язанню експертом, і визначити необхідні для цього матеріали.

Фабула 1. При огляді місця події по справі про вбивство В. була виявлена стріляна гільза. Під час судово-медичного дослідження з трупа була витягнута куля.

У підозрюваного З. під час обшуку знайшли пістолет «ТТ». На допиті гр.З. пояснив, що пістолет «ТТ» № 12341 він знайшов 10 років тому на пустирі за будинком, ніяких пострілів із нього ніколи не робив, вважаючи, що він несправний, зберігав у будинку як іграшку. Слідчий призначив експертизу.

Завдання: назвати вид експертизи; сформулювати питання експерту; визначити, які матеріали необхідно надати для вирішення питань.

Фабула 2. На місці події (крадіжка зі зломом) виявлено чіткий слід взуття. Підозрюваний в учиненому злочині А. на допиті повідомив, що він не був на місці події (був відсутнім у цей час у місті). Слідчий вилучив у підозрюваного дві пари взуття і вирішив призначити експертизу.

Завдання: назвати вид експертизи, сформулювати питання експерту; визначити матеріали, необхідні для провадження експертизи.

Фабула 3. При огляді місця автотранспортної події слідчий виявив частки скла. Автомобіль, який був затриманий, мав розбиту фару. Слідчий призначив експертизу.

Завдання: назвати вид експертизи; сформулювати питання експерту; визначити матеріали, необхідні для провадження експертизи.

Фабула 4. На частинці скла з місця крадіжки виявлено чіткі сліди пальців рук. У ході розслідування було затримано підозрюваних І., Л., К. Слідчий призначив експертизу.

Завдання: назвати вид експертизи; сформулювати питання експерту; визначити матеріали, необхідні для провадження експертизи.

Фабула 5. При розслідуванні розкрадання товарно-матеріальних цінностей на базі промтоварів слідчий, вивчаючи документацію, виявив, що в ряді накладних, поданих зав.базою, є зміни в записі кількості відпущених товарів. Усі накладні були вилучені. Слідчий, допитавши свідків і провівши огляд документів, вирішив призначити по даній справі експертизу.

Завдання: зазначити вид експертизи та скласти постанову про її призначення.

Тестові завдання

1. Судова експертиза — це:

- а) дослідження спеціалістом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває в провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства;
- б) дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває в провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства;
- в) дослідження спеціалістом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває в провадженні органів дізнання;
- г) дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини вчинення злочину.

2. До принципів судово-експертної діяльності належить:

- а) принцип законності;
- б) принцип незалежності;
- в) принцип об'єктивності і повноти дослідження;
- г) усі перелічені принципи.

3. Обов'язки судового експерта:

- а) провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок;
- б) на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку;
- в) заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі;
- г) усі відповіді вірні.

4. Експертиза проводиться експертом:

- а) за зверненням сторони кримінального провадження;
- б) за дорученням слідчого судді;
- в) за дорученням суду;
- г) усі відповіді вірні.

5. За чисельністю і складом виконавців експертизи поділяються на:

- а) одноосібні та комісійні;
- б) одноосібні та комплексні;
- в) комісійні та комплексні;
- г) одноосібні, комісійні та комплексні.

6. Яка експертиза не відноситься до криміналістичних:

- а) дактилоскопічна;
- б) трасологічна;
- в) матеріалознавча;
- г) авторознавча.

7. Криміналістичні експертизи проводяться:

- а) науково-дослідними установами Міністерства юстиції України;
- б) науково-дослідними установами Міністерства охорони здоров'я України;
- в) експертно-криміналістичними підрозділами МВС України;
- г) експертно-криміналістичними підрозділами СБУ України.

8. Що не включає в себе підготовка до проведення судової експертизи?

- а) збирання необхідних матеріалів;
- б) вибір експертної установи чи експерта;
- в) надання експерту початкових висновків;
- г) формулювання запитань експерту.

9. Додаткова експертиза призначається у випадку:

- а) наявності сумнівів в обґрунтованості і правильності висновку;
- б) коли висновок експерта є недостатньо ясним або неповним;
- в) коли висновки експерта не мотивовані;
- г) коли висновки не підтверджуються результатами проведених експертом досліджень.

10. Повторна експертиза призначається у випадку:

- а) наявності сумнівів в обґрунтованості і правильності висновку;
- б) коли висновок експерта є недостатньо ясним або неповним;
- в) коли висновки експерта не мотивовані;
- г) висновки не підтверджуються результатами проведених експертом досліджень.

11. Комісійна експертиза проводиться:

- а) двома чи більшою кількістю експертів;
- б) трьома чи більшою кількістю експертів;
- в) п'ятьма чи більшою кількістю експертів;
- г) шістьма чи більшою кількістю експертів.

12. Комплексна експертиза — це:

- а) експертиза, яка призначається у випадках, коли є необхідність провести дослідження за участю декількох експертів — фахівців в одній галузі знань;

- б) експертиза, для вирішення питань якої необхідні знання з різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань;
- в) експертиза, під час проведення якої досліджують один вид діяльності;
- г) експертиза, що призначається у випадках, коли є потреба провести дослідження за участю кількох експертів-фахівців однієї галузі знань.

13. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути :

- а) фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче магістра, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності і внесені до Державного реєстру атестованих судових експертів;
- б) фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності і внесені до Державного реєстру атестованих судових експертів;
- в) фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності;
- г) фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче бакалавра, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності і внесені до Державного реєстру атестованих судових експертів.

14. Спеціаліст — це:

- а) особа, що має необхідні спеціальні знання та яку залучають у разі потреби до участі в провадженні деяких процесуальних дій;
- б) особа, що має наукові, технічні чи інші спеціальні знання та призначена в порядку, встановленому законом, проводити експертизу та давати за її результатами висновки;
- в) особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок
- г) особа, що володіє мовою, якою провадиться судочинство та мовою особи, котра не володіє мовою судочинства, що залучається дізнавачем, слідчим, прокурором, суддею чи судом для здійснення перекладу.

15. Експерт — це:

- а) особа, що має необхідні спеціальні знання та яку залучають у разі потреби до участі в провадженні деяких процесуальних дій;
- б) особа, що має наукові, технічні чи інші спеціальні знання та призначена в порядку, встановленому законом, проводити експертизу та давати за її результатами висновки;
- в) особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про об-

ставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань;

г) особа, що володіє мовою, якою провадиться судочинство, та мовою особи, котра не володіє мовою судочинства, що залучається діячем, слідчим, прокурором, суддею чи судом для здійснення перекладу.

16. Судовий експерт може бути притягнутий :

а) до дисциплінарної та цивільно-правової відповідальності;

б) до дисциплінарної, цивільно-правової та адміністративної відповідальності;

в) до дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності;

г) до дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності.

17. До судово-експертних установ належать :

а) науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України;

б) експертні служби (криміналістичні центри) Міністерства внутрішніх справ України;

в) оборони України, Служби безпеки України;

г) науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби (криміналістичні центри) Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України.

18. Трасологічна експертиза має:

а) ретроспективний характер;

б) перспективний характер;

в) комплексний характер;

г) стійкий характер.

19. У слідах взуття відображаються:

а) папілярні узорі;

б) форма і розміри стопи та її елементів;

в) форма і розміри підошви і каблука, а також їх елементів;

г) усі відповіді вірні.

20. Основні завдання техніко-криміналістичної експертизи реквізитів і матеріалів документів полягають у:

а) визначенні способів зміни рукописних реквізитів;

б) встановленні первинного змісту текстів;

в) визначенні послідовності виконання реквізитів;

г) усі відповіді вірні.

21. Судово-лінгвістична експертиза дозволяє вирішувати:

а) ідентифікаційні задачі;

б) класифікаційні задачі;

в) діагностичні задачі

г) усі відповіді вірні;

22. Біологічна експертиза досліджує об'єкти:

а) тваринного та рослинного походження;

б) тваринного походження;

- в) рослинного походження;
- г) штучного походження.

23. Об'єктами дослідження експертизи харчових продуктів можуть бути:

- а) слабоалкогольні напої;
- б) харчові жири;
- в) гірські породи;
- г) холодна зброя.

24. Об'єктами дослідження ветеринарної експертизи можуть бути:

- а) трупи тварин;
- б) продукти тваринного походження;
- в) акти розтину трупів тварин;
- г) усі відповіді вірні.

25. Об'єктами дослідження мистецтвознавчої експертизи можуть бути:

- а) літературні твори;
- б) твори образотворчого мистецтва;
- в) фотоматеріали;
- г) усі відповіді вірні.

26. Криміналістична експертиза — це вид:

- а) фоноскопичної експертизи;
- б) судової експертизи;
- в) дактилоскопічної експертизи;
- г) судово-медичної експертизи.

27. Строк проведення стаціонарної судово-психіатричної експертизи не повинен перевищувати:

- а) 10 днів;
- б) 30 днів;
- в) 60 днів;
- г) 90 днів.

28. Яким вимогам повинні відповідати порівняльні зразки:

- а) бути достовірними;
- б) бути стабільними;
- в) бути репрезентативними;
- г) усі відповіді вірні.

29. Залежно від часу та способу отримання зразки поділяються на:

- а) вільні; індивідуальні, групові
- б) умовно вільні, індивідуальні, групові;
- в) умовно вільні, парні, групові;
- г) вільні, умовно вільні, експериментальні.

Література

1. Афанасьева А.В. Судебно-психиатрическая экспертиза больных параноидной шизофренией, употребляющих психоактивные веществ-

- тва / А.В.Афанасьєва // Медична психологія.– Харків, 2011. — № 2. — С. 45- 47.
2. Ахтирська Н.М. Судово-психологічна експертиза та використання її висновків у кримінальному судочинстві / Н.М. Ахтирська // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — №8 (72). — С.19-23.
3. Галяшина Е.И. Настольная книга судьи: судебная экспертиза / Галяшина Е.И., Россинская Е.Р. — М.: Проспект, 2011. — 464 с.
4. Гірник А. Конфліктологічна експертиза: від мистецтва до технології / А. Гірник // Соціальна психологія. — 2004. — №2 (4). — С.100-110.
5. Голобородько Е.Н. Судебная психологическая экспертиза склонности ко лжи. / Е.Н. Голобородько, Э.В. Кондрашова // Методология досліджень та сучасні соціальні, економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства. Збірник наукових праць. — Серія «Психологія» /Донецкий НИИ судебных экспертиз МЮ Украины. — Донецк, 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mdtss/Psychology/2011/R1%5CR1S2.pdf.
6. Гончаренко В.Г. Організаційні та правові проблеми судової експертизи в Україні [Електронний ресурс] / В.Г. Гончаренко // Часопис Академії адвокатури України, 2011. — Число 1 (10).– Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2011-1/11gvgseu.pdf>.
7. Гончаренко В.Г. Судово-психологічна експертиза в системі засобів захисту / В.Г. Гончаренко // Адвокат. — 2009. — № 4 (103). — С. 4-13.
8. Гончаренко В.Г. Судово-психологічна експертиза в системі засобів захисту / В.Г. Гончаренко // Адвокат. — 2009. — № 4 (103). — С. 4-13.
9. Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб./ [авт. кол.: Т.М.Арсенюк, В.І.Бояров, Т.В.Будко та ін.]; за заг.ред. В.Г.Гончаренка.– [2-ге вид., перероб. і допов.]. — К.: Юрінком Інтер, 2010. — 400 с.
10. Клименко Н.І. Концептуальні питання судової експертизи / Н.І. Клименко // Криміналістика и судебная экспертиза. — 2009. — Вып. № 55. — С. 3- 8.
11. Клименко Н.І. Щодо питань про компетенцію судового експерта / Н.І. Клименко // Криміналістичний вісник. — Київ, 2010. — № 2 (14).– С. 19 — 23.
12. Коновалова В.О. Юридична психологія: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / В.О.Коновалова, В.Ю. Шепітько. — К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. — 424 с.
13. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х.: Право, 2011. — 464 с.
14. Кузнєцова Т.В. Система ознак друкованого почерку: перспективи та можливості вдосконалення. / Т.В. Кузнєцова //Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. — 2009.– Вип. 9. — С.250 — 255.
15. Майлис Н.П. Введение в судебную экспертизу: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / Майлис Н.П. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. — 159 с.

16. Моисеенко И.Я. Назначение судебных экспертиз: учебное пособие / И.Я. Моисеенко, В.И. Моисеенко. — Пермь: Изд-во Перм. ун-та, 2007. — 151 с.
17. Орлов Ю. Кримінологічна експертиза нормативно — правових актів / Ю. Орлов // Публічне право. — 2011. — № 2. — С. 78- 84.
18. Пиріг І.В. Класифікація судових експертиз/ І.В. Пиріг // Криміналістичний вісник. — 2010. — № 2 (14). — С. 30 — 35.
19. Практическое руководство по производству судебных экспертиз для экспертов и специалистов: научно-практическое пособие / под ред.: Аверьянова Т.В., Статкус В.Ф. — М.: Юрайт, 2011. — 720 с.
20. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в уголовном, гражданском, арбитражном процессе / Е.Р. Россинская. — М.: Норма, 1996. — 376 с.
21. Семерей М.М. Судебно-психологическая экспертиза несовершеннолетних обвиняемых [Электронный ресурс] / М.М. Семерей // Методологія досліджень та сучасні соціальні, економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства. Збірник наукових праць. — Серія «Психологія». — Донецьк, 2011.— Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mdtss/Psychology/2011/R1%5CR1S8.pdf.
22. Судебная медицина. Общая и Особенная части: учебник / [Щадрин С.Ф., Гирько С.И., Николаев В.Н. и др]. — М.: Изд-во Эксмо, 2005. — 656 с.
23. Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы: учебно-теоретическое пособие / М.Г. Щербаковский. — Харьков: Эспада, 2005. — 536 с.
24. Ярослав Ю.Ю. Особливості призначення та проведення судових експертиз в судочинстві України. / Ю.Ю. Ярослав // Общие вопросы криминалистики и судебной экспертизы. — Київ., 2011. — С. 3- 10.

Модуль IV

МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ

Тема № 21. НАУКОВІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ

1. Поняття і задачі методики розслідування окремих видів злочинів.
2. Принципи формування окремих криміналістичних методик.
3. Поняття криміналістичної характеристики злочинів.
4. Елементи криміналістичної характеристики злочинів.
5. Етапи розслідування злочинів.

1. Методика розслідування окремих видів злочинів — це розділ криміналістики, який складається з системи наукових положень та розроблених на їх основі рекомендацій щодо процесу розкриття та розслідування злочинів.

Задачі криміналістичної методики:

- 1) сприяння правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю (загальна задача);
- 2) вивчення з позицій криміналістики злочину та злочинності;
- 3) вивчення досвіду щодо розкриття, розслідування та запобігання злочинам;
- 4) розробка науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо розкриття, розслідування та запобігання злочинам.

2. Принципи формування окремих криміналістичних методик.

- законність (методичні рекомендації повинні відповідати нормам діючого законодавства);
- наукова обґрунтованість;
- відповідність потребам практики.

3. Криміналістична характеристика злочинів — порівняно нова категорія криміналістичної науки. Виникнення й розробку цього поняття як самостійного елемента в структурі окремої методики розслідування злочинів відносять до середини 60-х — початку 70-х років ХХ ст. Уперше до розробки й обґрунтування необхідності введення в науковий обіг і використання криміналістичної характеристики злочинів у слідчій практиці звернулися Л.О. Сергеев та О.Н. Колесниченко.

Криміналістична характеристика злочинів — це той функціонально значущий елемент, із якого розпочинається формування напрямку роз-

слідування і використання якого має прикладне, пошукове, оцінчне значення при розслідуванні злочинів та аналізі його результатів.

Отже, криміналістична характеристика злочинів — це типова інформаційна система, яка містить дані про ключові елементи механізму злочинної поведінки і слугує основою для планування розслідування і висування слідчих версій.

4. Структура криміналістичної характеристики та зміст її елементів залежать від різновиду злочинів. Типовими елементами криміналістичної характеристики злочинів є:

- спосіб вчинення злочину;
- предмет злочинного посягання;
- слідова картина;
- особа потерпілого;
- особа злочинця;
- місце, час, обстановка вчинення злочину.

5. Процес розслідування злочинів можна розділити на три етапи:

- початковий;
- наступний;
- заключний.

Основні терміни та поняття

Криміналістична характеристика злочину, обстановка злочину, механізм злочину, спосіб злочину, слідча ситуація, етапи розслідування.

Запитання для самоконтролю

1. У чьому полягає зв'язок криміналістичної методики розслідування злочинів з іншими розділами криміналістики?
2. Розкрийте принцип етапності методик розслідування.
3. Які елементи складають криміналістичну характеристику злочинів?
4. Розкрийте форми та зміст положень спеціальних наук у методиці розслідування окремих видів злочинів?

Тематика рефератів

1. Криміналістична характеристика злочинів і її значення при розробці методики розслідування.
2. Тактичні операції та їх роль під час розслідування злочинів.
3. Криміналістична класифікація злочинів.

Тестові завдання

1. Методика розслідування злочинів у криміналістиці є:

- а) основним розділом;
- б) вступним розділом;
- в) заключним розділом;
- г) немає вірної відповіді.

2. Методика розслідування злочинів вивчає:

- а) закономірності організації й здійснення розкриття, розслідування й попередження злочинів;
- б) закономірності виникнення злочинної поведінки;
- в) застосування науково-технічних засобів з метою збирання, фіксації й дослідження доказів;
- г) закономірності злочинності.

3. Окремі методики — це:

- а) теоретичні основи, що включають дослідження предмета, системи й задач криміналістики;
- б) кінцевий продукт усієї криміналістичної науки;
- в) стійкі та повторювані криміналістичні системи;
- г) немає вірної відповіді.

4. Криміналістична методична рекомендація — це:

- а) науково розроблена й перевірена настанова з організації й здійснення розкриття; розслідування й попередження злочину конкретного виду;
- б) характер закономірностей, які вивчаються криміналістикою;
- в) типова система методичних рекомендацій;
- г) немає вірної відповіді.

5. Джерелом криміналістичної методики є:

- а) право;
- б) тактичні рекомендації;
- в) відсоток розкриття злочинів;
- г) усі відповіді вірні.

6. Чи необхідно дотримуватися принципу законності при розробці методик розслідування злочинів:

- а) так, якщо ця методика зачіпає права потерпілого;
- б) так;
- в) ні;
- г) інший варіант.

7. Організація процесу розслідування злочинів поділяється на:

- а) 2 етапи;
- б) 3 етапи;
- в) судовий та слідчий;
- г) немає вірної відповіді.

8. Початковий етап розслідування — це:

- а) основна частина процесу розслідування, спрямована на збирання й дослідження доказів по кримінальній справі;
- б) оцінка зібраних доказів, виконання додаткових та повторних дій;

в) першочергові слідчі дії, спрямовані на вирішення загальних та специфічних задач;

г) інший варіант.

9. Вид окремої криміналістичної методики за об'ємом :

а) комплексна;

б) конкретна;

в) повна;

г) змішана.

10. Планування розслідування — це:

а) криміналістична характеристика злочину;

б) особливості організації робочого місця слідчого;

в) визначення найбільш раціональної послідовності слідчих дій;

г) немає вірної відповіді.

11. Криміналістична характеристика розслідування злочинів — це:

а) відомості, необхідні для вірної організації слідчих дій від перевірки первинної інформації й до закінчення розслідування;

б) найбільш оптимальні плани й програми розслідування;

в) методики розслідування двох та більше взаємопов'язаних видів злочинів;

г) немає вірної відповіді.

Література

1. Гармаев Ю.П. Проблемы создания криминалистических методик расследования преступлений: Теория и практика / Ю.П. Гармаев, А.Ф. Лубин. — СПб: Издательство Р.Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. — 303 с.
2. Косарев С.Ю. История и теория криминалистических методик расследования преступлений / Сергей Юрьевич Косарев [Под ред. В.И.Рохлина]. — СПб: Издательство Р.Асланова «Юридический центр Пресс», 2008. — 495 с.
3. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х. : Право, 2011. — 464 с.
4. Чурилов С.Н. Понятие и структура криминалистической методики нуждаются в расширении / С.Н. Чурилов // Вестник криминалистики. — М., 2012. — Вып. 1 (41) — С. 13-17.
5. Чурилов С.Н. Тенденции развития общих положений криминалистической методики / С.Н. Чурилов // Вестник криминалистики.— М., 2009.—Вып.2 (30).— С.6-11.
6. Щур Б.В. Види криміналістичних методик і підстави їх класифікації / Б.В. Щур // Наше право. — 2011. — № 1 ч.2. — С.143-152.

Тема № 22. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

1. Криміналістична характеристика вбивств.
2. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування вбивств.
3. Слідчі версії і планування розслідування в типових слідчих ситуаціях.
4. Слідчі дії початкового етапу розслідування вбивств.

1. Усі вбивства можна поділити на дві великі групи:

- вбивства, вчинені за умов очевидності (очевидні вбивства);
- вбивства, вчинені за умов неочевидності (неочевидні вбивства).

Елементами криміналістичної характеристики вбивств є дані про: типові способи вчинення та приховування вбивств; слідову картину; особливості особи злочинця та потерпілого; час, місце, обстановку вчинення вбивств.

2. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування вбивств:

- убивство вчинено відкрито (в умовах очевидності), труп знайдено, особу жертви встановлено, вбивцю затримано;
- убивство вчинено в умовах неочевидності, особа жертви не відома, особа злочинця не відома;
- виявлено труп людини (коли мала місце заява про її зникнення);
- виявлено труп невідомої особи або частини розчленованого трупа;
- виявлено труп з ознаками інсценування (самогубство, нещасний випадок, природна смерть).

3. Характер і зміст слідчих версій про вбивства визначаються слідчою ситуацією, що склалася на момент порушення кримінальної справи.

Інформація, отримана на основі аналізу слідчої ситуації, є підставою для висунування слідчих версій. Так, на основі факту виявлення трупа з ознаками насильницької смерті можуть бути висунуті версії про вбивство, самогубство, нещасний випадок. При неясності характеру смерті ці версії можуть бути доповнені припущеннями про її настання в результаті захворювання або про раптову смерть.

Планування розслідування буде складатися з перевірки слідчих версій шляхом проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

4. При розслідуванні вбивств необхідним є проведення таких слідчих дій:

- огляд місця події і трупа;
- пред'явлення трупа для впізнання;
- допит (свідків, підозрюваного);
- обшук;

– призначення експертиз (судово-медичної, судово-психіатричної, криміналістичних).

Основні терміни та поняття

Вбивство, труп, огляд трупа, життя, експертиза, судово-медична експертиза, тілесні uszkodження.

Запитання для самоконтролю

1. Які ознаки достатні для порушення кримінальної справи про вбивство при виявленні трупа?
2. Які слідчі ситуації, що складаються при розслідуванні вбивств, Ви можете назвати?
3. Які перевірочні дії можуть бути зроблені для вирішення питання про порушення кримінальної справи при виявленні трупа?
4. Які ознаки достатні для порушення кримінальної справи про вбивство при зникненні людини й невиявленні трупа?
5. Які перевірочні дії можуть бути зроблені для вирішення питання про порушення кримінальної справи про вбивство при зникненні людини й невиявленні трупа?
6. Які типові первісні слідчі й інші дії при виявленні трупа відомої людини?
7. Які типові первісні слідчі й інші дії при виявленні невідомого трупа?
8. Які типові первісні слідчі й інші дії у випадку порушення кримінальної справи про вбивство при зникненні людини?
9. Які особливості первісних слідчих і інших дій при виявленні частин розчленованого трупа?
10. Які особливості огляду місця події при виявленні трупа (частин трупа)?
11. Які питання з'ясовуються шляхом судово-медичної експертизи трупа відомої людини?
12. Які особливості питань експертові при експертизі трупа невідомої людини? Частин трупа? Частин трупа, виявлених у різних місцях?

Тематика рефератів

1. Початок досудового розслідування та слідчі дії на початковому етапі розслідування вбивств, які супроводжуються розчленуванням трупа.
2. Першочергові слідчі дії при зникненні людини та передумови її вбивства.
3. Особливості огляду трупа на місці його знаходження.

Після обговорення теоретичних питань студенти складають плани розслідування вбивств за фабулами, які пропонує викладач.

Фабули для складання плану розслідування

Фабула 1. 15 квітня 2012 р. у будинку № 31 по вул. Житомирській у м.Запоріжжі було знайдено труп гр. Іваненко М.О. з ознаками насильницької смерті. За даними судмедексперта, Іваненко М.О. було заподіяно близько 17 проникаючих колото-різаних ран в область грудної клітини (знаряддями вбивства були скоріше за все викрутка і стамеска). При огляді місця події на підлозі виявлено чіткі сліди взуття, а також чіткі сліди пальців рук на дверях, які ведуть до спальні, де і був знайдений труп Іваненко М.О.

Неподалік від місця скоєння злочину оперативними співробітниками було затримано гр. Петренка О.М. і Петренка Л.М. Їхній одяг був у крові, також при них була сумка, у якій було знайдено три викрутки та дві стамески.

Завдання. Скласти план розслідування. Визначити, які експертизи необхідно призначити, які запитання слід поставити експертам, які слідчі дії потрібно провести.

Фабула 2. 5 вересня 2012 р. до органів внутрішніх справ від гр.Золотарьова І.К. надійшла заява такого змісту: «15 серпня о 10 год. ранку я та моя дружина Золотарьова Ніна Сергіївна виїхали на дачу, яка знаходиться в селищі Покотилівка.

На вокзалі я придбав два квитки на потяг, що від'їжджав о 10 год.45 хв. Людей було дуже багато, сісти в один вагон ми не змогли. Я посадив дружину в дитячий вагон, а сам сів в інший. На станції Покотилівка я вийшов із вагона і почав чекати дружину, але її на платформі не було. Я почекав ще два поїзда з Харкова і, не дочекавшись дружини, повернувся додому. Приїхав о 10 год. вечора. Про зникнення Ніни я не повідомляв, тому що не хотів засмучувати її матір і сестру, припускаючи, що вона покинула мене і повернеться. Тому я сказав, що Ніна залишилась на ніч у родички Клавдії, володарки сусідньої дачі. Однак, коли 20 серпня до нас приїхала Клавдія і на запитання родичів відповіла, що Ніни в неї не було і в останній раз вона її бачила місяць тому, я змушений був про все розповісти.

Прошу розшукати мою жінку Ніну Сергіївну Золотарьову, 1955 року народження. Не виключена можливість, що вона поїхала від мене. Про це вона казала неодноразово».

Було встановлено, що останні два роки спільного життя Золотарьови дуже часто сварилися між собою. Крім того, мати Золотарьова була проти цього одруження і свого часу вимагала, щоб Золотарьов одружився з Козловою Марією Андріївною, яка їй більше подобалася.

Завдання. Скласти план розслідування.

Фабула 3. 26 вересня 2012 р. у 100 м від залізничної станції Левада на колії було знайдено труп невідомого чоловіка. Слідчий прокура-

тури, що проводив огляд місця події, встановив, що на голові трупа є пошкодження. У кишенях одягу документів, які посвідчують особу потерпілого, не виявлено. У 3-х м від трупа і далі на північ від колії залізниці, на стежці, яка веде до переїзду, виявлено сліди взуття.

Оперативно-розшуковими заходами було встановлено, що біля місця знаходження трупа залізничники бачили робітників, які працювали на колії.

Завдання. Скласти план первісних слідчих та оперативно-розшукових дій.

Фабула 4. 21 серпня 2012 р. на річці Лопань під управлінням машиністів Лук'яненка М.В. та Юдіна А.П. працював земснаряд, який чистив русло річки. Під час проведення робіт (о 20-й год.) машиністи знайшли якийсь пакунок. Діставши його з води, вони виявили в ньому тулуб людини і про це повідомили в міліцію. У результаті огляду місця події інших частин трупа не виявлено. Родичі раніше зниклої безвісті 13-тирічної Олі Колосової впізнали її останки.

Оперативно-розшуковими заходами було встановлено, що в гр.Мамота П.І, який мешкав в одному будинку з Колосовими, бачили светр, схожий на той, що був на Олі в день зникнення. У висновку судово-медична експертиза вказала, що розчленування здійснене сокирою.

Завдання. Скласти план розслідування.

Фабула 5. 25 серпня 2012 р. о 23 год. у квартирі гр. Долженко Т.П. було знайдено її труп з ознаками насильницької смерті. При огляді місця події на підлозі виявлено чіткі сліди взуття і два гудзики, які, за словами сімнадцятирічної племінниці, що живе в родички, не належали їм. Напередодні квартиру Долженко Т.П. відвідували Бут С.Ю. та Оніщук В.В. — робітники будуправління № 2, які запрошували племінницю Долженко Т.П. на танці. У день вбивства племінниця Долженко Т.П. була на роботі у вечірню зміну. Коли вона прийшла додому і виявила труп, одразу повідомила в міліцію

Завдання. Скласти план розслідування.

Фабула 6. 16 березня 2012 р. будуправлінням № 3 проводилися роботи з будівництва житлових будинків. Бульдозерист А., засипаючи піском траншею, помітив, що з-під ножа бульдозера упав великий безформний предмет. Виявилось, що це є напіврозкладений, обезголовлений тулуб жінки. Про це були повідомлені ОВС.

У результаті огляду місця події були виявлені кістки стопи, ліктьова і гомілкорова кістки, два шматки тканини: один — бавовняно-паперовий, червоного кольору з білими і синіми квітками, розміром 50x80 см; інший — невеликого розміру з темної тканини. З метою виявлення інших частин трупа почалися розкопки неподалік від траншеї, і незабаром був знайдений череп (без нижньої щелепи), а також пасма коротко підстриженого волосся. У результаті анатомо-морфологічного (дослідження форми і будови окремих органів) і краніометричного (дослідження шляхом виміру черепа) досліджень було встановлено, що всі знайдені частини трупа, у тому числі і череп, належать одній жінці у віці 18-25 років, із коротко (до 12 см) підстриженим темним волоссям і з характерною рисою (недорозвинене-

ністю різців верхньої щелепи). На підставі рентгенологічного й остеометричного досліджень (остеометричне дослідження проводиться шляхом виміру кісток) був установлений ріст потерпілої — 157 см. За характером трупних змін судово-медична експертиза встановила, що труп знаходився в землі майже рік.

Оперативно-розшуковими заходами встановлено, що на території будмайданчика був дерев'яний будиночок, у якому мешкав гр.Щ., що привернув до себе увагу підозрілою поведінкою, цікавився ходом розслідування, його вік складає 32 роки, працює вантажником, неодружений, мешкає вдвох із матір'ю.

Завдання: скласти план розслідування.

Фабула 7. 9 травня 2012 р. близько 19 год. у своїй квартирі був виявлений труп 60 — річної К. з ознаками насильницької смерті.

У ході огляду місця події було встановлено, що зазначений будинок тільки що почав заселятися після капітального ремонту. К. в'їхала в однокімнатну квартиру одна. Сусіди один одного не знали, проте опитуваннями вдалося встановити, що переїжджала К. 29 квітня, і їй допомагали в цьому двоє військових і декілька чоловіків у цивільному одязі. З тих пір сусіди її більше не бачили. Усі речі у квартирі перевернуті. Проте, з огляду на те, що К. тільки в'їхала до цієї квартири, було важко визначити, чи це результат злочинних дій або переїзду. Труп К. у нічній сорочці з пораненнями голови був виявлений біля ліжка. Сліди крові були на ліжку і біля нього на підлозі.

У квартирі було ще одне ліжко, причому розібране. Вхідні двері були зачинені на внутрішній замок, що виключає автоматичне захлопування. Видимих слідів ушкоджень замка не мав. У коридорі квартири К. на підлозі був виявлений добре видимий слід чоловічого взуття 42 розміру.

У ході огляду місця події виявити знаряддя злочину не вдалося. У верхньому ящику комода були виявлені численні листи до потерпілої, із яких випливало, що її син відбуває покарання у виправно-трудовій колонії. У листах син згадував, що до неї може заїхати хто-небудь із його знайомих, із якими він відбуває покарання. Син також радив матері звернутися по допомогу в переїзді на нову квартиру до М. Від сусідів була отримана інформація, що при переїзді К. мала, крім чорно-білого, і кольоровий телевізор. Ні того, ні іншого у квартирі не виявилось.

Завдання: скласти план розслідування.

Фабула 8. 21 серпня 2012 р. поблизу села С. на березі р. Дніпро були знайдені два розчленовані жіночі трупи. У рюкзаці знаходився тулуб без голови і кінцівок. Другий тулуб був загорнутий у гобеленову штору. У мішку знаходились дві ступні, на яких були надіті босоніжки жовтого кольору, на нігтях пальців був манікюр. Інші частини тіла не були знайдені. На траві неподалік від трупа були сліди розвороту автомашини, імовірно марки «Волга». На гобеленовій шторі була маркировка, що використовувалась у пральнях і хімчистці. При судово-медичному дослідженні трупів було виявлено, що смерть обох жінок настала приблизно за 50 годин до їх виявлення, на обох

тулубах були багаторазові колото-різані рани прижиттєвого походження, що супроводжувалися кровотечею, спосіб розчленування свідчить про обізнаність в анатомії того, хто це виконав; незадовго до смерті постраждали використовували спиртні напої та їли картоплю, ковбасу і диню.

Завдання: висунути версії про особу загиблих. Намітити план першочергових слідчих дій.

Фабула 9. У провадженні слідчого військової прокуратури Південного регіону знаходиться кримінальна справа про поранення на посту солдата строкової служби Іванченка К.С. На допиті Іванченко К.С. показав, що був поранений під час нападу на пост невідомим нападником, який стріляв у нього з північної сторони паркану, яким обнесено військову частину. У Іванченка К.С. вогнепальне поранення лівої стопи з напрямком ранового каналу зверху вниз. На місці події в ґрунті виявлено кулевий отвір, із дна якого вилучено кулю, стрілянну з автомата АК-74. Кут нахилу кулевого отвору до горизонту 60 градусів. Іванченко К.С. на допиті показав, що він стріляв у нападника, а в землю не стріляв.

Завдання: визначте, які слідчі дії має провести слідчий? Складіть план розслідування.

Тестові завдання

1. Криміналістична характеристика вбивства містить дані про:

- а) спосіб вчинення, типові слідчі ситуації, закономірності виникнення слідів, особу потерпілого, особу злочинця, місце і час вчинення злочину;
- б) причини, умови, що сприяють вчиненню даного злочину, типології і класифікації особистості вбивць і їх жертв з метою вироблення заходів щодо їх попередження;
- в) найбільш суттєві риси вбивці, жертви і свідків, особливості підготовки та скоєння даного злочину;
- г) суб'єкт і об'єкт злочину.

2. Які ознаки фіксуються при описі трупа?

- а) динамічні;
- б) статичні;
- в) статичні та динамічні;
- г) динамічні та ексцентричні.

3. Фотографування трупа для подальшого ототожнення необхідно проводити за правилами:

- а) сигналетичної фотозйомки;
- б) вузлової фотозйомки;
- в) панорамної фотозйомки;
- г) крупномасштабної фотозйомки.

4. Карта невідомого трупа містить відомості про:

- а) прізвище, ім'я, по батькові;
- б) місце проживання;

- в) причину смерті;
- г) дату народження.

5. Огляд трупа на місці його виявлення здійснюється за обов'язкової участі:

- а) прокурора;
- б) добровільного помічника;
- в) співробітника ОВС;
- г) судово-медичного експерта.

6. Чи описується в протоколі огляду місця події ложе трупа:

- а) обов'язково описується;
- б) якщо немає можливості отримати фотозображення;
- в) якщо опис необхідний медикам;
- г) за бажанням слідчого.

7. Труп для впізнання пред'являється в кількості:

- а) не менше двох;
- б) не менше трьох;
- в) не менше п'яти;
- г) усі відповіді вірні.

8. Найчастіше місцем вчинення вбивства на замовлення є:

- а) місце проживання жертви;
- б) людне місце;
- в) місце роботи жертви;
- г) місце проживання замовника.

9. Який із методів огляду місця події доцільно використовувати при виявленні трупа?

- а) від центра до периферії;
- б) від периферії до центра;
- в) фронтальний;
- г) змішаний.

10. Утоплення, заховування, маскуванню трупа найчастіше свідчать про вчинення злочину:

- а) душевнохворою людиною;
- б) близьким, знайомим потерпілого;
- в) рецидивістом;
- г) жінкою.

11. Нанесення великої кількості ушкоджень у різні частини тіла, зняття одягу при вбивстві характерно для:

- а) неповнолітніх;
- б) осіб, хворих на алкоголізм;
- в) серійних вбивць;
- г) душевнохворих.

12. Яка слідча дія є першочерговою при розслідуванні вбивств?

- а) допит свідків;
- б) судово-медична експертиза;
- в) огляд місця події і трупа;
- г) пред'явлення трупа для впізнання.

13. За відсутності трупа потерпілого першочерговою слідчою дією є:

- а) обшук;
- б) допит свідків і заявника;
- в) судово-медична експертиза;
- г) огляд місця події.

14. Категорія осіб, які найчастіше стають жертвами безмотивних вбивств або вбивств у результаті випадкового конфлікту, — це:

- а) інкасатори, співробітники ОВС, охоронці;
- б) особи, які конфліктують у шлюбно-сімейних відносинах;
- в) підлітки;
- г) особи з грубою поведінкою, які легко вступають у сварки та бійки.

15. До так званого «хреста слідів» належать такі елементи:

- а) вбивця, потерпілий, місце вбивства, знаряддя вбивства;
- б) вбивця, час, обстановка, місце вбивства;
- в) вбивця, потерпілий, засоби та знаряддя вбивства;
- г) потерпілий, знаряддя вбивства, мотиви та мета вбивства.

16. До елементів криміналістичної характеристики вбивств не належить:

- а) типові сліди вбивства;
- б) спосіб приховування;
- в) мотив вбивства;
- г) спосіб вчинення.

17. При таємному вбивстві, коли досудове розслідування почато через виявлення невідомого трупа, слідчий має будувати та перевіряти версії щодо встановлення:

- а) особи вбивці;
- б) особи потерпілого;
- в) суті події;
- г) мотивів убивства.

18. При виявленні частин розчленованого трупа першочерговим завданням є:

- а) пошук інших частин;
- б) встановлення способу вбивства;
- в) побудування версій про особу вбивці;
- г) встановлення особи потерпілого.

19. Від яких частин тіла здійснюються вимірювання при фіксації положення трупа?

- а) від підборіддя;
- б) від лівої та правої п'яток;
- в) від ліктя лівої руки;
- г) від лівого та правого вух.

20. Висунення загальних версій щодо вбивства проводиться слідчим:

- а) після отримання повідомлення про вбивство;
- б) після огляду місця події;
- в) після впізнання трупа;
- г) після проведення основних невідкладних слідчих дій.

21. Який елемент не охоплює поняття «хрест слідів»:

- а) вбивця;

- б) жертва;
- в) місце вбивства;
- г) час вбивства.

22. Які випадки вбивств зустрічаються найчастіше:

- а) побутове очевидне (або відкрите) вбивство;
- б) вбивства в умовах неочевидності (при відсутності очевидців);
- в) таємне вбивство, яке було заздалегідь підготовлене вбивцею;
- г) таємне вбивство, яке, хоча і не було заздалегідь підготовлене вбивцею, але сліди якого він намагався знищити після його скоєння.

23. Якщо труп розчленований, то найчастіше вбивцею виявляється:

- а) не знайома потерпілому людина;
- б) знайома потерпілому людина;
- в) родич потерпілого;
- г) особа, що не входила до числа найближчого оточення потерпілого.

24. Найчастіше способом вбивства є:

- а) спалення;
- б) нанесення тілесних ушкоджень механічного походження;
- в) втоплення;
- г) отруєння.

25. Згідно зі статистикою кримінальних справ, найчастіше потерпілими у справах про вбивства є:

- а) діти;
- б) підлітки;
- в) жінки;
- г) чоловіки.

26. Згідно зі статистикою кримінальних справ, найчастіше особами, які вчиняють вбивства, є:

- а) діти;
- б) підлітки;
- в) жінки;
- г) чоловіки.

27. Хто не входить до «групи ризику» осіб, які частіше за інших стануть жертвами злочинів:

- а) бізнесмени;
- б) підлітки;
- в) лікарі;
- г) пенсіонери.

28. Статистика кримінальних справ свідчить, що 50 % убивств жінок віком від 28 до 57 років поза житловими приміщеннями скоїли:

- а) подруги задля зведення особистих рахунків;
- б) нетверезі чоловіки або коханці з мотивів, пов'язаних з інтимним життям;
- в) батьки, вітчими або співмешканці їхніх матерів;
- г) чоловіки віком від 17 до 22 років, які мешкають на відстані до 1,5 км від місця вчинення злочину.

29. Яка задача не ставиться на початковому етапі розслідування вбивств:

- а) визначити місце скоєння вбивства;
- б) встановити особу жертви вбивства;
- в) визначити мотив і форми вини;
- г) встановити особу злочинця.

30. Якщо знайдено труп, особа якого не встановлена, яка задача є першочерговою:

- а) встановлення особи злочинця;
- б) встановлення мотиву і форми вини;
- в) встановлення особи потерпілого;
- г) встановлення способу вбивства.

Література

1. Алимуратов Г.Б. Особенности осмотра места происшествия при расследовании убийств / Г.Б. Алимуратов // Вопросы уголовного судопроизводства: Сборник научных статей. — Махачкала: Издательско-полиграф. фирма «Наука», 2010. — С. 121-130.
2. Вбивства на замовлення: попередження та розкриття: курс лекцій / [Никофорчук Д.И., Николаюк С.И., Ірхін Ю.Б.] — К.: КНТ, 2009. — 160 с.
3. Ефимов И. Использование средств криминалистической техники и научных рекомендаций при расследовании убийств / И. Ефимов, М. Вандер, М. Филиппова // Социалистическая законность. — 1982. — № 10. — С. 49-50.
4. Ивахов П.И. Криминалистическая модель первоначальных следственных действий по делам об убийствах / П.И. Ивахов, А.П. Ивахов, Е.Н. Красильникова // Охрана прав и свобод личности в деятельности органов внутренних дел: Сборник материалов всероссийской научно-практической конференции. 17 декабря 2009 г. — Калининград: Изд-во Калинингр. ЮИ МВД России, 2010. — С. 97-101.
5. Керівництво з розслідування злочинів: наук.-практ. посібник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — Х.: Одиссей, 2009. — 960 с.
6. Когутич І.І. Криміналістика: особливості методики розслідування окремих видів злочинів: тексти лекцій / Когутич І.І. — Л.: Тріада плюс, 2006. — 456 с.
7. Корчагин А.А. К вопросу о понятии криминалистической характеристики судебного следствия по делам об убийствах и ее значении / А.А. Корчагин // Российский следователь. — М.: Юрист, 2011. — № 1. — С.17-20.
8. Коновалова В.О. Вбивство: мистецтво розслідування: монографія / Коновалова В.О. — К.: Факт, 2001. — 311 с.
9. Корчагин А.А. Проблемы формирования криминалистической методики предварительного расследования и судебного разбирательства уголовных дел об убийствах / А.А. Корчагин // Юристы-

- Правоведъ. — Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. юрид. ин-та МВД России, 2010. — № 3. — С. 29-32.
10. Курышкина Н.В. Обстоятельства, подлежащие исследованию и доказыванию по делам об убийствах, совершенных в состоянии аффекта / Н.В. Курышкина // Вестник криминалистики. — М.: Спарк, 2010. — № 1 (33). — С. 82-87.
11. Лапиков Д.В. Особенности осмотра места происшествия по делам об убийствах / Д.В. Лапиков // Охрана прав и свобод личности в деятельности органов внутренних дел: Сборник материалов всероссийской научно-практической конференции. 17 декабря 2009 г. — Калининград: Изд-во Калинингр. ЮИ МВД России, 2010. — С. 119-132.
12. Ларкін М.О. Особливості розслідування злочинів проти особи, що вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі: монографія / М.О. Ларкін, В.П. Сабадаш. — Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. — 220 с.
13. Одерій О.В. Основи методики розслідування вбивств на замовлення та вбивств, учинених під час здійснення релігійних ритуалів: монографія / О.В. Одерій, А.О. Шульга. — Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. — 328 с.
14. Подольный Н.А. Расследование преступлений, составляющих молодежную организованную преступность / Подольный Н.А. — М.: Издательство «Юрлитинформ», 2007. — 296 с.
15. Руководство по расследованию преступлений. Научно-практическое пособие / [Аверьянова Т.В., Баев О.Я., Григорьев В.Н., Гриненко А.В. и др.]; отв. ред.: Гриненко А.В. — [2-е изд., пересмотр. и доп.]. — М.: Норма, 2008. — 768 с.
16. Сабанчиев Т.М. Криминалистическая классификация заказных убийств / Т.М. Сабанчиев // Борьба с преступностью в условиях глобализации: новые вызовы и поиски адекватных ответов: Сборник научных статей в двух томах. Том 2. — Нальчик: филиал Краснодар. унив. МВД России, 2010.— С. 205-211.
17. Сاینчин О.С. Розкриття і розслідування умисних убивств: концептуальні і практичні основи: Монографія / Сاینчин О.С. — Одеса: Юридична література, 2004. — 408 с.
18. Шеремет А.П. Розслідування та запобігання вбивствам / Антон Петрович Шеремет: [навчальний посібник]. — Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. — 248 с.
19. Шолько М.А. Особенности предварительного расследования убийств, совершенных по мотиву кровной мести и кровной вражды; под науч. ред. докт. юрид. наук, проф. Л.Г. Татьяниной. — М.: Издательство «Юрлитинформ», 2009. — 176 с.
20. Яблоков Н.П. Криминалистика: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция»/ Н.П. Яблоков: Моск. гос. ун-т им. М.В.Ломоносова, юрид. фак. [3-е изд., перераб. и доп.]. — М.: ЛексЭст, 2006. — 373 с.

Тема № 23. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

1. Криміналістична характеристика зазіхань на майно шляхом крадіжок, грабежів і розбоїв.
2. Особливості розслідування крадіжок.
3. Особливості розслідування грабежів і розбоїв.
4. Особливості розслідування шахрайства.
5. Особливості розслідування вимагання.

1. Базовими елементами криміналістичної характеристики зазіхань на майно шляхом крадіжок, грабежів і розбоїв є: предмет злочинного посягання, слідова картина, місце, час, обстановка, спосіб вчинення злочину, особа злочинця, особа потерпілого.

2. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні крадіжок:

- де і коли вчинено крадіжку;
- яке майно стало предметом злочинного посягання (індивідуальні ознаки, вартість, стан, кому належить майно);
- хто вчинив крадіжку, особа злочинця (вік, рід занять, мотиви злочинної поведінки, попередня злочинна діяльність);
- чи мала місце співучасть у вчиненні злочину, її форма, яким був розподіл ролей між співучасниками;
- яким способом вчинено крадіжку;
- хто є потерпілим (рід занять, спосіб життя), чи мала місце віктимна поведінка;
- які обставини сприяли вчиненню крадіжки.

При розслідуванні злочинів даної категорії огляд місця події зазвичай проводиться до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Об'єктами огляду можуть бути: приміщення, ділянки місцевості, транспортні засоби, шафи, столи, сейфи, документи. Разом із цим, необхідним є проведення допитів потерпілого, свідків. Допит підозрюваного проводиться після затримання, особистого обшуку, обшуку за місцем проживання. Під час розслідування крадіжок може виникнути необхідність у призначенні та проведенні таких експертиз, як дактилоскопічна, трасологічна, товарознавча, біологічна, хімічна тощо.

3. Характер первинних слідчих при розслідуванні грабежів та розбоїв багато в чому залежить від того, чи затримана підозрювана особа або тільки є інформація про факт вчинення злочину. Якщо є тільки дані про факт вчинення злочину, то розслідування зазвичай починається з допиту потерпілого, огляду місця події, огляду одягу і освідування потерпілого, призначення судово-медичної експертизи щодо нього, допиту свідків-очевидців.

Під час допиту в потерпілого з'ясовується, як він опинився на місці злочину, скільки було злочинців, як вони називали один одного, їхні індивідуальні прикмети (зовнішність, ріст, хода, одяг та ін.).

Завданнями огляду місця події є виявлення слідів злочину (слідів рук, ніг, запахових слідів, слідів застосування вогнепальної зброї тощо). Крім того, при огляді місця події слід звернути увагу на сліди, які можуть свідчити про інсценування. Це: надмірний безлад на місці події, неприродний вигляд і розташування слідів злочину тощо.

Окрім судово-медичної експертизи, можуть бути призначені трасологічна, балістична, біологічна та інші види судових експертиз.

4. Під час розслідування шахрайства повинні бути встановлені такі обставини: чи мало місце шахрайство; предмет шахрайства; місце, час, умови вчинення злочину; спосіб шахрайства, дані про особу потерпілого та злочинця, інші обставини, що сприяли вчиненню шахрайства.

Судовій практиці відомі численні способи заволодіння чужим майном шляхом обману. Досить часто злочинці використовують підроблені документи. Розслідування шахрайства, як правило, починається з допиту потерпілого. Під час допиту з'ясовується, коли і за яких обставин було вчинено обман або зловживання довірою, яким способом, чи був він знайомий зі злочинцем, яке майно, предмети, документи передані шахраю, їхні індивідуальні ознаки, у якому напрямку і за яких обставин злочинці зникли з місця вчинення злочину.

Огляд місця події доцільно проводити в тих випадках, коли є можливість виявити сліди злочину.

Після затримання підозрюваного проводиться його особистий обшук та обшук за місцем проживання (місцем роботи). Допит підозрюваного проводиться негайно. З інших слідчих дій у справах про шахрайство найбільш часто проводяться пред'явлення для впізнання, очні ставки, призначаються судові експертизи.

5. При розслідуванні вимагань підлягають встановленню такі обставини: чи мало місце вимагання; предмет вимагання; місце, час вчинення злочину; спосіб вимагання; дані про потерпілого (місце роботи, посада, матеріальний стан); хто вчинив вимагання; які причини та умови сприяли вчиненню злочину.

Слідчому огляду по даній категорії злочинів підлягають: місце пред'явлення вимагачами своїх вимог потерпілому, місце передачі матеріальних цінностей, місце утримання викраденої особи, місце перебування співучасників злочину, які спостерігали за передачею предмета вимагання.

У потерпілого під час допиту з'ясовується: чи відомі йому вимагачі; чи вперше були пред'явлені незаконні вимоги; у якій формі пред'явлені вимоги; що саме вимагали (гроші, майно, право на майно); чи викону-

вав потерпілий раніше вимоги вимагачів; чи звертався потерпілий за захистом від вимагачів (якщо так, то до кого; яким був результат; якщо не звертався, то чому); у чому полягає суть погроз; чи застосовувалося до потерпілого (його родичів) насильство; якщо так, то яке; скільки було вимагачів, особливості їх зовнішнього вигляду; чи мали вони зброю; якщо так, то яку; чи користувалися транспортним засобом; якщо так, то яким (марка, модель, номерний знак); які індивідуальні ознаки цінностей, що були передані злочинцем.

Як свідки в справах про вимагання допитуються: члени родини потерпілого, друзі, колеги, особи, з якими потерпілий перебував в інтимних стосунках; особи, які позичили потерпілому гроші, родичі, друзі, знайомі підозрюваних (обвинувачених) та ін.

При розслідуванні даного злочину можуть призначатися такі експертизи: судово-медична, судово-балістична, техніко-криміналістична експертиза документів, судово-почеркознавча, судово-товарознавча, судово-бухгалтерська та ін.

Основні терміни та поняття

Розкрадання, крадіжка, грабіж, розбій, шахрайство, вимагання.

Питання для самоконтролю

1. Вкажіть обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні крадіжок.
2. Вкажіть обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні грабежів і розбійних нападів.
3. Назвіть відомі Вам види крадіжок.
4. Вкажіть відомі Вам способи крадіжок.
5. Вкажіть основні слідчі ситуації при розслідуванні крадіжок.
6. Які обставини дають підстави слідчому висунути версії про інсценування?
7. Назвіть найважливіші початкові слідчі дії при розслідуванні крадіжок.
8. Які початкові слідчі дії необхідно провести слідчому при розслідуванні грабежів та розбійних нападів ?
9. Що повинен зробити слідчий при першому допиті потерпілих від крадіжки ?
10. Особливості допиту потерпілих від грабежів та розбійних нападів.
11. Про що повинен пам'ятати слідчий при допиті потерпілих від розбійних нападів ?
12. Чи відрізняється допит потерпілого в справах про крадіжку від допиту потерпілого в справах про грабіж чи розбійний напад ?

13. Що потрібно з'ясувати в потерпілих для скорішого розшуку викраденого майна ?
14. Що необхідно зробити для розшуку викраденого майна ?
15. Назвіть першочергові слідчі дії при розслідуванні грабежів та розбійних нападів.
16. Які види експертиз проводяться при розслідуванні грабежів та розбійних нападів ?

Тематика рефератів

1. Розслідування квартирних крадіжок.
2. Особливості огляду місця події і застосування науково-технічних засобів при розслідуванні крадіжок.
3. Поєднання слідчих дій і оперативно-розшукових заходів при розслідуванні крадіжок та розбійних нападів.

Складання плану розслідування щодо фабули, яку пропонує викладач. Робота здається викладачу для перевірки.

Слідчі фабули

Фабула 1. 11.05.2012 р. до ОВС надійшла письмова заява бухгалтера магазину № 2 Самсонової М.П., що в магазині № 2 розкрадаються державні кошти шляхом вилучення грошової виручки. У розкраданні беруть участь директор магазину Сірко Є.Є., завідувач промтоварного відділу Рибаський С.Ю. та завідувач продрозвідділу Барн В.Т., а також касир Фока Н.В.

У заяві вказано, що бухгалтер Самсонова М.П. встановила вилучення 50 грн. (8 травня 2012 р.) з каси, коли порівнювала записи касового журналу з даними контрольно-касової стрічки.

Крім того, Самсонова М.П. повідомила про скарги покупців на завищення цін, а також про те, що в працівників магазину є якісь зв'язки з робітниками фабрики «Марічка», звідки привозять у магазин трикотаж та інші вироби.

Оперативні співробітники провели перевірку вказаних фактів.

У результаті перевірки були одержані такі дані:

- 1) між співробітниками магазину Сірком, Рибаським, Барн існують зв'язки. Сірко часто буває на роботі п'яним, Рибаський і Барн його спюють. Робітники магазину завжди завчасно знають про інвентаризації, які призначаються;
- 2) у селищі Долинка проживає брат Рибаського, який ніде не працює. Рибаський неодноразово привозив братові якісь пакунки;
- 3) є дані, що через магазин № 2 здійснювалася реалізація трикотажних виробів, які виробляє фабрика «Марічка». Ці вироби не проходили по документах ані на фабриці, ані в магазині. Цю продукцію

Рибацький одержував через Фішкіна Р.В., який працює на фабриці на посаді начальника цеху.

Слідчий вніс відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочав розслідування. Потім він з'ясував у робітників міліції розташування торговельних і підсобних приміщень магазину, цехів і складів фабрики «Марічка», а також розпорядок роботи, місце проживання робітників магазину.

Завдання. Скласти план розслідування.

Фабула 2. Оперативними співробітниками при перевірці пончикової від ресторану «Люкс» були виявлені зміни грошових сум, які не відповідали плановій виручці по продажу пончиків. Контрольне зважування пончиків виявило, що вага кожного з них на 8 г менша від калькуляційної ваги. При огляді апарата, який вимірює вагу пончиків, були виявлені зміни в його конструкції, що призводили до зменшення ваги пончиків.

Оперативно-розшуковим шляхом було встановлено, що завідувача і продавця пончикової живуть не за своїми фінансовими можливостями.

Завдання. Скласти план розслідування.

Фабула 3. 10 жовтня 2012 р. о 18-00 до РВВС надійшло повідомлення про квартирне пограбування. Оглядом місця події встановлено, що проникнення відбувалося шляхом пошкодження дверей. На дверях виявлені 5 вдавлених слідів від зброї типу «фомка». Обстановка у квартирі не порушена. Виявлено і вилучено більше 10 слідів пальців рук у місцях можливого контакту злодія. За словами заявника, із квартири зникла імпортна техніка, гроші в сумі 10.000 доларів США, заховані в спеціальному місці. Про інші викрадені речі заявник нічого повідомити не міг, сказавши, що це може знати його дружина, яка повернеться з відрядження через 2 дні.

Завдання: висунути версії, скласти план розслідування.

Фабула 4. 5 квітня 2012 р. о 23 год. 20 хв. Єгоров О.В. приїхав до м. Василівка, і далі йому було необхідно доїхати до м. Дніпрорудного. На привокзальному майдані він став шукати машину, водій якої погодився б його довести. Тут знаходилося всього дві автомашини: чорна «Волга», водій якої — хлопець років 25-ти, одягнений у спортивний костюм, під яким була синя майка, сказав, що чекає на свого «шефа», і «Жигулі» (ВАЗ-2101) білого кольору, водій якої погодився підвезти Єгорова О.В. Підходячи до машини, Єгоров О.В. помітив, що перші дві цифри номера відповідають моделі автомашини. Коли Єгоров О.В. сів у машину, до водія підбіг хлопець віком 25-28 років і попросив його підвезти, на що водій погодився, сказавши, що це по дорозі. Незабаром після виїзду з міста машина зупинилась, і хлопець, який сидів позаду, вийшов і відкрив дверці з боку Єгорова О.В. і, направивши на нього пістолет, запропонував вийти з машини. Водій мовчав. Єгоров О.В., вийшовши з автомашини, наніс удар зв'язкою ключів, які були в кишені його плаща, по руці з пістолетом. Після цього між ними зав'язалася бійка. Незабаром хтось позаду наніс йому удар по голові і він втратив сві-

домість. Коли Єгоров О.В. прийшов до тьми, машини не було. У ній залишилися його валізи з речами, документи і гроші.

При огляді місця події було виявлено і вилучено: сліди протектора автомашини з характерним дефектом, шматок аркуша із зошита з текстом, виконаним кульковою ручкою фіолетового відтінку: «Одержано шампунь — 23 шт., пудра — 32 шт., лак — 114 шт....», пластмасовий макет пістолета. На аркуші із зошита був виявлений відбиток пальця.

Завдання: Висунути версії. Визначити першочергові слідчі дії і пошукові заходи.

Тестові завдання

1. Яку необхідно одержати інформацію при розслідуванні злочинів проти власності?

- а) про особу; про викрадений предмет, його зовнішні ознаки;
- б) про спосіб проникнення до приміщення, де знаходилося викрадене майно, його ознаки;
- в) про прийом-спосіб заволодіння майном; про використовувані знаряддя і засоби для заволодіння майном;
- г) усі відповіді є вірними.

2. Які слідчі дії можуть здійснюватися під час розслідування злочинів проти власності?

- а) огляд; затримання; допит; впізнання; обшук; перевірка показань на місці; слідчий експеримент; експертиза;
- б) затримання та допит;
- в) огляд місця події, судова експертиза та обшук;
- г) слідчі дії не проводяться.

3. Яка серед перелічених типових ситуацій не відноситься до розслідування крадіжок на початковому етапі?

- а) є інформація про крадіжку і підозрювана особа затримана;
- б) є інформація про крадіжку, але немає відомостей про потерпілого і свідків;
- в) є інформація про крадіжку і підозрювану особу, але вона не затримана;
- г) є інформація про крадіжку, але немає відомостей про злочинця.

4. Які обставини сприяють вчиненню крадіжок?

- а) відсутність охоронної сигналізації; недостатнє освітлення в нічний час;
- б) недостатньо кваліфікований підбір матеріально відповідальних осіб і працівників охорони;
- в) розміщення торговельних підприємств і складів у приміщеннях, не пристосованих для схову товарів і матеріальних цінностей;
- г) усі відповіді є вірними.

5. Якого способу приховування крадіжок не існує?

- а) знищення слідів на місці злочину;
- б) маскуванню слідів на місці злочину;

в) фальсифікації слідів на місці злочину;

г) імітації слідів на місці злочину.

6. Які розрізняють види крадіжок залежно від місця реалізації злочинного задуму?

а) крадіжки з приміщень — крамниць, гуртожитків, будинків, квартир;

б) крадіжки особистого майна;

в) крадіжки матеріальних цінностей із цехів промислових підприємств;

г) усі відповіді є вірними.

7. Які розрізняють види крадіжок залежно від способу вчинення і приховування злочину?

а) крадіжки, поєднані з проникненням у приміщення;

б) крадіжки без проникнення;

в) крадіжки — «підсадки»;

г) усі відповіді є вірними.

8. Яку версію неможливо висунути на початковому етапі розслідування грабежів та розбійних нападів?

а) мав місце грабіж чи розбійний напад;

б) злочин вчинено підозрюваною чи іншою особою;

в) злочину не було, повідомлення неправдиве;

г) правильної відповіді немає.

9. Чи необхідно проводити огляд місця події під час розслідування грабежів і розбоїв?

а) так, невідкладно і обов'язково;

б) не обов'язково;

в) за внутрішнім переконанням слідчого;

г) за бажанням прокурора.

10. Яким чином необхідно здійснювати огляд на відкритій місцевості чи в приміщенні під час розслідування грабежів і розбоїв?

а) від центра до периферії;

б) від периферії до центра;

в) рухаючись фронтально;

г) у довільній формі.

11. Слідча дія, що являє собою складний акт комунікативної взаємодії, за якої професійна майстерність слідчого значною мірою зумовлена наявністю певних психологічних здібностей та використовується при розслідуванні крадіжок, грабежів і розбоїв, — це:

а) особистий огляд;

б) слідчий експеримент;

в) перевірка показань на місці;

г) допит.

12. Складна слідча дія, коли нова доказова інформація виникає внаслідок використання двох простих джерел: знань фахівця та інформації, відображеної в матеріальних джерелах, тобто системи «люди-речі», «фахівець-слід», — це:

а) судова експертиза;

б) обшук;

- в) слідчий експеримент;
- г) допит свідків.

13. Які слідчі ситуації можуть виникати на початковому етапі розслідування вимагання?

- а) до правоохоронних органів звертається особа, яка зазнала вимагання, але ще не передала злочинцю предмет вимагання;
- б) із заявою звертається особа, яка зазнала вимагання і передала повністю або частково предмет вимагання;
- в) потерпілий зазнав вимагання, але немає даних, що воно повториться, вимагачі потерпілому невідомі.
- г) усі відповіді є вірними.

14. Яка зі слідчих дій при розслідуванні шахрайства і вимагання проводиться першою?

- а) обшук;
- б) судова експертиза;
- в) допит потерпілого;
- г) слідчий експеримент.

15. Які ознаки належать особі потерпілого в системі криміналістичної характеристики шахрайства?

- а) демографічні відомості;
- б) дані про спосіб життя, риси характеру, схильності, зв'язки і стосунки;
- в) відомості про матеріальний стан, віросповідання, політичні переконання;
- г) відомості про віктимність.

16. Які загальні версії можуть висуватися при розслідуванні шахрайства?

- а) шахрайство мало місце;
- б) вчинено інший злочин;
- в) надійшла неправдива заява і злочинного діяння не було;
- г) усі відповіді є вірними.

17. Заволодіння майном шляхом придбання тих або інших товарів у кредит та ухилення від сплати суми, що залишилася, — це:

- а) спосіб крадіжки;
- б) спосіб шахрайства;
- в) привласнення майна;
- г) грабіж.

18. Яка зі слідчих ситуацій найчастіше виникає на початковому етапі розслідування шахрайства?

- а) встановлено конкретну особу та її причетність до вчиненого шахрайства, пред'явлене обвинувачення;
- б) зібрано недостатньо доказів, немає підозрюваного, не встановлена особа злочинця;
- в) зібрані докази свідчать про відсутність складу злочину (шахрайства) в діях підозрюваного;
- г) є дані про подію злочину, але механізм вчинення шахрайства та особа злочинця невідомі.

19. Обставини, що підлягають встановленню і доказуванню при розслідуванні крадіжок щодо викраденого майна:

- а) де воно заховане, як, через кого, де збувалося;
- б) характеристики крадіїв та їх співучасників;
- в) наявність у злочинців майна;
- г) вина осіб у вчиненні злочину.

20. Відомості про вчинення грабежу можуть міститися в:

- а) заяві потерпілого;
- б) повідомленні службових осіб про вчинення злочину;
- в) заяві очевидців;
- г) усі відповіді вірні.

21. Обставини, що підлягають встановленню і доказуванню при розслідуванні крадіжок щодо підозрюваного:

- а) де, коли, за допомогою яких засобів, яким способом вчинена крадіжка;
- б) характеристики крадіїв та їх співучасників;
- в) де заховане викрадене, як, через кого, де збувалося;
- г) що саме, на яку суму викрадено.

22. Обставини, що підлягають встановленню і доказуванню при розслідуванні крадіжок щодо факту її вчинення:

- а) характеристики крадіїв та їх співучасників;
- б) наявність у злочинців майна;
- в) сума викраденого майна;
- г) де, коли, за допомогою яких засобів, яким способом вчинена крадіжка.

23. Яка зі слідчих ситуацій не характерна для початкового етапу розслідування шахрайства?

- а) є дані про подію злочину, але механізм вчинення шахрайства і особа злочинця невідомі;
- б) є підозрюваний, зібрані докази, але їх недостатньо для встановлення причетності підозрюваного до вчиненого шахрайства, обвинувачення не пред'явлено;
- в) є інформація щодо події злочину, підозрюваний затриманий відразу після вчинення злочину;
- г) є дані про подію злочину, спосіб його вчинення, особа злочинця невідома.

24. До первинних слідчих дій при розслідуванні грабежів належать:

- а) огляд місця події;
- б) допит потерпілих і свідків-очевидців;
- в) слідчий експеримент;
- г) усі відповіді вірні.

25. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем — це:

- а) спосіб шахрайства, що полягає в посяганні на державне або приватне майно;
- б) вид крадіжки державного майна;
- в) спосіб розкрадання державного майна;
- г) вірної відповіді немає.

26. До завдань початкового етапу розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем не відносяться:

- а) встановлення місця знаходження майна і грошових коштів, що належать розкрадачам, із метою забезпечення відшкодування матеріальних збитків, завданих злочином;
- б) встановлення співучасників;
- в) встановлення місця знаходження майна і забезпечення його цілісності;
- г) встановлення часу та обстановки злочину.

27. Для розслідування крадіжок особистого майна громадян, які вчинено з квартир, будинків, дач, характерні такі типові версії щодо місць знаходження викраденого майна:

- а) сховано за місцем мешкання, роботи злодія, його знайомих, родичів;
- б) здано до комісійних крамниць, ломбардів;
- в) вивезено за межі даного населеного пункту;
- г) усі відповіді вірні.

28. Які фактичні дані встановлюються під час огляду місця події крадіжки?

- а) хто вчинив крадіжку, скільки осіб брало участь у реалізації злочинного наміру, їхні прикмети;
- б) шляхи підходу до місця крадіжки і його залишення, транспортний засіб, використаний злочинцем;
- в) чим і як давно здійснено злом, чи був зломщик достатньо досвідчений, які його фізична сила і звички, тривалість крадіжки, сліди злочинця і його дії на місці крадіжки, а також сліди, що могли залишитися на самому злочинцеві, його одязі, знаряддях злочину (частинки певної породи дерева, сліди сажі, масла, штукатурки, фарби тощо);
- г) усі відповіді вірні.

29. Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою — це:

- а) грабіж;
- б) шахрайство;
- в) привласнення;
- г) крадіжка.

Література

1. Головін С.В. Криміналістична характеристика шахрайства відносно власності особи та її використання на початковому етапі розслідування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С.В. Головін — Харків, 2008. — 20 с.
2. Дергач Л.В. Розслідування вимагань, вчинених організованими злочинними групами, у сучасних умовах: автореф. дис. на здобуття

- наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Л.В. Дергач — К., 2011. — 20 с.
3. Драчова К.В. Огляд місця події при розслідуванні розбоїв, учинених неповнолітніми / К.В. Драчова // Проблеми законності [Текст]: республіканський міжвідомчий науковий збірник. — Харків: НЮАУ, 2007. — Вип. 86. — С. 171-176.
4. Драчова К.В. Призначення експертиз при розслідуванні розбоїв, учинених групами неповнолітніх / К.В. Драчова // Проблеми законності [Текст]: республіканський міжвідомчий збірник. — Харків: НЮАУ, 2008. — Вип. 94. — С. 206-211.
5. Драчова К.В. Тактика обшуку при розслідуванні розбоїв, учинених групою неповнолітніх / К.В. Драчова // Проблеми законності [Текст]: республіканський міжвідомчий науковий збірник. — Харків: НЮАУ, 2007. — Вип. 91.— С. 150-156.
6. Ігнатенко О.О. Розслідування грабежів і розбоїв, скоєних організованою злочинною групою / О.О. Ігнатенко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : Збірник; голова ред. кол. В.С.Венедиктов. — Сімферополь, 2004. — Вип. 5. — С. 106-113.
7. Іщук І.В. Початковий етап розслідування шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І.В. Іщук — К., 2010.— 18 с.
8. Капустіна М.В. Розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті: Монографія; за ред. В.О. Коновалової / Капустіна М.В. — Х.: Право, 2008. — 192 с.
9. Макаренко Є.І. Крадіжки з квартир: мистецтво розслідування: монографія / Макаренко Є.І. — Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. — 128 с.
10. Мусієнко О.Л. Допит свідків при розслідуванні шахрайства / О.Л. Мусієнко // Проблеми законності [Текст]: республіканський міжвідомчий науковий збірник. — Харків:НЮАУ,2007. — Вип.91. — С. 156-161.
11. Мусієнко О.Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.Л. Мусієнко — Харків, 2007. — 20 с.
12. Островська О. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів при розслідуванні крадіжки / О. Островська // Підприємництво, господарство і право. — К., 2007. — № 5.— С. 154-159.
13. Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням приватного житла: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Н.В. Павлова — Харків, 2007. — 21 с.
14. Пазинич Т.А. Криміналістична характеристика шахрайств та основні положення їх розслідування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та

- криміналістика; судова експертиза» / Т.А. Пазинич — Харків, 2007.— 20 с.
15. Попова І.М. Розслідування шахрайств, пов'язаних із залученням коштів громадян на будівництво житла: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І.М. Попова — К., 2011.— 16 с.
16. Солодовников С.А. Криминальная экономика и насильственные преступления против собственности граждан: монография / Солодовников С.А.. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 319 с.
17. Терещук О.Д. Розслідування розбійних нападів, вчинених на водіїв автотранспортних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.Д. Терещук. — К., 2011.— 20 с.
18. Тищенко В.В. Визначення напрямів початкового етапу розслідування вимагань / В.В. Тищенко // Митна справа. — 2003. — № 2. — С. 38-42.
19. Щербакова Г.В. Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Г.В. Щербакова. — К., 2006.— 18 с.
20. Яковенко М.О. Розслідування нерозкритих грабежів та розбоїв минулих років: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / М.О. Яковенко. — Ірпінь, 2011. — 19 с.

Тема № 24. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття злочинів у сфері господарської діяльності.
2. Особливості розслідування контрабанди.
3. Особливості розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.
4. Особливості розслідування ухилень від сплати податків, зборів (інших обов'язкових платежів).

1. Злочини у сфері господарської діяльності — це умисні діяння, що заподіюють шкоду суспільним відносинам, які складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт та послуг.

2. Контрабанда — це переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнотоксичних, вибухових речовин, радіоактив-

них матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (ст. 201 КК України).

Криміналістична характеристика контрабанди:

– предмет злочинного посягання (це можуть бути як товари, інші цінності, які перебувають у вільному обігу, так і предмети, обіг яких обмежено або які взагалі вилучені з цивільного обігу);

– способи вчинення контрабанди:

- переміщення поза митним контролем (об'їзд, обхід митних постів);
- переміщення шляхом приховування від митного контролю (використання тайників, приховування шляхом зміни зовнішнього вигляду предмета, застосування підроблених документів тощо);

– сліди злочину (сліди підфарбовування, розпилу, розрізу, тертя та ін.);

– обстановка вчинення контрабанди (зона митного контролю);

– особа злочинця (більшість злочинів вчинюється чоловіками віком від 18 до 40 років).

Ефективність розслідування контрабанди залежить від своєчасного і тактично грамотного проведення таких слідчих дій, як огляд місця події, освідування, обшук (особистий обшук), допит підозрюваного, свідків. Може виникнути необхідність у проведенні таких експертиз, як дактилоскопічна, судово-почеркознавча, трасологічна, судово-товарознавча, судово-мистецтвознавча, судово-хімічна.

3. Криміналістична характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом:

– предмет злочинного посягання (доход одержаний внаслідок вчинення предикатного злочину);

– сліди легалізації (різноманітні документи);

– місце, час та обстановка вчинення злочину (місце — місцезнаходження суб'єкта господарювання, час — початок злочинної діяльності, обстановка — особливості функціонування суб'єкта господарювання);

– особа злочинця (більшість злочинів вчинюється чоловіками віком 27-55 років);

– спосіб вчинення злочину.

В.А. Журавель виділяє такі типології злочинних схем легалізації (відмивання) доходів кримінального походження:

1) «змішування» законно отриманих грошових коштів зі злочинними надходженнями;

2) укладання фіктивних правочинів;

3) проведення операцій із цінними паперами;

4) застосування псевдоекспортних операцій;

5) здійснення операцій із реалізації контрабандних, контрафактних або незаконно привласнених товарів;

- 6) використання механізмів псевдоінвестування;
- 7) використання приватизаційних процесів;
- 8) використання підконтрольних нерезидентських компаній;
- 9) використання штучного банківського кредиту;
- 10) використання благодійних та неприбуткових організацій.

Розслідування даного виду злочинів вимагає проведення таких слідчих дій, як обшук (за місцем роботи та проживання підозрюваних), виїмка (у відповідних установах, організаціях, підприємствах). Особливо ретельно повинні бути проведені допити підозрюваного та свідків. Досить часто виникає необхідність у призначенні судово-економічної, судово-бухгалтерської експертизи.

4. Криміналістична характеристика ухилення від сплати податків, зборів (інших обов'язкових платежів):

- предмет злочинного посягання (грошові кошти);
- способи підготовки, вчинення та приховування злочину;
- слідова картина;
- особа злочинця.

Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування ухилення від сплати податків, зборів (інших обов'язкових платежів):

1) досудове розслідування про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів почато після проведення документальних перевірок;

2) досудове розслідування про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів почато після отримання матеріалів оперативно-розшукової діяльності підрозділів податкової міліції;

3) досудове розслідування про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів почато за матеріалами про порушення податкового законодавства, які отримані в результаті спільних дій співробітників податкової міліції та податкової інспекції (співробітників Пенсійного фонду України, державної контрольно-ревізійної служби);

4) досудове розслідування про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів почато за результатами розслідування інших злочинів.

Основні слідчі дії: допит підозрюваного, свідків, обшук, виїмка. Призначаються судово-бухгалтерська та судово-економічна експертизи.

Основні терміни та поняття

Господарська діяльність, підприємництво, податковий злочин, кредитно-фінансовий злочин.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть обставини, що підлягають встановленню в ході розслідування справ про незаконне одержання кредиту.
2. Перелічіть первісні слідчі дії й оперативно-розшукові заходи, що необхідно провести по справах про незаконне одержання кредиту.
3. Укажіть обставини, що підлягають встановленню в ході розслідування фіктивного підприємництва.
4. Назвіть первинні та наступні слідчі дії й оперативно-розшукові заходи, що необхідно провести по справах про фіктивне підприємництво.
5. Які ознаки підробки купюр, виконаних на різних типах копіювальних апаратів, Ви знаєте?
6. Використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів у сфері господарської діяльності.
7. Назвіть відомі Вам способи скоєння податкових злочинів.
8. У чому полягають особливості розслідування розкрадань коштів, учинених за допомогою переведення безготівкових сум у готівку?
9. Які спеціальні знання використовуються при розслідуванні податкових і фінансових злочинів?

Тематика рефератів

1. Використання економічного аналізу при розкритті та розслідуванні злочинів.
2. Розслідування незаконно отриманого кредиту.
3. Розслідування ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Тестові завдання

- 1. Елементами криміналістичної характеристики податкових злочинів є:**
- а) дані щодо способів ухилення від сплати податків;
 - б) дані про особу потерпілого;
 - в) слідова картина злочину;
 - г) усі відповіді вірні.
- 2. Предметом такого злочинного посягання, як ухилення від сплати податків, є:**
- а) грошові кошти;
 - б) матеріальні цінності;
 - в) суспільні відносини у сфері державного регулювання оподаткування;
 - г) вірної відповіді немає.

3. Які слідчі дії необхідно провести під час розслідування податкових злочинів:

- а) обшук ;
- б) огляд документів;
- в) допит, очну ставку;
- г) усі відповіді вірні.

4. Що належить до документів синтезованого обліку, які вилучаються у ході обшуку:

- а) бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати;
- б) установчий договір, заява про відкриття рахунка;
- в) журнали, ордери, оборотні відомості;
- г) договори, що регулюють виробничо-господарські операції.

5. Вирішуючи питання про те, хто може бути допитаний у справі як свідок при розслідуванні податкових злочинів, необхідно звернутися до:

- а) документів первинного обліку та фінансової звітності;
- б) податкової декларації;
- в) розрахункових документів;
- г) фінансових показників.

6. Помилки, суперечності при аналізі документа виявляються шляхом:

- а) нормативної перевірки;
- б) формальної перевірки;
- в) арифметичної перевірки;
- г) усі відповіді вірні.

7. Що саме визначає судово-бухгалтерська експертиза:

- а) правильність оформлення бухгалтерських операцій;
- б) правильність використання бюджетних коштів;
- в) виявлення фіктивних документів і способів їх підробки;
- г) способи та канали відмивання «брудних» грошей.

8. Після якої слідчої дії проводиться аналіз документів, дослідження і порівняння даних:

- а) обшуку;
- б) допиту;
- в) слідчого огляду;
- г) очної ставки.

9. До способів ухилення від сплати податку на прибуток належить:

- а) недоплата податків;
- б) вчинення розрахунків по господарських операціях через додатково відкриті рахунки;
- в) завищення витрат, віднесених на собівартість товарів;
- г) завищення даних про ціну придбаного товару (продукції).

10. Які обставини необхідно встановити під час розслідування ухилень від сплати податків?

- а) факт ухилення від сплати податків;
- б) відомості про суб'єкта підприємницької діяльності;
- в) відомості про майно підприємства, наявність розрахункових рахунків в установах банку і рух грошових коштів;
- г) усі відповіді правильні.

11. При огляді місця події у справах про фальшивомонетництво дії слідчого мають бути спрямовані на пошук:

- а) комп'ютерної, копіювально-множильної техніки;
- б) фотоприладів, негативів, освітлювачів;
- в) літератури з цинкографії, поліграфії;
- г) усі відповіді правильні.

12. До якого способу поліграфічного друку належать такі ознаки, як «відсутність чіткого зображення, здвоєність і змазаність ліній штрихів, деформація елементів букв, блідість фарбування»:

- а) офсетного способу;
- б) фотоцинкографічного способу;
- в) фототипії;
- г) комбінованого способу.

Література

1. Анапольська А.І. Тактичні особливості допиту підозрюваного по справах про розкрадання грошових коштів, вчинених у сфері функціонування електронних розрахунків [Електронний ресурс] / А.І. Анапольська // Форум права. — 2009. — № 3. — С. 19-24. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09aaifer.pdf>
2. Бірюкова Т.П. Основи методики розслідування злочинів, пов'язаних із виготовленням і збутом підроблених грошей: навч. посіб. / Т.П. Бірюкова, В.В. Бірюков; Луган. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України. — Луганськ, 2005. — 352 с.
3. Бондар С.В. Характеристика способів приховування коштів, одержаних злочинним шляхом за межами України [Електронний ресурс] / С.В. Бондар // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — №6. — 2011. — Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknvvs/2011_6/bodnar.htm
4. Геселев О.В. Проблеми розслідування та прокурорського нагляду у кримінальних справах про злочини у сфері господарської діяльності / О.В. Геселев // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2009. — №4 (47) — С. 267-275.
5. Дмитрів Р.М. Особливості провадження окремих слідчих дій, що вчинюються у сфері господарської діяльності / Р.М. Дмитрів // Митна справа. — 2011. — № 6 (78), частина 2, книга 1. — С. 324-329.
6. Задорожний О.С. Отримання доказової інформації під час допиту свідків у справах про ухилення від сплати податків / О.С. Задорожний // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2010. — № 1 (48). — С. 247 — 254.
7. Лисенко В.В. Ухилення від сплати податків: виявлення та розслідування: [монографія] / Лисенко В.В., Задорожний О.С., Дзісяк О.П.— К.: Істина, 2008. — 216 с.

8. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ: монографія / Матусовский Г.А. — Харьков: Консум, 1999. — 480 с.
9. Мудрецька Г.В. Особливості допиту підозрюваних (обвинувачених) при розслідуванні викрадань бюджетних коштів / Г.В. Мудрецька // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 4. — С. 203 — 210.
10. Потомська Н.А. Особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні ухилень від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) / Н.А. Потомська, Н.В. Лісова // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2010. — № (49). — С. 261—265.
11. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монографія / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — Х.: Право, 2006. — 624 с.
12. Тимчишин А.М. Особливості взаємодії слідчого зі спеціалістами при розслідуванні фальшивомонетництва / А.М. Тимчишин // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.— 2011. — №1(2). — С. 336—343.
13. Чернявський С.С. Предмет злочинів у сфері господарської діяльності / С.С. Чернявський // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2009. — №4 (47). — С. 258-266.
14. Шершньова В.О. Типові слідчі ситуації і програма дій слідчого на початковому етапі розслідування податкових злочинів / В.О. Шершньова // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2009. — №21. — С. 141 — 148.
15. Щур Б.В. Обставини, що підлягають з'ясуванню, як складова частина методики розслідування контрабанди / Б.В. Щур // Митна справа. — 2010. — № 3(69). — С. 43 — 48.

Тема № 25. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття злочинів у сфері службової діяльності.
2. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності.
3. Слідчі версії і планування розслідування.
4. Особливості розслідування хабарництва.

1. Злочини у сфері службової діяльності — це умисні діяння, що посягають на суспільні відносини, які забезпечують нормальну діяльність державного і громадського апарату, а також апарату управління підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності (за Н.М. Ярмиш).

2. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності складається з таких елементів:

- слідова картина;
- особа злочинця;
- спосіб вчинення злочину;
- мотив злочину;
- обстановка вчинення злочину.

3. Планування розслідування по даній категорії кримінальних справ починається з аналізу слідчої ситуації. Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування злочинів у сфері службової діяльності є:

- 1) кримінальна справа порушена після проведення документальних перевірок;
- 2) кримінальна справа порушена за заявою громадянина;
- 3) кримінальна справа порушена за матеріалами оперативно-розшукової діяльності;
- 4) кримінальна справа порушена за результатами розслідування інших злочинів.

Основні слідчі версії:

- має місце злочин у сфері службової діяльності;
- має місце добросовісна помилка;
- має місце обмова.

4. При розслідуванні хабарництва підлягають встановленню такі обставини:

- де і коли вчинено злочин;
- чи мав місце факт давання — одержання хабара;
- що є предметом хабара (індивідуальні ознаки);
- хто є хабародавцем і хабарником;
- який спосіб передавання хабара було застосовано;
- якою є мета давання хабара;
- чи виконані в інтересах хабародавця відповідні дії;
- мало хабарництво разовий або систематичний характер;
- чи не було вимагання з боку хабарника;
- які обставини сприяли вчиненню злочину.

Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування:

- 1) відомості про хабарництво отримані від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;
- 2) є заява громадянина про вимагання хабара;
- 3) інформація про хабарництво отримана під час розслідування іншого злочину.

Першочергові слідчі дії при розслідуванні хабарництва: допит заявника; затримання при даванні (одержанні) хабара; допит підозрюваного; виїмка та огляд документів; обшук; огляд місця події; огляд предмета хабара; пред'явлення для впізнання предмета хабара.

Основні терміни та поняття

Службова особа, зловживання владою, перевищення влади, перевищення службових повноважень, хабар, корупція.

Тематика рефератів

1. Розслідування хабарництва.
2. Організаційні та підготовчі заходи при розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності.

Ситуаційні завдання

1. 30 березня 2012 р. до відділу ОВС звернувся гр. Андрющенко О.М. і заявив, що представник районної держадміністрації Іванов П.Ю. вимагає в нього грошовий хабар у розмірі 1000 грн за надання дозволу на встановлення металевого кіоска для здійснення торгівлі алкогольними і тютюновими виробами. Після того, як Андрющенко О.М. віддав необхідну суму, Іванова П.Ю. затримали на гарячому. Він показав, що діяв за вказівкою свого начальника Сафронова С.І., із яким повинен був розділити гроші. У той же день Іванов П.Ю. передав Сафронову С.І. 1000 грн. Останній узяв собі 700 грн, а інші повернув Іванову П.Ю. Було почато досудове розслідування.

Завдання: Які обставини необхідно з'ясувати слідчому на даному етапі розслідування?

2. До відділу ОВС звернувся громадянин Б., із заявою про вимагання в нього хабара працівником Запорізької міської Ради за надання дозволу на перепланування квартири, у розмірі 8000 грн.

Завдання: Назвіть загальні типові версії при розслідуванні подібного роду злочинів та назвіть, які основні слідчі дії повинні бути проведені після початку досудового розслідування.

3. До відділу ОВС звернулася особа із заявою про вимагання в неї хабара.

Завдання: Уявіть себе на місті слідчого та проаналізуйте, яку першочергову слідчу дію потрібно провести і в чому полягає її суть?

Тестові завдання

- 1. До групи злочинів у сфері службової діяльності відносяться:**
- а) такі види суспільно небезпечних діянь, що порушують функції державних органів або органів самоврядування, підприємств, установ або організацій, незалежно від форми власності та галузей діяльності службових осіб;

б) злочини, родовим об'єктом яких є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини власності як частина економічних відносин, як основа економічної системи держави;

в) злочини, родовим об'єктом яких є життя та здоров'я людини;

г) такі види суспільно небезпечних діянь, що порушують суспільні відносини, які забезпечують виробництво, розподіл, обмін та споживання товарів, робіт і послуг.

2. Що не потрібно з'ясувати для встановлення кримінального механізму службового діяння?

а) чи мало місце порушення службовою особою зумовлених його службовим становищем обов'язків;

б) чи мало місце порушення особою правил подання податкової звітності;

в) внаслідок яких дій службової особи була заподіяна істотна шкода державним або суспільним інтересам, що охороняються законом, правам і інтересам громадян, інтересам суб'єктів економічної діяльності;

г) чи мав місце причинний зв'язок між злочинним діянням службової особи і наслідками, що наступили.

3. Суб'єктом службових злочинів може бути:

а) особа, яка досягла чотирнадцятирічного віку;

б) фізична особа-підприємець;

в) службова особа;

г) народний депутат України.

4. Серед основних елементів загальної криміналістичної характеристики службових злочинів оберіть зайвий:

а) способи їх вчинення

б) способи їх приховування

в) типові матеріальні сліди

г) методи їх прогнозування.

5. Що не входить до основних способів приховування службових злочинів?

а) фальсифікація обліку і звітності, внесення змін до документів;

б) виготовлення наркотичних речовин, придбання зброї;

в) заміна або виготовлення фіктивних документів, знищення документів;

г) штатні переміщення, знищення матеріальних слідів злочину.

6. У практиці розслідування службових злочинів склалась система основних обставин, що підлягають встановленню, оберіть зайве:

а) службовий статус особи, підозрюваної у вчиненні діяння, чи є вона службовою особою або чи виконувала вона функції, пов'язані з обслуговуванням, матеріальною відповідальністю, документообігом тощо;

б) коло і зміст службових прав та обов'язків особи, яка займає цю посаду;

в) характер службової особи, її сімейний стан, освіта;

г) характер, умови та особливості роботи підприємства, установи або організації, де вчинено злочин;

7. Яке поняття є ширшим?

- а) хабарництво;
- б) корупція;
- в) підкуп;
- г) ці поняття рівнозначні.

8. Кримінальний механізм хабарництва має свої особливості, основна з яких полягає в тому, що:

- а) суб'єктна система хабарництва складається з двох обов'язкових елементів — хабародавця і хабарника (службової особи);
- б) суб'єктна система хабарництва складається з одного обов'язкового елемента — хабародавця;
- в) суб'єктна система хабарництва складається з одного обов'язкового елемента — хабарника (службової особи);
- г) усі варіанти є вірними.

9. Хабарництво розглядається як родове поняття, що охоплює два взаємозалежні склади злочину:

- а) давання хабара та корупція;
- б) одержання хабара та намір вчинити певну дію;
- в) давання хабара та підкуп службової особи;
- г) одержання хабара та давання хабара.

10. Залежно від ситуації здійснюються такі початкові слідчі дії (оберіть зайве):

- а) обшук у підозрюваних у хабарництві та хабародавця з метою виявлення предмета хабара, слідів і документів, що свідчать про це;
- б) допит підозрюваного про обставини виконання ним певних службових дій, про причини порушення встановленого порядку розгляду і вирішення питань, про обставини придбання майна, цінностей, наявності грошей, що, можливо, є предметом хабара;
- в) допит потерпілого, щодо завдання йому моральної шкоди;
- г) допити хабародавця і посередників про обставини розслідуваної справи.

11. Найбільш типовими першочерговими слідчими діями під час розслідування зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень є:

- а) огляд документів, допит свідків, допит підозрюваного, очна ставка;
- б) огляд документів, зразків продукції, допит свідків, обшук і допит підозрюваних;
- в) слідчий експеримент, ексгумація трупа, освідування;
- г) пред'явлення особи для впізнання, призначення експертизи, накладення арешту на кореспонденцію.

12. При розслідуванні службової недбалості допит підозрюваного повинен бути спрямований на:

- а) ретельну фіксацію пояснень службової особи з приводу кожного факту службової недбалості, а також в усіх обставинах із посиланнями на документи та інші джерела доказів;
- б) ретельну фіксацію пояснень службової особи з приводу кожного факту службової недбалості, із посиланнями на законодавство;

в) ретельну фіксацію пояснень службової особи з приводу кожного факту службової недбалості, а також в усіх обставинах із посиланнями на правила внутрішнього розпорядку;

г) ретельну фіксацію пояснень службової особи з приводу кожного факту службової недбалості, а також в усіх обставинах із посиланнями на показання помічників службової особи.

13. Що можна віднести до способів приховування службових злочинів?

а) штатні переміщення;

б) внесення змін до документів;

в) фальсифікація обліку та звітності;

г) усі перелічені.

14. Що не відноситься до першочергових слідчих дій при розслідуванні хабарництва?

а) допит заявника з метою одержання відомостей щодо предмета хабара;

б) затримання хабародавця (посередника) як підозрюваної особи;

в) перевірка на місці показань, отриманих при допиті;

г) пред'явлення для впізнання предмета хабара особам, які раніше бачили цей предмет.

15. Яка експертиза призначається для перевірки фінансових і господарських операцій підприємства, організації або окремих посадових осіб?

а) судово-економічна;

б) судово-технічна;

в) судово-технологічна;

г) судово-товарознавча.

Література

1. Баглай К.Г. Проблеми кримінальної відповідальності за хабарництво / К. Г. Баглай // Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку. — К., 2002. — Вип.2. — С.267-271.

2. Бантишев О.Ф. Поняття злочинів у сфері службової діяльності та їх розслідування: навч. посібник / О.Ф. Бантишев, П.Т. Дорошенко, О.О. Климчук. — Трускавець : МПНВКП фірма «Глеяда», 2006. — 142 с.

3. Бозиев Т.О. Основные направления деятельности оперативных подразделений ОВД по предупреждению, выявлению и раскрытию фактов взяточничества / Т.О. Бозиев, Н.Н. Бухаров // Российский следователь. — 2008, № 7. — С. 33-34.

4. Бондаренко Д.А. Висунення версій і планування розслідування злочинів, пов'язаних із використанням влади чи службового становища / Д.А. Бондаренко // Держава та регіони. Серія: Право. — 2005. — № 1. — С.126-130.

5. Бондаренко Д.А. Службова особа як основний суб'єкт при розслідуванні зловживань та перевищень влади чи службового становища

- / Д. А. Бондаренко // Вісник Запорізького юридичного інституту.— 2008. — № 2.— С. 176-183.
6. Борзов А.А. Криминалистическая характеристика должностных преступлений / А.А. Борзов // Юридическая мысль. Научно-практический журнал. — С.-Пб.: Изд-во юрид. ин-та (Санкт-Петербург), 2009. — № 1 (32). — С. 68-69.
7. Давиденко В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань військового майна військовими службовими особами / В. Давиденко // Вісник Національної Академії прокуратури України. — 2010. — №2. — С. 65-68.
8. Давиденко В. Обставини, що підлягають з'ясуванню, та особливості порушення кримінальних справ про хабарництво / В. Давиденко // Вісник прокуратури. — 2009. — № 9. — С.53-58.
9. Данилюк М.І. Тактичні операції при розслідуванні корупційних злочинів / М.І. Данилюк // Митна справа. — 2011. — № 3. — С.112-117.
10. Жупіна О.С. Деякі особливості початкового етапу розслідування злочинів про перевищення влади або службових повноважень, пов'язаних із застосуванням насильства / О. С. Жупіна // Запорізькі правові читання: Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 травня 2009 року) [Текст] : тези доповідей: у 2-х т. / за ред. С.М.Тимченка і Т.О.Коломоєць. — Запоріжжя, 2009. — Т. 1. — С.238-242.
11. Кірмач А. Дисциплінарна відповідальність та службове розслідування щодо державних службовців / А. Кірмач // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 1. — С. 37-41.
12. Коханюк Т. Здійснення системного тлумачення положень Особливої частини КК України на прикладі розділу «Злочини у сфері службової діяльності в юридичних особах приватного права та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» / Т. Коханюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2010. — № 51. — С. 354-363.
13. Ляш А.О. Судові експертизи у справах про хабарництво / А.О. Ляш // Криміналістичний вісник. — 2011. — № 1. — С. 49-55.
14. Мельник М.І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / Микола Іванович Мельник. — К : Парламентське видавництво, 2000. — 255 с.
15. Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підбурення) // Вісник Верховного Суду України. — 2010. — № 1. — С. 31-43.
16. Приходько О.В. Особливості порушення кримінальної справи про хабарництво, вчинене у сфері правоохоронної діяльності / О. В. Приходько // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць / ред. кол. М.П. Цимбал та ін. — Харків, 2010. — Вип. 10. — С.130-136.
17. Сабадаш В.П. Профілактичні дії слідчого при розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності / В. П. Сабадаш // Запорізькі правові читання: Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної

- конференції (15 — 16 травня 2009 року) [Текст] : тези доповідей: у 2-х т. / за ред. С.М.Тимченка і Т.О. Коломоєць. — Запоріжжя, 2009. — Т. 1. — С. 265-267.
18. Трепак В. Щодо розслідування злочинів про хабарництво, вчинених суддями / В. Трепак // Право України. — 2011. — № 1. — С. 247-254.
19. Чепелюк В. Корупція та хабарництво: проблеми співвідношення понять / В. Чепелюк // Право України. — 2004. — № 10. — С.110-114.
20. Чичиркіна С.П. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування при виявленні приховування злочинів службової діяльності / С.П. Чичиркіна // Право та управління. — 2011. — №2. — С. 387-396.
21. Чичиркіна С.П. Подолання протидії розслідуванню службового підроблення / С.П. Чичиркіна // Держава і право. — 2011. — № 54. — С. 512-518.
22. Шахназаров Э.М. Обязательные элементы криминалистической характеристики должностных преступлений / Э.М. Шахназаров // Пробелы в российском законодательстве. — М., 2010. — № 1. — С. 189-192.
23. Шахназаров Э.М. Проблема выдвижения следственных версий на первоначальном этапе расследования должностных преступлений / Э.М. Шахназаров // «Черные дыры» в Российском Законодательстве. — М.: ООО «К-Пресс», 2010. — № 1. — С. 150-152.

Тема № 26. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

1. Криміналістична характеристика злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху.
2. Обставини, що підлягають встановленню.
3. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування.
4. Слідчі дії початкового етапу розслідування.

1. Криміналістична характеристика злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху:

- спосіб вчинення злочину;
- слідова картина;
- обстановка вчинення злочину;
- особа потерпілого;
- особа злочинця.

2. При розслідуванні злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху підлягають встановленню такі обставини:

○ місце та час злочинного порушення правил безпеки дорожнього руху;

○ чи є дана подія дорожньо-транспортною;
○ які транспортні засоби брали участь у ДТП (їхній технічний стан);
○ наслідки, що настали в результаті злочинного порушення (смерть, ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, характер і розміри матеріального збитку);

○ хто постраждав, поведінка учасників події;

○ яка причина ДТП;

○ ступінь вини кожного учасника події;

○ які положення правил дорожнього руху чи експлуатації транспортних засобів були порушені винним;

○ наявність причинного зв'язку між допущеними порушеннями правил дорожнього руху чи експлуатації транспортних засобів та наслідками, що сталися;

○ які обставини сприяли вчиненню злочину.

3. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування:

1) водій, транспортний засіб та потерпілий знаходяться на місці події або є достовірні дані про них;

2) потерпілий та транспортний засіб знаходяться на місці події, інформація про водія відсутня;

3) потерпілий знаходиться на місці події, інформація про водія та транспортний засіб відсутня.

4. Слідчі дії початкового етапу розслідування: огляд місця події, огляд трупа, огляд транспортного засобу, допит потерпілого, допит свідків, допит підозрюваного (водія). Якщо водій зник із місця пригоди, то органи дізнання за дорученням слідчого здійснюють його розшук. Разом із судово-медичною по даній категорії кримінальних справ призначаються автотехнічна, трасологічна, судово-біологічна, судово-хімічна експертизи.

Основні терміни та поняття

Транспорт, дорожній рух, експлуатація транспорту, дорожньо-транспортна пригода, зіткнення, перекидання, наїзд.

Питання для самоконтролю

1. Які особливості проведення огляду місця події при розслідуванні ДТП Ви знаєте?

2. Які спеціальні знання використовуються при розслідуванні дорожно-транспортних подій?
3. Які заходи використовуються для розшуку водія, що зник з місця події, і машини?

Фабули для складання плану розслідування

Фабула 1. На трасі Москва-Сімферополь (40 км від м.Запоріжжя) було знайдено жінку в непритомному стані з пошкодженнями голови. При огляді місця події у двох метрах від потерпілої були виявлені чіткі сліди гальмування автомобіля (довжина сліду — 3 м 20 см), численні частинки фарби жовтого кольору. Одна з частинок фарби розміром 1х2 см мала чіткий обрис п'ятикутної форми. На краю дороги знайдено розсіпані вишні. Інспектором ДАІ була помічена машина «МАЗ», на бампері якої висіла корзина. На значній швидкості машина зникла в бік м. Токмак.

Завдання. Скласти план розслідування.

Фабула 2. 16 травня 2012 р. на дорозі виявлено труп гр.Стороженко В.В. При огляді місця події на блузі потерпілої знайдені плями масляної рідини. На передній частині спідниці потерпілої чітко відбився слід протектора автомобіля. За припущенням фахівця (автотехніка) сліди належать машині «ГАЗ-51». У результаті оперативно-розшукових дій встановлено, що автогосподарствами району в цей час було випущено в рейс сім машин такої марки.

Завдання. Скласти план розслідування.

Фабула 3. 13 вересня 2012 р. на трасі Москва-Сімферополь (3 км від м. Василівка) перевернувся автомобіль «ГАЗ-63», яким управляв водій Косовський Д.П. Була пошкоджена будівля, що знаходилася біля дороги, і завдані травми пасажиром. При огляді транспортного засобу було виявлено обрив гальмівної трубки заднього лівого колеса автомобіля.

Завдання. Скласти план розслідування.

Тестові завдання

1. Дорожньо-транспортна подія — це:

- а) подія, зафіксована ДАІ, якою було виявлено порушення руху і експлуатації автотранспорту, трамваїв, тролейбусів, тракторів, самохідних машин та інших механічних транспортних засобів, унаслідок якого були завдані матеріальні збитки потерпілій стороні;
- б) злочинне порушення правил безпеки руху і експлуатації автотранспорту, трамваїв, тролейбусів, тракторів, самохідних машин та інших механічних транспортних засобів, унаслідок якого завдані легкі, середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження чи наступила смерть потерпілого;

в) злочин проти руху і експлуатації автотранспорту, трамваїв, тролейбусів, тракторів, самохідних машин та інших механічних транспортних засобів, унаслідок якого наступила смерть потерпілого;

г) злочинне порушення правил безпеки руху і експлуатації автотранспорту, трамваїв, тролейбусів, тракторів, самохідних машин, рейсових літаків та інших механічних транспортних засобів, що були помічені під час зіткнення.

2. До класифікації ДТП за механізмом не входить:

а) зіткнення транспортних засобів один з одним;

б) наїзд транспортного засобу;

в) загоряння транспортного засобу;

г) перекидання транспортного засобу.

3. До злочинних дій, пов'язаних із порушенням правил експлуатації транспорту, не належить:

а) недотримання безпечної дистанції руху;

б) перевезення пасажирів у непристосованому для цього транспорті;

в) виїзд на завідомо технічно несправному транспорті;

г) випуск на лінію технічно несправного транспорту.

4. Положення транспортного засобу на місці події фіксується шляхом вимірювання відстані від:

а) переднього і заднього лівих коліс до узбіччя (тротуару) та від передньої (або задньої) осі до нерухомого орієнтира;

б) переднього і заднього правих коліс до узбіччя (тротуару) та від передньої (або задньої) осі до нерухомого орієнтира;

в) переднього бампера до узбіччя та від передньої (або задньої) осі до нерухомого орієнтира;

г) заднього бампера та від передньої (або задньої) осі до нерухомого орієнтира.

5. Залежно від механізму події дорожньо-транспортні події поділяються на:

а) зіткнення транспортних засобів один з одним (при зустрічному чи попутному рухові, бокові зіткнення);

б) наїзд транспортного засобу (на пішохода, нерухомий транспортний засіб, перешкоду, велосипедиста, гужовий транспорт);

в) падіння пасажира з транспорту;

г) усі варіанти вірні.

6. Не є об'єктом дослідження при огляді місця дорожньо-транспортної події:

а) ділянка вулиці чи дороги, де сталася аварія (з прилеглою територією);

б) труп;

в) транспортні засоби, що брали участь у дорожньо-транспортній події;

г) водій транспортного засобу.

7. Елементи дорожньої обстановки ДТП поділяються на:

а) статичні і динамічні;

б) об'єктивні і суб'єктивні;

в) передбачувані і непередбачувані;

г) загальні і спеціальні.

8. Що з'ясовується і фіксується на початку огляду дорожньої обстановки (у протоколі чи на схемі):

- а) назва вулиці (або інші топографічні дані) і спосіб регулювання руху на ній;
- б) тип дорожнього покриття;
- в) радіус повороту і профіль дороги;
- г) усі відповіді вірні.

9. Огляд транспорту починають:

- а) знизу транспорту, а потім оглядають його верхню частину;
- б) спереду транспорту і планомірно просуваються до задньої його частини;
- в) з частини, яка, судячи з обставин події, контактувала з перешкодою;
- г) із будь-якої частини транспорту.

10. При одержанні повідомлення про дорожньо-транспортну подію, що спричинила людські жертви чи тяжкі поранення, слідчий зобов'язаний:

- а) негайно виїхати на огляд місця події, за результатами якого порушити кримінальну справу;
- б) не пізніше трьох годин виїхати на огляд місця події, про що повідомити прокурора району;
- в) не пізніше шести годин виїхати на огляд місця події, про що повідомити прокурора району;
- г) не пізніше дванадцяти годин виїхати на огляд місця події, за результатами якого порушити кримінальну справу.

11. При розслідуванні злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху повинні бути доведені обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, окрім однієї, а саме:

- а) чи є дана подія дорожньо-транспортною, її вид;
- б) які транспортні засоби брали участь у події, їхній технічний стан (як до події, так і після неї);
- в) спосіб вчинення дорожньо-транспортної події;
- г) завдані збитки, що були спричинені внаслідок дорожньо-транспортної події.

12. До динамічних елементів дорожньої обстановки не належить:

- а) освітлення проїжджої частини в темний час доби, будови, споруди і зелені насадження, розміщені поруч із дорогою;
- б) інтенсивність і швидкість руху машин і пішоходів;
- в) поведінка пішоходів і водіїв транспорту;
- г) видимість;

13. До статичних елементів дорожньої обстановки не належить:

- а) планування доріг і вулиць, їхні технічні характеристики;
- б) наявність засобів автоматичного та іншого регулювання дорожнього руху;
- в) зміна сигналів регулювання руху.
- г) освітлення проїжджої частини в темний час доби, будови, споруди і зелені насадження, розміщені поруч із дорогою;

14. Яка подія підлягає обліку за правилами дорожньо-транспортних подій:

- а) за участю тракторів, інших самохідних машин і механізмів у разі виконання ними основних виробничих операцій, для яких вони призначені (оранка, прокладання траншей, скирдування, збирання врожаю, лісосагогівля, встановлення щогл, опор тощо);
- б) що виникла внаслідок стихійного лиха;
- в) що сталася через порушення водієм техніки безпеки і правил експлуатації транспортних засобів за відсутності водія за кермом (запуск двигуна за допомогою пускового держака та ін.);
- г) пожежа на рухомих транспортних засобах, виникнення якої пов'язане з їх технічною несправністю.

15. У яких документах фіксується дорожньо-транспортна подія?

- а) у протоколі;
- б) на схемі;
- в) у протоколі та на схемі;
- г) у рапорті.

16. Для дослідження виявлених на місці події або на транспортному засобі слідів крові призначається:

- а) судово-медична експертиза;
- б) судово-біологічна експертиза;
- в) судово-трасологічна експертиза;
- г) судово-хімічна експертиза.

17. Для встановлення механізму утворення ушкоджень у потепілого призначається:

- а) судово-медична експертиза;
- б) судово-біологічна експертиза;
- в) судово-трасологічна експертиза;
- г) судово-хімічна експертиза.

Література

1. Альошин Д.П. Кримінально-правова характеристика способів незаконного заволодіння транспортним засобом / Д.П. Альошин // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).— 2010. — № 22. — С. 120-127.
2. Евтюков С.А. Экспертиза дорожно-транспортных происшествий: справочник / С.А. Евтюков, Я.В. Васильев. — СПб.: Издательство ДНК, 2006. — 536 с.
3. Климчук М.П. Розслідування злочинів про порушення правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів (криміналістичні та процесуальні аспекти): монографія / Климчук М.П. — Львів: ЛьвДУВС видавництво «Край», 2008. —216 с.
4. Луцюк П.П. Допит учасників дорожньо-транспортної пригоди / П.П. Луцюк // Вісник Запорізького національного університету. — 2006. — № 3. — С. 172-176.
5. Луцюк П.П. Криміналістична характеристика порушень правил безпеки і експлуатації транспорту особами, які керують транспорт-

- ними засобами (ст. 286 КК України) / П.П. Луцюк // Адвокат. — 2005. — № 11. — С.15-18.
6. Мельничок В. Судово-психологічна експертиза учасників подій, пов'язаних із використанням транспортних засобів / В. Мельничок // Право України. — 2009. — №1. — С. 93-97.
7. Методичні рекомендації по огляду місця ДТП / За заг. ред. канд. юрид. наук О.Л. Міленіна і канд. юрид. наук, проф. Мисливого В.А. — К.: МВС України, ГУ ДАІ, НДЦ БДР. — 2002. — 62 с.
8. Мисливий В.А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: монографія / Мисливий В.А. — Дніпропетровськ: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2004. — 105 с.
9. Мисливий В.А. Механізм злочинів проти безпеки дорожнього руху // Науковий вісник Дніпропетр. юрид. ін-ту МВС України / В.А. Мисливий // Наука і освіта, 2000. — № 3. — С.280-286.
10. Ольховенко С.І. Наукові основи формування методики розслідування залишення в небезпеці потерпілого внаслідок дорожньо-транспортної пригоди / С.І. Ольховенко // Право і суспільство. — 2010. — №6. — С. 264-268.
11. Палій М.В. Видові об'єкти як підстава класифікації злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту / М.В. Палій, Н.О. Тимошенко, Є.С. Назимко / Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2010. — №1. — С. 162-166.
12. Собакарь А.О. Пріоритетні шляхи підвищення рівня безпеки дорожнього руху у світлі стратегії національної безпеки України / А.О. Собакарь // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2011. — №1 — С. 106-113.
13. Ховпун О.С. Допит свідків у справах про ДТП / О.С. Ховпун // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — № 1 (17). — С. 87 — 91.
14. Шабадей А.М. Дорожньо-транспортні пригоди. Особливості розслідування / Шабадей А.М., Шевцов С.О., Дубонос К.В. — Х.: Факт, 2003. — 120 с.

Тема № 27. РОЗСЛІДУВАННЯ ПІДПАЛІВ І ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ ПРОТИПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

1. Криміналістична характеристика підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки.
 2. Обставини, що підлягають встановленню.
 3. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки.
 4. Слідчі дії початкового етапу розслідування.
1. Криміналістична характеристика даного виду злочинів включає:
 - способи підготовки, вчинення та приховування злочину;
 - слідову картину;

- інформацію щодо особи потерпілого;
 - інформацію щодо особи злочинця.
2. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки:
- місце та час злочину;
 - характер об'єкта, де сталася пожежа;
 - які вимоги пожежної безпеки порушено;
 - яке майно знищено чи пошкоджено;
 - які наслідки настали;
 - чи не було вчинено якого-небудь іншого злочину;
 - які обставини сприяли вчиненню злочину.
3. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки:
- 1) встановлено, що пожежа виникла внаслідок підпалу чи порушення правил протипожежної безпеки певною особою;
 - 2) встановлені наслідки пожежі, але не встановлені обставини виникнення пожежі, її осередок, безпосередня причина, причетні особи.
4. Слідчі дії початкового етапу розслідування: огляд місця події, освідування, допити свідків та потерпілих, допит підозрюваних, обшук. Призначаються судово-медична, пожежно-технічна та криміналістичні експертизи.

Основні терміни та поняття

Підпал, правила протипожежної безпеки, вибух.

Питання для самоконтролю

1. Дайте криміналістичну характеристику підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки.
2. Визначте обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки.
3. Назвіть типові слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні підпалів і злочинних порушень правил протипожежної безпеки.

Тестові завдання

1. При огляді трупів на місці пожежі особливу увагу рекомендується звертати на:
 - а) позу трупа;

- б) вік трупа;
- в) стан трупа;
- г) одяг трупа.

2. Для обгорілого трупа характерна поза:

- а) атлета;
- б) боксера;
- в) плавця;
- г) рятувальника.

3. Виберіть визначення підпалу, яке, на Вашу думку, відповідає оцінці підпалу як ознаки складу злочину:

- а) підпал — це навмисне спричинення пожежі;
- б) підпал — це запалення вогню;
- в) підпал — це неконтрольоване горіння, яким заподіяно матеріальні збитки;
- г) підпал — це діяння, яке скоюється зі злочинною метою.

4. Найбільш типовими слідами, пов'язаними із вчиненням підпалів, є:

- а) сліди злочинця;
- б) сліди трупа;
- в) сліди дії полум'я;
- г) сліди попелу.

5. Огляд місця події у справах про пожежі повинен проводитися негайно. Для цього запрошуються фахівці :

- а) інженер;
- б) електрик;
- в) інженер-електрик;
- г) інженер-електрик, інженер-будівельник.

6. Під час огляду місця події особлива увага приділяється вивченню:

- а) обстановки і слідів;
- б) пояснень свідків;
- в) пояснень потерпілих;
- г) пояснень спеціаліста.

7. При огляді місця події слідчий передусім встановлює:

- а) температуру горіння;
- б) обсяг знищеного майна;
- в) кількість потерпілих;
- г) усі варіанти вірні.

8. Якщо внаслідок пожежі є жертви, необхідно встановити:

- а) хто міг бачити місце пожежі;
- б) позу трупа в момент виявлення;
- в) мотиви скоєння злочину;
- г) усі відповіді вірні.

9. Причини пожежі встановлюють за:

- а) слідами;
- б) речовими доказами;
- в) температурою вогнища;
- г) усі варіанти вірні.

10. Протягом якого терміну особа вважається загиблою від травм унаслідок пожежі:

- а) протягом доби;
- б) протягом 3 діб;
- в) протягом 10 діб;
- г) протягом місяця.

11. Яка періодичність розгляду на оперативних нарадах у керівника місцевого органу ДПН стану роботи з попередження, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із пожежами?

- а) щотижня;
- б) щомісяця;
- в) щодаки;
- г) щокварталу.

12. Огляд місця події при розслідуванні злочинів, що пов'язані з пожежами, проводиться:

- а) через три дні;
- б) через тиждень;
- в) негайно;
- г) через два дні.

13. Час виникнення пожежі визначають:

- а) за кількістю постраждалих;
- б) за ступенем обгоряння окремих предметів;
- в) за характером руйнувань;
- г) за характером руйнувань, ступенем обгоряння окремих предметів.

14. Причини пожежі встановлюють за слідами, якими є:

- а) предмети, облиті пальною рідиною, обвуглені сірники;
- б) залишки свічок, бікфордових шнурів;
- в) трупи;
- г) температура вогнища.

15. При розслідуванні злочинів про пожежі призначається :

- а) судова експертиза;
- б) технічна експертиза;
- в) пожежно-технічна експертиза;
- г) пожежна експертиза.

16. При розслідуванні злочинів про пожежі, якщо знайдено труп, призначається:

- а) судова експертиза;
- б) судова-медична експертиза;
- в) хімічна експертиза;
- г) біологічна експертиза.

17. Недотримання вимог пожежної безпеки; підпал ; самозаймання речовин чи матеріалів унаслідок неправильного їх зберігання; стихійні явища — це:

- а) причини пожежі;
- б) типові версії про причини пожежі;
- в) версії пожежі;
- г) обставини пожежі.

18. Назвіть типові експертизи, які призначаються при розслідуванні злочинів, що пов'язані з пожежами:

- а) судово-медична, судово-гемологічна, трасологічна;
- б) судово-товарознавча, ветеринарна, технологічна;
- в) пожежно-технічна, судово-медична, судово-хімічна;
- г) пожежно-технічна, ґрунтознавча, судово-біологічна.

19. Розслідування злочинів, пов'язаних із підпалом, іншими злочинами, пов'язаними з виникненням пожеж, наслідком яких були людські жертви або значні матеріальні збитки, проводиться:

- а) слідчими органів внутрішніх справ;
- б) слідчими органів державного бюро розслідування;
- в) слідчими органів безпеки;
- г) слідчими органів МНС.

20. Необхідно зафіксувати позу трупа, визначити ступінь обго-рнання, наявність кіптяви в дихальних шляхах, слідів боротьби:

- а) при огляді місця події;
- б) при допиті свідків;
- в) при огляді трупа;
- г) при призначенні експертизи.

Литература

1. Бузинарський М.Ю. Дослідження елементів криміналістичної характеристики умисного знищення або пошкодження майна, вчинених шляхом підпалу організованими злочинними групами / М.Ю. Бузинарський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2009. — № 21. — С.42-49.
2. Бузинарський М.Ю. Способи вчинення умисного знищення майна шляхом підпалу з метою приховування інших злочинів / М.Ю. Бузинарський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 3. — С.1-10.
3. Керівництво з розслідування злочинів: наук.-практ. посібник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — Х.: Одиссей, 2009. — 960 с.
4. Когутич І.І. Криміналістика: особливості методики розслідування окремих видів злочинів: Тексти лекцій / Когутич І.І. — Л.: Тріада плюс, 2006. — 456 с.
5. Колесніков В.В. Способи вчинення злочинів, пов'язаних з пожежами, як елемент криміналістичної характеристики / В.В. Колесніков // Форум права. — 2007. — № 1. — С. 104-108.
6. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х.: Право, 2011. — 464 с.
7. Попов В.М. Організація проведення експертиз при розслідуванні справ про злочинні порушення правил пожежної безпеки і підпали /

- В.М. Попов, О.О. Островерх // Проблемы пожарной безопасности. — 2008. — Вып. 24. — С.125-129.
8. Рошин А.И. Книга криминалиста: практ. пособие / Рошин А.И., Биленчук П.Д., Омельченко Г.Е. — К.: Україна, 1995. — 413 с.
9. Руководство по расследованию преступлений. Научно-практическое пособие / [Аверьянова Т.В., Баев О.Я., Григорьев В.Н., Гриненко А.В. и др.]; отв. ред.: Гриненко А.В. — [2-е изд., пересмотр. и доп.]. — М.: Норма, 2008. — 768 с.

Тема № 28. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

1. Криміналістична характеристика злочинів проти довкілля.
2. Обставини, що підлягають встановленню.
3. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів проти довкілля.
4. Слідчі дії початкового етапу розслідування.

1. Криміналістична характеристика даного виду злочинів включає:
 - предмет посягання;
 - способи підготовки, вчинення та приховування злочину
 - слідову картину;
 - дані щодо особи потерпілого;
 - дані щодо особи злочинця.
2. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні злочинів проти довкілля :
 - де і коли вчинено злочин;
 - який об'єкт піддався пошкодженню або знищенню;
 - який механізм пошкодження або знищення;
 - які норми екологічного законодавства порушені;
 - які наслідки настали (матеріальна шкода);
 - які обставини сприяли вчиненню злочину.
3. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів проти довкілля:
 - інформація про порушення екологічних норм отримана від органів, що здійснюють екологічний контроль, винна особа встановлена;
 - інформація про порушення екологічних норм отримана від окремих громадян, винна особа не встановлена;
 - інформація про порушення екологічних норм отримана під час розслідування інших злочинів, винна особа не встановлена.

4. Першочерговими слідчими діями при розслідуванні злочинів проти довкілля є огляд місця події, допит свідків, допит підозрюваного, обшук, виймка. Окрім судово-екологічної, по даній категорії кримінальних справ можуть призначатися ґрунтознавча, судово-гемологічна, будівельно-технічна, судово-іхтіологічна, хімічна, ветеринарна та інші експертизи.

Основні терміни та поняття

Екологія, довкілля, екологічна експертиза, земля, надра, атмосферне повітря, незаконне видобування корисних копалин, забруднення землі, псування землі.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає роль спеціальних знань при розслідуванні екологічних злочинів?
2. Які форми взаємодії слідчого з фахівцями при розслідуванні екологічних злочинів?
3. Назвіть особливості провадження первісних слідчих дій, якщо об'єктом злочину є водойми. Повітря. Флора й фауна.
4. Які судові експертизи призначаються при розслідуванні екологічних злочинів? Дайте коротку характеристику кожної з них.

Тестові завдання

1. Довкілля — це:

- а) сукупність природних умов, у яких проходить діяльність людського суспільства; рослинний світ; живі організми; об'єкти, створені самою людиною;
- б) позначення однієї з біологічних дисциплін, яка вивчає взаємовідносини організму з оточуючим середовищем;
- в) місця та об'єкти поза населеними пунктами (поля, ліси, гори, ріки, дикі тварини і птахи тощо);
- г) відносини, що забезпечують охорону життя та здоров'я людини.

2. Якими нормативно-правовими актами регулюється забезпечення екологічної безпеки?

- а) ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»;
 - б) ЗУ «Про охорону атмосферного повітря»;
 - в) ЗУ «Про тваринний світ»;
 - г) ЗУ «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»
- д) усі відповіді вірні.

3. На чому будується криміналістична характеристика екологічних злочинів?

- а) на фактах про вчинення вказаних злочинів, які відображаються в розпорядженнях (письмових та усних) про зміну роботи очисних установок, про доручення обслуговування механізмів некомпетентним працівникам тощо, виявлення і аналіз яких дають можливість встановити безпосередні причини порушення екологічних норм;
- б) на використанні окремих методик розслідування екологічних злочинів;
- в) на визначенні складу екологічних правопорушень та злочинів, порядку притягнення винних до адміністративної та кримінальної відповідальності;
- г) на криміналістично значущій інформації.

4. Екологічними злочинами називають:

- а) одну з біологічних дисциплін, яка вивчає взаємовідносини організму з оточуючим середовищем;
- б) злочини, безпосереднім об'єктом яких є відносини у сфері охорони водних ресурсів, атмосферного повітря;
- в) діяння, які полягають у внесенні в ґрунт речовин у вигляді різних відходів (отрутохімікатів, хімічних, радіоактивних речовин тощо);
- г) екологічну класифікацію, що базується на широкій системі екологічного законодавства.

5. Екологічна експертиза — це:

- а) знищення (пошкодження) об'єктів природи;
- б) порушення правил, спрямованих на попередження шкоди довкіллю ;
- в) експертні дослідження засобів, технологій і продуктів виробничої діяльності з метою визначення їх впливу на оточуюче середовище;
- г) огляд і вивчення матеріальних об'єктів, у яких зафіксовані відомості про будь-які факти, що дають змогу встановити їх за певною класифікацією.

6. Які документи при розслідуванні екологічних злочинів підлягають вилученню?

- а) документація на проектування захисних споруд (очисних, фільтруючих, відстійних) ;
- б) установчі документи;
- в) журнали (книжки) обліку виробничих викидів;
- г) книга спеціальної небезпеки.

7. До вихідної слідчої ситуації при розслідуванні екологічних злочинів відноситься :

- а) надходження до правоохоронних органів інформації про порушення правил охорони навколишнього середовища;
- б) викиди токсичних або інших шкідливих речовин в атмосферу з перевищенням допустимих концентрацій;
- в) диспетчерський район або його частина, що являє собою коридор у повітряному просторі, обмежений за висотою та шириною;
- г) встановлення гранично допустимих нормативів шкідливого антропогенного впливу на навколишнє середовище.

8. До компетенції експертів у галузі екології належить:

- а) визначення безпосереднього об'єкта злочинів проти довкілля;
- б) визначення родового об'єкта злочинів проти довкілля;
- в) визначення суб'єктивної сторони злочинів проти довкілля;
- г) визначення критичного рівня забруднення (КРЗ) навколишнього середовища для даної місцевості, перевищення якого становить небезпеку для здоров'я населення і стану якості середовища.

9. Які дані криміналістичного аналізу використовують під час розслідування екологічних злочинів?

- а) виробничі недоліки в забезпеченні технологічної дисципліни, проєктування, будівництва та експлуатації очисних споруд, використання контрольних приладів та ін.;
- б) місце та об'єкт поза населеними пунктами (поля, ліси, гори, ріки, дикі тварини і птахи тощо);
- в) екологічні відносини;
- г) усі відповіді вірні.

10. Для розробки та використання окремих методик розслідування екологічних злочинів необхідно враховувати класифікацію та систему:

- а) судових експертів;
- б) норм КК України;
- в) адміністративних екологічних деліктів, що передбачені відповідними нормами КпАП;
- г) усе вищезазначене.

11. Для забезпечення повноти розслідування екологічних злочинів необхідним є:

- а) знання стандартів якості оптимальних умов існування людини;
- б) знання стандартів господарських товариств;
- в) знання стандартів якості навколишнього природного середовища;
- г) усе вищезазначене.

12. При розслідуванні екологічних злочинів велике значення має:

- а) вивчення фотографій огляду місцевості;
- б) вивчення документів щодо охорони навколишнього середовища;
- в) вивчення показань свідків;
- г) усе вищезазначене.

13. Специфічним для огляду місця події при розслідуванні злочинів проти довкілля є:

- а) проведення відбору проб (за допомогою спеціаліста) в тому чи іншому середовищі (воді, ґрунті, повітрі) залежно від об'єкта забруднення;
- б) те, що огляд проводить не слідчий, а спеціальний працівник у сфері охорони довкілля;
- в) те, що огляд проводить судовий експерт;
- г) вивчення фотографій огляду місцевості.

14. Завданнями огляду під час розслідування злочинів проти довкілля є:

- а) вивчення і фіксація загальної обстановки та особливостей місця забруднення, відшукування джерела забруднення;

- б) визначення ступеня забрудненості території;
- в) фіксація і вилучення слідів забруднення, тварин і риби, що загинули, зіпсованої сільськогосподарської продукції, документів, біологічних об'єктів;
- г) усі відповіді вірні.

15. До документації, яку слід вивчити при розслідуванні злочинів проти довкілля, належать:

- а) книги обліку рідких промислових відходів;
- б) документи про приймання рідких промислових відходів на смітник;
- в) проектна документація, акти приймання та інші документи на очисні, фільтруючі споруди;
- г) усі відповіді вірні.

16. У ході допиту підозрюваного у вчиненні екологічного злочину необхідно з'ясувати:

- а) обставини, що призвели до порушення правил охорони навколишнього середовища;
- б) мотиви, за якими допущено забруднення вод чи атмосферного повітря;
- в) форми екологічного контролю і те, як він здійснювався;
- г) усі відповіді вірні.

17. Об'єктами дослідження екологічної експертизи є:

- а) проби атмосферного повітря;
- б) проби води;
- в) технічні документи;
- г) усі відповіді вірні.

18. Гідрометеорологічна експертиза встановлює:

- а) чи могли конкретні відходи виробництва розсіятися на певну відстань від джерела забруднення в даній гідрометеорологічній ситуації;
- б) якою є площа забруднення;
- в) напрям і відстань розсіювання забруднених речовин при певних гідрометеорологічних умовах;
- г) усі відповіді вірні.

19. Судово-технологічна експертиза призначається для:

- а) виявлення того, коли настала смерть тварини; яка причина захворювання; чи є причиною її загибелі отруєння;
- б) виявлення на діючому промисловому підприємстві порушень технологічного процесу, які можуть викликати забруднення повітря і водойм;
- в) виявлення, чи могли конкретні відходи виробництва розсіятися на певну відстань від джерела забруднення;
- г) усі відповіді вірні.

Литература

1. Бордюгов Л.Г. Судово-екологічна експертиза як важлива ланка у боротьбі з екологічними правопорушеннями / Л.Г.Бордюгов // Форум права. — 2008. — № 3. — С. 59-64

2. Васильченко Л.В. Екологічна злочинність в Україні / Л.В. Васильченко // *Безпека життєдіяльності*. — К., 2005. — № 5(29). — С. 24-26.
3. Дякін Я.О. Типові версії у справах про злочини в сфері земельних відносин / Я.О. Дякін // *Форум права*. — 2011. — № 4. — С. 240-246.
4. Керівництво з розслідування злочинів : наук.-практ. посібник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — Х.: Одиссей, 2009. — 960 с.
5. Книженко С.О. Деякі питання тактики допиту свідків при розслідуванні екологічних злочинів / С.О. Книженко // *Форум права*. — 2009. — № 2. — С. 192-195.
6. Книженко С.О. Особливості огляду місця події при розслідуванні незаконного видобування корисних копалин / С.О. Книженко // *Форум права*. — 2010. — № 3. — С. 186-190
7. Книженко С.О. Використання спеціальних знань в розслідуванні екологічних злочинів / С.О. Книженко // *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Право*. — Харків, 2006. — № 735. — Вип. 1. — С. 75-80.
8. Книженко С.О. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування екологічних злочинів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С.О. Книженко. — Харків, 2006 — 20 с.
9. Когутич І.І. Криміналістика: особливості методики розслідування окремих видів злочинів: Тексти лекцій / Когутич І.І. — Л.: Тріада плюс, 2006. — 456 с.
10. Корнякова Т. Навколишнє природне середовище як об'єкт кримінально-правової охорони у системі запобігання екологічним злочинам / Т. Корнякова // *Вісник Академії правових наук України* — 2010 — № 2. — С. 169-177.
11. Корнякова Т. Щодо окремих елементів системи запобігання правопорушенню та злочинам в екологічній сфері / Т. Корнякова // *Право України*. — 2010, — № 11. — С. 178-187.
12. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х. : Право, 2011. — 464 с.
13. Макаренко О. Латентність екологічних злочинів як загроза інституту екологічної відповідальності за порушення законодавства про використання надр / О. Макаренко // *Юридический вестник*. — Одеса, 2009. — № 2. — С. 31-35.
14. Одерій О.В. Особливості тактики огляду місця події під час розслідування злочинів проти довкілля / О.В. Одерій // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. — 2011. — №4. — С. 133-138.
15. Одерій О.В. Поняття екологічного злочину: (комплексно-криміналістичний аспект) / О.В. Одерій // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. — 2011. — №1. — С. 155-162.
16. Перебитюк М.В. Кримінальна характеристика екологічних злочинів / М.В. Перебитюк, А.О. Паламарчук / *Часопис Київського уні-*

- верситету права: Український науково-теоретичний часопис. — 2010. — № 2. — С. 282-286.
17. Поліщук Г.С. Запобіжний вплив правозастосовної практики у сфері охорони довкілля / Г.С. Поліщук // Юридичний вісник Причорномор'я. — 2011. — № 1(1). — С. 169 — 179.
18. Ринкова О. Використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів проти довкілля / О. Ринкова // Підприємництво, господарство і право. — 2011. — № 4. — С. 22-25.
19. Ринкова О.В. Необхідність комплексного підходу до використання спеціальних знань та проведення судово-експертних досліджень під час розслідування екологічних злочинів / О.В. Ринкова // Криміналістичний вісник. — 2010. — № 2 (14). — С.81-87.
20. Руководство по расследованию преступлений. Научно-практическое пособие / [Аверьянова Т.В., Баев О.Я., Григорьев В.Н., Гриненко А.В. и др.]; отв. ред.: Гриненко А.В. — [2-е изд., пересмотр. и доп.]. — М.: Норма, 2008. — 768 с.
21. Стасюк Л.Л. Організація та проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря / Л.Л. Стасюк // Форум права. — 2011. — № 4. — С.711-715.
22. Толочко Я.М. Правові основи прокурорського нагляду за дотриманням законів при розслідуванні злочинів проти довкілля / Я.М. Толочко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. — Серия «Юридические науки». — 2008. — Том 21 (60). — № 1. — С. 239-246.
23. Туровець Ю.М. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти довкілля / Ю.М. Туровець // Форум права. — 2011. — № 3. — С. 808 — 812.
24. Харь І.О. Засоби вчинення злочину, передбаченого ст. 241 КК України, та певні положення, які стосуються вдосконалення цієї норми / І.О. Харь // Держава та регіони. Серія: Право., 2011. — № 4. — С. 143-148.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Авторознавча експертиза — це різновид криміналістичної експертизи, під час якої досліджується текст документів (рукописних, друкарських, поліграфічних та ін.) для встановлення його автора.

Адгезія — це прилипання, зчеплення поверхонь різних тіл.

Алфавітно-дактилоскопічний облік — різновид криміналістичного обліку, що здійснюється за допомогою двох взаємопов'язаних картотек: алфавітної та дактилоскопічної картотеки десятипальцевої системи реєстрації.

Ббивство — умисне або з необережності протиправне заподіяння смерті іншій людині.

Виправлення — спосіб змінення початкового змісту документа шляхом переробки одних письмових знаків іншими.

Виробленість почерку — загальна ознака почерку, яка відображає здатність того, хто пише, користуватися сучасною системою скоропису; визначається темпом письма і координацією рухів при виконанні письмових знаків і з'єднань їх.

Відбиток печатки (штампа) — це перенесення відповідної штемпельної фарби на поверхню паперу або видавлювання на її поверхні відповідного рельєфу.

Відеозйомка — це фіксування всіх дій підозрюваного (чи свідка) в динаміці, послідовності цих дій під час розслідування злочинів.

Вогнепальна зброя — це зброя, в якій снаряд (куля, шрот тощо) приводиться в рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду (пороху або іншої пальної суміші).

Встановлення групової належності — це окрема криміналістична теорія, практична реалізація якої в судово-слідчій практиці дає змогу встановлювати схожість об'єктів і на цій основі зараховувати їх до певного класу, виду, роду чи групи.

Встановлення психологічного контакту — процес встановлення найсприятливішої «атмосфери» спілкування під час допиту. Досягається використанням комплексу тактичних прийомів.

Вузлова зйомка — це зйомка частин (вузлів) об'єкта. Вузол — це частина місця події, де виявлені сліди злочину. При такій зйомці великим планом фотографуються певні ділянки місця події, що мають важливе значення, та об'єкти, з якими були пов'язані дії злочинця.

Гальваностегія — нанесення на поверхню предмета частинок металу, металічних плівок методом електролітичного осадження. Якщо предмет зі слідом занурити в електролітичну ванну, уся його поверхня покриється металом, а папілярні лінії як незмочувані залишаться чистими.

Дактилоскопична формула — це формула 10-пальнової системи реєстрації, що записується в правому верхньому куті лицьового боку дактилокарти; має вигляд двох простих дробів: перший іменується основною частиною формули, другий — додатковою.

Дактилоскопичний облік — це облік, що здійснюється за допомогою дактилоскопичних карт, які містять пальцеві відбитки кожної руки певної особи.

Дактилоскопіювання — отримання пальцевих відбитків живих осіб і трупів.

Дактилоскопія — розділ криміналістики, який займається дослідженням конфігурації папілярних ліній на пучках пальців рук із метою встановлення ідентичності.

Детальна зйомка — це зйомка окремих слідів, предметів, деталей обстановки місця події. Її завжди проводять масштабним способом: великим планом із масштабною лінійкою. Детальній зйомці підлягають насамперед предмети і сліди, які не можуть бути вилучені з місця події, швидко змінюють свої властивості або мають небезпеку їх ушкодження. При виборі ракурсу зйомки виходять із завдань — виявлення найважливіших, типових особливостей, що стосуються форми, розмірів взаємного розташування частин, структури, а також розкриття криміналістичного значення предмета чи сліду.

Документ — це матеріальний об'єкт, у якому зафіксовані відомості про які-небудь факти, що відбулися, чи які можна передбачити.

Дописка — спосіб змінення початкового змісту документа шляхом внесення до рукописного тексту нових слів, фраз або окремих письмових знаків.

Допит — слідча, судова дія, яка полягає в отриманні слідчим (суддею, судом) безпосередньо від допитуваної особи у встановленій кримінально-процесуальним законом формі показань про відомі їй обставини, інші дані, що мають значення для справи, яка розслідується.

Доріжка слідів ніг — це група слідів ніг людини, яка складається з кількох (три і більше) послідовно розташованих відбитків босих ніг або взуття.

Дорожньо-транспортна подія (ДТП) — подія, що виникла внаслідок злочинного порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому легкі, середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження чи настала смерть потерпілого.

Експеримент — форма пізнання об'єктивної дійсності, один з основних методів наукового дослідження, у якому вивчення явищ відбувається в доцільно вибраних або штучно створених умовах, що забезпечують появу тих

процесів, спостереження яких необхідне для встановлення закономірних зв'язків між явищами.

Заміна частин документа — один із способів часткової підробки, який полягає в заміні окремих аркушів документа, вклеюванні деяких частин документа або переклеюванні фотокартки.

Замовне вбивство — навмисне вбивство, вчинене особою за дорученням і на користь третьої особи.

Засоби криміналістичної тактики — це власне знаряддя праці, за допомогою яких слідчий вирішує тактичні завдання розслідування злочинів. Це — засоби його процесуальної, непроцесуальної та організаційної діяльності. Оскільки розслідування є процесуальною діяльністю, закон визначає засоби, якими користується слідчий, коли збирає, закріплює, досліджує інформацію.

Зв'язність почерку — це безперервне виконання певної кількості письмових знаків та їх частин у межах одного слова.

Згвалтування — вчинення статевого акту без добровільної згоди одного з партнерів.

Знаряддя злону — це будь-який твердий предмет (металевий прут, лом, труба, сокира тощо), який може бути використаний для подолання перешкод.

Інформаційно-довідкові обліки — це обліки, які комплектуються об'єктами та даними, які безпосередньо не пов'язані з подією злочину і отримані в результаті накопичення відомостей інформаційного характеру.

Криміналістична ідентифікація — це дослідницький процес, який має на меті вирішити питання щодо тотожності роздільно існуючих об'єктів для наступного встановлення одиничного матеріального об'єкта та його зв'язку з розслідуваною подією.

Криміналістична тактика — це розділ криміналістики, який є системою положень і практичних рекомендацій з організації та планування розслідування й визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які здійснюють розслідування з урахуванням їх відносин та взаємодії з іншими учасниками розслідування на основі норм і принципів кримінального процесу.

Криміналістична характеристика вбивств — система взаємопов'язаних узагальнених даних про найбільш типові ознаки, що виявляються в способі і механізмі вбивства, обстановці його вчинення, особі вбивці, відомості про які важливі для практичного вирішення завдань розслідування.

Криміналістична характеристика злочинів — це типова інформаційна система, яка містить дані про ключові елементи механізму злочинної поведінки і слугує основою для планування розслідування і висування слідчих версій.

Криміналістичне дослідження письма (судове почеркознавство) — це галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності письма, процес його

дослідження, можливість ідентифікації людини за почерком та вирішує інші завдання почеркознавчої експертизи.

Криміналістичний облік — це система реєстрації, систематизації та зосередження об'єктів або відомостей про них за їхніми ідентифікаційними ознаками з метою використання облікових даних для розкриття та попередження злочинів, яка ґрунтується на наукових даних і узагальненнях практики боротьби зі злочинністю.

Кримінальна реєстрація — це цілеспрямований систематичний облік певних об'єктів для наступного використання реєстраційних даних при розслідуванні злочинів, розшуку злочинців і речових доказів, з'ясуванні різноманітних обставин, що супроводжують злочин.

Ложе трупа — ділянка поверхні підлоги або землі під трупом.

Механізм ДТП — це складна система взаємодії (механічних, фізичних, хімічних і біологічних) транспортних засобів і людей у матеріальному середовищі.

Місцеві обліки — це обліки, які ведуться у відділах, відділеннях, групах НДЕКЦ, які обслуговують міськрайлінооргани, і комплектуються об'єктами, які вилучені під час оглядів місця події у справах про злочини, що вчинені на території обслуговування органу внутрішніх справ або надіслані для постійної перевірки з інших органів.

Насильство — застосування сили або різного роду погроз по відношенню до певних соціальних суб'єктів чи до їх власності з метою залякування і примусу до певних дій.

Нахил почерку — це напрям згинаючих рухів при виконанні прямолінійних елементів; за нахилом почерк буває прямим, правонахильним, лівонахильним, косим і безладним.

Неопізнаний труп (у криміналістиці) — це труп або його частини, які не можуть бути відразу ідентифіковані.

Об'єкт злочину — це те, на що посягає особа, яка вчиняє злочинне діяння. Об'єктом злочину завжди виступає те благо, якому злочином завдається реальна шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди. Об'єкт злочину — це суспільні відносини, взяті під охорону нормами кримінального права, на які посягнув порушник.

Огляд документів — це слідча дія, яка полягає в їхньому вивченні та дослідженні з метою виявлення і фіксації ознак, що надають документам значення речових доказів.

- Окрема ознака почерку** — це характеристика рухів, що виявляється при написанні окремих літер чи їх окремих елементів.
- Оперативно-пошукові обліки** — це обліки, які вміщують об'єкти, які безпосередньо пов'язані з подією злочину та, як правило, вилучені при оглядах місця події або при проведенні оперативних заходів та слідчих дій.
- Особливі прикмети** — це відмітні особливості, які мають цінність для ідентифікації людини за ознаками зовнішності.
- Очна ставка** — слідча (судова) дія, що полягає в одночасному та поперемінному допиті в присутності раніше допитаних осіб про обставини, щодо яких вони дали суттєво суперечливі показання. Основними характеристиками О.с. є: єдність предмета (особи допитуються за тими самими обставинами); єдність об'єкта (О.с. є процесом безперервного порівняння показань двох одночасно (поперемінно) допитуваних осіб; єдність часу (допит двох осіб здійснюється в їх присутності протягом цієї слідчої дії); єдність місця (обидві особи допитуються в тому самому місці); рівність умов сприйняття запитань слідчого і показань один одного; єдність документування (вся процедура слідчої дії фіксується в один час у єдиному протоколі).

Перевірка показань на місці — це слідча дія, що полягає в зіставленні показань про пов'язані з певним місцем обставини злочину з фактичною обстановкою на цьому місці, показаною слідчому в присутності понятих особою, яка дала показання, з метою з'ясування їх достовірності.

Письмо — засіб фіксації і зберігання думки людини; походить від звукового мовлення і є основним засобом спілкування людей.

Письмова мова — це вираження думок людини за допомогою різних мовних засобів (синтаксису, орфографії, лексики, пунктуації, стилістики). Письмова мова кожної людини відрізняється стилем викладання, словниковим складом, загальним рівнем грамотності. Для письмової мови людини характерними є індивідуальність і відносна сталість.

Підпал — дія, яка призводить до загоряння споруди чи майна (незалежно від того, встигли погасити пожежу чи ні, навіть коли об'єкт у такому разі залишився непошкодженим).

Підпис — особливий вид рукопису, який відображає прізвище особи або умовні письмові знаки і має посвідчувальне значення.

Підчистка — спосіб змінення змісту документа, при якому здійснюється механічне видалення частини тексту.

Планування розслідування — це складна динамічна, розумова діяльність, що здійснюється в умовах вихідної слідчої ситуації і має на меті встановити максимальне коло обставин вчинення злочину.

Пожежа — неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, яке призводить до матеріальної шкоди. Причинами виникнення пожеж є недбала поведінка людей з вогнем, порушення правил пожежної безпеки, природні явища (блискавка, посуха). Відомо, що 90% пожеж виникає з вини людини.

- Показання потерпілого** — це повідомлення особою, якій злочином завдана фізична, моральна або майнова шкода, відомостей про відомі їй обставини, що підлягають встановленню по справі, зроблені і зафіксовані у встановленому законом порядку під час слідчої дії.
- Потерпілий** — це особа, якій злочином завдано моральної, фізичної або матеріальної шкоди і яка визнана потерпілою мотивованим рішенням особи, у провадженні якої знаходиться справа.
- Почерк** — манера написання, виражена в системі рухів, які фіксуються в рукопису.
- Пред'явлення для впізнання** — це процесуальна слідча дія, що полягає в пред'явленні свідку чи іншій особі якого-небудь об'єкта з метою його ідентифікації чи встановлення однакової родової приналежності (подібності) з об'єктом, що був раніше предметом спостереження при тих чи інших обставинах.
- Процес розслідування** — це пізнавальна діяльність слідчого з приводу події злочину.

- Регіональні обліки** — це обліки, які провадять науково-дослідні експертно-криміналістичні центри (НДЕКЦ) при ГУМВС України в областях. Такі обліки комплектуються з об'єктів, які вилучені під час оглядів місця події у справах про злочини, що вчинені на території відповідного регіону або надіслані для постійної перевірки з інших органів.
- Реєстрація (у вузькому розумінні)** — це процес фіксації в установленому порядку ознак об'єктів в облікових документах за наявності необхідних підстав.
- Розгін почерку** — характеризує протяжність (розмір) руху по горизонталі й визначається відношенням ширини знаків до їх висоти, а також відстанню між письмовими знаками.
- Розмір почерку** — визначається висотою малих літер.

- Самогубство (суїцид)** — свідоме самостійне позбавлення себе життя, спричинене своєю безпосередньою, умисною і бажаною дією.
- Свідок** — учасник кримінального процесу, який не має статусу потерпілого, обвинуваченого, підозрюваного або підсудного і якому відомі будь-які обставини, що підлягають встановленню у справі, та відсутні обставини, що заважають його допиту.
- Сильне душевне хвилювання (фізіологічний афект)** — це такий психічний стан людини, який характеризується короткочасним і бурхливим розвитком, сильним і глибоким негативним емоційним переживанням, яке викликає звуження свідомості й значною мірою знижує здатність особи усвідомлювати свої дії або керувати ними.
- Симультанне впізнання** — це впізнання в результаті миттєвого збігу образу людини, що зберігся в пам'яті впізнаючого, і того, що сприймається ним у момент пред'явлення для впізнання.

- Складність почерку** — це свідчення про те, якими рухами виконуються письмові знаки, про конфігурацію їх будови.
- Слід відшарування** — слід, що утворюється внаслідок відокремлення частинок від об'єкта, що сприймає сліди.
- Слід нашарування** — слід, що утворюється в результаті відокремлення частинок від об'єкта, утворює сліди та нашарування їх на об'єкті, який сприймає сліди.
- Слід у вузькому розумінні** — відображення зовнішньої будови одного об'єкта на другому внаслідок їх взаємодії.
- Слід у широкому значенні** — будь-яке відображення, зміна, зникнення, поява будь-чого на місці події.
- Сліди знарядь злому** — це сліди, залишені різними засобами, які використовувалися злочинцем для відкриття сховищ і руйнування перепон.
- Сліди транспортних засобів** — це сліди, які відображають зовнішню будову частин транспортного засобу: сліди-відображення (сліди коліс на ґрунті); предмети, що відокремилися від транспортного засобу (частки фарного скла); речовини (плями мастила).
- Сліди-відображення** — сліди, що передають зовнішню будову тієї частини слідоутворюючого об'єкта, яка контактує з матеріалом, що сприймає сліди.
- Сліди-предмети** — матеріальні об'єкти особистого, побутового, виробничого призначення, залишені на місці події чи винесені звідти.
- Сліди-речовини** — частинки лакофарбових покриттів, потожирової речовини, сипких, рідких та газоподібних тіл, які залишаються на предметах на місці події чи зникають звідти.
- Слідча версія** — одне з можливих припущень щодо розвитку подій, які призвели до злочину, а також щодо виявлення злочинця.
- Слідча ситуація** — це пізнана слідчим сукупність умов, у яких на даний момент здійснюється розслідування; слідча ситуація — це інформаційна модель, яка склалася в суб'єкта доказування на основі пізнання реальних умов, за яких здійснюється розслідування.
- Слідча тактика** — це галузь криміналістики, яка містить систему наукових положень і рекомендацій щодо організації та планування розслідування й тактики слідчих дій. Вона більш точно визначає призначення тактики — служити розслідуванню злочинів, яке здійснюють органи досудового розслідування.
- Слідчий** — суб'єкт кримінального процесу, уповноважений провадити досудове слідство.
- Слідчі дії** — це регламентовані нормами процесуального права та здійснювані в рамках кримінально-процесуального провадження уповноваженою на те особою, а також забезпечувані заходами державного примусу та супроводжувані необхідним документуванням процесуальні дії, які являють собою комплекс пізнавально-засвідчувальних операцій, спрямованих на отримання, дослідження та перевірку доказів.

- Суб'єкт злочину** — осудна фізична особа, що вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність.
- Судова балістика** — це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає ознаки вогнепальної зброї і боеприпасів, закономірності виникнення слідів їх застосування, розробляє засоби і методи збирання й дослідження таких слідів для встановлення певних обставин розслідуваних злочинів, а також рекомендації щодо запобігання злочинам, пов'язаним із вогнепальною зброєю.
- Судова фотографія** — це галузь криміналістичної техніки, яка розробляє фотографічні засоби, прийоми і методи виявлення, фіксації і дослідження доказів. Зміст судової фотографії становлять наукові положення і практичні рекомендації щодо використання фотографії в розслідуванні злочинів.
- Судово-дослідницька фотографія** — це система спеціальних методів, прийомів і засобів, що застосовуються для одержання нових фактів при провадженні судових експертиз.
- Судово-оперативна фотографія** — сукупність методів, прийомів і засобів, що застосовуються при провадженні слідчих чи оперативно-розшукових дій для фіксації обстановки, слідів та інших об'єктів.
- Судово-почеркознавча експертиза** — судова експертиза, основним завданням якої є ідентифікація виконавця рукопису тексту, цифрових записів або підпису.
- Сукцесивне впізнання** — це впізнання, що відбувається шляхом розумового порівняння, відбору, співставлення ознак, які збереглися в пам'яті людини, і тих, що сприймаються при впізнанні.
- Тайнопис** — невидимі записи, виконані безбарвним розчином якоїсь речовини.
- Тактика слідчого експерименту** — це спеціальна процесуально-криміналістична форма реалізації окремої слідчої дії, яка проводиться слідчим, прокурором з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.
- Тактична операція** — це сукупність слідчих, оперативних та інших дій, які плануються слідчим для вирішення слідчої ситуації у ході розслідування злочину. Слідчі дії, оперативні та організаційні заходи складають елементи тактичної операції.
- Тактичний прийом** — це раціональний спосіб дії або доцільна лінія поведінки слідчого в процесі збирання, дослідження та використання доказової інформації. Тактичний прийом показує, яким чином і за допомогою яких заходів, логічних і психологічних прийомів слідчий збирає та використовує доказову інформацію.
- Технічне підроблення підпису** — це його відтворення на документі копіюванням з оригіналу.

Тілесне ушкодження — порушення анатомічної цілісності тканин, органів людини та їх функцій, що виникає внаслідок дії зовнішніх ушкоджувальних факторів.

Топографічні ознаки письма — особливості розміщення тексту в цілому або окремих його частин, це стійкі звички розміщення тексту.

Травлення — спосіб змінення змісту документа, при якому здійснюється видалення тексту за допомогою хімічних реактивів, які вступають у реакцію з барвником штрихів і знебарвлюють його. Для цього використовуються деякі кислоти і луги.

Трасологія — криміналістичне вчення про сліди, один із розділів криміналістичної техніки, у якому вивчаються теоретичні основи і закономірності виникнення слідів, що відображають механізм скоєння злочину; розробляються рекомендації щодо застосування методів і засобів виявлення, вилучення і дослідження слідів з метою з'ясування обставин, які є значущими для розкриття, розслідування та попередження злочинних посягань.

Центральні обліки — це обліки, які здійснюються Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України (ДНДЕКЦ). До центральних оперативно-пошукових обліків належать: центральна колекція куль і гільз зі слідами зброї (кулегільзотека); центральна картотека фальшивих грошей; центральна картотека підроблених документів, виготовлених із застосуванням засобів поліграфії; центральна картотека слідів рук, вилучених з місць нерозкритих тяжких та резонансних злочинів; центральна колекція макетів вибухових пристроїв і речовин; центральна колекція фонограм з голосами осіб, які анонімно повідомляли про загрозу вибуху.

ПЕРЕЛІК ТЕМ КУРСОВИХ РОБІТ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНАЛІСТИКА»

1. Розвиток вчень про предмет науки криміналістики.
2. Задачі криміналістики у світлі подальшого укріплення законності та посилення боротьби зі злочинністю.
3. Взаємозв'язок криміналістики з науками кримінального права, процесу, криминологією та судовою статистикою.
4. Форми використання даних природничих і технічних наук у слідчій практиці.
5. Застосування моделювання та реконструкції в практиці розслідування злочинів.
6. Поняття криміналістичної ідентифікації та її наукові основи.
7. Предмет і задачі криміналістичної техніки.
8. Правові та наукові засади застосування технічних засобів у кримінальному судочинстві.
9. Застосування технічних засобів виявлення і вилучення слідів та інших об'єктів при проведенні слідчих дій.
10. Застосування науково-технічних засобів фіксації при проведенні слідчих дій і правила їх оформлення.
11. Наукові основи та практика застосування відеозапису при проведенні слідчих дій.
12. Особливості застосування науково-технічних засобів криміналістичної техніки в суді.
13. Науково-технічні засоби та методи, які використовуються слідчим при огляді речових доказів.
14. Криміналістичне дослідження мікрослідів і мікрочастинок.
15. Проблеми використання запаху людини при розслідуванні злочинів.
16. Методи судово-оперативної фотографії та їх застосування при огляді місця події.
17. Науково-технічні прийоми та методи, засоби судово-оперативної фотографії.
18. Поняття і класифікація слідів у трасології та їх криміналістичне значення.
19. Види слідів ніг та їх використання при розслідуванні злочинів.
20. Види слідів папілярних узорів, прийоми їх виявлення, фіксації при проведенні вилучення під час слідчих дій.
21. Сліди знаряддя зламу та практика їх використання під час розслідування.
22. Сліди транспортних засобів і їх значення для встановлення обставин дорожньо-транспортних пригод.
23. Задачі трасологічної експертизи та підготовка об'єктів для її призначення.

24. Сліди пострілу та їх використання під час розслідування злочинів.
25. Підготовка матеріалів і об'єктів при призначенні балістичної експертизи.
26. Наукові основи криміналістичного почеркознавства.
27. Предмет авторознавчої експертизи та правила підготовки матеріалів при її призначенні.
28. Призначення та підготовка матеріалів для почеркознавчої експертизи.
29. Види підробок бухгалтерських документів і засоби їх встановлення.
30. Наукові основи криміналістичної портретної ідентифікації.
31. Методика ідентифікації друкарських машин.
32. Кримінальна реєстрація та її задачі.
33. Реєстрація безвісти зниклих осіб і неопізнаних трупів і її значення в слідчій практиці.
34. Загальні питання слідчої тактики.
35. Використання даних логіки та психології в слідчій тактиці.
36. Побудова та перевірка слідчих версій при розслідуванні злочинів.
37. Значення та види планування під час розслідування злочинів.
38. Несподіваність як організаційно-структурна основа слідчої діяльності.
39. Криміналістичне прогнозування поведінки звинуваченого на попередньому слідстві.
40. Криміналістичне дослідження особи: діагностика та прогнозування.
41. Тактичні основи розслідування злочинів.
42. Тактика підготовки до огляду місця події.
43. Застосування фото- та відеозйомки при огляді місця події.
44. Роль огляду при розкритті злочинів.
45. Використання мікрочастин при розслідуванні злочинів.
46. Особливості тактики підготовки та проведення обшуку приміщення.
47. Тактика допиту свідків, які дають неправдиві показання (свідчення).
48. Особливості тактики допиту осіб, які мають фізичні та психічні вади.
49. Психологічні основи та тактика допиту неповнолітніх, які звинувачені під час досудового слідства.
50. Слідчі ситуації та їх значення під час розслідування окремих видів злочинів.
51. Тактика проведення перевірки показань на місці.
52. Висновки судової експертизи, методи перевірки та оцінки їх слідчим.
53. Призначення та проведення додаткової і повторної експертизи на стадії досудового слідства.
54. Призначення комісійної і комплексної експертиз під час досудового слідства.
55. Поняття та загальні положення методики розслідування окремих видів злочинів.
56. Криміналістична характеристика злочинів і її значення під час розробки методики розслідування.
57. Криміналістична класифікація злочинів.
58. Тактичні операції та їх роль під час розслідування злочинів.

59. Криміналістичне вчення про способи вчинення злочинів.
60. Класифікація способів приховування злочинів.
61. Спосіб знищення слідів як елемент криміналістичної характеристики злочинів.
62. Особливості розслідування злочинів, що вчиняються неповнолітніми.
63. Порушення кримінальної справи та слідчі дії на початковому етапі розслідування розкрадання державного та колективного майна.
64. Порушення кримінальної справи та слідчі дії на початковому етапі розслідування вбивств, які супроводжуються розчленуванням трупа.
65. Першочергові слідчі дії при зникненні людини та висування версій про її вбивство.
66. Особливості огляду трупа на місці його знаходження.
67. Розслідування квартирних крадіжок.
68. Особливості огляду місця події і застосування науково-технічних засобів при розслідуванні крадіжок.
69. Поєднання слідчих дій і оперативно-пошукових заходів у справах про крадіжки та розбійні напади.
70. Початкові слідчі дії і оперативно-пошукові заходи при розслідуванні дорожньо-транспортних подій.
71. Огляд місця події при розгляді підпалів і порушень правил протипожежної безпеки.
72. Криміналістична характеристика наркобізнесу.
73. Криміналістична характеристика крадіжок на залізничному транспорті.
74. Криміналістична характеристика кишенькових крадіжок.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ (ЕКЗАМЕНУ) З ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНАЛІСТИКА»

1. Предмет науки криміналістики.
2. Криміналістика в системі юридичних наук, її зв'язок з іншими галузями знань.
3. Методи криміналістики.
4. Виникнення, розвиток та сучасний стан криміналістики в Україні.
5. Поняття, значення і види криміналістичної ідентифікації.
6. Об'єкти криміналістичної ідентифікації та їх класифікація.
7. Поняття ідентифікаційних ознак та властивостей.
8. Встановлення групової належності, її значення в слідчій практиці.
9. Предмет, система та завдання криміналістичної техніки.
10. Техніко-криміналістична оснащеність органів досудового слідства.
11. Методи судово-оперативної фотографії та окремі прийоми фотографування.
12. Види фотозйомки та особливості фотографування при провадженні окремих слідчих дій.
13. Процесуальне оформлення застосування криміналістичної фотографії та відеозапису.
14. Поняття слідів, механізм їх утворення, класифікація слідів.
15. Загальні правила виявлення, фіксації і вилучення слідів рук. Сутність дактилоскопічної експертизи.
16. Сліди ніг та взуття людини. «Доріжка слідів» ніг та її значення.
17. Поняття вогнепальної зброї, її класифікація, види боєприпасів.
18. Сліди дії вогнепальної зброї і механізм їх утворення.
19. Судово-балістична експертиза. Питання, які вирішуються експертом.
20. Поняття техніко-криміналістичного дослідження документів, його види і завдання.
21. Класифікація документів, слідчий огляд та попереднє дослідження документів.
22. Ознаки зміни тексту документа. Способи виявлення змін тексту документа
23. Відновлення тексту слабковидимих, невидимих та спалених документів. Дослідження залитих і пошкоджених документів.
24. Загальні і окремі ознаки письмової мови.
25. Загальні і окремі ознаки почерку.
26. Підготовка матеріалів для судово-почеркознавчої експертизи.
27. Авторознавча експертиза та її можливості.
28. Характеристика ознак зовнішності людини, їхня класифікація.

29. Поняття кримінальної реєстрації і криміналістичного обліку, їх завдання та значення.
30. Види криміналістичних обліків.
31. Поняття, предмет та значення криміналістичної тактики. Її місце в системі криміналістики.
32. Тактичний прийом як елемент криміналістичної тактики.
33. Джерела і функції тактичних прийомів.
34. Класифікація тактичних прийомів.
35. Система тактичних прийомів. Тактичні комбінації і тактичні операції.
36. Тактичне рішення. Проблеми тактичного ризику.
37. Сутність та поняття слідчої ситуації. Класифікація слідчих ситуацій.
38. Основи взаємодії слідчого та оперативно-пошукових органів при розслідуванні злочинів.
39. Сутність організації розслідування.
40. Поняття і принципи планування розслідування. Техніка планування.
41. Поняття і класифікація криміналістичних версій.
42. Побудова, аналіз та перевірка криміналістичних версій.
43. Планування слідчої дії.
44. Поняття, види та принципи слідчого огляду.
45. Підготовка до огляду місця події.
46. Тактичні прийоми огляду місця події. Методи дослідження обстановки місця події.
47. Негативні обставини і їх значення. Розпізнавання інсценування.
48. Огляд трупа. Особливості огляду трупа залежно від характеру тілесних ушкоджень.
49. Способи фіксації ходу і результатів огляду місця події.
50. Поняття та види допиту. Підготовка до допиту.
51. Зміст тактики допиту.
52. Актуалізація забутого в пам'яті допитуваного. Викриття неправди в показаннях.
53. Особливості допиту неповнолітніх.
54. Особливості допиту в залежності від статусу учасника процесу (свідок, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений).
55. Тактичні прийоми проведення обшуку.
56. Стадії проведення обшуку.
57. Підготовка до слідчого експерименту та його тактика.
58. Підготовка і тактичні прийоми проведення перевірки показань на місці.
59. Фіксація результатів слідчого експерименту.
60. Тактика пред'явлення для впізнання.
61. Загальні положення методики розслідування злочинів.
62. Поняття криміналістичної характеристики злочинів, її співвідношення з кримінально-правовою й іншими видами характеристик злочину.
63. Структурні елементи криміналістичної характеристики злочинів.
64. Криміналістичне вчення про розкриття злочинів.

65. Криміналістична характеристика вбивств.
66. Типові слідчі ситуації та версії при розслідуванні вбивств.
67. Особливості розслідування вбивств залежно від типових слідчих ситуацій.
68. Судові експертизи, що призначаються при розслідуванні вбивств.
69. Криміналістична характеристика та особливості розслідування вбивств на замовлення.
70. Криміналістична характеристика та особливості розслідування зґвалтувань.
71. Особливості криміналістичної характеристики і розслідування злочинів, вчинених шляхом кредитно-фінансових операцій.
72. Особливості криміналістичної характеристики і розслідування податкових злочинів.
73. Планування та організація розслідування злочинів у сфері господарської діяльності.
74. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності.
75. Особливості криміналістичної характеристики та розслідування хабарництва.
76. Криміналістична характеристика крадіжок.
77. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій на початковому та наступному етапах розслідування крадіжок.
78. Криміналістична характеристика грабежів і розбоїв.
79. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій на початковому етапі розслідування грабежів і розбоїв.
80. Криміналістична характеристика привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадань).
81. Тактика перевірочних дій при встановленні ознак розкрадання.
82. Особливості планування та тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні розкрадань.
83. Криміналістична характеристика шахрайства.
84. Особливості розслідування шахрайства.
85. Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху.
86. Криміналістична характеристика підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж.
87. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій на початковому та наступному етапах розслідування підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж.
88. Особливості криміналістичної характеристики та розслідування злочинних порушень правил техніки безпеки.
89. Особливості криміналістичної характеристики і розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами.
90. Особливості планування розслідування та проведення невідкладних слідчих дій при розслідуванні злочинів проти довкілля.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Андреев И.С. Криминалистика: учебник / Андреев И.С. — Минск: Вища школа, 2006. — 323 с.
2. Бастрыкин А.И. Криминалистика. Техника, тактика и методика расследования преступлений. Научно-практическое пособие / Бастрыкин А.И. — С.-Пб.: Ореол, 2008. — 480 с.
3. Зеленецкий В.С. Дослідче провадження про вчинений злочин: наук.-практ. посібник / Зеленецкий В.С. — Х. : Право, 2009. — 118 с.
4. Ищенко Е.П. Криминалистика: учебник / Е.П. Ищенко, А.А. Топорков; под ред. Е.П. Ищенко. [изд. 2-е, испр. и доп.]. — М.: Юридическая фирма «Контракт», «Инфра-М», 2005. — 404 с.
5. Керівництво з розслідування злочинів: наук.-практ. посібник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — Х.: Одиссей, 2009. — 960 с.
6. Когутич І.І. Криміналістика: курс лекцій / Когутич І.І. — К.: Атіка, 2008. — 888 с.
7. Когутич І.І. Криміналістика: особливості методики розслідування окремих видів злочинів: тексти лекцій / Когутич І.І. — Л.: Тріада плюс, 2006. — 456 с.
8. Криміналістика: курс лекцій / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за заг. ред. Шепітька В.Ю. — [3-є вид.]— Х.: Одиссей, 2009. — 368 с.
9. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — [5-е вид., перероб. і доп.]. — Х. : Право, 2011. — 464 с.
10. Криміналістика. Академічний курс: підручник / Т.В. Варфоломесва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров, С.В. Гончаренко, В.О. Попелюшко; Акад. адвокатури України. — К.: Юрінком Інтер, 2011. — 495 с.
11. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтєвський, Г.С. Семаков; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. — К., 2001. — 216 с.
12. Криминалистика / [Агафонов В.В., Бурнашев Н.А., Газизов В.А. и др.]; под ред. А.Г. Филиппова. — М.: Юрайт: Высш. образование, 2008. — 441 с. — (Основы наук).
13. Крылов И.Ф. Криминалистика: Учебник / И.Ф. Крылов, А.И. Бастрыкин. — М.: Дело, 2007. — 934с.
14. Маликов С.В. Руководство по военно-полевой криминалистике / С.В. Маликов, А.Н. Савенков. — М., 2011. — 656 с.
15. Роцин А.И. Книга криминалиста: практическое пособие / А.И. Роцин. — К.: Украина, 1995. — 423с.
16. Руководство по расследованию преступлений. Научно-практическое пособие / [Аверьянова Т.В., Баев О.Я., Григорьев В.Н., Гриненко А.В. и др.]; отв. ред.: Гриненко А.В. — [2-е изд., пересмотр. и доп.] — М.: Норма, 2008. — 768 с.
17. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник / Салтєвський М.В. — К.: Кондор, 2008 — 594 с.
18. Шеремет А.П. Криміналістика: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / А.П. Шеремет. — Чернівці : Наші книги, 2008. — 440 с.

19. Чурилов С.Н. Методика расследования преступления: общие положения / С.Н. Чурилов. — М.: Юстицинформ, 2009. — 232 с.
20. Яблоков Н.П. Криминалистика: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция»/ Н.П. Яблоков: Моск. гос. ун-т им. М.В.Ломоносова, юрид. фак. [3-е изд., перераб. и доп.]. — М.: ЛексЭст, 2006. — 373 с.

Додаткова література

1. Артамонов И.И. Методологические проблемы современной криминалистики. Перспективы и направления развития. Монография / Артамонов И.И. — М.: Изд-во Нац. ин-та бизнеса, 2008. — 180 с.
2. Бахин В.П. Тактика использования внезапности в раскрытии преступлений органами внутренних дел: Учебное пособие / В.П. Бахин, В.С. Кузьмичев, Е.Д. Лукьянчиков. — К.: НИИРИО КВШ МВД СССР, 1990. — 56 с.
3. Біленчук П.Д. Криміналістика в питаннях і відповідях: посібник / П.Д. Біленчук. — К.: Вид. Паливода А.В., 2010. — 178 с.
4. Головин А.Ю. Криминалистика: природа, система, методологические основы / Головин А.Ю., Яблоков Н.П. — М.: Норма, 2009. — 288 с.
5. Гора І.В. Криміналістика: навч. посіб./ Гора І.В., Іщенко А.В., Колесник В.А. — 4-те вид., випр. та доп. — К.: Вид. Паливода А.В., 2007. — 236 с.
6. Егоров Н.Н. Криминалистика: Учебник / Егоров Н.Н., Ищенко Е.П., Мерцкий Н.Е. — Владивосток: Изд-во ТГЭУ, 2010. — 256 с.
7. Железняк А.С. Криминалистика. Тактико-методические основы уголовного судопроизводства (досудебная стадия). Учебное пособие / Железняк А.С. — М.: МГИУ, 2007. — 126 с.
8. Жижина М.В. Предмет криминалистики: история развития и современные представления / М.В. Жижина // Эксперт-криминалист. — М.: Юрист, 2011 — № 2. — С. 2-5.
9. Збірник методичних рекомендацій з питань розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ / Під редакцією П.В. Коляди. — К.: ГСУ МВС, 2001. — 240 с.
10. Килессо Е.Г. Криминалистика + Криминалисты = Опыт борьбы с преступностью. Монография / Килессо Е.Г., Комиссарова Я.В., Перч В.О. — М.: Юрлитинформ, 2005. — 200 с.
11. Комаров И.М. Криминалистические операции досудебного производства в системе криминалистики / Комаров И.М. — М.: Юрлитинформ, 2010. — 256 с.
12. Коновалов С.И. Актуальные проблемы теории и методологии криминалистики: монография / Коновалов С.И. — Ростов-на-Дону: ДЮИ, 2010. — 158 с.
13. Корноухов В.Е. Предмет раздела науки криминалистики «Методика расследования отдельных видов преступлений» / Корноухов В.Е. — Красноярск: Изд-во КрасГАУ, 2007. — 120 с.
14. Кофанов А.В. Криміналістика: посіб. для підготовки до іспитів / А.В. Кофанов, О.С. Кофанова. — К.:ФОРМ О.С.Ліпкан, 2011. — 248 с.
15. Криміналістика в питаннях і відповідях: посібник / П.Д. Біленчук. — К.: Вид. Паливода А.В., 2010. — 178 с.

16. Криміналістика: навч. посіб. / Р.І. Благути, Р.І. Сибірна, В.М. Бараняк, Є.В. Пряхін, О.М. Дуфенюк, С.І. Марко; Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Л., 2010. — 539 с.
17. Криміналістика: навч.-практ. посіб. / О.А. Борідько, С.В. Діденко, В.В. Літвін, В.В. Логінова, К.В. Парасочкіна. — Херсон: Херсон. міськдрукув., 2010. — 269 с.
18. Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. / А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, С.В. Хільченко; Нац. акад. внутр. справ. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 279 с.
19. Криміналістика: інформаційні технології доказування. Учебник для вузов / [Баянов А.И., Дмитренко Т.М., Жбанков В.А. и др]; под редакцией В.Я. Колдина. — М.: Зерцало-М, 2007. — 752 с.
20. Крылов В.В. Современная криминалистика. Правовая информатика и кибернетика / Крылов В.В.; науч. ред.: Лопашенко Н.А. — М.: ЛексЭст, 2007. — 288 с.
21. Крылов И.Ф. Избранные труды по криминалистике / Крылов И.Ф.; науч. ред. и сост.: Александров А.И., Петров В.В. — С.-Пб.: Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2006. — 1000 с.
22. Кузьмічов В.С. Криміналістика: навч. посіб. / Національна академія внутрішніх справ України / В.С. Кузьмічов, Г.І. Прокопенко; за заг. ред. В.Г. Гончаренко, Є.М. Моїсєєва. — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 366 с.
23. Малютин О.А. Язык криминалистики в протоколах следственных действий. автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / О.А. Малютин. — Нижний Новгород, 2009. — 25 с.
24. Мерецкий Н.Е. Криминалистика и оперативно-тактические комбинации. Научно-практическое пособие / Мерецкий Н.Е. — М.: Юрлитинформ, 2007. — 368 с.
25. Скригонюк М.І. Криміналістика: підручник / Скригонюк М.І.— К.: Атіка, 2005. — 496 с.
26. Соловьев А.Б. Система следственных действий как средство уголовно-процессуального доказывания (проблемы уголовного процесса и криминалистики). Научно-методическое пособие / Соловьев А.Б. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 216 с.
27. Суворова Л.А. Идеальные следы в криминалистике / Суворова Л.А. — М.: Юрлитинформ, 2010. — 176 с.
28. Турчин Д.А. Полевая криминалистика и ее практическое применение. Научно-практическое пособие / Турчин Д.А., Чижикова И.С.; под ред.: Ищенко Е.П. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 144 с.
29. Филиппов А.Г. Проблемы криминалистики. Избранные статьи / Филиппов А.Г. — М.: Юрлитинформ, 2007. — 352 с.
30. Чурилов С.Н. Предмет доказывания в уголовном судопроизводстве и криминалистике: Научно-практическое пособие / Чурилов С.Н. — М.: Юстицинформ, 2010. — 136 с.
31. Шепітько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український): 1500 термінів / В.Ю. Шепітько; Ред.: В.Я. Тацій; Акад. прав. наук України. — Х.: Право, 2001. — 552 с.
32. Яровенко Т.В. Современное состояние использования цифровой фотографии в криминалистике: монография / Яровенко Т.В. — М.: Юрлитинформ, 2011. — 144 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Віктор Петрович САБАДАШ
Михайло Олександрович ЛАРКІН

КРИМІНАЛІСТИКА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Редактор *І. В. Єна*
Технічний редактор *С. С. Сергєєв*
Коректор *О. М. Попова*

Оригінал-макет підготовлено
ТОВ «Центр учбової літератури»

Підписано до друку 05.03.2013 р. Формат 60x84 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 12,82. Тираж – 300 прим.

ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23 м. Київ 04176
тел./факс 044-425-01-34
тел.: 044-425-20-63; 425-04-47; 451-65-95
800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4162 від 21.09.2011 р.